

TAMPEREEN YLIOPISTO

Anna Arola

”JOS JOSSAIN VILAHTI LESBO-SANA, MÄ OLIN KIITOLLINEN”

Haastattelututkimus median merkityksestä lesbisen identiteetin rakentamisessa

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

AROLA, ANNA: ”Jos jossain vilahti lesbo-sana, mä olin kiitollinen”. Haastattelututkimus median merkityksestä lesbisen identiteetin rakentamisessa.

Pro gradu -tutkielma, 113 s., 2 liites.
Tiedotusoppi

Toukokuu 2008

Tutkielmassa tarkastellaan sitä, mikä merkitys medialla on lesbisen identiteetin rakentamisessa. Kysymystä selvitettiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, joka toteutettiin ryhmässä. Ryhmä koostui kuudesta alle 30-vuotiaasta itsensä lesboksi määrittelevästä keskustelijasta.

Koska tarkoituksena oli selvittää, miten haastateltavat ovat käyttäneet ja käyttävät mediaa lesbisen identiteettinsä rakentamisessa, jaoteltiin haastatteluaineisto kahteen ajalliseen vaiheeseen, joista ennen-vaihe kuvastaa aikaa ennen lesbisen identiteetin omaksumista ja nyt-vaihe aikaa, jolloin lesbisestä identiteetistä on tullut osa itsemääritystä. Toisena aineiston hahmottamistapana on sosiaalinen ulottuvuus, joka jakautuu sosiaaliseen ja ei-sosiaaliseen. Ei-sosiaalinen tarkoittaa sitä, että haastateltavat neuvottelevat itsekseen suhteestaan mediasisältöihin ja niiden hyödyntämisestä identiteettityössä. Sosiaalinen puolestaan viittaa siihen, että media on mukana ihmisten välisten suhteiden ja sitä kautta identiteetin rakentamisessa. Ennen-vaiheessa haastateltavat olivat olleet kiitollisia kaikista mediassa vilahtelevista lesbo-sanoista. Heidän mediankäyttönsä oli pääosin ei-sosiaalista. Nyt-vaiheessa haastateltavat olivat valikoivampia, sillä lesbisen tematiikan toivottiin liittyvän joihinkin muutenkin läheisiin aiheisiin kuten sarjakuviin. Median seuraaminen oli muuttunut aiempaa sosiaalisemmaksi.

Aineistosta löytyi kuusi funktioluokkaa selventämään niitä eri tarpeita, joita täyttämään haastateltavat ovat mediaa identiteettityössään käyttäneet. Funktioista neljä oli toivottuja funktioita ja kaksi epätoivottuja eli dysfunktioita. Toivotut funktiot olivat tieto, kiintymys, yhteys kaltaisiin ja apu ulostulossa, ja dysfunktioita olivat epätoivottu tieto ja epätoivottu apu ulostulossa.

Analysissa etsittiin myös, mitä funktioluokkia eri viestintävälineet saavat ja miten viestimet suhteutuvat ajalliseen ja sosiaaliseen jaotteluun. Tarkasteltavat viestintävälineet olivat kirjat, lehdet (sanoma- ja aikakauslehdet), televisio (sisältäen elokuvat), radio ja internet. Televisio osoittautui monipuolisimmaksi viestimeksi, koska se ainoana sai kaikki kuusi funktiota. Erityisen tärkeä haastateltaville oli internet sen tarjoaman monipuolisen ja osittain alakulttuurisen sisällön vuoksi.

Tutkielmassa pohdittiin identiteetin luonnetta essentialismin, konstruktivismin ja queerin käsitteitä käyttäen. Aineistosta löytyi näitä kaikkia tukevaa puhetta. Käsitteiden pohjalta kehiteltiin sanapari lesbinen identiteetti, joka on luonteeltaan joko konstruktivistinen tai queer. Sitä verrattiin sanaan lesboidentiteetti, joka ymmärretään essentialistisesti.

Koska lähdekirjallisuudessa esitettiin identiteetin muotoutuvan ennen kaikkea erottautumalla, etsittiin aineistosta erottautumiskohteita. Haastateltavat erottautuivat selkeimmin heteroista, mutta myös lesbouden sisäisiä erontekoa oli nähtävissä.

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
1.1 Lesboidentiteetikriisi	2
1.2 Tutkimuskysymykset.....	3
2 Lesbo, identiteetti, lesboidentiteetti ja lesbinen identiteetti	5
2.1 Lesbo	5
2.2 Heteronormatiivisuus	7
2.3 Homonormatiivisuus	9
2.4 Kaappi.....	12
2.5 Identiteetti	15
2.5.1 Erottautuminen ja samastuminen	15
2.5.2 Essentialismi, konstruktivismi ja queer	16
2.5.3 Kolme tapaa ymmärtää identiteetti.....	18
2.5.4 Lesboidentiteetti	19
2.5.5 Identiteettipoliittikka.....	22
2.5.6 Queer ja identiteetti.....	24
2.5.7 Itsensä nimeäminen	26
3 Lesbouden medianäkyvyyden historiaa	29
3.1 Homoseksuaalisuuden elinehdot julkisuudessa	29
3.2 Kirjallisuus.....	30
3.2.1 Ennen vuotta 1971 suomennettu kaunokirjallisuus.....	30
3.2.2 Kansa joka vaikenä suomeksi	32
3.2.3 Suomalainen kaunokirjallisuus.....	32
3.3 Lehdet	33
3.4 Elokuvat.....	37
3.4.1 Ulkomaiset elokuvat	38
3.4.2 Suomalaiset elokuvat	39
3.5 Televisio	40
4 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto	42
4.1 Puolistrukturoitu teemahaastattelu ryhmässä.....	42
4.2 Ryhmä.....	43
4.3 Haastattelukerrat.....	45
4.3.1 Ensimmäinen haastattelu	46
4.3.2 Toinen haastattelu	48
4.3.3 Kolmas haastattelu.....	49
4.4 Haastattelijan rooli	49
4.5 Haastattelujen käsittely.....	50
5 Tutkimustulokset.....	54
5.1 Median funktiot.....	54
5.1.1 Tieto	55
5.1.2 Kiintymys	56
5.1.3 Yhteys kaltaisiin	60
5.1.4 Apu ulostulossa	61
5.1.5 Epätoivottu tieto	62
5.1.6 Epätoivottu apu ulostulossa.....	64

5.1.7 Funktioiden jaottelu ja yleisötutkimuksen anti	64
5.2 Identiteetin tuottaminen haastatteluissa.....	67
5.2.1 Identiteetikategoriat	67
5.2.2 Erottautumisia ja samastumisia	70
5.2.3 Essentialistinen, konstruktivistinen ja queer identiteetti.....	75
5.3 Ennen, nyt, sosiaalinen ja ei-sosiaalinen	78
5.3.1 Ennen ja sosiaalinen ulottuvuus	79
5.3.2 Nyt ja sosiaalinen ulottuvuus	83
5.4 Eri viestintävälineet, ajallinen ja sosiaalinen ulottuvuus sekä funktiot.....	87
5.4.1 Kirjat	87
5.4.2 Lehdet	88
5.4.3 Televisio.....	89
5.4.4 Radio.....	91
5.4.5 Internet	92
5.4.6 Valta- ja vastamedia	94
5.5 Yhteenveto.....	98
6 Pohdinta.....	101
Lähteet.....	106
Liite	114

1 Johdanto

Työni lähtökohtana on mielikuva työstä, joka yrittää ymmärtää, miksi hän tuntee vetoa tyttöihin. Jos tyttö ihastuisi vain poikiin, hän tuskin joutuisi pohtimaan omaa seksuaali-identiteettiään sen kummemmin, mutta tyttöihin kohdistuvat eroottissävytteiset tunteet vaativat itsensä nimeämistä (Kaskisaari 1998, 277).

Haluan kuuden haastateltavani avulla päästä tytön pään sisään ja selvittää, miten hänen hämmennyksensä on muuttunut lesbiseksi¹ itsemäärittelyksi. Tytön tarinan kokoon haastateltavieni kertomuksista, jotka tallentuivat nauhalle kolmella ryhmähaastattelukerralla.

Minua kiinnostaa selvittää, miten marginaaliin kuuluvaa identiteettiä luodaan tilanteessa, jossa mediassa on tarjolla huomattavasti enemmän heteroseksuaalisuutta kuin homoseksuaalisuutta käsitteleviä tarinoita. Lisäksi seksuaalisiin vähemmistöihin² kuuluvat naiset ovat äänessä harvemmin kuin miehet (ks. Juvonen 2004, 44). Koska haastateltavani ovat havahtuneet ei-heteroseksuaalisiin tunteisiinsa ja alkaneet sisällyttää niitä osaksi itsemäärittelyään 1990-luvulla, tarkastelen, millaista oli rakentaa identiteettiä aikana, jolloin ei-heterouden mediatarjonta oli nykyistä vähäisempää.

Keskityn median merkitykseen tytön identiteettiprosessissa. Valintaani tutkia median merkitystä identiteetin rakentamisessa voi perustella nykyelämän yhä suuremmalla medioitumisella. Medioituminen tarkoittaa jokapäiväisen elämän lisääntyvää mediavälitteisyyttä. Aikaisempaa suurempi osa havainnoistamme ja kokemuksistamme on median välittämiä. Yhtä lailla suhteissamme toisiin ja itseemme medialla on entistä merkittävämpi asema. Medioituminen takaa myös omaa elinympäristöä tai kansallista kulttuuria laajemman valikoiman erilaisia olemisen malleja. Media on peili, jonka avulla neuvottelemme alituisesti siitä, keitä olemme. (Lehtonen 1999, 83, 85.)

Valintaani voi perustella myös Gert Hekman toteamuksella, että heteroseksistisessä maailmassamme homoseksuaalisuus on rajoittunut makuuhuoneisiin, baareihin ja tiedotusvälineisiin (Hekma 2006, 363). Näin media näyttäytyy yhtenä keskeisimmistä paikoista, joissa voi kohdata homoseksuaalisuutta ja työstää homoseksuaalisia tunteitaan. Voisihan ajatella, että homoseksuaalinen maailma on vallitsevalle heteronormatiiviselle maailmalle pitkälti näkymättömissä. Kun tuohon maailmaan haluaa löytää tien, ensimmäinen etappi on mitä todennäköisimmin juuri tiedotusvälineet tai baari. Niistä voi löytää lisää tienviittoja, jotka sitten johdattavat muihinkin paikkoihin.

---

¹ Viittaan tässä työssä adjektiivilla 'lesbinen' naisten välisiin eroottissävytteisiin tuntemuksiin sekä niiden tunnistamiseen ja tunnustamiseen.

² Sanaparin 'seksuaaliset vähemmistöt' kritiikistä, ks. Juvonen 2004, 37.

1.1 Lesboidentiteetikriisi

Lähtökohtani vastaa perinteistä tapaa käsittää lesboidentiteetin omaksuminen kehityskertomukseksi, jonka alussa on itsen etsiminen ja identiteetin rakentaminen sekä lopussa pysyvä ja tasapainoinen elämä lesbona (ks. Juvonen 2002, 17). En kuitenkaan halua mieltää lesboidentiteetin muotoutumista menestystarinaksi, jossa päähenkilö elää saavutetun lesboidentiteettinsä kanssa onnellisena elämänsä loppuun asti. Kuten Kangasvuo tutkimuksessaan osoittaa, aluksi vakaalta näyttävä lesboidentiteetti voi ajan kuluessa muuttaa muotoaan (Kangasvuo 2006, 199).

Olin muotoillut tutkimusongelmani arkihavaintojeni pohjalta ja vasta tämän jälkeen huomasin, että ongelmassani esiintyvä sana lesboidentiteetti on teoreettisessa keskustelussa auttamattoman vanhanaikainen (ks. Kekki 2006, 9). Osoituksena lesboidentiteetin kyseenalaistamisesta olkoon seuraava sitaatti Tuula Juvosen artikkelista, jossa esitellään kirjoitushetkellä uuden queer³-tutkimuksen ideoita:

On mielekkäämpää puhua seksuaalisuudesta joukkona tekoja, joihin liittyy ruumis ja mielihyvää, kuin puhua hetero- ja homoseksuaalisuudesta pysyvinä seksuaalisina suuntautumisina ja identiteetteinä. Seksuaalinen halu ja sen toteuttaminen voivat liittyä eri tavoilla sukupuolitettuihin ruumiisiin ja/tai mielihyvää tuottaviin tekoihin. (Juvonen 1993, 281.)

Lähdekirjallisuuden vastaavanlaisista toteamuksista työni ajautui lesboidentiteetikriisiin. Oli suuri houkutus hylätä lesboidentiteetti ja solahtaa vaivihkaa queer-maailmaan. Kuitenkin tutkimuskysymyksessäni tuo sana jo oli ja olin kutsunut haastateltavatkin koolle sitä käyttäen. Enää en voinut perääntyä. Lisäksi tuntui falskilta väittää yhtäkkiä, että lesboidentiteettiä ei ole, vaikka en ollut sisäistänyt tuollaista ajattelua. Ei siis auttanut kuin kulkea kohti identiteettihämmennystä. Epävarmuuden seurauksena päädyin lukemaan 1990-luvun tutkimuksia, jotka olivat syntyneet lesbo- ja homotutkimuksen ja siinä tuolloin paikkansa vakiinnuttaneen queer-tutkimuksen (Juvonen 2002, 10) murrosvaiheessa – siis hieman samanlaisessa tilanteessa, jota työni nyt kävi läpi.

Lähteitä lukiessani mietin samaa kysymystä, jonka Juvonen esittää artikkelissaan: ”Onko lesbous olemuksellinen, pysyvä, tiedettävissä ja löydettävissä oleva identiteetti vai ajassa ja paikassa muuttuva kokemus?” (Juvonen 1993, 278).

---

³ Queer tarkoittaa valtavirran vastaisuutta (Löfström 1993, 290). Se kyseenalaistaa yleisesti ongelmattomina pidetyt käsitteet mies, nainen, homo, hetero, normaali ja epänormaali (Karkulehto 2004, 230).

1.2 Tutkimuskysymykset

On aika palata alussa mainitsemaani tyttöön ja pohtia, millä tutkimuskysymyksillä voisi parhaiten kartoittaa hänen tietään kohti lesbistä identiteettiä.⁴

Tutkimuskysymysten muotoilu aiheutti päänvaivaa. Kun esittelin aiheen seminaarissa, oli päätutkimuskysymykseni ”miten media vaikuttaa lesbidentiteetin muotoutumiseen”. Työn aikana kysymys sai aktiivisemmän muodon, kun ’vaikutus’ vaihtui median käyttöön ja ’muotoutuminen’ rakentamiseksi. Näin uudet sanavalinnat korostivat queerista kumpuavaa ajatusta identiteetistä tekemisenä olemisen sijaan.

Päätutkimuskysymystä huomattavasti enemmän päänvaivaa ja turhautumista aiheuttivat kuitenkin alakysymykset, joita jossain vaiheessa oli hyvinkin paljon. Kysymykset olivat laajuudeltaan ja luonteeltaan hyvin erilaisia ja siten tuntuivat muodostavan liian sekalaisen joukon. Lisäksi ne tuntuivat vievän työtä hyvin eri suuntiin ja houkuttelevan myös sivupoluille. Lopulta päädyin yhteen pääkysymykseen ja kahteen alakysymykseen.

Ensimmäinen alakysymys liittyy kahteen aikatasoon, joilla työni liikkuu. Aikatasoista varhaisempi eli ’ennen’ kuvaa aikaa ennen lesbisen identiteetin omaksumista ja myöhäisempi taso eli ’nyt’ tilannetta, jossa lesbinen identiteetti on vakiintunut 23–30-vuotiaiden haastateltavien itsemäärittäytymiseksi. Näihin aikatasoihin perustuen kysyn, miten mediaa on hyödynnetty lesbisen identiteetin rakentamisessa ennen ja miten sitä hyödynnetään siinä nyt.

Virpi Lehtisen (1996, 27) mukaan identiteetin rakentuminen on sosiaalista. Miellän, että identiteetin muotoutumisessa yhden sosiaalisen ryhmän muodostavat heterot, joihin mielikuvani tyttö peilaa itseään. Kuitenkin haluan myös selvittää, riittäisikö toiseksi sosiaalisesti kontaktiksi media vai tarvitseeko tyttö identiteettinsä rakentamisessa myös vertaisiaan? Onko siis yksilönkin elämässä sama järjestys kuin John Howardin tarkastelemassa lesbojen ja homojen vähemmistöhistorian suuressa kertomuksessa, jonka kronologinen järjestys on halu, identiteetti, yhteisö tai kulttuuri ja poliittinen liike (Howard 1999, sit. Juvonen 2002, 18)? Edeltääkö identiteetti todellakin yhteisöä?

Päätutkimuskysymykseni siis on:

Millä tavalla mediaa käytetään lesbisen identiteetin rakentamisessa?

---

⁴ Jos lukija nyt hämmästyy, miksi yhtäkkiä käytän sanaparia ’lesbinen identiteetti’ ja mitä eroa sillä on tutumpaan ’lesbidentiteettiin’, voi vastauksen halutessaan jo kurkistaa sivulta 18.

Ja tämän alakysymykset kuuluvat:

- 1) Miten mediaa on käytetty lesbisen identiteetin rakentamisessa ennen ja miten sitä käytetään nyt?
- 2) Tarvitaanko lesbisen identiteetin rakentamiseen myös vertaisia vai riittääkö pelkkä media? Edeltääkö identiteetti siis yhteisöä?

2 Lesbo, identiteetti, lesboidentiteetti ja lesbinen identiteetti

Tässä luvussa tarkastelen tutkimuskirjallisuuden avulla sellaisia käsitteitä, jotka koen keskeisiksi hahmotettaessa lesbona elämisen kokemuksia nyky-yhteiskunnassa. Tällaisia käsitteitä ovat heteronormatiivisuus, homonormatiivisuus, kaappi ja identiteetti. Aloitan katsauksen kuitenkin selvittämällä, mitä sana lesbo tarkoittaa.

2.1 Lesbo

Tuija Pulkkinen mukaan lesbous on naistenvälinen emotionaalinen ja ruumiillinen rakkaus (Pulkkinen 1996, 171). Kangasvuo ottaa tätä laajemman näkökulman huomauttaessaan, että sekä homo- ja lesboyhteisöissä että akateemisessa maailmassa kuvitellaan käsitteiden homo, lesbo, hetero ja biseksuaali kuvaavan ensisijaisesti seksuaalista halua ja identiteettiä. Näin käsitteiden poliittiset ja sosiaaliset merkitykset nähdään toissijaisina. Kangasvuo itse nostaa lesboudessa esiin yhteisöllisyyden, sillä hänestä lesbous ei tarkoita ainoastaan naisen seksuaalista halua naiseen vaan tiettyä elämisen ja olemisen tapaa sekä yhteisöllisyyttä. (Kangasvuo 2006, 214.)

Adrienne Rich käyttää termejä 'lesbian existence' ja 'lesbian continuum' sanan 'lesbous' ('lesbian') sijaan, koska hänestä 'lesbous' on sävyltään kliininen ja liian rajattu. Lesbian existence -käsitteellä, jonka käännän lesbolaiseksi⁵ olemassaoloksi (vrt. 'lesbon olemassaolo', Juvonen 1993, 278), Rich viittaa lesbojen historialliseen olemassaoloon ja tuon olemassaolon merkityksen jatkuvaan muodostamiseen. Lesbolainen olemassaolo viittaa sellaisten naisten jättämiin jälkiin ja tietoon, jotka ovat valinneet ensisijaiseksi eroottiseksi ja emotionaaliseksi kohteekseen naiset. Lesbolainen olemassaolo käsittää sekä tabun rikkomisen että pakollisen elämäntavan hylkäämisen. Se on myös joko suora tai epäsuora hyökkäys miesten oikeudelle naisen läheisyyteen. Lesbolaista olemassaoloa voi aluksi pitää patriarkaatin torjumisena, mutta Richin mukaan se tarkoittaa muutakin. Lesbolaiseen olemassaoloon on kuulunut, toisin kuin esimerkiksi juutalaisuuteen ja katolilaisuuteen, epätietoisuus perinteestä, jatkuvuudesta ja sosiaalisesta tuesta. (Rich 1980/2003, 27, 41.)

Lesbolaista olemassaoloa laajempi käsite on 'lesbian continuum', jota nimitän lesbolaiseksi jatkumoksi (vrt. 'lesbojatkumo' Lehtinen 1996, 27). Lesbolainen jatkumo käsittää monia naisten välisiä kokemuksia historian kuluessa ja jokaisen naisen elämässä. Se ei siis tarkoita ainoastaan sitä, että

---

⁵ Sana lesbolaisuus viehättää minua vanhahtavuutensa mutta myös yllättävän ajankohtaisuutensa vuoksi. Nimittäin kirjastojen hakukoneilla käytössä oleva Yleinen suomalainen asiasanasto YSA ei tunne esimerkiksi sanaa lesbous, mutta sen sijaan sanan lesbolaisuus (Yleinen suomalainen asiasanasto).

nainen on harrastanut tai hän on tietoinen halustaan harrastaa seksiä naisten kanssa. Jos käsite laajennetaan kattamaan monia muita naisten välisiä suhteita kuten sisäisten kokemusten jakamisen, yhteispelin miesten tyranniaa vastaan, käytännön ja poliittisen tuen antamisen ja saamisen, ja jos se assosioidaan myös sellaisiin sanoihin kuten avioliiton vastustaminen, voi tajuta käsitteen laajuuden verrattuna sanaan lesbous. (Rich 1980/2003, 27–28.)

Richin termit lesbolainen olemassaolo ja lesbolainen jatkumo ovat kiinnostavia yrityksiä nähdä lesbous totuttua laajemmin. Jos lesbolaisen jatkumon voi mieltää viittaavan kaikkiin naisten välisiin suhteisiin, herää kysymys, mitä annettavaa sillä on lesboutta käsittelevälle tutkimukselle? Millainen lesbo on, jos kaikki naiset kuuluvat lesbolaiseen jatkumoon? Vai onko lesbolainen jatkumo kuin 1800-luvun naisten väliset romanttiset ystävyysuhteet⁶: yhtä häilyväinen ystävyuden ja romanttisen rakkauden rajamaastossa? Voisiko ajatellakin, että lesbolaisen jatkumon toisessa päässä on lesbolainen olemassaolo, jolloin mittarina jatkumolla voisi olla naisten keskinäinen seksuaalisuus: kun naisten välisessä suhteessa on seksuaalisuus vahvasti mukana, kyse olisi lesbolaisesta olemassaolosta?

Richin artikkeli (1980/2003) kokosi 1970-luvulla käydyn lesbofeministisen keskustelun. Artikkelin esittämässä ajattelutavassa on kiinnostava epäsuhta heteroseksuaalisuuden ja lesbouden ymmärtämisessä, kuten Juvonen huomauttaa. Siinä heteroseksuaalisuus ymmärretään sosiaalisesti konstruoiduksi pakoksi, mutta lesboutta sen sijaan pidetään naisen luontaisena olemuksena. (Juvonen 1993, 278.)

Monique Wittigin kuuluisa toteamus on, että lesbo ei ole nainen. Wittig kytkee mieheyden ja naiseuden heteroseksuaalisuuteen ja siksi heteroseksuaalisuudesta kieltäytyvä lesbo ei voi olla nainen. Lesbo on hänen mukaansa sukupuolen kategorioiden ulottumattomissa, sillä lesbo ei ole nainen taloudellisesti, poliittisesti tai ideologisesti. Lesbo siis kieltäytyy paitsi naisen roolista myös miehen taloudellisesta, ideologisesta ja poliittisesta vallasta. Naiselle on hänen mukaansa tyypillistä erityinen henkilökohtaiselle, fyysiselle ja taloudelliselle sitoutumiselle pohjautuva sosiaalinen suhde mieheen. Wittig kyseenalaistaa mieheyden ja naiseuden luonnollisuuden, sillä hänestä ne ovat poliittisia ja taloudellisia luokkia. Hänen radikaalifeministisenä tavoitteenaan on mies-luokan hävittäminen, koska silloin häviäisi myös nainen-luokka, sillä ”ei voi olla orjia ilman isäntiä”. (Wittig 1981.) (Vrt. Butler 1990/2006, 217–218, Wittigin kritiikki.)

---

⁶ Ks. Lesboidentiteetti-alaluku.

Queer näkee lesbon historiallisesti muuttuvana, rakennettuna. Teoriana ja tutkimuksen viitekehyyksenä queer asettaa kysymyksiä siitä, miten käsite lesbo on historiallisesti kehkeytynyt, minkälaisia valtasuhteita sillä on ylläpidetty ja kenen ruumiista, seksuaalisista käytännöistä ja elämästä sillä on tehty lain ja/tai normien ulkopuolella olevaa eli luonnonvastaista, epäsiiveellistä ja rikollista tai lain ja/tai normien mukaista. (Sorainen 2005, 25.)

Kuten edeltä käy ilmi, puhuminen yhdestä lesboudesta on asioiden turhaa yksinkertaistamista. Lesbous muotoutuu aina erilaiseksi ajasta ja paikasta riippuen (ks. Juvonen 2002, 10, 289).

2.2 Heteronormatiivisuus

Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan ajattelutapaa, jossa ihmisiä pidetään joko miehinä tai naisina ja automaattisesti heteroseksuaalisina. Heteroseksuaalinen miehisuus ja heteroseksuaalinen naisellisuus käsitetään ainoiksi, itsestään selviksi tai luonnollisiksi lähtökohdiksi seksuaalisuudelle ja sukupuolielle tai ne esitetään parempina ja oikeampina vaihtoehtoina kuin muut. Heteronormatiivisuus merkitsee eri asioita eri elämäntilanteissa oleville: naisille, miehille, heteroseksuaalisille, ei-heteroseksuaalisille, sukupuoltaan kyseenalaistaville ja perinteisempiin malleihin sitoutuville. Se asettaa erilaisia paineita ja odotuksia eri ihmisille. Heteronormatiivisuus on kuitenkin kulttuurisesti ja sosiaalisesti tuotettua ja siten haastettavissa. (Lehtonen & Mustola 2004, 21–22; Juvonen 1993, 278.)

Heteronormatiivisuus-termi ilmaantui 1990-luvulta lähtien queer-tutkimuksen, feministisen tutkimuksen ja laajemminkin sukupuolentutkimuksen vakiosanastoon (Rossi 2006, 19–20). Se on nykyään pitkälti korvannut aiemmin käytössä olleet Sedgwickin 'heteroseksismin' ja 'heteroseksistisen oletuksen' (1990), Butlerin 'heteroseksuaalisen matriisin' (1990) ja 'heteroseksuaalisen hegemonian' (1993), Wittigin 'heteroseksuaalisen sopimuksen' (1980-luvulla kehitetty) ja Richin 'pakkoheteroseksuaalisuuden' (1980) (Rossi 2006, 20). (Ks. Pulkkinen 1996, 165.)

Heteronormatiivisessa ajattelussa pääpaino ei ole siinä, kuka harrastaa seksiä kenenkin kanssa, vaan olettamuksessa, että yhteiskuntajärjestyksen peruselementti on heteroseksuaalisuus (Lehtonen 2005, 66). Lauren Berlant ja Michael Warnerin mukaan heteronormatiivisuus on enemmän kuin ideologia, ennakkoluulo tai homoihin ja lesboihin kohdistuva fobia. Sitä tuotetaan liki jokaisella sosiaalisen elämän alueella: esimerkiksi kansallisuudessa, valtiossa, laissa, kaupan alalla, lääketieteessä, kasvatuksessa ja kertomusperinteessä. (Berlant & Warner 2003, 170–183.)

Soraisen mukaan länsimaisen yhteiskunnan ja kulttuurin heteronormatiivisuus sulkee ulos tai hankaloittaa monia olemassa olevia elämäntapoja, identiteettejä ja seksuaalisia käytäntöjä (Sorainen 2005, 25).

Marko Salonen pohtii heteroseksuaalisuuden hiljaisuutta. Hän ruotii eroja, joita ilmenee suhtautumisessa homo- ja heteroseksuaalisuuteen:

Heteroksi ei julistauduta tai tunnustauduta – pikemminkin oletetaan, että naiset ovat heteroseksuaalisia naisia ja miehet heteroseksuaalisia miehiä. Kun taas julkisuudessa toisinaan annetaan tai etsitään homoseksuaalisuudelle esimerkiksi geneettisiä selityksiä, heteroseksuaalisuudelle ei vakavissaan esitetä mitään erityistä perustaa. Heteroseksuaalisuutta koskettaa vahva kulttuurinen selviö, jonka mukaan se on joka suhteessa selityksiä kaipaamatonta. (Salonen 2006, 63.)

Samaan heteroseksuaalisuuden itsestään selvyyteen kiinnittää huomiota Rich, joka toteaa, että yleensä lesboudelle etsitään tieteellistä selitystä, mutta heteroseksuaalista suuntautumista ei koeta tarpeelliseksi selittää (Rich 1980/2003, 17). Itsestäänselvyys näkyy myös siinä, että seksuaalisuusanalla viitataan usein heteroseksuaalisuuteen. Hetero-etuliite jätetään olevinaan tarpeettomana pois. (Rossi 2003, 122–123.)

Rossi muistuttaa, että heteronormatiivisuutta ja normatiivista heteroseksuaalisuutta ei saa sotkea keskenään (Rossi 2006, 22). Hän käyttää normatiivisen heteroseksuaalisuuden käsitettä kuvaamaan heteroseksuaalisuuden sisäisiä normeja. Hän havainnollistaa, että esimerkiksi vanhan naisen ja nuoren miehen välinen seksi tai toivottu lapsettomuus on epänormatiivista heteroutta. (Rossi 2003, 120.) (Ks. Salonen 2006, 63–64.)

Mikä sitten on homo- ja heteroseksuaalisuuden suhde? Sedgwick väittää, että heteroseksuaalinen miesidentiteetti ja moderni maskuliininen kulttuuri tarvitsevat oman olemassaolonsa vahvistajaksi syntipukin, jona miesten keskinäinen halu niille näyttäytyy (Sedgwick 1990, 67–90). Heteroseksuaalisuus siis tarvitsee homoseksuaalisuutta (ks. Juvonen 1993, 277). Hannu Eerikäinen kirjoittaa homoseksuaalisuuden olevan heteroseksuaalisuuden käsitteellinen lähtökohta, sillä ”normaalia” seksuaalisuutta ei ole ollut ennen ”perverssiä”. Homoseksuaalisuus on täten heteroseksuaalisuuden ja ylipäänsä seksuaalisuuden historiallinen edellytys. (Eerikäinen 2006, 31.)⁷

---

⁷ Sanan homoseksuaalisuus loi vuonna 1869 saksalais-unkarilainen kirjailija Karl Maria Benkert (Károly Mária Kertbeny). Se on johdos kreikan kielen ’samaa’ tarkoittavasta sanasta ’homo’. (Herzer 2000, sit. Eerikäinen 2006, 34.) Hieman myöhemmin Benkert otti käyttöön homoseksuaalisuuden rinnalle sanan heteroseksuaalisuus. Benkertin käsitteet yleistyivät 1800-luvun lopulla seksuaalitutkimuksessa ja osakseen myös homoseksuaalien identiteettipolitiikassa. (Eerikäinen 2006, 34.)

Homoseksuaalisuus on marginaaliasemansa vuoksi joutunut miettimään olemassaoloaan itsestään selvää heteroseksuaalisuutta enemmän. Salonen on havainnut, että myös heteroseksuaalisuus on nyt alkanut pohtia yhä enemmän olemassaoloaan. Kulttuurisen itsetutkiskelun tuloksena heteroseksuaalisuuden luonne väistämättä muuttuu. Kun esimerkiksi Sillä silmällä -ohjelman kaltaisilla tosi-tv-ohjelmilla tuotetaan toisistaan selkeästi erottuvia ja vastakkaisia homon ja heteron kulttuurisia kategorioita, tulee heterosta samalla tunnistettava, vaikkakin stereotyyppinen, identiteetti. Kun näin hetero ymmärretään yhdeksi seksuaali-identiteetikategorioista, on seurauksena, että heteroksi tunnus- tautuminen tai julistautuminen tulee mahdolliseksi, mielekkääksi ja toisinaan jopa tarpeelliseksi. Esimerkkinä tästä kehityksestä Salonen mainitsee seuranhakupalstat, joissa vielä kymmenen vuotta sitten etsittiin lähinnä mies- tai naisseuraa, mutta nyt etsitään myös heteroseuraa tai määritellään itsensä heteronaiseksi tai -mieheksi. (Salonen 2006, 64–65.)

2.3 Homonormatiivisuus

Homonormatiivisuudesta ei löydy yhtä kattavasti kirjoituksia kuin heteronormatiivisuudesta. Lukemassani tutkimuskirjallisuudessa ei käsitteelle suoda juurikaan huomiota. Termi vilahtaa toisinaan sivulauseessa tai alaviitteessä mutta siinä kaikki. Juuri sen pikainen sivuuttaminen on saanut mielenkiintoni heräämään. Mitä siis on homonormatiivisuus, ja millaisessa suhteessa se on heteronormatiivisuuteen?

Ensimmäisen puheenvuoron annan Didi Hermanille (2003), jonka artikkelin otsikossa sana homonormatiivisuus lupaavasti esiintyy. Hermanin aiheena on brittiläisen Bad Girls -televisiosarjan homonormatiivisuus. Hän määrittelee homonormatiivisen näkökulman esittävän homo- ja lesboidentiteetin normaalina, luonnollisena, hyvänä ja itsessään huomiota herättämättömänä. Homonormatiivisuuteen saattaa hänen mukaansa kuulua myös velvoite homoseksuaalisuudesta kuten esimerkiksi 1970-luvun lesbofeminismissä oli havaittavissa. Yhtä lailla homonormatiivisuus voi asettaa muut seksuaalisuudet poikkeaviksi. (Herman 2003, 144.)

Bad Girls -sarjan homonormatiivisuutta⁸ Herman perustelee useilla seikoilla. Hänen mielestään on huomionarvoista, että sarjassa on monia lesbohahmoja, mutta nämä eivät välttämättä ole toistensa kanssa tekemisissä. Heteronormatiivisen näkemyksen mukaan lesbojen pitäisi olla tekemisissä, koska lesbous yhdistää heitä. Sarjassa lesbous on täysin luonnollista, mutta homofobia esitetään luonnottomana. Toisena sarjan homonormatiivisuutta vahvistavana seikkana Herman pitää tapaa, jolla sarja esittää heteronaisen seksuaalisen aktiivisuuden. Sarjan alussa itseään heterona pitävä He-

---

⁸ Rossi sen sijaan luonnehtii Bad Girlsin esittävän lesbouden ja heterouden keskenään samanarvoisiksi seksuaalisuuden muodoiksi. Brittiläistä Älä kerro äidille -sarjaa hän puolestaan pitää homonormatiivisena. (Rossi 2003, 156.)

len on hänen ja lesboksi identifioituvan Nikin suhteessa aloitteentekijä. Kolmantena perusteluna Herman käyttää Helenin ja Nikin romanssin esitystapaa. Naisten välinen seksi esitetään sarjassa huomattavasti romanttisemmin kuin miehen ja naisen välinen seksuaalisuus. Homonormatiivisuutta tukee myös Helenin ja Nikin rakkaustarinan onnellinen loppu. Neljänneksi sarjan homonormatiivisuus näkyy sen sisäpiiriasenteena lesbouteen. Naisparille tuntematon sarjan hahmo pystyy tulkitsemaan naiset pariaksi, mikä Hermanin mukaan osoittaa sitä, kuinka lesboilla on tapana tunnistaa kanssaisariaan merkeistä. Myös sarjan liioittelevan tavan esittää homofobiaa voi tulkita lesbojen sisäpiirihuumoriksi. Viidentenä ja viimeisenä syynä Herman mainitsee sarjan tavan olla puuttumatta hahmojen seksuaalisuuden syihin. Kenenkään ulostulokertomuksia⁹ ei esitetä eikä muutenkaan yritetä perustella, miksi hahmot ovat sellaisia kuin ovat. Lisäksi sarja ei herkuttele ydinperheiden onnella, sillä ydinperheet kuvataan joko toimimattomiksi tai niitä ei näytetä. Sen sijaan sarjan naisvangit muodostavat kuin perheen. Tämän perheen lesbosävyisyyttä lisää se, että vankiperheen keskiössä ovat juuri lesbot. (Herman 2003, 149–152.)

On mielenkiintoista katsoa, millaisena homonormatiivisuus Hermanin tekstissä esittäytyy. En kuitenkaan purematta niele hänen perustelujaan, sillä mielestäni ne ovat toisinaan ontuvia. Esimerkiksi hänen perustelunsa heteronaisen esittämisestä suhteen aloitteentekijänä ja muutenkin aktiivisena, saa minut kysymään, mikä asiassa on homonormatiivista. Eikö aktiivinen nainen voisi kuulua heteronormatiivisuuteen?¹⁰ Lisäksi, jos katsoo Hermanin homonormatiivisuusmääritelmää, siinä ei puhuta miesten ja naisten rooleista, jotka sisältyvät osaltaan heteronormatiivisuuteen, vaan ainoastaan homoseksuaalisuudesta. Miten siis homonormatiivisuutta voi edes perustella naisen roolilla? Vai tarkoittaako Herman, että homonormatiivisuudessa asiat vain käännetään heteronormatiivisuudelle vastakkaisiksi eli esimerkiksi naisista tulee aktiivisia ja miehistä passiivisia? Herman toteaa myös, että *Bad Girls* -sarjassa hetero- ja biseksuaalisuus esitetään vieraannuttaen eli melko kyseenalaisessa valossa, jolloin lesbouden paremmuus korostuu (Herman 2003, 153–154). Tarkoittaako tämä siis sitä, että homonormatiivisuuskin koskisi vain homoseksuaalisuutta eikä muita ei-heteroseksuaalisuuksia? Herman esittää *Bad Girls* -sarjan homonormatiivisuuden olevan valkoista, lesbofeminististä homonormatiivisuutta (Herman 2003, 144). Näin ollen *Bad Girls*in homonormatiivisuus on vielä rajatumpaa kuin sellainen homonormatiivisuus, jonka normina on homoseksuaalisuus.

---

⁹ Ulostulosta ja kaapista enemmän Kaappi-alaluvussa.

¹⁰ Tosin Lehtonen toteaa, että seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liitettiin ajattelutapoihin – eli olettaen heteronormatiivisuuteen – kuuluu ajatus miehistä aktiivisina toimijoina ja naisista passiivisina kohteina (Lehtonen 2005, 63). Näin on selvästi nähtävissä, kuinka kahlitsevaa heteronormatiivisuus voi heteroillekin olla.

Herman kuitenkin tuntuu esittävän homonormatiivisuuden heteronormatiivisuuden vastinparina. Mihin sitten sijoittuvat muut kuin homo- tai heteroseksuaalisuus? Onko niillekin jokin oma normatiivisuutensa? Onko tällaisessa normatiivisuuksien taistossa edes mitään mieltä? Normatiivisuuksia kyseenalaistava queer tuntuukin olevan homonormatiivisuuteen nähden tehokkaampi tapa vastustaa vallitsevaa heteronormatiivista järjestystä, koska sen energia ei kulu oman normatiivisuuden tarkkaan määrittelyyn.

Palaan vielä kysymykseen hetero- ja homonormatiivisuuden välisestä suhteesta. Berlant ja Warner esittävät, että ne eivät ole keskenään samanlaisessa suhteessa kuin hetero- ja homoseksuaalisuus.

Heteronormatiivisuudella tarkoitamme niitä instituutioita, ymmärtämisen rakenteita ja käytännön suuntautumisia, jotka saavat heteroseksuaalisuuden näyttämään paitsi yhtenäiseltä eli järjestäytyneeltä seksuaalisuudelta, myös etuoikeutetulta. Sen yhtenäisyys on aina tilapäistä ja sen etuoikeudella voi olla monia, usein vastakkaisiakin, muotoja: ilman merkkiä olevana, henkilökohtaisen ja sosiaalisen perusmerkityksenä, merkittynä luonnon olotilana, ihanteellisena ja moraalisenä saavutuksena. Se muodostuu opinkappaleena pidettäviä normeja enemmän oikeudenmukaisuuden tunnoksi, jota tuotetaan ristiriitaisissa ilmenemis-muodoissa, usein tiedostamatta, läsnä olevana käytänteissä ja instituutioissa. Sellaiset asiayhteydet kuten elämäkertomus ja tietyn ikäryhmän identiteetti, joilla ei juuri ole näkyvää yhteyttä seksuaalisten käytäntöjen kanssa, voivat olla heteronormatiivisia, kun taas toisissa yhteyksissä miehen ja naisen välinen seksi ei ole heteronormatiivista. Heteronormatiivisuus on näin heteroseksuaalisuudesta erillään oleva käsite. Yksi niiden huomiota herättävimmistä eroista on se, että heteronormatiivisuudella ei ole rinnakkaisilmiötä toisin kuin heteroseksuaalisuudella, jonka vastakohtana on homoseksuaalisuus. Koska homoseksuaalisuudella ei voi koskaan olla sitä näkymätöntä, äänetöntä, yhteiskunnan antamaa oikeutusta, joka heteroseksuaalisuudella on, ei ole mahdollista puhua ”homonormatiivisuudesta” samalla tapaa kuin voi puhua heteronormatiivisuudesta. (Berlant & Warner 2003, 170–183; suom. AA.)

Homonormatiivisuus siis vaikuttaa olevan heteronormatiivisuudelle alisteinen. Yhteiskuntamme on hyvin heteronormatiivinen ja täten siihen integroituminen tuntuu tarkoittavan edes jossain määrin heteronormatiivisuuteen alistumista. Vaikka kasvaisi sateenkaariperheen lapsena, ei voi olla törmäämättä heteronormatiivisuuteen – tai luultavasti silloin siihen juuri törmääkin. Myös seksuaalivähemmistöjen uutisarvo on mielestäni osoitus heteronormatiivisuudesta.

Kuitenkaan homonormatiivisuus ei voi olla samanlaista normatiivisuutta kuin heteronormatiivisuus. Kun heteronormatiivisuus elää ihmisten mielissä pitkälti tiedostamatta (Berlant & Warner 2003, 170–183), homonormatiivisuus sen sijaan on näkemykseni mukaan hyvinkin tietoisista. Esimerkiksi Z-lehti pyrkii mielestäni tietoisesti rakentamaan tilaa, jossa seksuaalivähemmistöihin kuuluminen on oletusarvo. Homonormatiivisuus ei siis voi olla yhtä vahvasti vaikuttava normi kuin heteronormatiivisuus, koska tiedostamattomalla normilla on uskoakseni enemmän valtaa. On vaikeampi hyökätä normia vastaan, kun sitä ei välttämättä edes tiedosta.

2.4 Kaappi

Yksi tapa tuoda yhteiskunnan heteronormatiivisuutta näkyväksi on kaapin käsite. Antu Sorainen kirjoittaa kaapin olevan lesbo- ja homokulttuurissa käytettävä metafora seksuaalisen identiteetin tai aktiviteetin piilottamisesta esimerkiksi työelämässä tai läheisiltä. Heteronormatiivisen kulttuurin ja sen ylläpitämisen julkisen ja yksityisen välisen dikotomian valta ja rajat näyttävät kaappina. (Sorainen 2005, 31.) Michael P. Brownin mukaan kaappia käytetään kuvaamaan homojen ja lesbojen olemassaolon kieltämistä, salaamista, torjuntaa tai epätietoisuutta heidän olemassaolostaan. Kaappi¹¹ kuvaa homoseksuaalien poissaoloa yhteiskunnasta, mutta samalla se kuitenkin viittaa ironisesti heidän läsnäoloonsa. Brown toteaa kaapin tuovan mukanaan vaikeita vaatimuksia: jotta voisi olla olemassa, on oltava jotain, mitä ei ole. (Brown 2000, 1–26.)

Pulkkisen mukaan heteroseksuaalisen matriisin valta on pitkään joko kriminalisoitu, medikalisoitu, tehnyt naurunalaisiksi tai sivuuttanut kaappiin suljetut identiteetit. Kaappi on performanssi, joka saadaan aikaan vaikenemalla. (Pulkinen 1996, 166, 183.) Näennäisestä huvittavuudestaan huolimatta kaappi kuvaa vakavaa asiaa, sillä siihen liittyvä tietämisen ja ei-tietämisen suhde määrittelee monien ihmisten elämää ja identiteetin rakentamista (Rossi 2003, 160).

Eve Kosofsky Sedgwickin mukaan kaappi on leimannut homoseksuaalien kulttuuria ja identiteettiä 1900-luvulla. Hän toteaa, että avoimesti homoseksuaalina elävistäkin vain murto-osa ei ole jollekulle tarkoituksellisesti kaapissa. Tämän lisäksi avoimesti elävä homoseksuaali kohtaa päivittäin sellaisia ihmisiä, joista hän ei tiedä, tietävätkö he. (Sedgwick 1990, 67–90.)¹²

Kaappi-käsite ei mielestäni ole osuva kuvaamaan sitä, että jonkun homoseksuaalisuudesta ei puhuta. Metafora antaa ymmärtää, että joku tulee kerran ulos kaapista¹³. Lisäksi ei ole olemassa sanontaa

---

¹¹ On epäselvää, mistä kaappi-käsite on saanut alkunsa. Yhtenä vaihtoehtona on esitetty, että kaapin (closet) alkuperällä olisi tekemistä vessan (water closet) ja siten homoseksin tai sanonnan 'luurankoja kaapissa' kanssa. (Brown 2000, 1–26.) On myös mielenkiintoista, onko kaapilla ja metaforalla 'näyttää kaapin paikka' jotain tekemistä toistensa kanssa. Ei ole tarkkaa tietoa, milloin kaappi-metaforaa alettiin käyttää homoseksuaalisuuden yhteydessä, mutta ainakin 1960- ja 1970-lukujen taitteesta on todisteita käsitteen käytöstä Yhdysvalloissa (Brown 2000, 1–26).

¹² Koska kaappi osaltaan tuottaa ilmiön, jonka se sulkee uumeniinsa, on ymmärrettävää, että joidenkin mielestä kaappi on tarpeellinen. Voi ajatella, että homokulttuurin jännite syntyy kaapin ja sen ulkopuolisen välisestä erosta, jolloin homokulttuuri menettää jotain olennaista, jos se tulee paljastetuksi suurelle yleisölle. (Pulkinen 1996, 183.) Vanhojen aikojen nostalgiaa, jonka voi tulkita kaapin kaipailuksi, on luettavissa Tarja Hautasen gradusta, jossa hän tutki turkulaisen homojen ja lesbojen elämää ja kulttuuria 1950-luvulta 1990-luvulle. Hautasen mukaan "[o]n kiinnostavaa huomata, kuinka vanhemmat lesbot ja homot kuvaavat mennyttä aikaa toisaalta tukalaksi ja silti niin jännittäväksi. Moni kaipaa edelleen sitä salaperäisyyden ilmiötä, jota nykyisissä homodiskoissa ei enää ole". (Hautanen 2005, 4, 7, 43.)

¹³ Kaappiin nykyään liittyvällä ulostulo-metaforalla on oma historiansa. Ulostulo (coming out) on käytössä edelleen yläluokan seurapiirien debytanttianssiaisissa, jotka ovat täysi-ikäisten nuorten naisten ensimmäiset tanssiaisat. Tästä merkitys on siirtynyt ilmeisesti amerikkalaiseen homobaarikulttuuriin, jossa ulostulo merkitsi tuloa piireihin – ei siis poistumista kaapista. (Pakkanen 2007, 3.)

kaappiin menemisestä.¹⁴ Vai ilmentääkö sanonnan puuttuminen sitä, että ihmisen ajatellaan syntyvän kaappiin?¹⁵ Onko jollain siis synnynnäinen homoseksuaalinen identiteetti, jota hän kaapissa piilottelee? Kuitenkin harvoin joku tulee näyttävästi vain kerran ulos kaapista eikä sen jälkeen enää kurkistakaan kaapin uumeniin. Toki voi ajatella, että kaapinoven saranat kuluvat käytössä ja näin ovi naksahaa lopulta paikoiltaan, kun sitä on tarpeeksi availtu. Kun homoseksuaalisuus on monen tiedossa, kaappi on menettänyt vaikutuksensa. Tämän ajattelutavan haastaa Sedgwickin huomautus, että jokainen uuden ihmisen kohtaaminen tuo mukanaan uuden kaapin (Sedgwick 1990, 67–90). Tällöinhän kaapinovi ei koskaan voi kulua paikaltaan. Metaforaan liitän myös ajatuksen siitä, että joku voi lukita oven ulkopuolelta. Tällainen tapaus oli esimerkiksi, kun Jari Sillanpää olisi tango-kuninkuutensa alkuaikoina halunnut kertoa ei-heteroudestaan, mutta hänen viestinsä ei mennyt tiedotusvälineissä läpi¹⁶. Joku sulki oven.

Sedgwick käyttää lasikaappi-metaforaa kuvaamaan tilannetta, jossa ympäristö aavistaa jonkun olevan homoseksuaali, vaikka asiaa ei ole sanottu ääneen. Usein ennen ulostuloa ilmassa on jo jonkin aikaa leijunut epäilyksiä, jotka ovat saaneet aikaan hiljaista halveksuntaa, hiljaista kiristämistä, hiljaista ihailua ja hiljaista rikoskumppanuutta. (Sedgwick 1990, 67–90.)

Lasikaappi-metafora on mielestäni erittäin kiinnostava. Lasisuus tuo kaappiin uusia vivahteita: lasinen kaappihan ei enää piilota siellä olevaa, mutta kuitenkin kaapista täytyy tulla ulos. Lasikaapissa on kuin näyteikkunassa, kun muut voivat ulkopuolelta tarkkailla kaapissa olevaa ja tulkita kaappi-ihmisen tekemisiä sillä perusteella, että hän on homo. Toisaalta lasisesta kaapista näkee ulkomaailmaan, mutta sieltä ei voi kunnolla kuulla, mitä keskusteluja ulkopuolella käydään.

Tutkija Harri Kalha käytti muutama vuosi sitten Helsingin Sanomissa sanaparia julkinen kaappihomo (Snellman 2005). Ironisesti julkista ja yksityistä sekoittava sanakaksikko viittaa mielestäni juuri lasikaappiin. Lasikaapin voi nähdä vinoilevan dramatiikalle, jota kaapista ulostulemiseen liitetään. Kun jonkun homoseksuaalisuus on jo yleisesti tiedossa, ei kaapista ulostuleminen ole enää erityisen merkityksellistä, vaikka lasikaapista on Sedgwickin mukaan vähintään yhtä vaikeaa tulla ulos kuin ”tavallisesta” kaapistakin (Sedgwick 1990, 67–90).

---

¹⁴ Tulla ulos kaapista -metafora tarkastelee selvästi kaappia ja siellä olevia sellaisten perspektiivistä, jotka eivät ole kaapissa. Eihän ole olemassa mennä ulos kaapista -metaforaa, joka tarkastelisi tapahtumaa kaapissa olevien näkökulmasta.

¹⁵ Toisenlaisen näkökulman seksuaalivähemmistöihin kuulumisen salaamisesta antaa Seksuaalinen tasavertaisuus – Setary:n 1980-luvulla lanseeraama kuoresta ulostuleva etana eli Setana. Se liittyi ulos kuoresta -kampanjaan. Setana ei kuitenkaan saavuttanut suurta suosiota. (Mustola ja Pakkanen 2007, 39.) Setana on mielestäni oiva symboli, sillä yhtä lailla kuin kuori on erottamaton osa etanaa, salaamisen ja paljastamisen problematiikka seuraa homo- tai biseksuaalisti tuntevaa.

¹⁶ Kun Sillanpää helmikuussa 2006 tuli ulos kaapista, hän samalla muisteli kertoneensa tangokuninkuutensa alkuaikoina suuntautumisestaan toimittajalle, mutta tämä oli päättännyt olla julkaisematta tietoa (Halminen 2006; Nykänen 2006).

Lasikaapin voi myös yhdistää lasikatto-metaforaan. Kuten yhteiskunnassa naisten uralla etenemistä hidastaa lasinen katto, voi homoseksuaalin uralla etenemistä hidastaa lasinen kaappi. Yhteistä lasikatolla ja -kaapilla on se, että molemmat ovat yhteiskunnan asettamia. Jos yhteiskunta ei olisi heteronormatiivinen, kaappia ei olisi.

Kannattaa myös muistaa, että niin tavallisen kuin lasisenkin kaapin uumenissa voivat piileskellä myös muut kuin homoseksuaalit itse. Esimerkiksi heidän vanhempansa voivat joutua kaappiin, jos nämä joutuvat salaamaan lapsensa homouden¹⁷ ympäristöltään. (Sedgwick 1990, 67–90.)¹⁸

Tulkitsen kaappi-metaforan olevan tiiviisti yhteydessä ajatukseen ihmisen olemuksellisesta, essentialistisesta identiteetistä. Arkipuheessa tuntuu edelleen olevan vahva pyrkimys määritellä ihmiset eri identiteettikategorioihin. Talvella 2007 käymälläni queer-luennolla¹⁹ opiskelijat innostuivat kertomaan kavereistaan, jotka olivat joko ilmoittaneet olevansa tai joiden puhujat tulkitsivat olevan homoja tai lesboja. Yksi opiskelija kertoi miespuolisesta kaveristaan, jolla on humalassa tapana lähennellä miehiä saunassa. Tarinan taustalla tuntui leijailevan ihmettely kaverin identiteetistä. Voiko hän olla hetero, kuten hän väittää, vaikka hän humalassa lähentelee miehiä? Onko hän kaappihomo? Onkin todettu, että identiteettipolitiikan identiteettipuhe ei ole queerin myötä hävinnyt, vaan siitä on tullut osa valtakulttuurin sanastoa (Pakkanen 2007, 2). Kun luennolla puhunut opiskelija tuntui implisiittisesti määrittelevän kaverinsa identiteettiä, tulee mieleen Sedgwickin toteamus, että homoseksuaalista identiteettiä koskeva määrittelemisen valta on liukunut pois homoseksuaaleilta itseltään (Sedgwick 1990, 67–90).

---

¹⁷ Käytän sanaa 'homous' samoin kuin 'homoseksuaalisuus' tässä työssä viittaamaan sekä miesten että naisten homoseksuaalisuuteen. (Ks. Kangasniemi 1996, 267.)

¹⁸ Tosin monet muutkin kuin homot ja lesbot tulevat lehtijutuissa ulos kaapista. Esimerkkeinä olkoon Helsingin Sanomien kaksi juttua, joista toisessa Ruotsin kuningas "Kaarle XVI Kustaa tulee ulos kaapista" eli hän tunnustaa Bernadotte-suvun perinteiden vastaisesti kannattavansa Djurgården-jalkapalloseuraa (Haamuheittoja 2007). Toisessa esimerkissä katolinen pappi tulee perheineen ulos kaapista eli pappi paljastaa, että hänellä on selibaattilupauksesta huolimatta lapsi ja naisystävä (Sipilä 2007). Onko niin muodikasta tulla ulos kaapista, että sinne on oikein tunkua? Käsitykseni mukaan kaappi-metafora liittyy kuitenkin yhä leimallisesti homoseksuaalisuuteen. Tästä esimerkkinä on Rossin referoima Älä kerro äidille -sarjan televisiomainos, jossa kaappi on esimerkiksi ylittämässä katua, istumassa saunan lauteilla ja pelaamassa jalkapalloa. Mainoksessa paljastetaan vasta lopussa, että kyse on homoista. (Rossi 2003, 158–160). Vaikka homous mainitaan vasta lopussa, uskon, että monelle katsojalle kaapeista tulevat heti mieleen homot ja lesbot eivätkä esimerkiksi Ruotsin kuningas tai katoliset papit.

¹⁹ Sorainen huomauttaa mielestäni paikkansapitävästi, että queer-termiin liittyy Suomessa kaapin varjo. Hän tulkitsee, että "kääntämättä jätetyn queer-termien eksoottinen kieliasu antaa kaappisuojaa suomalaisille tutkijoille ja opiskelijoille, jotka voivat merkitä ansioluetteloihinsa ja opintokirjoihinsa glamoröösiltä kuulostavia queer-kursseja ja -julkaisuja leimaavammilta ja vähemmän tieteellisiltä kuulostavien pervo-, lesbo-, homo-, bi- tai trans-kurssien sijaan." (Sorainen 2005, 36–37.) Queerin suomentamisesta, ks. Kekki 2006. Homoseksuaalisuuden yhteiskunnallisesta kaapista, ks. Karukulehto 2004, 233.

Mikä sitten on queerin suhde kaappiin? Queerin voisi ajatella olevan dekonstruointivimmassaan tehokas väline myös kaappien säpäleiksi lyömiseen. Kun queer aloittaa kummastelunsa jo siitä, onko sukupuolia todellakin kaksi, kyseenalaistuu samalla hetero- ja homoseksuaalisuus. Jos ei ole heteroita ja homoja, voiko olla kaappiakaan?

2.5 Identiteetti

Yksinkertaisimmillaan identiteetin voi määritellä tarkoittavan sitä, keitä me olemme (Kidd 2002, 2, 24, 27). Toisen näkemyksen mukaan identiteetissä määrittelemme äskeisen lisäksi vielä sen, mitä haluamme (Lassila 1996, 145). Identiteetin voi myös ymmärtää ”strategiseksi tiedostamisen, toiminnan ja valinnan prosessiksi, jossa ihminen asettuu tiettyyn diskursiiviseen asemaan” (Juvonen 1993, 281).

Tarkastelen tässä luvussa identiteetin muodostumista ensin yleisesti ja sitten seksuaali-identiteettiä erityistapauksena. Esittelen eri tapoja ymmärtää identiteetti ja kysyn, milloin lesboudesta tuli yhteiskunnassa identiteetti ja mitä vaikutuksia tällä on ollut naisilla rakastaville naisille.

2.5.1 Erottautuminen ja samastuminen

Onko identiteetti erottautumista vai samastumista? Identiteettiä pohiessani mietin, onko sanan etymologia yhtäläinen identtinen-sanana kanssa ja tarkoittaako tämä, että identiteetti on ennen kaikkea identtisyyttä, yhtäläisyyttä jonkin kanssa. Suomen kielen etymologinen sanakirja (Meri 1991) vahvistaa epäilykseni identiteetin ja identtisen sukulaisuudesta: sanojen pohjana on latinan sana *identitas*, joka merkitsee samuutta. Kun identiteetti-sanana syntyy viittaa samuuteen, voiko tästä tehdä johtopäätöksen, että identiteettikin on samastumista?

Stuart Hall näkee identiteetin enemmän erottautumisena kuin samastumisena. Hän kirjoittaa, että identiteetti on pikemminkin eron merkitsemisen ja poissulkemisen tuote kuin identtisten, luonnostaan muodostuneiden yksikköjen merkkejä. Minkään termin ”positiivista” merkitystä ei voi konstruoida kuin suhteessa siihen, mitä se ei ole tai mikä siltä puuttuu. (Hall 1999, 250.) Yhtä lailla Sedgwick painottaa erottautumista. Kuten jo edellä ilmeni, hän arvioi, että heteroseksuaalinen mies-identiteetti ja moderni maskuliininen kulttuuri tarvitsevat oman olemassaolonsa vahvistajaksi syntyneen, jona miesten keskinäinen halu niille näyttäytyy. (Sedgwick 1990, 67–90.) Sedgwickin ja Judith Butlerin sukupuoliteorioihin pohjaten queer-tutkijat esittävätkin, että sukupuolten ja seksuaalisuuksien merkityksiä tuotetaan kielloilla, toistoilla ja jäljittelyllä. Täten esimerkiksi valkoinen, heteroseksuaalinen mies rakentuu kieltojen ei-valkoinen, ei-heteroseksuaalinen ja ei-mies avulla sekä

toistamalla kulttuurissa vallitsevia, normin mukaisia valkoisen mieheyden ja heteroseksuaalisuuden koodeja. (Karkulehto 2004, 227–228.) (Ks. Lehtonen 1999, 74.)

Kulttuuria ja identiteettiä sosiologian näkökulmasta käsittelevä Warren Kidd esittää, että identiteetti muotoutuu sekä erottautumisella että samastumisella. Identiteetin rakentumisen kannalta molemmat ovat yhtä tärkeitä. Identiteetti kehittyy yleensä pitkän ajan kuluessa. Kidd kuvaileekin itsensä tuntemista massiiviseksi hankkeeksi, joka edellyttää paljon itsensä reflektointia. Identiteetti näkyy käytännössä muun muassa siinä, että sen avulla päätämme, miten toimia eri tilanteissa. (Kidd 2002, 8, 25–27.)

Erottautumisesta ja samastumisesta kirjoittaa myös Clare Farquhar, jonka mukaan lesboidentiteetin merkitystä yksilölle voidaan selvittää tarkkailemalla, miten hän käyttää sanaa 'me'. Farquhar on huomannut 1990-luvun puolivälissä tekemäänsä tutkimukseen osallistuneiden lesbo- tai lesbo- ja bi-ryhmissä käyvien brittinaisten ryhmäkeskusteluista, että lesbojen 'me'-sanalla on kolme rajaitaa. Aidoista ensimmäinen sijaitsee heteroseksuaalisuuden ja ei-heteroseksuaalisuuden välillä, toinen lesbosubjektin ja lesbo-objektin välillä ja kolmas kilpailevien lesbosubjektiuksien välillä. Sanaa 'me' käytetään Farquharin tutkimustulosten mukaan kuitenkin usein kokoamaan kaikki ei-heteroseksuaaliset naiset yhteiseen identiteettiin ja häivyttämään naisten välisiä eroja. Täten lesboidentiteetit järjestäytyvät vastasuhteessa hegemoniseen heteroseksuaalisuuteen. (Farquhar 2000, 221.)

2.5.2 Essentialismi, konstruktivismi ja queer

Identiteetin hahmottamisessa voi käyttää apuna essentialismin, konstruktivismin ja queerin käsitteitä. 1980-luvulla kansainvälistä ja suomalaista homo- ja lesbotutkimusta leimasi kiista siitä, onko homoseksuaalisuus luonteeltaan essentialistista vai konstruktivistista. Essentialistinen katsantokanta pitää homoseksuaalisuutta olemuksellisena, ylihistoriallisena ja poikkikulttuurisena ilmiönä. (Kekki 2006, 8–9.) Essentialistien voi siis yksinkertaistetusti ajatella uskovan yhteen ja universaaliin homoseksuaalisuuden ytimeen tai alkuperään, joka määrittää kaikkia homoja ja lesboja. Homous on siis kulttuurirajat ylittävä fyysinen, biologinen tai psykologinen ominaisuus, jota on aina ollut. Essentialistista ajattelua on kritisoitu muun muassa siitä, että se sulkee silmänsä esimerkiksi lesbouden sisäiseltä monimuotoisuudelta. (Karkulehto 2004, 222–223.) Konstruktivistisen näkemyksen mukaan kyseessä on rakentunut ja siten historiallisesti ja kulttuurisesti kontingentti ilmiö (Kekki 2006, 8–9). (Ks. Löfström 1993, 284–285.) Essentialismin ja konstruktivismin välisen kiistan yhdeksi ratkaisuksi on esitetty queeria (Karkulehto 2004, 225).

Judith Butlerin vuonna 1990 ilmestynyt *Hankala sukupuoli* sai aikaan heti perinpohjaisen mullistuksen yliopistollisessa naistutkimuksessa (Pulkinen & Rossi 2006, 7). Hankalassa sukupuolella Butler haastaa sex-gender-jaottelun²⁰, jossa 'sexiä' voi pitää essentialistisena ja 'genderiä' konstruktivistisena (Karkulehto 2004, 216). Vaihtoehtona Butler esittää sukupuolen performatiivisuuden idean, jonka mukaan sukupuoli tehdään toistoilla. Teot ja eleet luovat illuusion sisäisestä ja järjestäytyneestä sukupuoliyhtimestä, vaikka tällaista ei ole olemassa. Näin performatiiviset teot muodostavat identiteetin, jota niiden uskotaan vain ilmaisevan tai jonka niiden sanotaan paljastavan. Sukupuolen performatiivisuutta ja todellisen sukupuolen ongelmallisuutta Butler havainnollistaa dragin avulla. Kun dragissa kuvitellaan olevan kyse esimerkiksi mieheksi pukeutuneesta naisesta, uskomme, että todellisena sukupuolena on tuolloin nainen ja mieheyttä pidetään vain keinotekoisena, leikkinä ja valheellisena illuusiona. Mistä kuitenkin tiedämme, että dragin esittäjä on nainen? Mistä tiedämme, että esiintyjän naiseus on hänen mieheyttään todellisempaa? Kun miehen ja naisen kategoriat kyseenalaistuvat, kyseenalaistuu samalla sukupuolen todellisuus. Herää kysymys, miten voi erottaa epätodellisen ja todellisen toisistaan. Sukupuolen hahmottaminen muuten kuin hierarkisten kaksinapaisuusien jähmeiden koodien mukaan antaa mahdollisuuden nähdä positiivisemmin sellaiset identiteetit, jotka kulttuurisen ymmärrettävyyden normeissa esiintyvät vain kehitysvikoina tai loogisina mahdottomuuksina. (Butler 1990/2006, 32–34, 69–70, 79–80, 229–236, 242.) Palaan queeriin tarkemmin *Queer ja identiteetti* -luvussa.

Essentialismin, konstruktivismien ja queerin eroa voi yhteenvedonomaaisesti selventää esimerkiksi naiseudesta. Essentialismin mukaan joku on nainen²¹, koska hän on biologisesti nainen. Konstruktivismien mukaan sen sijaan joku on nainen, koska häntä kohdellaan kulttuurissa naisena. Queerin mukaan joku "on" nainen, koska hän rutiininomaisesti toistaa niitä tekoja ja eleitä, joita pidetään kulttuurissamme naiseuteen liittyvinä. Kun vertaa edellistä kolmikkoon, huomaa, että niissä on eroja siinä, kuinka aktiivisesti subjekti itse tai muut ihmiset voivat vaikuttaa subjektin "naiseuteen". Essentialismissa subjekti tai muut eivät voi tehdä mitään, koska biologia on määrännyt subjektin naiseksi. Konstruktivismissa pääosassa on kulttuuri, jota ihmiset toisintavat ja luokittelevat näin itsensä ja toisensa miehiksi ja naisiksi. Queerissa subjektilla tuntuu olevan eniten valtaa vaikuttaa siihen,

---

²⁰ Sex-gender-jaottelulla viitataan ajatukseen biologisesta ja sosiaalisesta sukupuolesta. (Sex-gender-jaottelun kritiikistä, ks. Butler 1990/2006, 54–56, 242–243.) Sex-gender-jaottelun laajennuksena on sex-gender-desire-jaottelu, joka tarkoittaa, että tiettyä ruumista seuraavat tietty toiminta ja tietyt halut (Karkulehto 2004, 217, 229–230). Esimerkkinä tästä jaottelusta voisi olla se, että henkilö, jolla on naisen biologia ja joka myös kulttuurisesti pitää itseään naisena, haluaa seksuaalisesti "vastakkaista" sukupuolta eli miestä.

²¹ Jos lukija nyt pohdiskelee, miksi kirjoitan sukupuolesta, vaikka työni käsittelee seksuaalisuutta, on syynä tähän näiden kahden läheinen suhde toisiinsa. Kuten Löfström toteaa, yksilö rakentaa seksuaalisuuttaan aina tietyssä sukupuoli-järjestelmässä, ja tällöin sukupuoliroolin omaksuminen määrittelee seksuaalielämää. Seksuaalikategorioiden uudelleenmäärittely vaatii sukupuoli-kategorioiden uudelleenajattelua. (Löfström 1993, 292.)

kuka hän on. Butlerin teoriaa onkin toisinaan luettu niin, että sukupuoli on vapaasti valittavissa ja vaihdettavissa, mutta tämä tulkinta perustuu Karkulehdon mukaan teorian väärinluennalle (Karkulehto 2004, 217). Kuitenkin teoria sisältää myös ajatuksen siitä, että sukupuolta voi toistaa epäonnistuneesti, parodisesti ja toisinaan toisin (Butler 1990/2006, 236; Karkulehto 2004, 219).

On aika selventää, mitä tarkoitan luvun pääotsikossa ja jo tutkimuskysymyksissä esiintyneellä sanaparilla 'lesbinen identiteetti' ja miten se poikkeaa sanasta 'lesboidentiteetti'. Näiden kahden ero liittyy edellä esiteltyyn essentialismiin, konstruktivismiin ja queeriin. Miellän lesboidentiteetin essentialistisena ja lesbisen identiteetin konstruktivistisena tai queerina. Erottelu perustuu kielitajuuni, jonka mukaan substantiivit kertovat, mitä joku on kokonaan, kun taas adjektiivit antavat ymmärtää, että ihminen voi olla muutakin. Sanapari poika ja poikamainen selventäköön ideaani. Kun sanotaan jonkun olevan poika, ei yleensä ajatella, että hän voisi olla myös mies. Sen sijaan jos joku on poikamainen, hän voi toisessa tilanteessa olla miesmäinen. Näin lesboidentiteetti näyttäytyy kaikenkattavana ja raskaana, kun taas lesbinen identiteetti kertoo, että lesbisyys on osa identiteettiä. Näin lesbinen identiteetti on queerin hengessä liikkeessä.

2.5.3 Kolme tapaa ymmärtää identiteetti

Hall hahmottaa kolme erilaista tapaa ymmärtää identiteetti, jotka liittyvät edellä esiteltyihin essentialismiin, konstruktivismiin ja queeriin. Valistuksen subjektilla oli olemuksellinen keskus, joka sai alkunsa syntymässä. Tämä keskus oli yhtä kuin identiteetti. Keskuksessa oleva ihmisen sisäinen ydin ei muuttunut elämän aikana. Toinen tapa ymmärtää identiteetti on sosiologiassa klassisen aseman saavuttanut näkemys, jossa subjektin sisäinen ydin ei olekaan autonominen ja itseään kannatteleva, vaan se muodostuu minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa. Identiteetti toimii siltana sisäpuolisen ja ulkopuolisen eli henkilökohtaisten ja julkisten maailmojen välissä. Kolmantena on postmoderni subjekti, jolla ei ole kiinteää, olemuksellista tai pysyvää identiteettiä. Tämä subjekti ottaa eri identiteettejä eri aikoina. Identiteetit ovat keskenään ristiriitaisia, ja ne pyrkivät eri suuntiin. Näin ei ole mahdollista, että ihmisellä on yhtenäinen identiteetti koko elämänsä ajan. Jos joku väittää, että hänellä on tällainen identiteetti, syynä on vain se, että hän on rakentanut lohduttavan tarinan itsestään. Hall muistuttaa täysin yhteneväisen, loppuunsaatetun, varman ja johdonmukaisen identiteetin olevan vain fantasiaa. (Hall 1999, 21–23.)

Mietin, kuinka pysyväksi valistuksen subjektit todella mielsivät identiteettinsä. Eivätkö he huomaneet sen ollenkaan muuttuvan elämän aikana? Toisaalta ajatus eri identiteettejä alati omaksuvasta

postmodernista subjektista tuntuu minusta hurjalta. Eikö identiteetissä ole tällöin mitään pysyvää? Hall (1999, 29) toteaaakin, että on raju yksinkertaistus, jos väittää identiteettien olleen ennen täysin yhtenäisiä ja yhdenmukaisia ja nyt kokonaan hajautuneita.

David Morley kirjoittaa, että joillakin kulttuurintutkimuksen alueilla on otaksutun essentialismin eri muotojen kritiikki johtanut varsin kriiikkittömään kaikkien liikkuvuuden, virtaavuuden ja sekoittuneisuuden ideoiden juhlintaan, ihan niin kuin ne olisivat jo itsessään edistyksellisiä. Morley jatkaa:

Näissä ylistävissä kirjoitustavoissa huomio kohdistetaan tavallisesti ihmisten kykyyn tuottaa ja muotoilla identiteettiään uudelleen, omaa valtaa lisäävillä tavoilla. Liian vähälle huomiolle ovat mielestäni kuitenkin usein jääneet ne prosessit, joiden tuloksena identiteettien uudelleen muotoiluun käytettävissä olevat kulttuuripääoman muodot ovat jakautuneet epätasaisesti, samoin kuin se, missä määrin monet joutuvat edelleen elämään läpi muiden heille osoittamia identiteettejä eikä suinkaan niitä, jotka he ehkä itse haluaisivat valita. (Morley 2003, 158.)

Minua on jäänyt mietityttämään, mitä tarkalleen ottaen Morley tarkoittaa muiden osoittamilla identiteeteillä. Olen ajatellut identiteetin jokaisen omaksi luomukseksi, jossa viimeinen sana on identiteetin haltijalla.²² Ymmärrän kyllä, että muut voivat vahvasti vaikuttaa kunkin kuvaan itsestään. Esimerkiksi jos muut haukkuvat lihavaksi, saattaa ivan kohde omia lihavuuden osaksi itsemäärittelyään. Mikäli Morleyn ideaa haluaa soveltaa lesboteemaan, voisi ajatella, että heteronormatiivisessa maailmassa muiden osoittamaan identiteettiin kuuluu usein heteroseksuaalisuus. Elävätkö siis kaapissa olevat lesbot muiden tarjoamaa identiteettiä?

Oma kysymyksensä on vielä, onko ihmisellä yksi vai monta identiteettiä. Nykyään vallalla on käsitys ihmisen monista identiteeteistä. Identiteetit mielletään kimpuiksi, joiden keskellä on muutoksia vastustavia ideologisia osia, mutta laidoilla olevat osaset ovat hyvinkin alttiita muutoksille. Näiden eri osien merkitys vaihtelee tilanteen mukaan. (Kivikuru 1998, 322–323.)

2.5.4 Lesboidentiteetti

Kun edellä käsittelin identiteettiä ylipäänsä, nyt keskityn lesboidentiteettiin ja sen erityispiirteisiin. Tarkastelen aluksi seksuaalisuuden historiaa yleisesti ja sen jälkeen kysyn, milloin lesboidentiteetti on saanut alkunsa.

David M. Halperlin pohtii seksuaali-identiteettiä vertaamalla antiikin Kreikkaa ja nykyaikaa keskenään. Nykyään ajatellaan, että meistä jokaisella on henkilökohtainen seksuaalinen laatu, jossa ihmi-

---

²² Kivikuru toteaa muiden merkityksestä identiteetin omaksumisessa, että identiteetille tarvitaan myös muiden hyväksyntä (Kivikuru 1998, 322).

sen ydin määritellään seksuaalisin termein. Ihmiset eroavat toisistaan seksuaalisuudessaan ja kuuluvat eri ryhmiin seksuaalisuutensa takia. Antiikin Kreikassa kuitenkin nähtiin asia toisin. Tarkastelussaan Halperlin keskittyy kahteen nykyaikana esiintyvään katsantotapaan, jotka puolestaan eivät olleet vallitsevia antiikin aikana. Ensimmäinen näkemys liittyy seksuaalisuuden erillisyyteen muista olemisen muodoista ja toinen seksuaalisuuden merkitykseen ihmisen määrittäjänä. (Halperlin 1989, 259.)

Halperlin toteaa, että antiikin ateenalaisten seksisuhteissa olennaisinta oli yhteiskunnallisesti ylempi- ja alempiarvoisen kohtaaminen. Ylempi- ja alempiarvoisella oli tarkoin määritelty rooli suhteessa. Ateenalaisten eroottinen halu ja seksikumppanin valinta eivät siis määrittäneet mies–nais -jaon mukaan kuten nykyään on usein tapana, vaan jakoperusteena oli ihmisten sosiaalinen asema. Näin ollen nykyinen homo- ja heteroseksuaalisuusjaottelu ei pätenyt. Ateenalaisten maailmankatsomuksessa ei ollut kahta erilaista seksuaalisuuden muotoa, vaan yksi seksuaalisen kokemuksen muoto, joka sisälsi useita eri vivahteita. Seksuaalisuuden ei mitä todennäköisimmin nähty olevan avain ihmisen persoonallisuuden salaisuuksiin. (Halperlin 1989, 259–264.)

Halperlinin artikkelissa käsitellään naisia ainoastaan Ateenan kansalaismiesten alempiarvoisina seksikumppaneina, mutta on varmaa, että tuolloin ei naisillakaan ollut seksuaalista identiteettiä meidän nykyisin ymmärtämässämme merkityksessä (ks. Halperlin 1989, 266, 269).

Halperlin kyseenalaistaa osuvasti nyky-yhteiskunnan tapaa arvottaa ihmisen eri ominaisuuksia eri tavoin. Hän lainaa Hilary Putnamia (1981), joka esittää, että tapaamme pitää ihmisen seksuaalisia taipumuksia enemmän persoonallisuutta rakentavina kuin ihmisen makumieltymyksiä. Yhtä lailla hän lainaa Michel Foucault'n (1984) ihmettelyä, milloin länsimainen kulttuurihistoria alkoi pitää seksiä moraalisesti epäilyttävämpänä kuin syömistä. Näistä langanpäistä Halperlin kehittelee vertauksen kanan syönnistä ja ihmisen seksuaalisista preferensseistä. Hän kirjoittaa, että mieleemme ei pätkähdä pitää jonkun mielitekoa syödä valkoista kananlihaa osoituksena tämän henkilön syvällisestä psykofyysisestä suuntautumisesta. Yhtä lailla emme tiedustele pystyäksemme luokittelemaan henkilön tarkemmin, syökö hän kanan rintaa hitaasti vai nopeasti, harvoin vai usein, yksin vai seurassa, tavallisissa olosuhteissa vai ainoastaan ollessaan stressaantunut, hyvällä vai huonolla omalla tunnolla, lapsuudesta lähtien vai vasta aikuisena koetun gastronomisen trauman seurauksena. Ja vaikka moiset kysymykset olisivat juolahtaneet mieleemme, emme luultavasti turvautuisi eri tieteen puoleen saadaksemme vastauksen ihmettelyymme. Ruoka- ja seksuaalimieltymyksiä käsitellään eri tavoin kolmesta syystä: ruokaa pidetään puhtaasti makuasiana, ei ole olemassa makuja koskevaa

teoriaa ja teorian puuttuessa ei tavallisesti aseteta ihmisten käyttäytymistä intensiivisen, tieteellisen tai syitä selvittävän tarkastelun kohteeksi.

Ateenalaisten tapa hahmottaa seksuaalisuus vastasi meidän nykyistä tapamme ymmärtää maku-mieltymykset. Kun me ajattelemme, että erilaisista makumieltymyksistä huolimatta ihmisillä on sama ruokahalu, antiikin Ateenassa ajateltiin ihmisten jakavan saman perustavanlaatuisen seksuaalisen halun. Ihmisen olemusta määrittävä ilmiö nimeltään seksuaalisuus onkin moderni, porvarillinen, länsimainen keksintö. (Halperlin 1989, 270–271.)

Yhtä lailla lesboidentiteetti on suhteellisen uusi keksintö. Samaa sukupuolta olevien toisiaan kohtaan tuntema halu muuttui 1800-luvun eurooppalaisessa ajattelussa seksiaktista identiteetiksi (Sedgwick 1990, 67–90). Leila J. Rupp kertaa artikkelissaan naisia rakastavien naisten historiaa 1800-luvulta nykypäivään. Olennaista tämän työn kannalta on se, milloin lesboudesta tuli identiteetti. Identiteettiin vaikutti osaltaan lesborakkauden medikalisointi 1800-luvun lopussa²³. Aiemmin niin suopeasti katsotusta naisten välisestä romanttisesta ystävydestä tuli yhtäkkiä sairasta. Toisille lesborakkauden medikalisointi merkitsi ikävää huomiota ja häpeää, toisille itseymmärrystä ja identiteettiä. (Rupp 2006, 230, 239.)

Pulkkinen esittää, että lääketieteellinen diskurssi loi lesbon siinä mielessä, jossa se myöhemmin on ollut olemassa (Pulkkinen 1996, 169). Mustolalla on asiasta eri näkemys, sillä hänen mukaansa jonkinlainen lesboalakulttuuri ja tribadi-identiteetti²⁴ olivat olemassa jo ennen medikalisointiin vaikuttaneita seksologeja²⁵. Lesboalakulttuuri ja tribadi-identiteetti ovat vaikuttaneet seksologien määritelmiin ja seksologien määritelmät niihin (Mustola 1996, 102). (Ks. Rich 1980/2003, 27.) Olennaista kuitenkin on, että lesboidentiteetin muututtua kulttuurisesti olemassa olevaksi, on tullut mahdolliseksi kontrolloida naisten välistä rakkautta (Lehtinen 1996, 27).

Rupp kirjoittaa, että lesboyhteisön rakentaminen ja lesboidentiteetin luominen eivät olleet mahdollisia kaikkien kulttuurien naisille, sillä ne edellyttivät jonkinlaista taloudellista riippumattomuutta ja sosiaalisten tilojen varaamista (Rupp 2006, 246). En täysin käsitä identiteetin luomisen ja taloudel-

---

²³ Juvonen toteaa, että homoseksuaalisuudelle on etsitty syytä yli sadan vuoden ajan. Esimerkiksi 1900-luvun vaihteessa kyseessä ajateltiin olevan perinnöllinen rappeutuminen ja 1910-luvulla innostuttiin etsimään vastausta hormonaalisista häiriöistä. Juvonen toteaa, että erilaiset selitysmallit eivät ole osoittautuneet kovinkaan toimiviksi. Vaikka vanhat teoriat ovat antaneet epätydyttäviä vastauksia, ne vaikuttavat silti yhä käsityksiimme homoseksuaalisuuden syistä. Juvonen miettiikin, onko itse kysymys asetettu väärin. Pitäisikö ennemminkin kysyä, mistä johtuu se, että homoseksuaalisuudelle etsitään syytä. Kysymykseen homoseksuaalisuuden syistä sisältyy aina ajatus homoseksuaalisuuden poistamisesta, mikä käy ilmi esimerkiksi juuri lääketieteen historiasta. (Juvonen 1997, 11–13.) (Ks. Karkulehto 2006, 51.)

²⁴ 'Tribadi' tarkoittaa homoseksuaalista naista (Mustola 1996, 100).

²⁵ Seksologit pitivät lesboa maskuliinisena naisena eivätkä pystyneet mieltämään naisellisia naisia lesboiksi. Seksologi Richard von Krafft-Ebing tunnisti lesbot heidän "maskuliinisista" tavoistaan, kuten tupakan poltosta, kovaaäänisestä puheesta ja rentojen vaatteiden pitämisestä. (Vicinus 1992, 467–497.)

lisen riippumattomuuden välistä yhteyttä. Toki aikana, jolloin naiset olivat taloudellisesti riippuvaisia miehistä, oli iso riskinotto päätyä elämään omillaan, mutta eikö sitten niillä entisajan naisilla, jotka olivat naimisissa, voinut silti olla lesboidentiteettiä? Vai tarkoittaako Rupp sosiaalisten tilojen varaamisella sitä, että identiteetin omaksuminen tuo aina mukanaan jollain tavoin näkyvän lesboelämätavan: jos lesbous ei näy, ei voi olla lesboidentiteettiäkään? Myös Martha Vicinus epäilee taloudellisen riippumattomuuden välttämättömyyttä lesboidentiteetin luomisessa. Hän huomauttaa, että 1700- ja 1800-luvuilla eli naisia, jotka olivat taloudellisesti perheistään riippuvaisia, mutta joilla silti oli suhteita naisten kanssa. Lesboidentiteetti ei hänen mukaansa näin ollut taloudellisen itsenäisyyden, individualismin idean tai naisyhteisöjen luomisen seurausta, vaikka kaikki nämä olivat tärkeitä lisättäessä naisten henkilökohtaista valinnanvapautta. (Vicinus 1992, 467–497.)

2.5.5 Identiteettipolitiikka

Historiallisesti homoseksuaalisuuden sisäsyntyisyyden korostaminen on ollut tärkeää, sillä se on ollut homo- ja lesboliikkeiden toiminnan lähtökohtana. Näin yritettiin osoittaa, että homot ja lesbot eivät ole seksuaalisesta suuntautumisestaan moraalisesti vastuussa. Tämä mahdollisti homoseksuaalisuuden dekriminialisoinnin vaatimisen. (Steakley 1975 sit. Löfström 1993, 285; Vicinus 1992, 467–497.) Vaikka homoseksuaalisuuden essentialismin kannatus vahvistui 1900-luvun kuluessa, samalla oli voimissaan käsitys, jonka mukaan homoseksuaalisuus oli hankittu ominaisuus ja paha tapa (Löfström 1993, 285).

Homo- ja lesboliikkeiden politiikan perustana oli erityisesti 1980-luvulla ajatus homo- ja lesboidentiteetistä sekä homoista ja lesboista kulttuurisesti ja sosiaalisesti omana ryhmänään (Löfström 1993, 289)²⁶. Homoseksuaalisuuden essentialistinen hahmottaminen on ollut vastakaikua myös essentialistisesti miellellylle heteroseksuaalisuudelle (Juvonen 1993, 277). Yhtenäinen homo- ja lesboidentiteetti muodosti poliittisesti tukevan perustan, jonka avulla oli mahdollista tehokkaasti vaatia oikeuksia. Poliittisen ulottuvuuden lisäksi Anna Lassila toteaa homo- ja lesboidentiteetin antavan viite-ryhmän ja positiivisen samastumiskohteen, joka on ollut erittäin merkittävä homo- ja lesboliikkeen historiassa. Lisäksi identiteetti on tarjonnut vastakulttuurin, pakopaikan ja henkireiän vihamielisen torjuvassa ympäristössä kasvaneille homoille ja lesboille. (Lassila 1996, 145–147.) Lesboidentiteetti on tuonut muassaan myös itsekunnioitusta: vasta identiteetin omaksuttuaan lesboista on tullut sub-

---

²⁶ Identiteettipolitiikkaa harjoitettiin muuallakin kuin homo- ja lesbopiireissä. Hall toteaa kirjoitessaan 1960-luvun yhteiskunnallisista liikkeistä, että kukin näistä liikkeistä vetosi kannattajiensa sosiaaliseen identiteettiin. Näin ollen feminismi vetosi naisiin, seksuaalipolitiikka homoihin ja lesboihin, rotukamppailut mustiin ja niin edelleen. Syntyi identiteettipolitiikka, joka tarkoitti yhtä identiteettiä liikettä kohden. (Hall 1999, 43.)

jekteja. Identiteetti on mahdollistanut myös yhteisen lesbohistorian. Näin ollen konstruktivistinen homoseksuaalisuuskäsitys saattaa homojen ja lesbojen kannalta näyttää huonolta, koska konstruktivismiin myöntäminen tarkoittaa perinteisen essentialistisen puolustuslinjan hylkäämistä – vieläpä kun heteroseksuaalisuuden essentialismi ei näytä lainkaan kyseenalaistuvan. (Löfström 1993, 288–289.)

Lassila vertaa identiteettiä haarniskaan, koska identiteetti antaa kuoren, joka suojaa ulkoapäin tulevilta iskuilta. Toisaalta haarniska on kuitenkin ahdas ja kömpelö. Identiteetti ei olekaan ollut ainoastaan turva, sillä siihen historiallisena, poliittisena ja kulttuurisena konstruktiona liittyy arvottamista: kuka on normaali ja kuka taas epänormaali eli identiteetin irvikuva. Queer-tutkimus onkin kritisoinut, että positiivisiin homoidentiteettimalleihin liittyy se ongelma, että ne arvottavat, kuka on normaali homo. (Lassila 1996, 146–147.) Positiivinen malli ei olekaan positiivinen asia.

Homo- ja lesboidentiteettiä sekä -kulttuuria korostavia identiteettipoliittisia²⁷ näkemyksiä ovat kritisoineet muun muassa Judith Butler ja Diana Fuss. Heidän katsantokantansa voidaan tiivistää kahteen argumenttiin, joista ensimmäinen kyseenalaistaa seksuaali-identiteetin biologisen ja psykologisen perustan eli se kritisoi identiteetin näkemistä essentialistisena²⁸. Toinen kritiikin kohta suorii homo- ja heteroseksuaalisuusjaottelua. (Butler 1990/2006 & Fuss 1990 sit. Löfström 1993, 289–290.) Kun homo- ja lesboliikkeet ottivat homo- ja lesboidentiteetit poliittisen ohjelmansa perustaksi, ne lujittivat homo- ja heteroseksuaalisuusjaottelua, vaikka niiden tavoitteisiin kuuluikin tuon kah-tiajaon hävittäminen. Tilanne on ristiriitainen, kun vähemmistöjen tasavertaisuutta ajaneen politiikan ansiosta vähemmistöt on tuomittu elinkautiseen olemassaoloon. (Löfström 1993, 295.) (Vrt. Salonen 2006, 64.)

Vaikka edellä olevan perusteella voi syntyä kuva identiteettipolitiikasta historiallisena ilmiönä, näin ei ole. Lainsäädännön uudistuksia vaadittaessa on yhä kysyntää ajatukselle seksuaalivähemmistöistä omina selvärajausina ryhminään (Mustola 2007, 37).

Lesboidentiteetin historia näyttäytyy ulkoa-annettuna, kun lääketieteen luomasta identiteetistä tuli oikeuksia vaativan identiteettipolitiikan väline. Voikin kysyä, milloin lesboidentiteetistä tuli ihmisen itse itselleen luoma identiteetti ja voiko identiteetti koskaan olla vapaa muiden määrittelyistä.

---

²⁷ Feministinen identiteettipolitiikka, ks. Masso 2005, 134–142.

²⁸ Identiteettipolitiikan ei tarvitse perustua essentialistisiin identiteetteihin: Pulkkinen muistuttaa, että luonnollistamaton, kontingentti ja dekonstruoitu identiteetti on yhä identiteetti, jota näin voidaan käyttää myös identiteettipolitiikassa (Pulkkinen 1996, 183).

2.5.6 Queer ja identiteetti

Epäilen harvan määrittelevän arkielämässä identiteetikseen queer.²⁹ On aika tarkastella tarkemmin, voiko queer olla identiteetti ja jos voi, niin millainen identiteetti.

Lassila esittää, että queer on positiivisen arvolatauksen sisältämä yläkäsite kaikille ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneille ihmisille (Lassila 1996, 157). Juvosen mukaan queersateenvarjokäsitteen alle kerääntyvät erilaisia ihmisiä, jotka hämmentävät sukupuolisia ja seksuaalisia kahtiajakoja ja näin esittävät poliittisen julkilausuman kaksinaisajattelua vastaan (Juvonen 1993, 281). Toisinaan näkee kirjainlitania hlbt:n³⁰ lopussa myös q:n queerin merkinä. Eikö queerin liittyminen tällaiseen identiteettikategoriseen joukkoon kieli sen olevan yksi kategoria muiden joukossa eikä Lassilan esittämä yläkäsite? Eikö kategorioita karttava queer ole muutenkin kummassasuorassa ottaen vielä huomioon Jagosen (1996) toteamuksen, että queer ei asetu samaan linjaan identiteettikategorioiden kanssa? Queerin käyttö on muutenkin horjuvaa, sillä joskus se toimii kömpelöiden lesbo- ja homosanojen korvikkeena. Lisäksi se voi esiintyä myös uutena identiteettinä höystäen muodikkudellaan Jagosen sanoin muuten niin taantumuksellista essentialismia. (Jagose 1996.)

Rossi kirjoittaa, että on ongelmallista, jos queeria ja hlbt-identiteettiryvästä aletaan käyttää toistensa synonyymeina (Rossi 2006, 23). Pulkkinen on Rossin kanssa samaa mieltä todetessaan, että queer on aikoinaan muodostettu vastustamaan nimenomaan hlbt-perinteeseen liittyvää identifioitumisnormia (Pulkkinen 2005, 124).

Mihin queer vetää rajansa? Mistä se erottautuu ja mihin se samastuu? Jan Löfströmin mukaan queer tarkoittaa valtavirran vastaisuutta³¹. Sen vastakohtana on 'straight', jolla luonnehditaan valtavirtaa. Kuitenkaan queer ja straight eivät ole yleispätevästi määriteltävissä, koska niiden välinen raja on jatkuvassa liikkeessä. Kun ei ole olemassa kiinteitä määrittelypisteitä, ei myöskään ole kiinteää "me vastaan nuo"-asetelmaa. Queer ei siis näin ole identiteetti, vaan ennemminkin poliittisen prosessin kuvaus. Kun homo- ja lesbopoliitikassa ajaututtiin umpikujaan toisensa poissulkevan homo- ja heterojaottelun takia, ratkaisuksi on esitetty queeria. (Löfström 1993, 290.)

---

²⁹ Kekki pohtii samaa asiaa. Hänen mukaansa voi olla harhakäsitys ajatella, että ei-heteronormatiivisesti suuntautuneet ihmiset mieltäisivät itsensä yhä helpoimmin homoiksi, lesboiksi, biseksuaaleiksi tai transihmisiksi. Hän arvelee, että ehkä nämä ihmiset mieltävät itsensä enemmän tyylien, käytösten, roolien ja ei-määrittävyyden kautta suhteessa homon, lesbon, biseksuaalin tai transihmisen kategoriaan. (Kekki 2006, 12.)

³⁰ Hlbt on lyhenne sanoista homo, lesbo, biseksuaali ja transihminen. Toisinaan hlbt-lyhenteeseen liitetään perään i intersukupuolisuuden merkiksi. (Ks. Helsinki Priden sanasto.)

³¹ Queerille ominaista kyseenalaistavaa asennetta kuvaavat mielestäni hyvin termin suomennoksina käytetyt kummasella (Rossi 2003) ja vikuroida (Vänskä 2006).

Karkulehto toteaaakin, että hetero- ja homovastakkainasettelun lisäksi queer-teorian pyrkimyksenä on haastaa ihmiset miettimään myös muita hierarkkisia oppositioita ja niiden rakentumista (Karkulehto 2004, 213).

Toisaalta voisi ajatella, että queer on mitä mainioin tapa kuvata seksuaalivähemmistöihin kuuluvien tuntoja. Kun seksuaalivähemmistöihin kuuluvia yhdistää vain se, että he ovat osa seksuaalivähemmistöjä, on eronteosta tehty keskinäisen yhtenäisyyden väline. Tällöin queer kuvaa hyvin tilannetta, jossa oleellista on heteroiden muodostaman normin vastaisuus. Kuten edellä kävi ilmi, queeriin toki kuuluu muidenkin normien vastaisuutta, mutta käsiteltäessä seksuaalivähemmistöjä, olennaisin rajanveto kulkee niiden ja heteroseksuaalisuuden välillä, vaikka mielestäni vielä kiinnostavampia ovat seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöjen sekä enemmistönä olevien heteroiden luokkia yhdistävät seikat ja hienojakoisemmin kulkevat eronteot.

Queer-ajattelun mukaan heterous ei ole normaalia, vaan se on ainoastaan yleistä (Rossi 2003, 120). Tällainen valta-asetelmia kyseenalaistava ote on mielestäni hyvin tervetullut vastine homoutta vähemmistöidentiteettinä tarkastelevalle homo- ja lesbotutkimukselle. Edellä ollutta Halperlinin ateenalaisesimerkkiä voi pitää osoituksena siitä, että ateenalaisilla ja queerilla on yhtäläisyyksiä, koska niistä kumpikaan ei pidä seksuaalisuutta ihmisiä eri kategorioihin luokittelevana ominaisuutena.

Pulkkinen tarttuu homo- ja heterodikotomiaan ja kysyy, eikö sitä voisi karttaa lisäämällä identifiikaatiokategorioita (Pulkkinen 1996, 188). On mielenkiintoinen ajatus, että homon ja heteron kategorioita voisi jaotella hienojakoisemmin. Tällöin päädytään nähdäkseni samaan kuin queerin nimien vannomalla. Kun queer hälventää perinteisiä vähemmistöjen rajoja, seurauksena on ihmisryhmien pirstaloituminen niin pieniin osiin, että ainoa yhdistävä tekijä on se, ettei yhdistäviä tekijöitä ole. Kun eroja on niin paljon ja rajat ovat jatkuvassa liikkeessä, vähemmistön ja enemmistön välinen rajakin menettää merkityksensä. Kivikuru kirjoittaaakin identiteettien sirpaloitumisen antaneen useimmissa yhteiskunnissa lisää toimintatilaa niille, jotka eivät mahdu raameihin (Kivikuru 1998, 334).

Karkulehto kirjoittaa queerista identiteettinä, vaikka se ei ole identiteetti perinteisessä merkityksessä. Se ei ole perustaan liittyvää eikä se pyri yhteneväisyyteen ja pysyvyyteen. Queer-identiteeteissä on mieltä, koska ne aiheuttavat halkeamia hegemoniaan. (Karkulehto 2004, 231.) Jagosen mukaan queer on ennemminkin identiteetin kritiikki kuin identiteetti, vaikka sitä voidaan pitää myös identiteettikategoriana, joka ei halua vakiintua. Se on dialogissa homo- ja lesboliikkeen ajatuksen kanssa identiteettikategorioiden autenttisuudesta ja poliittisesta vaikutuksesta. Kuitenkaan ei ole syytä pitää queeria identiteettipoliittikan vastinparina, vaan on osuvampaa esittää se lakkaamatta kyselemässä

identiteetin edellytyksiä ja sen seurauksia. Queer ei siis ole identiteettikentän ulkopuolella. (Jagose 1996.) (Ks. Pulkkinen 2005, 124.)

Uudenlaisen identiteettipolitiikan muodostaminen on ollut sille tärkeää homo- ja lesboliikkeen perinteen vuoksi. Vaikka queer ei merkitse identiteettipolitiikan loppua, on perinteinen, yhtenäiselle homo- ja lesboidentiteetille pohjaava politiikka sen hajottamis- ja uudelleen kokoamisprojektin pääkohteita. (Lassila 1996, 146.)

Jos ei halua määritellä omaa seksuaalisuuttaan tai on tietoinen hyppimisestään eri identiteettikategorioiden välissä, onko kyseessä tällöin queer-identiteetti? Kangasvuo esittää Joustolesbot identiteettihississä -artikkelissaan käytännön identiteettisovelluksia – sitä ”miten queer-teorian kuvaamaa virtaavaa ja jatkuvaluonteista identiteettiä eletään todeksi”. Hän tarkastelee itsensä yhtä aikaa sekä lesboksi että biseksuaaliksi määrittäviä naisia. Yksi Kangasvuon haastateltavista luonnehtii seksuaalisuutta hissien kaltaiseksi, sillä elämän aikana voi ajella hissillä ylös ja alas seksuaalisuuden kerrosten välillä eikä tiettyyn kerrokseen tarvitse pysähtyä ikuisiksi ajoiksi. (Kangasvuo 2006, 198–199.)

Palaan tämän alaluvun alussa esittämäni epäilyyn, että joku määritteli arkielämässään identiteettikseen queer. Mietin yhä, voiko jonkun identiteetti muodostua siitä, että hän on normin vastainen ja että hän on tietoinen siitä, että esimerkiksi hänen sukupuolensa on rakentunut toistoteoille, joiden alla ei ole mitään pysyvää. Mieleen tulee Karkulehdon toteamus, jonka mukaan Butler on tietoinen siitä, että hänen manifestoisensa queer-identiteettipolitiikan mannekiinit joutuvat kohtaamaan arkielämässään yhteiskunnan alistuksen, nöyryytyksen ja sorron. Karkulehto tosin kirjoittaa, että varsinainen queer-teoreettispoliittinen tietoisuus herää vasta uudelleen neuvotellun queer-identiteettityön jälkeen. (Karkulehto 2004, 220–221, 236.) Nämä ajatukset tukevat epäilyäni siitä, että queer-identiteettiä ei ole helppo valita identifikaatioksi. Voisikin ajatella, että queer ei ole tarkoitettu identiteettityömaan aloitteleville rakentajille. Heille sopivampana näyttäytyvät essentialismi ja konstruktivismi.

2.5.7 Itsensä nimeäminen

On mielenkiintoinen kysymys, miksi joku alkaa kutsua itseään lesboksi. Onko nimeämisen tarve peräisin itsestä vai ympäristöstä? Kertooko nimi tällöin oikeastaan mitään identiteetistä? Farquhar kirjoittaakin, että nimikylttien ja seksuaalisen subjektiivisuuden välinen yhteys ei selvästikään ole yksioikoinen. Nimikyltti saatetaan omia paineen alla erityisesti ’lesbojen’ ryhmissä ja näin kyltti

saattaa peittää alleen kantajansa näkemyksen liukuvammasta seksuaali-identiteetistä³². (Farquhar 2000, 225.)

Kangasvuo kirjoittaa samasta ilmiöstä. Hänen mukaansa yhteisöllisyys on osa identiteettiä. Hän toteaa yhteisön määrittelevän käsitteet, joilla sen jäsenet itseään julkisesti nimeävät sekä määrittelevän myös, missä käsitteiden rajat kulkevat. (Kangasvuo 2006, 204.)

Juvonen puolestaan toteaa, että itsensä nimeäminen on tapa tehdä itsensä ymmärrettäväksi itselle ja muille. Nimeämisessä on kyse vallasta, sillä kulttuurin esittämä yhtenäisen identiteetin vaatimus on Juvosen mukaan tehokas sisäistetyn vallan väline. Nimeäminen tuntuu vaativan pysyvää sukupuolta ja seksuaalista suuntautumista. Vaikeuksia siis syntyy, jos sukupuolen ja seksuaalisuuden mieltää kulttuurisesti rakentuneiksi ja valinnan kohteiksi. Mitä tapahtuu esimerkiksi silloin, jos kumppanin sukupuoli muuttuu? Muuttuuko samalla myös oma sukupuoli- tai seksuaali-identiteetti? (Juvonen 1993, 280–281.)

Nimeämisen, toiminnan ja tunteiden välisestä monimutkaisuudesta on osoituksena Lehtosen ja Mustolan esimerkki. Ei-heteroseksuaalisuudella voidaan kuvata ihmisiä, joilla on joko samaa sukupuolta oleviin suuntautuvia seksuaalisia tunteita tai käyttäytymistä tai itsensä määrittely, kuten itsensä nimeäminen lesboksi, homoksi tai biseksuaaliksi. Vastaavasti heteroseksuaalinen ihminen on sellainen, joka määrittelee itsensä niin tai joka seurustelee eri sukupuolta olevan kanssa. Näistä määritelmistä seuraa, että on mahdollista olla yhtä aikaa sekä ei-heteroseksuaalinen että heteroseksuaalinen. Nainen voi nimetä itsensä lesboksi ja seurustella miehen kanssa, ja mies voi harrastaa seksiä toisen miehen kanssa, fantasioida naisista ja määrittellä itsensä heteroksi. (Lehtonen & Mustola 2004, 22.) (Ks. Lehtonen 2005, 67.)

Oma kysymyksensä on, missä määrin identiteetti voi olla liikkeessä. On totta, että kertoessamme itsestämme muille, räätälöimme tarinan aina kulloiseenkin tilanteeseen sopivaksi. Ovatko erilaiset versiot itsestä osoitus identiteetin liikkuvuudesta? Vai voisiko olla niin, että erilaiset ajat ja paikat mahdollistavat erilaiset tarinat? Miten tähän suhteutuu edellä esitetty antiikin ateenalaisten käsitys seksuaalisuudestaan? Jos seksiakti oli tuolloin identiteetin kannalta yhtä olennaista kuin nykyaikana jonkun mieltymys kananlihaan, voi kysyä, minkä tarinan itsestään ateenalaiset olisivat kertoneet? Jos todella uskoo Halperlinin näkemystä seksuaalisuuden merkityksettömyydestä ateenalaisten identiteetille, tulee hölmistynyt olo. Miksi seksuaalisuutta pidetään nykyään niin tärkeänä osana

---

³² Tästä poikkeavan huomautuksen tekee Löfström, jonka mukaan homo- ja lesbosanan voi varustaa uusien merkityksin. Näin sanoja voi käyttää vailla niiden vanhaa essentialistista merkitystä. (Löfström 1993, 294.)

identiteettiä? Ketä tällainen hyödyttää? Onko seksuaali-identiteetti osoitus meneillään olevan aikakauden jopa pakkomielleisestä seksuaalisuuden korostamisesta?

3 Lesbouden medianäkyvyyden historiaa

Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten lesbot on esitetty mediassa. Olen löytänyt lähdekirjoista hajanaisen joukon viittauksia eri viestinten välittämiin lesbokuviin. Osassa tutkimuksia on painopisteenä media, kun taas osa on luonteeltaan enemmän sosiologista, mutta niissä sivutaan myös mediaa. Koska työni keskipisteenä on Suomi suunnilleen viidentoista viime vuoden aikana, olen valinnut mukaan ensisijaisesti sellaisia tutkimuksia, jotka liittyvät tavalla tai toisella Suomeen. Sen sijaan ajan rajaamisessa en ole ollut niin nirso, koska tämän luvun tarkoituksena on taustoittaa lesbojen medianäkyvyyttä ja siksi historiallinen katsaus on paikallaan.

Luku jakautuu neljään viestintävälineeseen: kirjoihin – tarkemmin ottaen kaunokirjallisuuteen –, lehtiin, elokuviin ja televisioon. Joukosta puuttuvat radio ja internet siksi, että en ole löytänyt niistä aiheeseeni sopivia historiaa käsitteleviä tutkimuksia.

3.1 Homoseksuaalisuuden elinehdot julkisuudessa

Homoseksuaaliset teot säädettiin Suomessa vuonna 1889 rikollisiksi. Rikoslaki kumottiin vuonna 1971.³³ (Mustola 1996, 106.) Lähinnä kirkon ja psykiatrian piirissä vaadittiin, että dekriminialisoinnin jälkeenkin laista käy ilmi homoseksuaalisuuden poikkeavuus. Tämän vuoksi säädettiin vuonna 1970 niin kutsuttu kehotuskieltopykälä, joka teki kehottamisen homoseksuaalisiin tekoihin rikolliseksi. Kehotuskieltopykälän taka-ajatuksena oli, että ihminen on vieteltävissä homoseksuaaliksi. Ajateltiin, että suurta yleisöä ja eritoten nuoria piti suojella homoseksuaalisuutta koskevalta tiedolta. (Stålström 1997, 253–254; Hautanen 2005, 71; Mustola 2007, 20.) Kun ennen teot olivat kriminalisoituja mutta tekojen kuvaaminen dekriminalisoitua, nyt teot olivat dekriminisoituja mutta tekojen myönteinen kuvaaminen kriminalisoitua (Mustola 1996, 106).

Kehotuskieltopykälä³⁴ oli voimassa vuoteen 1999 (Juvonen 2004, 46). Ulf Månsson on 1980-luvulla tutkinut kehotuskiellon historiaa ja todennut tuolloin pykälän johtaneen kolme kertaa syyte-toimiin (Månsson 1984, 341). Määrä ei liene tuosta erityisemmin lisääntynyt, sillä Kangasvuon mukaan vuoteen 1999 mennessä seksuaalivähemmistöjä koskeva kirjoittelu oli jossain määrin vapau-

---

³³ Homoseksuaalisista teoista tuomittiin vuosina 1894–1971 Suomessa 1023 miestä ja 51 naista. Eniten tuomioita langetettiin vuonna 1951, jolloin tuomion sai 75 miestä ja 12 naista. Rangaistuksena oli aina vankeutta, mutta tuomitut selvisivät pääasiassa ehdollisella, koska he olivat rikoksentehtyjöinä ensikertalaisia. (Mustola 2005, 10–11.)

³⁴ Kehotuskieltopykälä vaikutti myös siihen, kuinka homoseksuaalisuudesta koulussa puhuttiin. Månssonin mukaan pykälä teki vaikeaksi kertoa oppitunneilla homoseksuaalisuudesta avoimesti ja asiallisesti. (Månsson 1984, 345.)

tunut (Kangasvuo 2005, 51). Vuosina 1975 ja 1976 syytettynä oli Yleisradio. Ensimmäinen rikossyytteen aiheuttanut ohjelma oli BBC:n tuottama televisiodokumentti yhdysvaltalaisesta homojen kirkosta ja toinen oli homojen työsyryntää käsitellyt radio-ohjelma. Molemmissa tapauksissa YLEn vastaavat toimittajat todettiin syyttömiksi. Kuitenkin jo pelkät syytteet johtivat toimittajien itsesensuuriin Yleisradiossa. Kolmannen kerran kehotuskieltoa käytettiin rajoitettaessa laillista mielenosoitusta vuonna 1981. (Månsson 1984, 341–342; Stålström 1997, 254–255.)

Kehotuskieltopykälää vastaan protestoitiin niin Yleisradion sisällä, eduskunnassa kuin YK:n ihmisoikeuskomiteassakin, jonne viisi henkilöä teki vuonna 1979 kanteen (Stålström 1997, 255–256; Månsson 1984, 342).

Kymmenen vuotta dekriminälisöinnin jälkeen eli vuonna 1981 homoseksuaalisuus poistui sairausluokituksesta (Juvonen 2004, 46). On ymmärrettävää, että aikana, jolloin homoutta pidettiin rikollisena ja sairaana tai homoseksuaalisiin tekoihin kehottaminen oli laitonta, mahdollisuudet aiheen monipuoliseen käsittelyyn olivat erilaiset kuin nykyään.

3.2 Kirjallisuus

Aloitän tarkasteluni kirjallisuudesta, koska se on valitsemastani viestinnelikosta historiallisesti ensimmäinen, josta naisia rakastavat naiset ovat voineet löytää mainintoja itsestään.

3.2.1 Ennen vuotta 1971 suomennettu kaunokirjallisuus

Kati Mustola tarkastelee artikkelissaan, millaisia naisia rakastavia naisia esiintyy ennen vuotta 1971 suomeksi julkaistussa kaunokirjallisuudessa. Hän rajaa tarkastelunsa kaunokirjallisuuteen, koska se on mitä todennäköisimmin ollut ainoa kirjallisuuden laji, joka on välittänyt myös myönteisiä lesbo-kuvia. Sen sijaan tietokirjoissa lesboudesta on puhuttu joko syntinä, rikoksena tai sairautena. (Mustola 1996, 67, 100.)

Mustolan historiallinen kirjallisuuskatsaus alkaa antiikin aikana Lesboksella asuneesta runoilija Sapphosta, joka on kirjoittanut naisten välisestä rakkaudesta. Mustola keskittyy tarkastelemaan, kuinka Sapphosta runojen suomennoksissa tai tulkinnoissa on toisinaan pyritty mitätöimään viittaukset naisten väliseen rakkauteen. (Mustola 1996, 68–71.)

Antiikin Kreikasta Mustola siirtyy 1800-luvun Ranskaan. Guy de Maupassant kuvaa 1881 ilmestyneessä novellissaan Paulin rakastettu, kuinka ruma, miesmäinen lesbo viettelee onnettoman sulhasen morsiamen. Yksi lesbön prototyypeistä onkin ollut viettelijätär, joka kilpailee miehen kanssa

naisen huomiosta. Strindbergin omaelämäkerrallisissa romaaneissa Hullun puolustuspuhe ja Mustat liput esiintyy de Maupassantin novellille sukua oleva vaimonviettelijätär. (Mustola 1996, 74–76, 89.)

Mustola summaa, että lesbouden näkymättömyys ja näkyvyys kirjallisuudessa noudattaa madonna/huora -kahtiajakoa. Jos naiskirjailija tai hänen hahmonsensa ovat hyviä, tulkinta painottuu madonnaan ja lesbous halutaan häivyttää näkyvistä. Näin on muun muassa Sapfon maine yritetty ”puhdistaa”. Sen sijaan jos hahmo on jo valmiiksi ”huono” nainen, lesbous on oiva lisäväylys paheellisuuteen. (Mustola 1996, 77.)

Paheellisten lesbojen kuvaa ovat jatkaneet monet jännitys-, kauhu- ja fantasiakirjallisuuteen kuuluvat lesbokuvaukset. Esimerkiksi dekkareissa lesbous voi liittyä rikollisen paheelliseen luontoon. (Mustola 1996, 91.)

Lesboutta esiintyy myös eroottisessa ja pornografisessa kirjallisuudessa, joissa se on perversio muiden joukossa. Vielä yhtenä lesbon stereotypiana Mustola mainitsee epäseksuaalisen, katkeran vanhanpiian. (Mustola 1996, 92, 102.)

Lesbo pääsee kirjallisuudessa 1950-luvulla ensimmäistä kertaa statistin roolista suomennetun romaanin päähenkilöksi. Vuonna 1950 suomeksi ilmestynyttä *Oliviaa* voi Mustolan mukaan pitää ensimmäisenä suomeksi ilmestyneenä lesboromaanina. Dorothy Strachey Bussyn peitenimellä Olivia kirjoittamassa omaelämäkerrallisessa romaanissa keskiössä on naisten välinen suhde.

1960-luvulta lähtien lesbokuva monipuolistuu. 1960-luvulla suomennetun naisten kirjoittaman³⁵ kirjallisuuden lesbo ei ole enää toinen ja ulkomailla kohdattu, vaan tavallinen lähipiirin nainen. Myös hänen seksuaalisuuttaan aletaan käsitellä suuremmin: viitteellinen kaipuu muuttuu avoimeksi seksuaalisuudeksi. 1960-luvulla lesborakkaudelle annetaan lupa päättyä onnellisesti. Koko 1900-luvun alkupuolen lesbo on ollut joko syntinen paheellinen tai onneton yksinäinen, usein vieläpä molempia näitä samalla kertaa, mutta 1960-luvulla lesbon elämään tulee enemmän toivoa. (Mustola 1996, 85–88, 98.)

---

³⁵ Naisten kirjoittamassa kirjallisuudessa lesbous näyttyytymyys sympaattisempänä kuin miesten kirjoittamassa kirjallisuudessa (Mustola 1996, 88).

3.2.2 Kansa joka vaikenen suomeksi³⁶

Mustola on artikkeliaan varten vertaillut ulkomaisten kirjailijoiden suomennettua ja heidän suomentamaton tuotantonsa toisiinsa ja huomannut, että lähes systemaattisesti kunkin kirjailijan tuotannosta ovat jääneet suomentamatta eniten lesbotematiikkaa sisältävät teokset. Jo suomennetut lesboaineiksia sisältävät teokset ovat saattaneet odottaa suomentamista kymmeniä vuosia. Esimerkiksi Henry Jamesin Bostonin naiset odotti suomentamistaan 101 vuotta. Kirja ilmestyi 1885, mutta sai suomenkielisen asun vasta vuonna 1986. Suomentamista odottaa edelleen Mustolan arvion mukaan ”maailman ehkä kuuluisin, ainakin populääreihin lesboromaani”, Radclyffe Hallin *The Well of Loneliness*, joka julkaistiin vuonna 1928.

Mustola toteaa, että lesbotematiikkaa sisältävien kirjojen suomentamatta jättäminen ei varmaan ole tietoinen sortoprojekti, mutta ilmiö kertoo suomalaisesta kulttuurista ja asenneilmapiiristä. Lesboutta ei välttämättä ole koettu kielteiseksi, mutta se on luokiteltu asiaksi josta ei puhuta. Toiseksi syyksi vaikenemiseen Mustola esittää rikoslain. Vaikka laki ennen vuotta 1971 kielsi vain lesboseksuaaliset teot – ei lesbouden kuvaamisen – lain henki lienee vaikuttanut laajemmin. (Mustola 1996, 77–78, 94–96.)

3.2.3 Suomalainen kaunokirjallisuus

Mustola löysi 1900-luvun ensimmäisen puoliskon suomalaisesta kirjallisuudesta hyvin vähän mainintoja naisten välisistä rakkaussuhteista. Miesten homoseksuaalisuutta kuvattiin tuon ajan kirjallisuudessa lesboutta avoimemmin. (Mustola 1996, 78.)

Suomessa lesboudesta on kirjoitettu ensimmäisen kerran suomenruotsalaisessa kirjallisuudessa. Diissa Lindholmin vuonna 1961 ilmestynyt *Ficklampsljus* ja Nalle (Kaarle) Valtialan vuonna 1973 julkaistu *Lotus* ovat ensimmäisiä lesboteemaisia kotimaisia romaaneja. Lindholmin kirjassa lesbous on sivuteema, mutta Valtialalla aihe on keskeinen. Kumpaakaan romaaneista ei ole suomennettu. (Mustola 1996, 95; Pakkanen 1996, 47.) Johanna Pakkanen puolestaan mainitsee, että ensimmäinen lesboutta käsittelevä novelli suomalaisessa kirjallisuudessa on Eino Säisän *Aila ja Aili*, joka ilmestyi vuonna 1965 (Pakkanen 1996, 59).

---

³⁶ Bertolt Brecht on kirjoittanut, että Suomessa asuu kansa, joka vaikenee kahdella kielellä (Brecht 1967, 822). Kuitenkin Mustolan mukaan lesbotematiikan esilletuomisessa kaunokirjallisuudessa on Suomessa vaiettu ennen kaikkea suomeksi (Mustola 1996, 95), kuten seuraavakin alaluku Suomalainen kaunokirjallisuus osoittaa.

Pakkanen listaa 1990-luvulla ilmestyneessä artikkelissaan suomalaisia kirjoja, joissa lesbous on keskeinen teema. Monet näistä listan kirjoista ovat ilmestyneet 1980-luvulla. Pakkanen mainitsee, että 1990-luvulla lesbouksen kehityskertomuksia on löydettävissä suomalaisesta nuortenkirjallisuudesta. (Pakkanen 1996, 47, 54.)

Naisia rakastavat naiset ovat voineet löytää samastumiskohteita eksplisiittisesti lesboiksi tulkittavien hahmojen lisäksi myös heterorakkautta kuvaavista teksteistä tai teksteistä, joissa rakastetun sukupuoli jää epäselväksi. ”Rikollisten” sukupolvella oli tapana etsiä viittauksia lesboudesta myös rivien välistä, koska riveillä ei välttämättä aiheesta liiemmin kirjoitettu. Näitä rivinvälitulkitintoja on ollut mahdollista tehdä esimerkiksi naisten välistä ystävyyttä käsitelleistä teoksista.

Myös Romeon ja Julian kaltaiset kielletyn rakkauden kuvaukset ovat voineet tarjota otollisia samastumiskohteita kiellettyä rakkautta tunteneille naisille. Samastumismahdollisuuksina naisille ovat olleet myös homomiehiä kuvaava kirjallisuus.

Samastumismalleja on haettu myös lesbouden kauhukuvista. Mustola toteaa, että kielteiset kuvat ovat toimineet samastumismalleina, kun muita kuvia ei ole ollut tarjolla. Kielteisissä kuvissa on ollut se hyvä puoli, että ne edes ovat myöntäneet lesbojen olevan olemassa. Mustola muistuttaa myös, että kielteisiä lesbokuvia on mahdollista lukea koomisina karikatyyreinä. (Mustola 1996, 67, 96–98.)³⁷

3.3 Lehdet

Tuula Juvonen tutki väitöskirjassaan, millaisena homoseksuaalisuus nähtiin Suomessa puoli vuosisataa sitten. Hän lähestyi kysymystä paitsi arkistojen ja haastattelujen avulla, myös tarkastelemalla 1950- ja 1960-luvun populaarilehdistöä sekä 1940–1960-luvun elokuvia. Hän perustelee aikarajauksiaan sillä, että homoseksuaalisten ihmisten oma järjestäytynyt toiminta ei päässyt ennen 1960-luvun loppua vaikuttamaan vallitseviin homoseksuaalisuuskäsityksiin. (Juvonen 2002, 10, 76, 114, 116.)

Juvonen otti tarkastelunsa kohteeksi skandaali- ja ajanvieteleviä, koska niissä käsiteltiin 1950- ja 1960-luvulla sanomalehtiä enemmän homoseksuaalisuutta. Sotien jälkeisessä Suomessa homoseksuaalisuus näkyi sanomalehdissä tavallisimmin vain pieninä rikosuutisina, jotka koskivat homoseksuaalisista teoista tuomittuja aikuisia miehiä. Juvosen mukaan skandaalihakainen ajanvietelevä lehdistö oli tuolloin keskeisin homoseksuaalisuutta koskevien asenteiden ja tietojen välittäjä. Täten viestin-

---

³⁷ Miesten tavasta lukea 1950- ja 1960-luvun sensaatiolehtien negatiivisävytteisiä juttuja toisin, ks. Juvonen 2002, 214–215.

täväline itsessään oli jo viesti: homous oli niin skandaalinomainen asia, että se sopi skandaali- ja ajanvietelehdistöön. (Juvonen 2002, 76–77, 85, 114.)

Skandaalilehdistä Juvonen tarkasteli Viikon Totuutta ja ajanvietelehdistä Kallea ja Jallua. Lisäksi hän tutki skandaalinomaisuutta ja ajanvietettä yhdistänyttä Hymylehteä. (Juvonen 2002, 76–77.)

Lehtikirjoittelu yltyi 1950-luvulla, kun alettiin olla huolissaan miesten oletetusta lisääntyneestä homoseksuaalisuudesta. Kallen mukaan homoseksuaalisuus oli parantumaton, synnynnäinen ja tarttuva sairaus. Vaikka lehti tuolloin homoseksuaalisista miehistä raportoikin, naiset se unohti. Naisten väliseen homoseksuaalisuuteen viitattiin lauseen verran sellaisissa jutuissa, jotka käsittelivät keski-eurooppalaisten kaupunkien yöelämää ja suomalaista naisvankilaa. (Juvonen 2002, 85–87, 93.)

Kallen tavoin Viikon Totuus kauhisteli homoseksuaalisuutta. Aihe liitettiin lehdessä erilaisiin negatiivisiin asioihin kuten sairauteen, kieroönkasvaneisuuteen, nautintoon, syntiin, ruotsalaisuuteen, pedofiliaan, elämellisyyteen ja rikollisuuteen. Myös Viikon Totuus keskittyi homomiehiin. Lehden kymmenvuotisen olemassaolon (1958–1968) aikana naisten väliseen seksuaalisuuteen viitattiin vain kolmessa jutussa. Kaikissa näissä aiheena oli 1950-luvun alussa oikeudessa käsitelty siveellisyysrikkapaus, jossa syytettyinä oli erään itäsuomalaisen uskonnollisen yhteisön naisia. (Juvonen 2002, 104.)

Hymylehti kirjoitti homouden dekriminisoinnin puolesta ja kiinnitti huomiota niihin yhteiskunnallisiin syihin, jotka tekivät homoseksuaalien tilanteesta tukalan. Vaikka Hymyssäkin pääosassa olivat miehet, myös naisia vilahteli jutuissa. Esimerkiksi vuonna 1967 ilmestyneessä suomalaisen homomiehen haastattelussa kerrottiin kööpenhaminalaisesta klubiravintolasta, jossa lesbot muhinoivat keskenään. Jutussa viitattiin myös suomalaisnaiseen, johon homomies oli tutustunut Kööpenhaminassa. Nainen kuvattiin tasapainottomaksi ja saastaiseksi. (Juvonen 2002, 105–110.)

Lehden ensimmäinen homoseksuaalisesta naisesta kertova artikkeli ilmestyi vuonna 1968. Se perustui lukijan lähettämään kirjeeseen, jossa hän kertoi elämästään. Naisen tarina sisälsi kaksi itsemurhayritystä ja lääkeriippuvuutta, mutta kirjoitushetkellä hänen tilanteensa oli jo seesteisempi. Kirjeen lisäksi julkaistiin toimittajan kommentti, jossa hän esitti kantansa, että lesboudessa on kyse seksuaalisen kypsymisen pysähtymisestä. Toimittajan mielestä homoseksuaalisuuden kriminalisointi ei ollut perusteltua, eikä hänestä lesboilla ollut tarvetta hoitoon. (Juvonen 2002, 109.)

Juvonen toteaa, että Hymyn tapa kirjoittaa homoseksuaalisuudesta mahdollisimman suorasanaisesti oli vaikutuksiltaan ristiriitainen. Osaltaan homoseksuaalisuus alkoi tulla osaksi muita seksuaalisuuden muotoja ja siten arkipäiväistyä. Vaikka Hymy antoi sivuillaan homoseksuaaleille itselleen ää-

nen, sen tyyli oli silti sensaationhakuinen. Juvonen kirjoittaa, että ”1970-luvulle tultaessa ei valtakansuudessa ollut olemassa sellaista myönteistä homoseksuaalisuuskuvaa, johon turvaten homoseksuaalisesti tuntevat ihmiset olisivat pystypäin voineet astua esiin”. Näin Hymyn paljastamiksi joutuneet homot ja lesbot leimautuivat julkisuudessa epänormaaleiksi homoseksuaaleiksi. (Juvonen 2002, 113.)

Mustola toteaa 1960-luvun jälkipuoliskon lehtikirjoittelun luoneen pohjaa identiteettitietoisien vähemmistön synnylle, kun lehdet levittivät tietoa homoseksuaalisuudesta ja homoalakulttuureista sekä muiden maiden homoliikkeistä (Mustola 2007, 19).

Ulla Veirto on tutkinut tiedotusopin pro gradussaan Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja Etelä-Suomen Sanomien kirjoittelua homoseksuaalisuudesta ja erityisesti homomiehistä. Hänen aineistonsa kattoi Helsingin Sanomat ja Ilta-Sanomat vuosilta 1981, 1984, 1987–1990 ja Etelä-Suomen Sanomat vuosilta 1981, 1984, 1987 ja 1990. Veirton tutkimusongelmana oli se, miten ja miksi homojuttu asemoi lukijaa torjuntaan. Hänen aineistossaan oli kaikkiaan 212 juttua, joista Helsingin Sanomista 106, Ilta-Sanomista 75 ja Etelä-Suomen Sanomista 31. Veirto jaotteli lehtijutut kuuteen luokkaan, jotka olivat ”vakavat” uutiset, ”hupiuutiset”, yleisönosastokirjoitukset, toimituksen mielipidekirjoitukset, homousjutut ja muut. ”Vakavia” uutisia oli 72, ”hupijuttuja” 41, yleisönosastokirjoituksia 39, toimituksen mielipidekirjoituksia 10, homousjuttuja 30 ja muita 20. Veirtoa yllätti ”hupijuttujen” suuri määrä ja eritoten se, että niistä 25 oli Helsingin Sanomissa.³⁸ Juttujen pääaiheet Veirto tiivistä viiteen luokkaan, jotka olivat Seta, laki, enemmistön suhtautuminen, homona olemisen olemus sekä terveydenhoito ja sukupuoliaktivisuus.

Yhteenvedon Veirto toteaa, että Ilta-Sanomat suhtautui homoihin ambivalentisti, sillä todellista homoa haastateltaessa lehden linja oli asiallinen, mutta pääkirjoituksista saattoi löytää pilkallisia sävyjä. Kun Ilta-Sanomissa homoutta koskeva kirjoittelu tyrehtyi Veirton aineiston mukaan melkoisesti 1980-luvun loppua kohti tultaessa, sai aihe hänen aikarajauksensa viimeisinä vuosina sen sijaan Helsingin Sanomissa yhä enemmän palstatilaa. Juttujen määrässä ei tapahtunut muutosta, mutta HS:n kirjoitukset olivat entistä laajempia ja pohtivampia. Toisin kuin Helsingin Sanomat, joka itse tuotti uusia aiheita ja veti niitä pienlehdistä puheenaiheeksi, ei Etelä-Suomen Sanomat tuottanut mitään itse. Homous pääsi siellä esiin vain mainintana. (Veirto 1992, 1, 5, 40, 42–54.)

---

³⁸ Esimerkkeinä Ilta-Sanomien ”hupijutuista” Veirto luettelee seuraavia aiheita: tv-saarnaaja kiistää homosyytteet, Yhdysvaltalaisille vangeille ei anneta kondomeja, Hollanti sallii armeijan sisälle perustettavan homojärjestön ja Yhdysvalloissa katolisia pappeja on sairastunut aidsiin. Kuten edellä olevat aiheet todistavat, ”hupiuutiset” eivät ole välttämättä huvittavia, vaan ”hupiuutisiksi” ne tekee niiden sijoittelu lehdessä human interest -aiheille omistetuille palstalle kuten HS:n ulkomaanosastolla Maailman ihmisiä -tunnuksen alle. Näiden palstojen moninaisesta luonteesta Veirto kirjoittaa nasevaan tyyliinsä: ”Siinä samassa pandat synnyttävät eläintarhassa, Viiltäjä-Jackin henkilöllisyys paljastuu, Tanska laillistaa homoseksuaalien avioliitot, ja lukija viihtyy.” (Veirto 1992, 42, 47.)

Veirto summaa, että kotimaisten juttujen perusteella ”homo on setalainen, nuori, rauhallinen, itsensä löytänyt ja hyväksynyt valmishomo. Hän on miellyttävä, optimistinen, parisuhteessa elävä tai siihen pyrkivä akateemisesti sivistynyt keskiluokkainen. Arvatenkin julkisuudessa esiintyvät heterot ovat samansuuntaisia, siis hupiuutisissa omituisia, muissa jutuissa informantteina keskiluokkaisia, hyvin koulutettuja.” (Veirto 1992, 54.)

Juvonen on 1950- ja 1960-luvun sensaatio- ja ajanvietelevien lisäksi tarkastellut homoseksuaalisuuden näkymistä Helsingin Sanomissa joulukuulta 2002 helmikuulle 2003. Mukaan tarkasteluunsa hän otti lehden koko toimituksellisesti käsittelemän ja valikoiman tekstiaineiston, mukaan lukien lukijakirjeet ja vieraskynäartikkelit. Aineisto kattoi 86 lehteä, joista hän valitsi 94 juttua. Näissä jutuissa esiintyivät sanat homoseksuaalisuus, homoseksuaalinen, lesbo, homo, samaa sukupuolta oleva pari, rekisteröity pari tai seksuaalivähemmistö eri variaatioineen, synonyymeineen tai joissa oli jokin selvä viittaus – kuten suudelma tai yhdessä asuminen – intiimiin kanssakäymiseen tai seurusteluun samaa sukupuolta olevien henkilöiden välillä. Juvonen huomasi, että hänen kolmen tutkimuskuukautensa aikana Helsingin Sanomissa käytettiin yli 70:ää erilaista ilmaisua, jotka liittyivät homoseksuaalisuuteen. (Juvonen 2004, 35–36.)

Lehden eri osioiden välillä oli suuria eroja siinä, kuinka paljon ne homoseksuaalisuutta käsitelivät. Kulttuuriosastolla homoseksuaalisuutta sisältäviä viittauksia oli 21 jutussa ja radio- ja televisiosivuilla 11:ssä. Nämä kaksi muodostivat kolmanneksen kaikista maininnoista. Juvonen huomauttaakin, että tulos noudattelee perinnettä, jonka mukaan taide ja kulttuuri on mielletty homoseksuaalisuuden omimmiksi alueiksi. (Juvonen 2004, 38, 43.) Veirto sen sijaan kirjoittaa aineistohavaintojensa perusteella, että homous siirtyi vuoden 1989 tienoilla Helsingin Sanomissa kotimaanosastolta kulttuuri- ja ajanvietesivuille (Veirto 1992, 52).

Hedelmöityshoitolaki nosti politiikan ja kotimaan sivujen mainintojen määriä. Poliitiikkaan tuli mainintoja kolmeentoista ja kotimaan sivulle seitsemään juttuun. Ulkomaan sivuilla mainintoja oli kahdeksassa jutussa, Nimiä tänään -sivulla viidessä ja Sunnuntai-sivuilla neljässä. Yksi maininta oli pääkirjoitussivulla, urheilusivulla ja Minne mennä -sivulla. Mielipidesivulla – sisältää Vieraskynät – mainintoja oli 16 tekstissä ja Nuorten Posti -osiossa kolmessa. Lisäksi oli vielä yksittäisiä kirjeitä sekä Kulttuuri- että Tiede&Ympäristö -sivujen keskustelupalstoilla. Mielenkiintoista on, että lukijakirjeiden osuus kaikista homoseksuaalisuusmaininnoista oli huomattava. (Juvonen 2004, 38.)

Vain kymmenessä jutussa jokin homoseksuaalisuuteen liittyvä asia oli jutun kantava aihe. Juttujen määrää nostivat erilaiset homoseksuaalisuutta sivunneet median rummuttamat aiheet, kuten Venny-televisiosarja ja laki hedelmöityshoidoista. (Juvonen 2004, 38–39.)

Kuten 1950- ja 1960-luvun ajanviete- ja skandaalilehdissä myös 2000-luvun Helsingin Sanomissa homot olivat Juvosen mukaan lesboja enemmän näkyvillä. Homoille annettiin lehden sivuilla lesbo- ja monimuotoisempia rooleja. He esiintyivät useilla kulttuurin aloilla sekä kulttuurin tekijöinä että sen kuvausten kohteina. Sen sijaan lesbot olivat harvemmin kulttuurin tekijöinä esillä vaan muiden tuottamissa teoksissa voyerististen katseiden kohteina. (Juvonen 2004, 43–44.)

Juvosen mukaan homomiehet esitettiin usein seksualisoituina, paheellisina tai täysin kuvitteellisina hahmoina. Lesboutta puolestaan pidettiin ohimenevänä vaiheena, muoti-ilmionä tai silkkana mahdolluutena. Mainoskikkana ja muoti-ilmionä lesbous esiintyi kirjoitettaessa esimerkiksi televisiosarja Ally McBealin ”lesbosuudelmasta” ja venäläisen popduo t.A.T.u:n luodusta lesboimagosta. (Juvonen 2004, 37, 43, 50.)

Juvosen mukaan Helsingin Sanomissa homoseksuaalisuudelle osoitettiin heteroseksuaalisuutta vähäisempi ja kyseenalaisempi paikka. Homoseksuaalisuus sijoitettiin kaukaisiin maihin tai menneisyyteen, eläimiin tai ihmisiin, joilla on erikoisia suuntauksia. Etäisyyttä tehtiin myös vitseillä tai käyttämällä suomen sijasta englantia. Huomionarvoista on, että homoseksuaalisuus ei kertaakaan esiintynyt lehden Kaupunki-osiossa, jossa se olisi näyttäytynyt lähimpänä lukijoiden elämää.

Vaikka homous esiintyi Helsingin Sanomissa toisaalla olevana tai vitsinä, lehdessä oli myös kirjoituksia, joissa oltiin huolissaan homoseksuaalisuuteen suhtautumisesta. Tosin nämä homoseksuaalien kinkkistä asemaa käsittelevät tekstit eivät olleet Helsingin Sanomien toimittajien kirjoittamia vaan yleisönosastokirjeitä.

Juvonen esittää, että homoseksuaalisuuden monipuolinen näkyväksi tekeminen voisi valtaistaa homo- ja lesbolukijoita ja antaa heille heijastuspintoja ja malleja ei-heteronormatiivisten identiteettien rakentamiseen. (Juvonen 2004, 40, 51.)

3.4 Elokuvat

Elokuvat tuntuvat noudattavan lesbouden esittämisessä samanlaista kaavaa kuin kirjallisuuskin. Ensimmäiset lesbokuvat olivat synkeitä, mutta ajan kuluessa kuva on monipuolistunut.

3.4.1 Ulkomaiset elokuvat

Elokuvatutkija Andrea Weussin mukaan lesbouden sosiaalisen ja kulttuurisen näkyvyyden ikoneiksi ovat elokuvassa nousseet lesbovampyyrit (esimerkiksi Catherine Deneuveen roolihahmo Tony Scottiin elokuvassa *The Hunger*, 1980), sadistiset tai neuroottiset naiset (taloudenhoitajatar rouva Danvers Alfred Hitchcockin elokuvassa *Rebecca*, 1940), naisvankila- ja tyttökoulu kuvaukset (esimerkiksi Leontine Saganin *Mädchen in Uniform*, 1931), esioidipaaliset äiti–tytär-suhteet (esimerkiksi Bette Davisin roolihahmo Irving Rapperin elokuvassa *Now, Voyager*, 1942), ristiinpukeutumis- ja naamioitumisjuonet (esimerkiksi Greta Garbon roolihahmo Rouben Mamoulianin elokuvassa *Queen Christina*, 1931) sekä heteromiehille tarjotut lesbokuvastot (esimerkiksi pornoelokuvissa). (Weiss 1992 sit. Koivunen 2006, 90–91.)

Yllä olevassa listassa on elokuvia eritoten 1930- ja 1940-luvulta. Lesboutta pystyttiin käsittelemään Hollywood-elokuvissa uudella tavalla 1960-luvulta lähtien, kun homoseksuaalisuuden esitystapaa rajoittava tuotantokoodi raukesi 1950- ja 1960-luvun vaihteen tienoilla. Näissä uusissa Hollywood-elokuvissa päähenkilöinä oli lesboja, eikä lesboutta ollut verhottu naisten väliseksi ystävyudeksi. Elokuvat olivat tervetulleita, vaikkakin niiden lesbokuva oli usein negatiivinen. Tuon ajan elokuvissa lesbot päätyivät itsemurhaan, elivät yksinäisyydessä tai pelastuivat heterosuhteeseen. Onnellisia homoseksuaaleja ei 1960- ja 1970-luvun Hollywoodin valtavirtaelokuvissa esiintynyt. (Kangasniemi 1996, 242–243.)

Muutamissa lukemissani artikkeleissa (Kangasniemi 1996, 245; Tasker 1994, 172, 179–183; Whatling 1994, 187) mainitaan 1980-luvun pohjoisamerikkalaiselokuvat *Lianna*, *Personal Best*, *Missä olet, Susan?* (*Desparately Seeking Susan*), *Merenneitojen laulu* (*I've Heard the Mermaids Singing*) ja *Yksinäiset sydämet* (*Desert Hearts*). Hanna Kangasniemi kirjoittaa Liannasta, *Yksinäisistä sydämistä* ja *Personal Bestistä*, joiden hän määrittelee olleen lesboyhteisölle kulttielokuvia. Hänen mukaansa kaikkien näiden elokuvien lesbot ovat ”tavallisia” ihmisiä. Päähenkilöt ovat länsimaisen kulttuurin ymmärryksen mukaan naisellisia naisia: pitkähiuksisia, tunteellisia ja toisista ihmisistä tukea etsiviä. Näiden naisten kumppanit sen sijaan ovat heitä itseään hieman maskuliinisempia. Jo kirjallisuudesta ja seksologien määritelmistä tuttu stereotypia feminiinisestä lesbosta epäaitona lesbona vilahtaa elokuvissa, sillä naiselliset naiset ovat näissä kolmessa elokuvassa joko olleet heterosuhteissa tai päätyvät niihin. Liannassa aviovaimo ja kahden lapsen äiti herää lesbouteensa, *Yksinäisissä sydämissä* avioeroaan selvittelevän naisen ystävyys toiseen naiseen muuttuu rakkaudeksi ja

Personal Bestissä kahden Yhdysvaltain olympiajoukkueeseen pyrkivän naisurheilijan suhde viriää ja kariutuu, ja toinen naisista löytää miehen. (Kangasniemi 1996, 245–247, 265.)

Yvonne Tasker on näkevinään, että 1980- ja 1990-luvun populaarielokuvissa homon ja heteron jäykät identiteettikategoriat ovat murtumassa. Näin hahmoista on tullut identiteetiltään aiempaa häilyväisempiä. Häilyvät hahmot on mahdollista tulkita myös lesbiksi. Esimerkkeinä sukupuolisuudessaan ja seksuaalisuudessaan monimerkityksisistä elokuvahahmoista ovat muun muassa Linda Hamiltonin roolihahmo Terminator 2 -elokuvassa ja Sigourney Weaverin hahmo Alienissa. (Tasker 1994, 175–176.)

Kuten kirjallisuudesta myös elokuvista etsitään piilomerkityksiä. Clare Whatlingin mukaan tämä lukutapa on vallalla erityisesti silloin, kun yleisö tietää tai arvaa jonkun elokuvan näyttelijän lesboksi. Esimerkkinä Whatling mainitsee amerikkalaisnäyttelijä Jodia Fosterin³⁹, jonka lesboudesta on kuiskailtu kauan. Whatling huomauttaa osuvasti, että näyttelijän todellisella seksuaalisella suuntautumisella ei itse asiassa ole merkitystä, vaan tärkeintä ovat katsojien uskomukset. Katsojille tuntuvat riittävän pelkät huhut, kuten Fosterin tapaus on osoittanut. (Whatling 1994, 184–195.)

3.4.2 Suomalaiset elokuvat

Suomessa ei ole tehty kattavaa tutkimusta siitä, mitkä elokuvat olisivat tulkittavissa klassisiksi suomalaisiksi lesbo- ja homoelokuviksi (Juvonen 2002, 79). Suomalainen valtavirtaelokuva ei tunnu ensikatsomalta käsittelevän runsaasti lesbotematiikkaa, mutta tarkkaavaisesti ja toisin lukien elokuvista voi löytää oletettua enemmän lesbisiä teemoja. Juvonen (2002) tarkastelee kahta 1940-luvun suomalaiselokuvaa vastakarvaan lukien eli olettaen ne lesboelokuviksi ja katsoen, missä kohden elokuvat kuitenkin kieltävät lesbouden ja sulkevat sen pois. Perheen mustassa lampaassa (1941)

---

³⁹ Palasin Whatlingin artikkeliin vielä työn lopussa tarkistaakseni, että viittaukset ovat oikein. Samalla huomasin, että olin lukenut artikkelin nimen aina väärin, sillä olin uskonut ”Fostering the Illusion” -nimessä fosteringin olevan johdon Jodie Fosterin nimestä. Olin luullut Whatlingin kehitelleen uuden käsitteen fosterointi, jolla hän viittaisi haluun lukea lesboksi tiedettyjen tai uskottujen näyttelijöiden elokuvista lesbisiä vihjeitä. Vaikka kyseessä siis olikin käännöskukkanen, mielestäni fosterointi olisi silti osuva termi – vieläpä liittyen foster-sanan oikeaan suomennokseen eli vaalimiseen. Kyseessä on tietyn uskomuksen vaaliminen.

Fosterointiin liittyen keksin yhden suomalaisesimerkin, joka on Aku Louhimiehen vuonna 2002 valmistuneesta Kuutamolla-elokuvasta. Seksuaalivähemmistöjen edustajana ja puolustajana (Kivilaakso 2007, 266–269) julkisuudessa esiintynyt Pirkko Saisio esittää siinä päähenkilö Iiriksen äitiä Leila Vaaraa. Vaaran heteroutta korostetaan, sillä hänen valokuvanäyttelynsä esittää lähikuvia miesten sukupuolielämästä, näyttelyn avajaispuheessaan Vaara tuo esille intohimonsa miehiin ja sen ettei muista kuka hänen tyttärensä isä on. Samassa kohtauksessa homoseksuaalisuus tulee elokuvan ainoan kerran eksplisiittisesti esille, kun Vaara kohtaa miesparin, jolle hän toteaa homouden olevan eksoottista. Ellei Vaara olisi yhtä lailla miesten perään myös elokuvan pohjana olevassa Katja Kallion Kuutamolla-romaanissa, voisi ajatella kyseessä olevan fosteroinnin tarkoituksellinen estäminen, kun muuten Saision esittämässä hahmossa saatettaisiin nähdä lesbisiä piirteitä. Saision valinnalla roolin esittäjäksi sen sijaan voidaan osoittaa heterouden olevan vain sarja toistoteko- ja samalla tavalla kuin Butler (1990/2006) toteaa dragin osoittavan, että sukupuoli tehdään toistoilla.

hyödynnetään ristiinpukeutumista, mikä saa elokuvan leikittelemään seksuaali-identiteeteillä. Ru-massa Elsassa (1949) päähenkilön kapinoinnissa ja toiseudessa voi nähdä viitteitä siitä, millaista oli kasvaa lesboksi 1940-luvun Suomessa. (Juvonen 2002, 35, 122–128.)

Uudemman näkökulman lesbotematiikkaa sisältävään suomalaiselokuvaan tuo Anu Koivusen artik-keli, jossa hän käsittelee *Lapsia ja aikuisia* -elokuvaa. Vuonna 2004 valmistunut *Lapsia ja aikuisia* on ensimmäinen suomalainen pitkä elokuva, joka päättyy onnelliseen kahden naisen romanssiin. Koivunen kuitenkin tulkitsee, että elokuva ei ole niin edistyksellinen kuin se ensi silmäyksellä näyt-tää, sillä elokuvan Venla ja Satu sujahtavat vaivatta keskiluokkaiseen heteroavioparimuottiin. (Koi-vunen 2006, 105–106.) Onkin mielenkiintoista seurata, millaiset lesbot pääsevät mediassa esiin. Esimerkiksi iäkkäät lesbot loistavat näkemykseni mukaan poissaolollaan.

3.5 Televisio

Juvonen vertaa televisiota ja Helsingin Sanomia toisiinsa ja toteaa, että televisio on antanut avoi-mesti homoina ja lesboina eläville Helsingin Sanomia enemmän julkista tilaa ja näkyvyyttä. Televi-siolla Juvonen tarkoittaa niin Yleisradion kanavia kuin kaupallisia kanaviakin. (Juvonen 2004, 51.) Tässä alaluvussa summaan lyhyesti, millaista näkyvyyttä televisio sitten on antanut naisten väliselle rakkaudelle.

Niina Kuorikoski on tutkinut lesbojen esittämistä amerikkalaisessa televisiosarjassa *Queer as Folk*, jota Suomessa esitettiin nimellä *Älä kerro äidille 2*. Vuosituhannen vaihteessa tehdyissä sekä britti-läisessä että amerikkalaisessa *Queer as Folk*issa pääosassa ovat homomiehet. Kuitenkin sarjoissa on myös naispari, joka jakaa pienen pojan vanhemmuuden yhden keskeisimmän homomiehen kanssa. (Kuorikoski 2005a, 81–83, 85, 91.)

Kuorikosken mukaan *Älä kerro äidille 2:n* naishahmot esitetään tavalla, joka noudattaa stereotyyppisiä käsityksiä naisista. Niin sarjan hetero- kuin homoseksuaalisetkin naiset kuvataan äiteinä ja hoivaajina. Sarjassa käytetään Kuorikosken mukaan halventavaa dialogia lesboista, ja heitä luon-nehditaan ”maskuliiniseksi ja flanelliin pukeutuviksi naisiksi, jotka osaavat vaihtaa autonrenkaan ja pitävät työkaluja romanttisina”. (Kuorikoski 2005a, 83–84.)

Älä kerro äidille 2 -sarjan ja edellä viitatus suomalaisen *Lapsia ja aikuisia* -elokuvan lesbokuvauk-set ovat yhteneväisiä, sillä ne molemmat yhdistävät äitiyden ja lesbouden toisiinsa ja tekevät näin lesboista vähemmän uhkaavia. Kuorikosken mukaan *Älä kerro äidille 2* -sarjan kumoukselliset ele-

mentit lesbouden representaatioissa hukkuvat sarjan tapaan kytkeä äitiys ja lesbous. (Kuorikoski 2005a, 86, 91.) Ymmärrän, että äitiys on perinteisesti liitetty naiseuden representaatioihin, mutta eikö äitiyden liittäminen lesbouden representaatioihin sen sijaan ole suhteellisen kumouksellista? Ainakaan lukemastani lähdekirjallisuudesta en ole löytänyt viitteitä siitä, että lesbot olisi ennen kuvattu äiteinä.

Hetero- ja lesbonaisten yhtäläisyyden korostamista on myös siinä, että lesbohahmot kuvataan feminiinisinä. Kuorikoski siteeraa Ann M. Ciasulloa, jonka mukaan feminisoinnilla tehdään lesboutta turvallisiksi (Ciasullo 2001, sit. Kuorikoski 2005a, 88). Esimerkiksi Lapsia ja aikuisia -elokuvan Venla ja Satu on tehty turvallisiksi lesbouden äitiyteen kytkemisen lisäksi tekemällä heidän ulkonäöstään feminiininen. Toisaalta voi ajatella, että feminiinisesti esittämisessä ei olekaan kyse turvallisiksi tekemisestä. Eikö ennemminkin ole turvallista, että lesbo- ja heteronaisen voi ulkonäöltään erottaa toisistaan?

Kuorikoski huomauttaa, että lesbojen representaatiot ovat edelleen melko harvinaisia televisiossa. Sen sijaan homohahmoja esiintyy huomattavasti enemmän. Hän pitää lesboseksuaalisuuden esittämistä edistysaskeleena, sillä aiemmin televisiosarjoissa ja elokuvissa lesbot toistuvasti esitettiin epäseksuaalisina. Samalla tavoin kuin Älä kerro äidille 2 myöskään amerikkalaisarja L-koodi ei tyydy vihjailemaan naisten välisestä seksuaalisuudesta.

Vuodesta 2004 lähtien tehtyä L-koodia Kuorikoski pitää merkittävänä. Se on ensimmäinen Suomessa esitetty sarja, jonka henkilökaarti koostuu lesboista ja biseksuaaleista naisista.

Myös L-koodissa sivutaan lesboäitiyttä, kun sarjan pääpari päättää hankkia lapsen keinohedelmöityksellä. Älä kerro äidille 2:n tavoin L-koodissakaan ei lesboäitiyttä esitetä poliittisena kysymyksenä. (Kuorikoski 2005b.)

L-koodin naisilla on Älä kerro äidille 2:n lesboparia laajempi elinpiiri. He käyvät töissä, kuntosalilla, baareissa ja yhden lesbohahmon omistamassa kahvilassa, asuvat suurissa ja ylellisissä asunnoissa, pukeutuvat muotivaatteisiin ja ovat itsenäisiä uranaisia. He liikkuvat yksityisen ja julkisen tilan välillä toisin kuin Älä kerro äidille 2:n Melanie ja Lindsay, jotka kuvataan toistuvasti kotiin ja perheeseen sidottuina. (Kuorikoski 2005b.)

Kuorikosken artikkelista huomaa kirjoittajan tyytyväisyyden L-koodin välittämään lesbokuvaan. Tyytyväisyys on helppo ymmärtää, sillä sarja ei verhoa naisten välistä rakkautta pelkäksi ystävydeksi tai esitä lesboja vain yhden ominaisuuden, kuten rikollisuuden, itsetuhoisuuden tai äitiyden, kautta.

4 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

On aika siirtyä historiasta nykypäivään ja aineistooni. Tässä luvussa selvitän, mitkä syyt johtivat menetelmävalintaani, kuinka keräsin aineistoni ja kuinka käsittelin sitä.

4.1 Puolistrukturoitu teemahaastattelu ryhmässä

Oli alusta alkaen selvää, että haluan graduni metodiksi haastattelun ja vieläpä ryhmähaastattelun. Tutkimuskysymystäni ei mielestäni voinut selvittää esimerkiksi lomakkeilla. Mielekkäintä siis tuntui olevan kutsua joukko lesboksi itsensä määritteleviä keskustelemaan ja tallentaa tuo keskustelu nauhalle.

Olin tutustunut ryhmähaastatteluun naistutkimuksen kurssilla ja heti tykästynyt siihen. Arvelin, että muistelua hyödyntävä tutkimuskysymykseni toimisi parhaiten ryhmässä, sillä ryhmäläiset ruokkisivat toistensa muistoja ja näin muisteluita kertyisi enemmän kuin yksittäin haastateltaessa. Mielipiteeseeni vaikutti oma kokemukseni, kun minua haastateltiin ala-asteeni historiikkiin. Muistin mielestäni yllättävän vähän noin kymmenen vuoden takaisista tapahtumista. Olin kuitenkin vakuuttunut, että olisin muistanut enemmän, jos olisin saanut muistella menneitä jonkun toisen kanssa. Vaikka historiikin haastattelijalla ei mitenkään tiennyt minulta vastauksia, tunsin olevani silti nurkkaan ajettu, sillä minun olisi pitänyt muistaa kaikenlaista ja tuntui nololta vastata, että en muista. Uskoin, että ryhmässä olisi vähemmän piinaavaa olla muistamatta mitään.

Mietin metodia valitessani myös sitä, estääkö ryhmäkeskustelu haastateltavia puhumasta. Voisihan nimittäin ryhmäpaine estää niitä haastateltavia puhumasta, jotka ovat muiden kanssa eri mieltä. Kun päädyin etsimään haastateltavia jo olemassa olevasta ryhmästä eli Tampereen Setan naistenryhmästä, en ollut enää niin huolissani siitä, pääseekö kaikkien ääni kuuluviin. Luonnollisen ryhmän ollessa kyseessä uskoin haastateltavien olevan tottuneita keskustelemaan keskenään, tuomaan eriäviä kantojaan esille eikä näin arastelevan puhumista. Pyrin varmuuden vuoksi vielä haastattelutilanteessa korostamaan, että yhtä oikeaa vastausta ei ole ja siten toivoin, että myös muista poikkeavat mielipiteet tulisivat esille.

Anu Valtonen tekee eron ryhmähaastattelun ja ryhmäkeskustelun välillä, sillä hänen mukaansa ryhmähaastattelussa eniten vuorovaikutusta on vetäjän ja kunkin osallistujan välillä, kun taas ryhmäkeskustelussa vetäjän tavoitteena on saada osallistujat keskustelemaan keskenään (Valtonen 2005, 223–224). En itse tee tätä jakoa ryhmähaastattelun ja -keskustelun välillä, vaikka Valtosen

kuvailun perusteella oma valintani olisi keskustelijoiden välistä vuorovaikutusta painottava ryhmäkeskustelu.

Ryhmähaastattelu on erityisesti markkinatutkimuksista tuttu menetelmä. Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen mukaan siinä haastateltavat kommentoivat asioita suhteellisen spontaanisti, tekevät huomioita ja tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 61.)

Tutkimusmenetelmä muotoutui kuin itsestään puolistrukturoiduksi teemahaastatteluksi (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 47), sillä strukturoitu haastattelu ei olisi ollut tutkimuskysymyksen muisteluluonteen huomioon ottaen mielekäs ja strukturoimaton haastattelu vaikutti mielestäni tutkimuskysymykseeni nähden liian vapaamuotoiselta. Puolistrukturoitu haastattelu tarkoittaa, että jokin haastattelun ominaisuus on ennalta päätetty mutta ei kaikki. Esimerkiksi kysymysten sanamuodot on voitu päätää ennen haastattelua, mutta niiden esitysjärjestys ei ole lukkoon lyöty kuten strukturoidussa haastattelussa olisi. Teemahaastattelu on puolistrukturoitujen haastattelumenetelmien yksi alalaji. Sille on tyypillistä, että haastattelu etenee etukäteen mietittyjen teemojen mukaan. Se huomioi, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Keskeisiä ovatkin ihmisten asioille antamat merkitykset ja heidän tulkintansa asioista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.)

4.2 Ryhmä

Haastatteluja suunnitellessani yksi olennainen kysymys tietenkin oli, ketä haastattelin. Alusta asti oli selvää, että haluaisin löytää haastateltavani Tampereelta, koska tällöin ei heidän eikä minun tarvitsisi matkustaa pitkiä matkoja toisiamme tapaamaan. Kun alueellinen rajaus oli tehty, pohdin, lähitisinkö muodostamaan yksittäisistä ihmisistä ryhmää vai valitsisinko sen sijaan jo olemassa olevan ryhmän. Tuntui kuitenkin luontevammalta valita luonnollinen ryhmä, joka on jo tottunut juttelemaan keskenään. Vaihtoehtoina oli etsiä haastateltavia Tampereen ja ympäristökuntien homo-, lesbo-, bi- ja transopiskelijoille tarkoitettua opiskelijaryhmä Sekavasta tai Tampereen Setassa toimivista ryhmistä. Oletustani toisensa entuudestaan tuntevien ihmisten ryhmähaastattelun luontevuudesta tukee Seija Ridellin huomio omasta tutkimuksestaan, jossa hän käytti ryhmähaastattelua. Ridellin mukaan vuorovaikutus oli epämuodollista niissä ryhmissä, joiden osanottajat tunsivat toisensa, kun se taas toisilleen vieraiden ihmisten ryhmässä oli suhteellisen muodollista. (Ridell 1998, 123.)

Graduseminaarissa käydyt keskustelut saivat minut pohtimaan ryhmävalinnan merkitystä saataviin tuloksiin. Koska en halunnut tietoisesti rajata haastateltavajoukkoa yliopisto-opiskelijoihin tai opiskelijoihin yleensäkin, luovuin ajatuksesta etsiä haastateltavia Sekavasta. Sen sijaan päätin lähettää

kutsun Setan naistenryhmään. Kutsussa ilmoitin hakevani alle 30-vuotiaita itsensä lesboksi määritteleviä. Ikärajuksen tein sen vuoksi, että tarkoituksena oli muistella menneitä ja halusin, että haastateltavat olisivat olleet suunnilleen samaan aikaan samassa elämäntilanteessa. Tietenkin tällainen oletus olisi voinut osoittautua täysin vääräksi, sillä olisihan hyvin voinut olla, että haastateltavat olisivat havahtuneet pohtimaan seksuaalisuuttaan hyvin eri-ikäisinä.

Valtosen (2005, 223) mukaan suomalaisissa ryhmäkeskustelussa on tavallisesti kuudesta kahdeksaan osallistujaa. Itse pidin kahdeksaa jo liian suurena joukkona. Päätinkin asettaa tavoitteekseni kolmesta kuuteen haastateltavaa. Haastatteluun ilmoittautui kuusi henkeä. Haastateltavani ovat iältään 23–30-vuotiaita. Viisi heistä opiskelee joko toisella asteella, ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa, ja yksi on kuvataiteilija ja taidepedagogi.

Ryhmä oli mielestäni tasapainoinen, sillä kukaan ei dominoinut keskustelua. Toki määrällisesti pari haastateltavaa puhui muita enemmän, mutta ketään ei pitänyt hillitä. Valtonen huomauttaa oivallisesti, että keskustelua voi dominoida myös olemalla hiljaa, sillä vaikeneminen ei ole neutraali vaihtoehto (Valtonen 2005, 236). Omassa ryhmässäni ei kuitenkaan ollut ketään huomattavasti muita hiljaisempaakaan.

Ryhmäkeskustelussa koin pienoiseksi ongelmaksi sen, että kaikki haastateltavat eivät vastanneet kaikkiin kysymyksiin. Keskusteluillehan on tyypillistä, että jotkut ryhmästä vastaavat kysymykseen ja muut ovat hiljaa joko siksi, että ovat vastaajan kanssa samaa mieltä, eivät tohdi tuoda aivan erilaista näkemystään, yksinkertaisesti eivät vaan viitsi vastata tai eivät ehdi vastata ennen kuin puheessa on jo edetty muihin aiheisiin. Kun huomasin, että keskustelu siirtyi mielestäni liian nopeasti muuhun teemaan, esitin kysymyksen uudelleen hiljaa olleille. Aika ajoin kysyin myös tarkentavia kysymyksiä. Muuten pyrin antamana keskustelijoille mahdollisimman paljon vapautta puhua.

Erimielisyyksiä haastateltavien välille ei syntynyt. Jos erilaisia tulkintoja jostain asioista ilmeni, haastateltavat tulivat toisiaan vastaan ja löysivät nopeasti yhteisen kannan tai antoivat asian vain olla.

Haastattelut tehtyäni huokasin helpotuksesta, sillä oli selvää, että työ ei voi kaatua ainakaan haastateltavien niukkaan antiin. Haastateltavat olivat selvästi motivoituneita osallistumaan. Heitä ei tarvinnut yllyttää puhumaan, mutta he eivät myöskään harhailleet puheessaan liikaa sivupoluille. Aiheessa pysyminen osoittanee, että aihe oli paitsi niin laaja, että sen sisällä riitti monenlaisia näkökulmia, mutta myös että se tuntui haastateltavista tärkeältä ja mielenkiintoiselta. Lisäksi haastatelta-

vat kannustivat toisiaan ja tuntuivat olevan ennemminkin ryhmä kuin joukko irrallisia yksilöitä. Kirjoitusvaiheessa huolenani olikin saada haastateltavien hieno panos esiin.

4.3 Haastattelukerrat

Mietin, missä haastattelut kannattaisi tehdä. Kahvilat ja yliopiston tilat tuntuivat liian julkisilta ja hälyisiltä paikoilta keskustella. Otin Tampereen Setaan yhteyttä kysyäkseni, voisimmeko kokoontua siellä, mutta asia ei edennyt. Lopulta päädyin pitämään haastattelut kotonani, koska siellä olisi rauhallista⁴⁰.

Olin suunnitellut, että haastattelukertoja on kolme. Ajatuksena oli, että saman ryhmän kanssa oli hyvä tavata useamman kerran, koska kysyttävää oli enemmän kuin yhden kerran verran ja tavattaessa muutaman kerran haastateltaville tulisi mahdollisuus kertoa prosessin aikana mieleen putkahtaneita muistoja (ks. Oinas 2004, 216).

Olin etukäteen suunnitellut vain suurpiirteisesti, mitä teemoja eri haastattelukerroilla käsittelisimme. Laitoin toivoni nimittäin siihen, että ensimmäisellä kerralla tulisi esiin muutama kantava teema, joista voisimme jatkaa.

Hahmottelin ennen kutakin haastattelukertaa rungon, johon kirjoitin eri osien teemat ja niiden alle muutaman sanatarakan kysymyksen. Mietin kauan, olisiko parempi kirjoittaa kysymykset sanatarakasti vai vain iskusanoin, mutta päädyin kirjoittamaan kokonaisia kysymyksiä, koska pelkäsin muuten tekeväni liian asenteellisia tai johdattelevia kysymyksiä itse tilanteessa. Oli hyvä valinta kirjoittaa suorat kysymykset, sillä juuri haastatteluiden aikana keksimiini tarkentaviin kysymyksiin lipsahatti toisinaan turhia väittämiä. Oma sovellukseni teemahaastattelusta eroaa siis kysymysten tarkkuudessa Hirsjärven ja Hurmeen esittelemästä teemahaastattelusta. Heidän mallissaan ei tehdä sanatarakkoja kysymyksiä, vaan vain haastattelurunko, joka sisältää teema-alueuuttelon. Kaksikon mukaan teema-alueiden tulisi olla sen verran väljiä, että tutkittavan ilmiön monipuolisuus voisi paljastua. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 66–67.) Pelkäsin kuitenkin eniten, että johdattelevan asenteelliset kysymykseni kuljettaisivat keskustelua suuntaan, johon haastateltavat eivät muuten olisi menneet tai ne saisivat haastateltavat painottamaan asioita, joita he eivät olisi muuten painottaneet. Tämän vuoksi ensisijainen tavoitteeni oli olla mahdollisimman neutraali, vaikka näin en pystynyt pysyttelemään pelkässä haastattelurungossa. Omassa sovelluksessani oli kuitenkin teemahaastattelulle ominaista jouhevuutta siinä, että en esittänyt kysymyksiä tietystä järjestyksessä, vaan katsoin, mihin puhe vie. Olin kuitenkin miettinyt eri teema-alueiden järjestystä, jotta voisimme edetä esimer-

---

⁴⁰ Haastatteluympäristön vaikutuksesta tuotettuun puheeseen, ks. Ridell 1998, 122.

kiksi vähiten muistelua vaativasta ja siten oletettavasti helpoimmasta temasta eniten pohtimista vaativaan teemaan.

Otin teemojen miettimisen vakavasti, koska pelkäsin, että en huomaisi kysyä jotain hyvin olennaista. Toki asia olisi ollut korjattavissa, sillä olisinhan voinut haastattelukertojen jälkeen lähettää haastateltaville sähköpostia ja kysyä unohtuneita asioita. Kuitenkin toiveenani oli, että kaikki tärkeät teemat saataisiin käsitellyiksi itse haastatteluiden aikana, koska sähköpostivastauksissa haastateltavat eivät olisi voineet enää kommentoida muiden vastauksia kuten keskustelussa.

4.3.1 Ensimmäinen haastattelu

Valtonen tuo esille ryhmäkeskustelun vetäjän aloituspuheenvuoron merkityksen. Keskusteluun saapuneilla saattaa olla ristiriitaisia ajatuksia siitä, miten ryhmäkeskustelussa kuuluu keskustella ja siksi on hyvä alussa selvittää, mitkä ovat kyseisen ryhmäkeskustelun säännöt. Puheenvuorolla vetäjä kertoo, mistä on tarkoitus keskustella, miksi juuri tuosta aiheesta keskustellaan ja miten ryhmässä puhutaan. (Valtonen 2005, 232.) Otin Valtonen artikkelissa olevasta ryhmäkeskustelun avauspuheenvuorosta ja alusta mallia omaan ryhmähaastatteluuni. Päätin pitää hyvin samansisältöisen aloituspuheenvuoron kuin Valtonen oli omassa ryhmäkeskustelussaan pitänyt. Aloituspuheenvuoron jälkeen halusin pitää esittelykierroksen, jossa haastateltavat kertovat nimensä, ikänsä ja ammattinsa. Olin tietoinen, että haastattelun alku voi leimata koko haastattelun tunnelmaa. Siksi mietin pitkän tovin, miten haastattelun aloittaisin. Ensimmäiseksi teemakokonaisuudeksi valitsin sen, mitä viestintävälineitä haastateltavat ylipäänsä seuraavat. Olin pohjustanut teemaa määrittelemällä, miten median ymmärrän. Selitin, että ajattelin tässä keskustelussa medialla tarkoitettavan sanomalehtiä, aikakauslehtiä, radiota, televisiota, elokuvia, kirjoja ja internetiä. Lisäsin, että myös muut viestimet, joiden avulla yksi lähettää viestin, jonka muut voivat vastaanottaa, käyvät hyvin keskustelun aiheiksi. Tällaisesta esimerkkinä mainitsin mainokset. En halunnut rajata mediaa esimerkiksi vain sanomalehtiin, radioon ja televisioon, koska tarkoitukseni oli antaa haastateltaville vapaus tuoda esille, mitkä viestintävälineet heidän elämässään ovat olleet identiteettityön kannalta tärkeitä. Huomasin kuitenkin haastattelun kuluessa, että löyhästä määritelmästäni seurasi hieman hämmennystä, kuten seuraava esimerkki paljastaa.

Mullakin hirveen tärkeä on just mese ja tollaset kahdenväliset keskustelut, mitä mä en sitte tiedä, lasketaanko niitä varsinaisesti mediaan.⁴¹

En kuitenkaan pidä laajaa mediakäsitystä ongelmana, koska hämmennystä tuottivat ainoastaan internetin erilaiset sivustot, kuten edellinenkin esimerkki paljastaa.

---

⁴¹ Haastattelujen litteroiduista sitaateista tuonnempana tässä luvussa.

Laajasta käsityksestä oli hyötyä, sillä haastateltavat nostivat esille sarjakuvat, joita en olisi tajunnut lainkaan kysyä.

Haastattelija: Nyt me voitais tähän kohtaan laittaa piste ja jatketaan sitten seuraavalla kerralla. Mutta jäiks teil nyt jotain hampaankoloon, mitä te haluaisitte nyt kakasta ulos?

A: Sarjakuvat! Siis mä oon ainakin niit kahminut kaiken, mitä mä oon saanut käsiini, koska siel on ihan oikeesti sitä alakulttuurin ääntä, sitä valtavaa monipuolisuutta.

Haastattelija: Tää olikin hyvä, koska mä en ois tota ite ajatellut.

A: Sellasta lesbisyyden kirjoa, mitä sieltä löytyy.

B: Niistähän sitä just löytyy ((naurahtaa)).

Kun haastateltavat olivat kertoneet median käytöstään, siirryin suoraan kysymään, milloin he ovat tajunneet oman ei-heteroutensa. Olin etukäteen mietiskellyt, onko järkevää kysyä haastattelun alussa näin henkilökohtaista asiaa, mutta se tuntui silti sopivan aiheeltaan hyvin alkuun. Olin tietoinen, että intiimi aihe voi jähmettää keskustelun ja uhata haastattelukerran onnistumista. Toisaalta se voisi myös tiivistää tunnelmaa ja huomattavasti edesauttaa haastattelukerran onnistumista. Siirto yleisestä median käyttö -aiheesta huomattavasti henkilökohtaisempaan aiheeseen sai aikaan hiljaisuuden, jonka rikkoi yhden haastateltavan toteamus, että nyt sitten avaudutaan. Tätä seurasi yleistä nauruskelua, minkä jälkeen keskustelua käytiin luontevasti. Huokasin helpotuksesta. Toki keskustelussa oli vielä edessä kinkkisiä hetkiä, kun tiedustelin haastateltavien itsemäärittelyä ja lesbo-sanan merkitystä, mutta en enää ensimmäisen henkilökohtaisen kysymyksen onnistuttua pelännyt tilanteen menevän lukkoon.

Keskusteluja suunnitellessani olin miettinyt, pitäisikö haastateltavia pyytää kirjoittamaan joitain erityisen arkaluontoisia asioita paperille. Tällainen teema olisi voinut olla juuri edellä viitattu seksuaali-identiteetin muotoutuminen eli milloin haastateltavat olivat huomanneet omat ei-heteroseksuaaliset tunteensa. Päädyin siihen, että en pyydä kirjoittamaan mitään paperille, koska paperille kirjoittamisen voisi tulkita tarkoittavan, että on asioita joista ryhmässä keskustellaan ääneen ja asioita joista vaietaan. En halunnut viestiä ryhmäläisille, että on asioita, joista emme voi keskustella. Oli tärkeää, että ryhmässä vallitsi sellainen ilmapiiri, että kaikesta voi puhua.

Ensimmäisen kerran pääteemoina olivat identiteetti ja lesbouteen liittyvät mediamuistot. Alakysymyksinä oli muun muassa, hakevatko haastateltavat mediasta lesboaiheista tietoa tai viihdettä eri tavalla nyt kuin ennen ja onko heillä ollut joitain itselle tärkeitä homo- tai lesbohahmoja mediassa. Lisäksi pohdittavana oli, mitä muistoja haastateltavilla on eri tiedotusvälineiden lesbosisällöistä ja miten he ovat tulkinneet olevan lesboutta myös sellaisissa ohjelmissa, joissa se ei ole ollut eksplisiittisesti esillä.

Keskustelu oli aktiivista. Haastateltavia ei tarvinnut lainkaan patistella puhumaan. Eritoten ensimmäisellä kerralla keskustelua leimasi tarinoiden kerronta. Tämä on minusta hyvin ymmärrettävää, koska muistelut ovat usein tarinoita. Ensimmäisen kerran jälkeen pohdin, mistä toisella kerralla kannattaisi puhua.

4.3.2 Toinen haastattelu

Käydessäni läpi ensimmäisen kerran litteroitua tekstiä, en pystynyt erottamaan sieltä selkeitä kokonaisuuksia, joista olisi ollut luonteva jatkaa. Koska muisteleminen oli ollut niin eloisa ja mukautempaa ja se tuntui jääneen kesken, päätin valita muistelemisen myös toisen kerran aikaperspektiiviksi. Tätä valintaa tehdessä olin tietoinen, että haastateltavat ovat saattaneet jo sanoa muistonsa ja näin toinen kerta tipahtaisi tyhjän päälle. Kuitenkin halusin vielä kokeilla muistelua, koska koin mielenkiintoiseksi kerätä tietoa siitä, miten haastateltavat muistivat heidän teini-iän ajan mediassa lesboutta käsitellyn.

Koska edellinen kerta oli ollut enemmän eri ohjelmien ja elokuvien nimien luettelemista, halusin nyt haastaa keskustelijat muistelemaan näihin katselukertoihin liittyneitä tunteita. Tuntui, että monet nimet olivat osoittaneet haastateltaville ennen-vaiheessa tärkeän mediamaiseman ääriiviivat, mutta en halunnut tyytyä pelkkään maiseman karttaan. Halusin nyt selvittää, millaisia kartan kohteet ovat. Lisäksi kysyin muun muassa ennen- ja nyt-vaiheessa lesboihin liitettyjä ominaisuuksia ja halusin tarkentaa edellisellä kerralla esiin nousseen Bad Girls -sarjan merkitystä.

Valtosen mukaan virikemateriaalin käyttö rytmittää kaksituntista ryhmäkeskustelua ja rikastuttaa sitä (Valtonen 2005, 238). Koska tutkimuskohteenani on media, oli luontevaa tuoda haastateltaville jokin näyte keskusteltavaksi. Harkitsin, toisinko lehtijutun vai jonkin elokuvan ja toisinko sellaisen näytteen, josta oli edellisellä kerralla puhuttu vai haastateltaville mahdollisesti vieraan näytteen. Vaihtoehtona oli näyttää myös jotain yleensä ei-lesbiseksi miellettyä televisiosarjaa kuten Kotikautua. Kuitenkin pelkäsin, että tällaisen sarjan esittäminen voisi saada haastateltavat hämilleen ja pahimmillaan tuottamaan pakosta lesbisiä tulkintoja. Koska neljä haastateltavaa oli ensimmäisellä kerralla maininnut vuonna 1998 valmistuneen ruotsalaisen Fucking Åmål -elokuvan olleen heille tärkeä vuosia sitten, päätin valita siitä noin vartin pituisen näytteen katseltavaksi. Kaikki haastateltavat olivat nähneet elokuvan aiemmin. Ideana oli, että haastateltavieni nuoruudessaan tai ainakin joitakin vuosia sitten näkemä elokuva nostaisi pintaan vielä joitain uusia muistoja – eritoten juuri tunteita, jotka elokuvan katseluaikaan olivat ajankohtaisia. Koska osa haastateltavista oli nähnyt elokuvan useampaan kertaan, tarkoituksena oli myös päästä puhumaan siitä, miten eri katselukertoihin, ja näin mahdollisesti eri elämänvaiheisiin, liittyneet tunteet ovat poikenneet toisistaan.

Toinen kerta ei tuonut enää niin paljon uusia muistoja kuin olin rohkennut odottaa. Lisäksi Fucking Åmål ei toiminut niin tehokkaana keskustelun innoittajana kuin olin arvellut. Toisen haastattelun aikana ja heti sen jälkeen olin sitä mieltä, että keskustelu ei tuonut paljoakaan uutta. Kuitenkin litte-roituani keskustelun ja pohdittuani sitä, ymmärsin, että kerta ei ollut niin vähäsatoinen kuin kuvitte-lin. Toinen kerta oli vain vaisumpi ensimmäisen kerran puhetulvaan verrattuna, mutta hedelmätön se ei ollut. Osoittihan se jo sen, että muistelut on muisteltu ja nyt on keskusteluissa aika siirtyä tut-kimuskysymyksen nyt-tasoon eli nykyisyyteen.

4.3.3 Kolmas haastattelu

Nykyisyyden lisäksi kolmannelle kerralle oli jäänyt vielä toinen tärkeä kokonaisuus käsiteltäväksi, nimittäin median ja ympäristön suhde. Ympäristöllä tarkoitan haastateltavia ympäröivää muuta kuin median välittämää todellisuutta. Ympäristöä oli sivuttu molemmilla aiemmilla kerroilla, kun haasta-teltavat olivat ottaneet sen itse esille. Olin antanut heidän tuolloin puhua aiheesta, mutta päätin olla kysymättä siitä sen suuremmin, koska olin jo alusta alkaen miettinyt, että siitä olisi hyvä puhua tar-kemmin omana kokonaisuutenaan. Koska toinen kerta oli osoittanut, että aiemmalla kerralla käsitel-ty teema ei enää kantanut seuraavaan istuntoon, pelkäsin nyt, että jo aiemmin sivuttu ympäristötee-ma olisikin käsitelty loppuun. Onneksi epäilykseni osoittautui vääräksi.

Lähestyin nykyisyys- ja ympäristö-teemaa muun muassa kysymällä, kuinka tärkeää on, että lesboja esiintyy mediassa, millaisia onnistuneita ja epäonnistuneita tapoja tuoda lesbous julki haastateltavil-le on jäänyt mieleen, onko media auttanut jossain ja onko siitä ollut haittaa jossain.

Kahden pääteeman lisäksi kysyin vielä kahta aiemmilta kerroilta kaiheartamaan jäänyttä asiaa. Toi-nen koski Z-lehteä ja toinen sitä, kuinka paljon haastateltavia kiinnostivat esimerkiksi homoja ja transihmisiä käsittelevät jutut.

Olin huomaamattani kerännyt kolmannelle kerralle sen verran suuria kysymyksiä, että aika oli lop-pua kesken. Kuten toisella myös kolmannella keskustelukerralla haastateltavat viittasivat aiemmilla kerroilla käytyihin keskusteluihin. Näin keskustelukerrat nivoutuivat toisiinsa.

4.4 Haastattelijan rooli

Hirsjärvi ja Hurme toteavat, että haastattelijan tulisi olla puolueeton eli hän ei saisi kertoa mielipi-dettään, heittäytyä väittelyyn eikä hämmästellä mitään. Kuitenkin he toteavat, että hyvistä vaati-muksista pitää toisinaan myös joustaa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 97.) Mietin pitkään etukäteen, mi-ten minun pitäisi haastattelutilanteissa käyttäytyä. Olen toimittajan työssä tottunut tekemään haas-tatteluja, mutta tiedostin, että tämä on erilainen haastattelu. Koska yleensä olen innokas kommen-

toimaan keskustelua, pelkäsin, että nytkin voisin päätyä ottamaan keskusteluun osaa. Yritin siis etukäteen miettiä, mitä saan ja mitä en saa tehdä. Olin suhteellisen varma, että pystyisin pitämään naaman ja äänenpainon peruslukemilla, jos haastateltava sanoo jotain omien näkemysteni vastaista. Sen sijaan pelkäsin nyökkäileväni innokkaasti, jos haastateltavan kommentti käy yksiin oman mielipiteeni kanssa. Hirsjärven ja Hurmeen siteeraamat Jean M. Converse ja Howard Schuman tuovat aivan saman asian ilmi todetessaan, että ”[v]ielä vaikeampaa on säilyttää objektiivisen neutraali kasvojen ilme, kun vastaaja sanoo jotakin mikä täysin vahvistaa omia ajatuksia ja kun mieluiten hyppäisi riemusta pystyyn, koska usko ihmiskuntaan on juuri palannut” (Converse & Schuman 1974, sit. Hirsjärvi & Hurme 2001, 97).

Pohdintojeni lopputuloksena oli, että yritän olla tuomatta mielipiteitäni julki niin sanottomasti kuin sanallisestikaan. Toisaalta ajattelin, että en voi istua hiljaa ja naama peruslukemilla koko aikaa, koska minusta oli tärkeää kannustaa haastateltavia puhumaan (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 117–118). Päätehtävänäni oli siis kannustaa haastateltaviani puhumaan – riippumatta siitä, kävivätkö heidän mielipiteensä omieni kanssa yksiin. Olin keskustelussa aktiivinen, mutta en sanonut mielipiteitäni. Sen sijaan esitin kysymyksiä, osoitin hymähdyksin ja lausahduksin kuuntelevani haastateltavia sekä nauroin mukana kun nauratti.

4.5 Haastattelujen käsittely

Aineistoni kattaa siis kolme ryhmähaastattelua, jotka tarkoittavat yhteensä kuusi tuntia puhetta ja 110 sivua litteroitua tekstiä. Litteroituani tekstit sanatarkasti ja merkittyäni myös taukoja, päällekkäispuhuntoja ja erilaisia nauruja ja naurahduksia, mietin, miten litteroinnit olisi hyvä esittää valmiissa työssä. Oinas toteaa, että toisaalta haastateltavien puheen tulisi kelvata sellaisenaan, mutta toisaalta puhekieli akateemisen kirjakielen keskellä ei välttämättä tee oikeutta haastateltaville (Oinas 2004, 217). Puhekieli on kirjoitettuna melko vaikeaselkoista monien toistojensa ja polveilevan rakenteensa vuoksi eikä todellakaan tee oikeutta haastateltaville. Kenen tahansa ilmaisu vaikuttaa epäloogiselta ja epäselvältä, jos hänen puheensa litteroitaisiin sanatarkasti ja painettaisiin tekstiksi. En kuitenkaan halunnut retusoida sitaatteja kirjakielelle, sillä minusta oli luontevaa, että aineiston puheenomaisuus jäisi valmiiseen työhön. Päädyin siis muokkaamaan raakalitterointeja helpommin luettaviksi. Poistin litteroinneista toistot ja puhekieleen kuuluvat täytesanat. Lisäksi jätin pois muiden haastateltavien tai haastattelijan kulloistakin puhujaa myötäilevät hymähdykset ja muut äänelliset vahvistukset, koska ne hankaloittivat lukemista. Poistin myös merkit, jotka osoittivat yksittäisen haastateltavan naurua. Sen sijaan olen jättänyt näkyviin, jos puhujan kommentti saa aikaa yleistä

naurua, naureskelua, naurahtelua, huokailua tai hymähdyksi⁴² ja jos puhuja nauraa, naureskelee, naurahtaa tai huokaa, sillä näin lukija saa lisätietoa muiden reaktioista ja puhujan ilmaisutavasta. On muistettava, että ihmisten välisessä kanssakäymisessä naurulla ei viestitä ainoastaan huvittuneisuutta vaan myös esimerkiksi hämmennystä. Erotin nauramisessa neljä tasoa, joista 'nauraa' tarkoittaa kunnon hekottamista, 'naureskelu' vähemmän intensiivistä nauramista, 'naurahtelu' vielä vähemmän intensiivistä nauramista ja 'hymähtely' muutamia lyhyitä huvittuneita äännähdyksiä.

Lisäksi poistin taukomerkit. Olin luokitellut tauot kolmeen eri luokkaan pituuden mukaan. Ne osoittivat hyvin, missä kohdin haastateltavat olivat miettineet vastausta erityisen pitkään. Kuitenkin tulin siihen tulokseen, että tuosta tiedosta ei ole tekstin lukijoille erityisemmin hyötyä. Olen siis poistanut litteroinneista erilaisia lukemista mahdollisesti vaikeuttavia sanoja ja merkintöjä, mutta editointini ei ole ollut pelkkää poistamista. Olen nimittäin lisännyt hakasulkeisiin sanan tai sanoja, kun mielestäni muuten lukijan olisi vaikea tajuta, mistä on kyse. Hakasulkeissa olevat kaksi viivaa osoittavat kohtia, joista olen poistanut muiden haastateltavien kommentteja tai saman puhujan pitkästä kommentista osan. Muutaman sanan tai parin virkkeen mittaisia poistoja niin saman puhujan kommentista kuin muiden välikommenteistakaan en ole hakasulkeilla tuonut näkyviin.

Erityisen hankalaa oli editoida lukukelpoisiksi sellaiset sitaatit, joissa haastateltavat puhuvat päällekkäin. Jouduin tällöin jättämään osan kommenteista niiden hajanaisuuden vuoksi pois. En nimittäin aina saanut selvää, mitä kukin kokonaisuudessaan sanoi, koska joku toinen jo puhui yhtä aikaa. Lisäksi poistin puhtaaksikirjoitusvaiheessa päällekkäispuhuntamerkinnot. Jos olisin ne jättänyt, olisin voinut jättää myös vajanaiset lausahdukset, mutta koin, että ne kuitenkin ennemmin vaikeuttavat kuin helpottavat keskustelun hahmottamista.

Puhekielelle on ominaista, että se soljuu monien lauseiden ketjuina, joissa lause- ja virkerajojen hahmottaminen on haasteellista. Olen yrittänyt jäsenellä puhetta välimerkein, jotta lukijan olisi mahdollisimman helppoa lukea haastatteluja. Yritin olla kajoamatta lauserakenteisiin, mutta mikäli esimerkiksi kiilalause mielestäni vaikeutti lukemista, muutin virkkeen osien järjestystä.

Koska haastateltavieni on tarkoitus kertoa johdannossa mainitsemani tytön tarina, en halua eritellä, kuka milloinkin on äänessä. Ei ole olennaista, kuka mitäkin sanoo. Vain kokonaisuudella on väliä. Ajatustani haastateltavien kertomasta yhdestä kertomuksesta tukee Valtosen huomautus, että ryhmäkeskustelun osallistujien tarinat jatkavat ja täydentävät toisiaan. Tarinat siis kerrotaan yhdessä. (Valtonen 2005, 235.)

---

⁴² Yleiset naurut, naureskelut, naurahdukset ja hymähdykset on merkitty litterointeihin kaksoissulkuihin: ((yl. naurua)) jne.

Vaikka haastateltavani näin kertovat yhtä tarinaa, olen merkinnyt puhujat tekstikatkelmiin kirjaimilla, jotta lukija erottaisi, miten yksittäisen puhujan kommentit muodostavat kussakin sitaatissa oman kokonaisuutensa. Esimerkiksi kirjain A ei siis viittaa yhteen tiettyyn puhujaan koko työn ajan, vaan sillä merkitään kussakin keskusteluosassa ensinnä äänessä olevaa. Omat välikommenttini olen merkinnyt sanalla haastattelija. Kun olen ottanut keskustelusta vain yhden puhujan sitaatin, olen muo-
toillut tämän yhdeksi kappaleeksi, jonka alussa ei ole kirjainta. Peräkkäin olevat yksittäiset sitaatit saattavat kuulua eri puhujille, mutta voivat myös olla peräisin samalta puhujalta.

Tutkijan velvollisuus on taata, että haastateltavia ei valmiista työstä pysty tunnistamaan (Nikunen 2005, 113). Tämän vuoksi olen muuttanut kommenteissa esiintyvät tarkat yksityiskohdat kuten ihmisten nimet. Lisäksi olen tehnyt hieman yleiskielisemmäksi tekstiä, jos haastateltavat ovat puhu-
neet selkeästi murretta, koska murre voi paljastaa, mitkä kommentit ovat saman puhujan. Yksittäisen puhujan tunnistettavuutta vaikeuttaa myös se, että en ole nimennyt puhujia tekaistuilla nimillä, jolloin vaivaa näkevä lukija pystyisi läpi työn yhdistämään yksittäisen puhujan kommentit ja pienistä tiedonsirui-
sta saamaan ehkäpä kuitenkin riittävästi tietoa itselleen tutun haastateltavan tunnistamiseksi (ks. Luopa 1994, 41; ks. Juvonen 2002, 66). On nimittäin varmaa, että seksuaalisten vähemmistöjen kaltaisissa suhteellisen pienissä yhteisöissä muut yhteisön jäsenet eivät tarvitse paljoakaan vihjeitä pystyäkseen tunnistamaan kulloisenkin haastateltavan. Juvonen toteaa, että pienissä yhteisöissä tunnistamista helpottaa se, että haastateltavat saattavat kertoa samoja tarinoita, joita he sitten myös tutkimushaastatteluissa toistavat. Hän muistelee itsekin tunnistaneensa erään tutkimuksen haastateltavia, vaikka näiden nimiä ja tarinoita olikin osittain muuteltu. (Juvonen 2002, 66.)

Tein haastattelut maaliskuussa–huhtikuussa 2007, mutta niiden kunnollinen analysointi alkoi helmikuussa 2008. Palautin aineiston mieleen kuuntelemalla sen läpi. Aineiston perkaamiseen kuuntelemalla minua yllytti Ronny Tikkanen (2003, 16–17), joka kehui tutkimusraportissaan haastatteluaineiston kuuntelemisen olleen hänelle lukemista hedelmällisempi käsittelytapa. Koin, että aineistosta olikin helppo saada kokonaiskuva kuuntelemalla. Silloin tuli litteroitua tekstiä paremmin esiin myös haastateltavien äänenpainot ja -sävyt. Samalla kun kuuntelin aineiston läpi ensimmäisen kerran pitkän tauon jälkeen, luin litteroitua tekstiä ja merkitsin siihen jo aiemmin kirjoittamieni iskusanojen viereen uusia. Tauko oli saanut aikaan sen, että pystyin tarkastelemaan aineistoa etäämmältä. Aineistosta erottautuivat nyt selvästi kunkin haastateltavan ”missiot” eli sellaiset teemat, jotka he nostivat itse esiin ja joihin he mahdollisesti palasivat useaan otteeseen. Tällainen haastateltavan painottama teema liittyi siihen, mikä kullekin on elämässä muutenkin tärkeää ja läheistä. Esimerkkeinä ”missi-

oista” ovat esimerkiksi sarjakuvat, lastenohjelmat sekä median lesbohahmojen arkisuus ja tuon arkisuuden positiivinen merkitys.

Hall muistuttaa, että kirjoitamme ja puhumme aina tietyistä erityisistä paikasta ja tietyinä erityisenä aikana, tietyn erityisen historian ja kulttuurin kehityksessä. Täten se, mitä sanotaan, sanotaan aina jossakin kontekstissa ja jostain positiosta. (Hall 1999, 224.)

Tämä seikka on hyvä pitää mielessä, kun analysoin haastatteluaineistoa. Haastateltavat ovat tuottaneet puheensa tietyistä positiosta: he ovat haastateltavia tutkimuksessa, johon mukaan pääsyn ehtona oli itsensä määrittely lesboksi. Täten haastateltavat ovat tuottaneet puhetta ennen kaikkea lesboina. En epäile heidän vilpittömyyttään, mutta on hyvä pitää mielessä, että he olisivat saattaneet puhua samoista asioista tiedostamattaan tai tiedostetusti eri tavoin jossain muussa tilanteessa. Kuten Oinas huomauttaa, ”haastattelut eivät siis ole puhtaita kertomuksia tietyistä kokemuksista, vaan kerrontaa vuorovaikutustilanteessa” (Oinas 2004, 220).

5 Tutkimustulokset

Kun edellä olen käsitellyt lähdekirjallisuuden ajatuksia muun muassa heteronormatiivisuudesta, kaapista, identiteetin rakentumisesta, queerista identiteetistä ja lesbouden medianäkyvyyden historiasta, on aika selvittää, miten lähdekirjallisuudesta kummunneet ajatukset suhteutuvat haastatteluaineistooni. Työn empiirinen osa jakautuu median funktioihin, identiteetin tuottamista koskevaan kokonaisuuteen, osuuteen jossa median ja identiteetin suhdetta jaotellaan kahden eri aikatazon ja kahden eri sosiaalisen ulottuvuuden avulla sekä loppukatsaukseen, jossa yhdistelen funktiot, ajallisen ja sosiaalisen ulottuvuuden eri viestintävälineisiin. Näillä eri tarkasteluvinkkeillä yritän löytää vastauksen siihen, miten johdantoni tyttö käyttää mediaa lesbisen identiteettinsä rakentamisessa.

5.1 Median funktiot

Kävin aineiston läpi niin, että etsin haastateltavien puheesta viittauksia eri tarpeisiin, joita täyttämään he ovat mediaa käyttäneet. Nimesin nämä käyttötavat funktioiksi. Vaikka funktio-sana voi viedä ajatukset tahallisiin tapoihin, joilla mediaa käytetään, funktioihin sisältyy myös tiedostamattomia käyttötapoja.

Löysin kuusi luokkaa, joista kaksi on epätoivottuja eli dysfunktioita. Funktiot ovat:

- 1) tieto
- 2) kiintymys
- 3) yhteys kaltaisiin
- 4) apu ulostulossa

Dysfunktiot ovat:

- 5) epätoivottu tieto
- 6) epätoivottu apu ulostulossa

Kiintymys- ja yhteys kaltaisiin -funktioilla on molemmilla kaksi alaluokkaa. Kiintymyksen alaluokkina ovat ihailu ja samastuminen sekä yhteys kaltaisiin -funktion alaluokkina vertaistuki ja kontakti.

5.1.1 Tieto

Puhuttaessa median tarjoamasta tiedosta esille nousi haastateltavien muisto nuortenlehtien kysymyspalstoista, joissa oli lohdutettu homoseksuaalisten tunteiden menevän iän myötä ohi. Tämä lie-
neekin ollut tärkein tieto, jonka haastateltavat ovat mediasta homoseksuaalisuudesta saaneet. Täy-
sin tietämättömiä homoseksuaalisuudesta he eivät muista silti koskaan olleensa.

A: Kyllä mun tekis mieli löytää niit vanhoja 92-vuoden Suosikkeja ja Koululaisia

B: Joo.

A: et mitä on Maija vastannut aiheesta tai onko Honey&Bees-palstalla käsitelty asiaa. Mä en muista yhtään.

Haastattelija: Niin.

C: Se on varmaan vastannut jotain, et se on ihan normaalia

B: Joo, joo.

C: ja kyllä se menee ohi ((naurahtaa)).

B: Niinhän se vastas.

A: En mä kyl muista, et meil ois koskaan puhuttu perheessä tai muutenkaan homoista. Mut en mä muista myöskään sitä, et mä olisin ollut tietämätön, tai et kyl mä oon sen jostain tiennyt niin kauan, kun mä nyt muistan. Et en mä muista, et mä olisin koskaan hakenut sitä tietoa silleen, että no mitähän ne nyt on ja mitä ne nyt tekee, vaan se oli sit ennemmin se, mitä kirjastostakin etti, halus vaan lukea niitä jotain ((naurahtaa)) juttuja tai silleen, että kyl siin vaiheessa jo tiesi, mistä oli kyse. Mut siitä Suosikist tuli mieleen tai jostain noista pals-
toista, et varmaan joltain sellaselt sit oli lukenut, et se on ihan normaalia ((nauraa)), sitä varten mä en sit ollut kovin huolissani siitä ((yl. naureskelua)) asiasta ehkä. Et ehkä jos niit ei ois ollut, sitä ois jotenkin kyseenalaistanut enemmän, et onks tää nyt ihan et voinks mä nyt tehdä näin ((naurahtaa)), mut sit mä vaan luotin siihen, et se menee ohi. Kyl se varmaan jossain oli vähän koko ajan taustalla sellanen pelko, et jos se ei meekään, mut ei sitä vielä sit sillon [ottanut niin vakavasti]⁴³. Sen ikäisenä sit kuitenkin [luotti että se menee ohi].

Haastattelija: Mut olik siel Suosikis tosiaan semmonen opetus, et se menee ohi?

A: Must tuntuu, et se on ollut.

B: Joo.

A: Just jossain Suosikis tai jossain. [--] Et ei siel mun mielest sanottu ((naurahtaa)) sitä mahdollisuutta, et [se ei mene ohi]. No ehkä se oli, et useimmilla se menee ohi tai jotain. Mut ainakin se oli sit, et useimmilla, jos ei nyt ihan kaikilla.

C: Mutta vaikka kukaan ei ollut mulle puhunut homoudesta, kun mä olin lapsi tai nuori, tie-
toa ei ollut lähiympäristössä, siis kukaan ei tosiaan puhunut, mutta silti tiesi, että pitää olla asiasta hiljaa, mutta kuitenkin mä oon ihan ok ((yl. hymähtelyä)). Jostain oli sen verran saanut tietää.

A: Joo, totta.

C: Ettei vaipunut mihinkään murheeseen, mutta tajus pitää päänsä kiinni, et kai siitä kui-
tenkin sen verran oli puhuttu negatiiviseen sävyyn. Et Koululainen oli kuitenkin opastanut, että tää saattaa olla ok.⁴⁴

Tieto oli ollut sirpaleista ennen-vaiheessa eli identiteetin hahmottamisvaiheessa.

A: Se on varmaan ihan satunnaisia tiedonsirpaleita jostain Apu-lehdestä tai Hymystä tai jostain, Valituista Paloista, ihan tällasta, alkeellista.

B: No varmaan just joku Suosikki on kyllä, koska sitä nyt mä oon lukenut, joskus 93 alka-
nut lukeen tai joku.

A: Niin, mä en lukenut sitäkään oikein paljon, et kai se oli sitten kavereilta jotain kuulopu-
hetta.

⁴³ Tästä eteenpäin jätän nimikirjaimet AA pois hakasulkeista, mutta silti hakasulkeiden lisäykset ovat edelleen AA:n tekemiä.

⁴⁴ Pohdin, kuinka paljon suon tilaa haastateltavien sitaateille ja omille kommenteilteni. Päädyin antamaan haastateltavil-
le paljon tilaa, koska koin heidän sitaattiansa olevan niin kiinnostavia ja antoisia.

B: Mäkin voisin ajatella, et just joku tommonen Apu-lehti.

A: Joo. Telkkari.

B: Tai olikohan Seiskapäivää jo silloin, koska mä muistan, että kun mä oon ollut yläasteella, mä oon lukenut sitä, et on jotain naisparia haastateltu tai jotain tällasta.

Puhuttaessa, missä mediasta on ollut apua, haastateltaville tuli mieleen hyvin konkreettisia esimerkkejä median tarjoamasta tiedosta.

A: Ja sit mä oon saanut jotain osoitteita ((yl. hymähtelyä)). Jotain homobaarin osoitteita ((yl. naurahtelua)).

Haastattelija: Joo, konkreettista apua.

B: Niin.

A: Tai missä on bileet tai jotain tämmöstä.

B: Ja just jostain noist järjestöistä, Setasta tai jostain tälläisestä, siis ihan tietoo.

C: Must tuntuu, et silloin ihan nuorena autto just se tieto, et se on ihan ok ja ehkä sekin tieto, et se menee ohi ((naurahtaa)), vaikka se sitte osoittautuikin vääräksi tiedoksi. Ainakin siin kohtaa se oli jotenkin rohkaisevaa kuitenkin ((naurahtaa)).

[--]

D: Mulla kans just toi tieto, että kaikista tapahtumista ja ylipäätänsä kaikista leffoista ja näistä. Netti tietysti on hirveen suuri osa sitä ja tälläessä just ihmisiin tutustumisessa ja se, että just naistenryhmät ja tälläsetkin, että mistä niist sais tietoa, jos ei ois mediaa?

Media on antanut mahdollisuuden myös vertailla Suomen ja Ruotsin tilannetta.

Mä oon kuunnellut netin kautta jostain vuodest 94 asti aika paljon Ruotsin radioo. Mä oon halunnu sillon oppia ymmärtämään riikinruotsia, mä osasin hyvin ruotsia, mutta oli vaikee päästä kiinni. Ni mä kuuntelin P-ettiä eli paikallista vähän kun joku Ylen Ykkönen. Ja siel on hirveen paljon ollut nää aiheet esillä just asiaohjelmissa ja siis mun mielest jopa, jollai taval jopa tuntuu, että suhteettoman paljon ((naurahtaa)). Niin mä muistan monenlaista kuulleen sieltä.

Eräs haastateltavista muistutti osuvasti, että itsemäärittely vaikutti siihen, kuinka aktiivisesti tietoa etsi.

Niin ja jos siihen aikaan määritteli vielä itsensä biksi, niin ehkä se ei oo ollut niin semmosta palavaa halua löytää tietoa, kun on ollut vähän silleen vaiheilla ja ottanut rennosti, luulisin.

5.1.2 Kiintymys

Olen valinnut funktion nimeksi kiintymys, koska sen alaluokille ihailulle ja samastumiselle kiintymys on leimallista. Ihailuhan voi pitää kiintymyksenä toiseen ihmiseen ja samastumista kiintymyksenä joihinkin ominaisuuksiin niin, että haluaisi kyseisiä ominaisuuksia itselleen. Aluksi jaotelin ihailun ja samastumisen omiksi luokikseen, mutta vaikeus erottaa ne toisinaan toisistaan sai minut lopulta yhdistämään luokat.

Ihailussa median sisältöön kohdistetaan romanttisia tai eroottisia tunteita. Suurin osa luokan tapuksista on edellä mainittujen tunteiden kohdistamista joko fiktiivisiin hahmoihin tai mediassa esiintyviin tosielämän ihmisiin. Televisiosarja Bad Girls innosti haastateltavia ja sai heidät huokailemaan sarjan kahden naisen romanssin ihanuutta.

A: Et ne oli hyvät ne näyttelijät ja tuntu, et niil oli oikeesti kemiaa. Ja sitä paitsi se toinen on aika söpö ((naurahtaa)). Tai on ne molemmat.
B: Molemmat.

Seuraavassa esimerkissä on paljon päällekkäispuhunutta, minkä takia dialogi voi vaikuttaa hieman hajanaiselta. Yhtä aikaa puhuminen kuitenkin osoittaa, kuinka aihe tempaisi haastateltavat mukansa.

A: Mun mielestä kolmas [Bad Girlsin] tuotantokausi loppui siihen, että ne sai [toisensa].

B: Niin se, joo.

C: Niin ne jäi sinne pihalle pussaileen. ((yl. hymähtelyä)).

B: Pitäiskin taas kattoo niitä ((naurahtaa)).

C: Sil Helenillä on joku semmonen punainen nahkarotsi ((yl. naurahtelua)).

B: Voi.

A: Jossain ovi-

Haastattelija: Hyvin katottu!

A: -syvennyksessä.

C: Monta kertaa videolta ((yl. naureskelua)).

A: Mä oon fanittanut kauheesti 20-luvun kohtalokkaita naislesboikoneita aina, että ne on ollut ehkä mulle enemmän sellasii idoleita.

Haastattelija: Ketkä esimerkiksi?

A: No esimerkiksi Greta Garbo ja sitten Dietrich ja kaikki tällaset. Ja sitten just tällaset lesbonaiskirjailijat, joita siihen aikaan on ollut: Colette ja Anaïs Nin ja tämmöset.

[--]

Haastattelija: Mutta Garbo ja Dietrich, mikä niis sitte oli se juttu?

A: En mä tiedä siis, [mä oon] ollu aina sellanen kohtalokkaiden naisten fani ja 20-lukufani ja sitten jotenkin ne on ollut niin viehättäviä aina ne kaikki sen ajan naiset ja sit kun ne on ollut vielä lesboja niin ((naurahtaa)).

Haastattelija: Niin.

A: Niin se on ollut oikein viehättävä yhdistelmä.

Tarkastellessaan televisiosarja Xenan faniutta Kaarina Nikunen (2005) huomasi sarjan subtekstillä olevan keskeinen merkitys faniudessa. Subtekstinä eli fanien jakamana yhteisenä alakulttuurisena lukutapana oli päähenkilöiden Xenan ja Gabriellen rakkaussuhde. Nikunen toteaa, että fanien suhde Xenan subtekstiin on merkittävä identiteetin rakentaja ja monille lesbofaneille erityisen tärkeä kysymys. Fanien käymissä nettikeskusteluissa subtekstin vastustaminen on tulkittu subtekstiä kannattavien fanien keskuudessa homofobiaksi ja sen kannattaminen homoseksuaalisuuden hyväksymiseksi.

Nikusen mukaan Xenan ja Gabriellen suhde on tärkeä erityisesti lesboyleisölle, joka joutuu usein etsimään samastumiskohteita heteronormatiivisesta kulttuurimaisemasta. Xenan fanius on tuottanut uusia seksuaalisten vähemmistöjen yhteisöjä ja myös luonut uusia homo- ja heteroseksuaalisten verkostoja, joissa tärkeintä on keskustelu seksuaalisuuden representaatioista. Nikunen toteaa, että subtekstiä koskevissa fanikeskusteluissa omaa identiteettiä asemoidaan suhteessa sukupuoleen ja seksuaalisuuteen sekä niitä määrittäviin kulttuurisiin käsityksiin. Näin sekä subtekstiä tuottavissa käytännöissä että siitä käytävissä keskusteluissa tehdään toistuvasti sukupuolta ja seksuaalisuutta.

Faniyhteisössä subtekstin tulkinta ei ole täysin vapaata merkityksellistämistä, sillä yhteisö viitoittaa tulkintamahdollisuuksia. (Nikunen 2005, 114, 150, 152–153, 156, 159, 339.)

Subteksti tuli ilmi myös aineistossani. Eräälle haastateltavista Xena oli ollut erityisen tärkeä sarja.

Haastattelija: No mikä siinä Xenassa viehätti?

A: En tiedä ((yl. naurahtelua)). Se oli vaan kuitenkin se, mitä ne nyt oli luonut siihen ohjelmaan. Sit siin oli koko ajan se ärsyttävä jännite [Xenan] ja Sidekick Gabriellen välillä, mikä ei koskaan sitten mennyt mihinkään, mutta kuitenkin se oli siinä ja se oli tosi rasittavaa, mut sit silti aina piti vahdata telkkaria. Jos ne vaikka sattuis koskettamaan toisiaan tai jotain muuta vastaavaa, se ois niin hienoa ((yl. hymähtelyä)).

Toinen haastateltavista ei ollut huomannut subtekstin olemassaoloa.

A: Mä en muista ollenkaan tollasta puolta siitä Xenasta. En tollai fanaattisesti seurannut, mut oon mä sitä sentään nyt joskus kattonut eikä mul koko Gabriellesta oo mitään muistikuvaa, ja myöhemmin siit kuulin ((naurahtaa)).

B: Ehkä ois pitänyt seurata sitä enemmän.

A: Niin. Ehkä.

B: Kyl ne toisella kaudella suuteli, mutta siinäkin oli semmonen, kun Xenaan oli mennyt miehen henki ((yl. naurua)). Mut se oli semmonen, vähän tyhmä juttu.

A: No se jakso meni sit ohi ((naurahtaa)).

Ihailun kohteeksi kelpasivat monenlaiset mediasisällöt.

Se on tietenkin eri asia, et mitä oma mielikuvitus voi kehittää, mut varmaan on ollut siis sellasia, et jos on ollut jollain tavalla vähän ihastunut johonkin tai ihailut jotakin, sit on voinut mielessään kehittää ehkä jotain, no niihin on ehkä projisoitunut nyt sitte jotakin, mutta ei se nyt oo ollu ehkä sellasta, et se ois tavallaan ollu siinä median sisällössä itsessään se viesti millään tavalla.

Haastattelija: No mitä ajatuksia se Madonna⁴⁵ herätti?

A: Must se oli ainakin tosi rohkee. Ja sit se sen videolla suuteli naisen kans, siit tuli ihan hirveen kohu, mä muistan sen.

A: Ja Reginan Naisen unelmia [eroottisia tarinoita sisältävä palsta].

Haastattelija: Oliko sielläkin aiheesta?

A: Juu, kyllä siel oli, mut nekin oli just niit vanhoja lehtii, mitä mä jostain sain, ni kyllähän niissä nyt oli. Ne oli mun mielest lukijoiden kirjoittamia. Niin joka lehdestä varmaan löytyi se yks naistarina kuitenkin, ehkä, en mä tiedä.

Haastattelija: Mut mimmonen se sävy sit oli?

A: Seksiä. Siis kaikenlaisii. Se oli ehkä sellanen uteliaisuus, just että Reginan Naisen unelmia, et onks täällä, missä se on. Muistan, et oiskohan se ollut mun sukulaiselta vai mistä mä niit sit sain.

B: Mäkin muistan, et emmä kyl niit kehdannut ite ostaa. Mut jostain mä olin saanut ainakin yhden numeron ja sielläkin muistaakseni oli joku naistarina ja mä luin sen monta kertaa. Mut ((naurahtaa)), siel se oli varmaan vähän eri sävyyn, tai et tosiaan Koululaisessa ei ollut ihan samanlaisii juttui.

Osa haastateltavista teki selvän eron fiktiivisten hahmojen ja tosielämän ihmisten välillä. Fiktiiviset hahmot veivät toiseen maailmaan, jossa oli huoletonta huokailla hahmojen ihanuutta. Sen sijaan tosielämän ihmiset muistuttivat ympäröivän maailman heteronormatiivisuudesta ja omasta erilaisu-

---

⁴⁵ Madonnasta tulee mieleeni Diane Hamerin esittämä arvio siitä, mikä lesboksi tiedetyssä tennistähti Martina Navratilovassa itsensä ei-heteroseksuaalisesti identifioivaa yleisöä viehättää. Hamerin mukaan Navratilova toimii halun kohteena, mutta myös salatun seksuaalisen tiedon kantajana. Katsojat voivat nauttia Navratilovaa seuratessaan siitä ajatuksesta, että tällä on samanlaisia rakkauskokemuksia kuin heillä itsellään. Lisäksi Navratilovan menestyessä pelikentällä katsojat voivat samalla ajatella lesbouden menestyvän. (Hamer 1994, 76–77.)

desta. Fiktiiviset hahmot täyttävät ihailufunktion, mutta tosielämän ihmiset kuuluvat ennemminkin funktioluokkaan epätoivottu tieto, jota käsittelen tarkemmin tuonnempana.

Fiktiivisten hahmojen seuraamisessa voi olla kyse ihailuun liittyvästä eskapismista. Janice A. Radway tutki romanttista fiktiota paljon lukevia naisia. Näiden naisten mielestä fiktio tarjosi heille kahdella tavalla mahdollisuuden eskapismiin. Ensiksikin lukeminen loi heille oman tilan ja ajan, jolloin he olivat vapaita perheen asettamista velvoitteista. Toiseksi fiktio tarjosi lukijoilleen eri versioita ihanteellisesta romanssista, mikä antoi heille mielihyvää. (Radway 1984 sit. McQuail 1997, 96; Radway 1987, 59–62. 67–68.) Tässä työssä tarkoitan eskapismilla enemmän Radwayn toista kuin ensimmäistä kohtaa. Kyse ei siis ole ensisijaisesti muista ihmisistä eristäytymisestä, vaan mielikuvitusta innostavien tarinoiden seuraamisesta. Näin media auttaa unohtamaan hetkeksi ympäröivän maailman. Median eskapismiin houkutteleva maailma voi olla homonormatiivinen sen perusteella, miten Herman homonormatiivisuuden ymmärtää. Hänenhän mukaansa homonormatiivisuudessa homo- ja lesboidentiteetti ovat normaaleja, luonnollisia, hyviä ja itsessään huomiota herättämättömiä (Herman 2003, 144).

Mä en koskaan oikeessa elämässä enkä julkkiksista ettinyt [vahvistusta itselle] tai ees välttämättä ois halunnut hirveesti tietää ihmisistä, jotka oikeesti on homoja tai lesboja. Koska mä elin vielä siin ((naurahtaa)) ajatuksessa, et se on kuitenkin vaan sellanen fantasia tai et ei se kuitenkaan oo mun oikee elämäni. Tai et emmä ees muista hirveesti tienneeni noista-kaan tyypeistä [edellä mainittuja julkkishomoja ja -lesboja], ehkä vast viime vuosina kuul- lut enemmänkin. Ehkä Marco Bjurström oli eka just, tai Jari Sillanpää just muistan, et puhuttiin julkisuudessa, et ne vois olla homoja, mut et ei se mua hirveesti koskettanut. Mul on kyl enemmän aina ne fiktiiviset tarinat jäänyt mieleen, niinku joku Fucking Åmål.

Päädyn luokittelemaan sitaatit ihailuksi ellei selkeästi käynyt ilmi, että kyseessä on samastuminen.

Seuraava sitaatti osoittaa, kuinka samastuminen ja ihailu ovat liki toisiaan.

A: Mä olin lapsena rakastunut tohon Dynastian Falloniin ((nauraa)). Ihan, ihan rakastunut siihen ((naurahtaa)).

[-]

B: Tossa kun tuli puheeksi, niin mul oli kanssa siihen Falloniin joku semmonen ((yl. naurua)) ylitsepääsemätön sillon, kun mä olin joku 7-, 8-vuotias. Niin silloin mä tein aina semmosia listoja, että kuka mun sukulaisista ja kavereista on kukakin siinä ((yl. naureskelua)) ja sit mä olin aina se Fallon ((yl. naurua)).

Tulkitsen, että haastateltava A:n puheessa funktiona on ihailu ja B:n puheessa samastuminen. Kuitenkin B:n puheen voisi lukea myös ihailuksi. Samastumista ja ihailua pohtii ääneen myös seuraava haastateltava.

Mä muistan sen, kun Kyra Kyrklund ((yl. naurahtelua)) menee hevosen kanssa, näkyy telkkarissa. Se on siellä kouluratsastuskilpailuissa. Mut mä en ollut siihen mitenkään siis, en usko, että olin ihastunut, enemmänkin se oli semmost samaistumista ja se ajatus, et tuleeks mustakin ton näköinen, ku se oli aika semmonen maskuliininen. Et sitte ku mä rupeen ratsastaa viel enemmän ja must tulee tosi hyvä ja mä oon tuolla kilpailmassa ja mä oon lesbo, ni onks mäkin sit tollanen? ((yl. naurahtelua))⁴⁶

⁴⁶ Sitaatti sisältää identiteetin rakentamista ajatellen kiehtovan lauseen ”sitten kun mä oon lesbo”. Mitä pitää tapahtua ennen kuin puhujasta tulee lesbo?

Seuraavassa sitaatissa on selkeästi kyse samastumisesta.

Mul oli just homoista tosi tärkeä se Ullavan Cowboyt vaikka [keväällä 2006 TV2:lla esitetty ohjelma maalla asuvasta miesparista]. Just se elämäntilanne, että on maalta ja äiti kirkkovaltuustossa ja jotain vastaavaa tälläst yhtymäkohtaa mun elämään. Tai sit yhtä lailla sitä, et joku homo tulee kaapista, ni kyl siihen ulostulokokemukseen ja sellaseen samastuu. Kylä tietenkin naisten kohtaloihin ehkä silleen samastuu enemmän ja seuraa vielä paljon, paljon tarkemmin. Yhtä lailla sitten, jos tapahtuu jotain vääryyttä, ni sitä sitte ehkä reagoi vielä voimakkaammin ((naurahtaa)).

5.1.3 Yhteys kaltaisiin

Kuten ihailu- ja samastumisfunktio tämäkin funktio koostuu kahdesta toisilleen läheisestä alaluokasta, jotka vasta työn loppuvaiheessa yhdistin. Funktion alaluokissa 'vertaistuesssa' ja 'kontaktissa' on kyse yhteydestä muihin kaltaisiin eli muihin ei-heteroseksuaalisesti itsensä määritteleviin.

Ennen-vaiheessa tärkeäksi funktioksi osoittautui vertaistuki. Media osoitti, että maailmassa on muitakin samoin tuntevia, vaikka heitä ei lähiympäristössä näkynytäkään.

A: En tiää, onko sellasta, et ois mihinkään tiettyihin kysymyksiin saanut [mediasta] vastauksia, mut sellasta jonkinlaista tukee kuitenkin. Et on niitä muitakin ja on aiheeseen liittyvää asiaa paljon.

B: Ehkä se tärkein on se just, että on niitä muitakin, niinkuin sä sanoit. Siihen kyllä tiivistyy ((naurahtaa)).

Haastattelija: Niin, miks niit sit halus seurata [julkkishomoja ja -lesboja]?

A: No, sen takia just, että on olemassa muitakin ihmisiä tai varsinkin jotain julkkiksiä, jotka on. Ehkä siitä sai jotain vahvistusta itsellensä.

B: Tai se, että ne on ja silti ne menestyy. Että ne ei oo kuollut siihen ((naurahtaa)) ja ne ei oo vaipunut maanrakoon ja niil on rahaa ja ystäviä siitä huolimatta ((yl. naurahtelua)).

A: Mä muistan kaks juttua Helsingin Sanomista, jotka on ollut siihen aikaan, kun mä oon asunut kotona ja ollut varmaan yläasteella tai lukiossa. Ne oli varmaan molemmat jossain, ne ei ollut samassa tai samalla kertaa, mut ne oli varmaan jossain sellaisessa viikonloppuliitteessä, kun ne oli semmosia vähän pitempiä juttuja. Se toinen oli sellanen, että siinä oli jotain tutkivaa journalismia, jotain sellasta että viikonloppuna Helsingin metrossa, että olik siinä nyt kaks ns. lesbonnäköistä tyyppiä meni sinne, no matkustamaan, ja sitten, et miten paljon ne sai huutoja ja katseita ja vittuilua osakseen.

Haastattelija: Ai jaa.

A: Ja se oli joku tällanen juttu. Ja sitte toinen liitty johonkin tyttöjen joukkueurheiluun, jossa oli tietenkin tämmönen ((naurahtaa)) kyselytutkimus tai joku, ja sitte siinä kävi yllättäen ilmi, että siellä on ((naurahtaa)) yleisempää se, että on lesbo kuin hetero ((yl. naurua)) jossain joukkueissa. Niin sen mä muistan kanssa.

Haastattelija: Joo. No muistaksä ollenkaan niitä tunnelmia, kun sä luit niit juttui, et tuliks sulle itelle jotain ahaa-elämyksiä?

A: Joo, musta se oli tosi hyvä tai että mä olin ihan innoissani, että löytyi jotain sanomalehdistä, jotain semmosia juttuja, missä käsiteltiin asiaa. Ihan sattumalta löysin ne. On niit varmaan ollut jotain muitakin, mutta kun ei voi muistaa.

Haastattelija: Mut olik siin semmonen, että sen takia innoissaan, että ylipäänsä kirjoitetaan vai tuntuks että asia tunnustetaan myös jollain tavalla, että nyt se on Hesarissa?

A: Ei kun se oli vaan henkilökohtaisesti, että ihana lukee sellasesta asiasta. Tai että en ole ainoo.

Luokittelin vertaistuen saamiseksi myös sen, kun haastateltavat kertoivat eräästä blogista, jota he nyt-vaiheessa ovat seuranneet. Blogin kirjoittajan profiilina oli keski-ikää lähestyvä helsinkiläinen lesbo, ja hän tarkasteli lesbona olemista hyvin kriittisesti. Haastateltavat tuntuivat saavan näistä valtamediassa näkymättömissä olevista mielipiteistä vahvistusta omille näkemyksilleen.

A: Nyt talvella mulle kävi niin, että mä koukutuin aivan yhteen blogiin, mikä oli netissä, semmonen fiktiivinen hahmo kuin Minna Jokinen. Kävittekte kattomassa sen blogia? Se oli aivan huikee. Se päivitti tai Minnan tiimi, en tiedä, mikä siel oli takana, päivitti sitä ihan hirvittävän usein. Sit sinne muodostui semmonen yhteisö. Ja se ruoti sitä lesbona olemista kyllä mun mielest aika ennen näkemättömällä tavalla. Se kyseenalaista kaikki ((naurahtaa)) ja sitä seksielämänsä siellä pohti kaikista mahdollisimmista näkökulmista ja mä kävin siellä monta kertaa päivässä kattomassa, mitä siel oli tapahtunut ja kuka sanoi mitäkin. Ja sit se loppui ihan yhtäkkiä. Se oli aivan kauhee kriisin paikka.

Haastattelija: Joo. No siis siin oli tämmönen uus ote tavallaan asiaan?

A: Joo, se oli yhtäkkiä jotain ihan tuoretta.

Haastattelija: Joo.

A: Ja sitte se, mistä se puhuu, se ei ollut sitä samaa vanhaa semmosta ympärisuvaitsevaa, vaan se ruoti ihan tosissaan.

B: Se oli tavallaan suvaitsematon itse itseänsä kohtaan.

Haastattelija: Aha.

B: Se käsitteli todella kriittisesti kaikki lesbouteen liittyvät asiat, lesbokulttuureihin liittyvät asiat, kaikki mikä siihen liitty, mikä oli tosi tervettä ja hyvää mun mielest. Mä olin monesta asiasta sen kanssa ihan samaa mieltä.

A: Sitte joku sen vielä diagnosoi siellä, että se on semmonen hahmo, jolla on itseään häiritsevä seksuaalinen suuntautuminen ((yl. naurua)). Sellanen luokitus on olemassa ilmeisesti.

C: Joo, joo mä oon kuullut.

A: Niin, näitten teemojen ympärillä.

B: Kaikki ongelmat sen elämässä johtu siitä, että se on lesbo.

Kontakti-kategorialle on sananmukaisesti ominaista, että media toimii apuvälineenä tutustumisessa ja yhteydenpidossa muihin. Erona vertaistuki- ja kontakti-luokissa on se, että vertaistuki liittyy perinteisten joukkoviestintävälineiden välityksellä lähetettyyn sisältöön, ja haastateltavieni roolina on olla vain viestin vastaanottaja. Sen sijaan kontakti-luokassa on kyse internetissä tapahtuvasta kahdenkeskisestä tai usean ihmisen välisestä viestinnästä, jossa haastateltavilla on aktiivinen rooli.

Yks on toi Quiser, mihin mä oon jääny nyt koukkuun. Se on meille alan ihmisille tämmönen keskustelu- ja yhteydenpito- ja seuranhakufoorumi, et emmä nyt tiedä, et miten se, kai sekin nyt media sitten on.

5.1.4 Apu ulostulossa

Marja-Leena Parkkinen on koonnut toimittamaansa Ulos kaapista -kirjaan homoseksuaalisten naisten ja miesten sekä heidän vanhempiansa kokemuksia siitä, miltä tuntuu, kun perheeseen kuuluu ei-hetero. Yksi kirjoittajista muistelee median merkitystä ulostulossaan seuraavasti:

Äidilleni ja veljelleni kertominen tuli odottamatta, molemmin puolin. Katselimme kolmistaan viihdeohjelmaa, jossa haastateltiin muun muassa Päivi Räsästä. Ohjelmassa oli puheenaiheena totta kai myös homoseksuaalisuus, ja äitini kysyi leikillään veljeltäni, onko tämä homo. Hän kielsi olevansa, mutta minä sanoin siihen ihan yksinkertaisesti, että ”mä oon”. Tuli outo olo: sanoinko minä sen todella! [--] Asiasta ei puhuttu sen enempää, katsoimme ohjelman hiljaa loppuun. (Parkkinen 2003, 51–52.)

Tämän sitaatin innoittamana kysyin haastateltaviltani, onko mediasta ollut konkreettista apua heidän ulostuloissaan. Haastatteluissa tuli esille vain yksi muisto siitä, että media oli auttanut ulostulossa.

Et joku Boys Don't Cry, ni mähän itkin ihan hysteerisesti ((naurahtaa)), kun mä näin sen. Ja sit mä viel katoin sen mun sukulaisen [kanssa]. Mä en ollut mun lesbosukulaiseni kanssa koskaan puhunut siitä, että minäkin voisin olla sinnepäin. Niin jotain selitti mulle täst rooli-hahmosta, ja sit mä sanoin vaan siinä, että mä oon ollut sellasen tytön kanssa, joka on vähän niinkun poika, et mä oon kimpassa sen kanssa ja se oli ihan järkyttynyt. Se vaan suu auki ja sit myhäili sen silloisen avovaimonsa kanssa ihan kauheesti siellä. Se [elokuva] oli jotenkin kauhee, ku tunsin vielä sellasen ihmisen, joka nykyään kyllä ihan myöntää olevan lesbonainen, mutta siihen aikaan halusi olla poika, niin se oli jotenkin ihan järkyttävä kokemus se elokuva.

Media on auttanut ulostulossa myös siinä mielessä, että internetin keskustelupalstoilla haastateltavat saattoivat valmistautua muiden avustuksella ulostuloihin ja pohtia niitä jälkikäteen.

Konkreettisimmin tulee mieleen, et oli tosi kyllä auttava, et sai tilittää siel [internetin keskustelupalstoilla] jotain juttuja [kun oli tulossa ulos kaapista] ja et sai lukee toisten kokemuksii.

Muuten media ei ole liittynyt millään lailla haastateltavien ulostuloihin, mutta kuten yksi haastateltavista toteaa, siitä on ollut apua siinä, että ihmiset ovat tienneet, mikä lesbo on.

A: Mä en oo oikein sellast [harrastanut], et Eva Dahlgren on lesbo, et määkin oon ((yl. naureskelua)).

Haastattelija: Niin. No mites teil muilla?

B: Ei oo kyllä media liittynyt millään tavalla mun ulostuloihin.

Haastattelija: Joo.

C: Ei mullakaan. Et helpottanut, että suurin osa ihmisistä tietää, mikä on lesbo ((yl. hymähtelyä)).

A: Niin.

Haastattelija: Niin.

C: Ettei oo tarvinnut ihan kaikkee selittää.

5.1.5 Epätoivottu tieto

Epätoivotulla tiedolla tarkoitan sellaista mediasisältöä, jonka haastateltavani ovat pahaa aavistamatta kohdanneet. Epätoivottu tieto esiintyy erityisesti haastateltavien muistoissa, joissa käsitellään aikaa ennen kaapista ulostuloa. Tiedon epätoivottavuus liittyy siihen, että se on muistuttanut haastateltavia heidän ei-heteroseksuaalisista tuntemuksistaan ja vaikeudesta sovittaa niitä ympäröivään todellisuuteen.

A: Mul on jäänyt mieleen yks kirja-arvostelu, joka, mistähän kirjasta se on – se Salla Simukka vai kuka sen on kirjoittanut sen nuortenkirjan.

B: Oliko se joku Enkelit katsovat muualle?

A: Joo varmaan just se. Ja silloin kun se ilmestyi, niin se oli just siihen aikaan, kun mä olin hirveissä ((hymähtää)) päänsisäisissä kahinoissa, et oli jotenkin hirveen stressaantunut siitä, et voi ei, et onkos mä nyt oikeesti ihastunut ja rakastunut tähän mun hyvään kaveriin ja voi ei, voi ei, voi ei. Sit mä vaan muistan, et sit se taas ((naurahtaa)) oli sellanen, et tota kirjaa mä nyt en ainakaan mee lainaamaan ((yl. naureskelua)). Et se oli jotenkin vaan, et siin kohdasta mä halusin vaan unohtaa kaiken ja sit mä muistan, et mua jälkeensä kadutti, kun mä olisin halunnut tietää, et mikä se kirja oli, enkä mä enää muistanut ((naureskelee)).

Mä muistan sillon, kun tuli toi parisuhdelaki, niin siinä yhteydessä oli luultavasti haastateltu Tampereen Setan aktiiveja, niin oli just sellast kaks miehen näköistä naista. Se on varmaan ollut 2002 tai jotain, niin siinä kun sitä lakia on suunniteltu tai et se on just tullut voimaan 2003. Ja sillon en ollut tulossa ees viel kaapista tai et oli semmonen ahdistus päällä, niin just että muistan sellasen ajatuksen, että ainakaan mä en, et herrajumala miten noi uskaltaa. Ja se ei ollut pelkästään sellanen positiivinen, että vau et onpa rohkeita naisia, vaan se oli semmonen tosi ahdistava kokemus, vaikka kyllä mä olin hirveen iloinen siitä, että se laki silloin meni läpi.

A: Mul oli ainakin iso ero siihen, jos oli joku fiktiivinen tarina, niin se nyt oli vaan kiehtovaa. Mut jos lehdessä oli jostakin oikeista ihmisistä kysymys, se oli lähinnä vähän ahdistavaa. Jos joku oli tullut kaapista ulos, ni se oli, et voi ei, ei kai mun tarvi tai, että kai tää nyt menee ohi ja, et miten noi kehtaa ja vähän jotenkin sellanen hyhym [puhujaa puistatuttaa]. Mutta sitten toisaalta, jos oli fiktiivinen juttu, ni se oli tosi mielenkiintoista.

Haastattelija: Et siihen ei suhtautunut niin vakavasti?

A: Emmä tiedä, vakavasti. Se oli siis tosi tärkeä, että jos jossakin kirjassa tai elokuvassa oli jotakin. Mut se oli enemmän siis oma juttu. Siitä ei tullut ahdistusta, koska ei se liittynyt mun arkielämään. Ja tietenkin ne oli yleensä aikuisia ihmisiä, et se oli jotenkin kaukasta kuitenkin. Se oli ihan eri juttu sitten, et jos oli, mä kerroin siit Frida-lehdestä [ruotsalainen nuorten tyttöjen lehti], että siellä oli just joku teinityttö tullut ulos kaapista, ni se oli aika negatiivinen asia. Tietenkin toisaalta sillai, että no hyvä, että puhutaan, mut emmä osannut niin kauheen yhteiskunnallisesti silloin vielä ajatella. Oman nahkansa puolesta pelkäs vaan ((hymähtää)).

Epätoivotussa tiedossa tarkoitan tiedolla yleisesti mediasisältöä, johon haastateltavani ovat törmänneet. En siis ota sen enempää kantaa siihen, onko sisältö tarjonnut tietoa, kiintymystä vai yhteyttä kaltaisiin. Vaikka nimensä perusteella funktioluokan voi ajatella toimivan vastinparina tietoluokalle, voi sen hienojakoisemmin tarkasteltuna ajatella olevan vastinpari myös kiintymys- ja yhteys kaltaisiin -luokille. Esimerkiksi Tampereen Setan aktiiveja ja Frida-lehden teinityttöä kuvaavat sitaattit voisi luokitella epätoivotuksi yhteydeksi kaltaisiin. En kuitenkaan ryhtynyt tekemään kullekin funktioluokalle omaa dysfunktio luokkaa, koska aineistostani ei olisi löytynyt riittävästi materiaalia joka luokkaan.

Haastateltavien nykyisessä elämäntilanteessa epätoivottuna tietona näyttäytyivät median toistamat stereotyyppiset, negatiiviset kuvat homoseksuaaleista.

Ehkä tuol kirkon piirissä monet ihmiset elää sellases kuplas, että ne ei oikeesti tajua, että niittenkin lähiympäristössä jopa on homoja ja lesboja. Niin sitte ku niillä on, emmä tiedä, mitä medioita ne seuraa tai seuraako ne mitään, et mistä se mielikuva on tullut, mut hirveen paljon aatellaan, et homot juo hirveesti viinaa ja käyttää huumeita ja harrastaa irtoseksiä jatkuvasti. Siis just mitenkä [homoseksuaalit] pedofiileihin liitetään ja sellanen julkisuus, ni sen kans mä oon aika usein vastakkain, ja se on tosi ikävää. Mut emmä tiedä, et mikä sitte on mediaa ja mikä on stereotyyppinen, mitenkä se [kuva] sitten on muodostunut. Et emmä nyt tiedä, jos ne on kattonut Älä kerro äidille vaikka tai jotain sellast. Mä en oo sitä ku varmaan pari jaksoo kattonut, ni must siin nyt ainakin oli jotakin semmost ympäriinsä paneskelua. Mut voin ymmärtää, et tämmönen kirkon tyyppi, ehkä nyt yleensäkin joku vanhempi ihminen, joka on tosi konservatiivi, jos sil on omankin seksuaalisuuden suhteen tai yleensä on kauheen sellanen, et höö.

5.1.6 Epätoivottu apu ulostulossa

Epätoivottuun tietoon liittyy läheisesti toinen dysfunktioiluokka epätoivottu apu ulostulossa. Tässä media kirvoittaa keskusteluun, jonka pelättynä seurauksena on ulostulo kaapista. Muistot liittyvät kiusallisiin televisionkatseluhetkiin vanhempien kanssa.

On siit nyt varmaan aika monta vuotta, kun Kotikadussa oli sellanen Nella, joka oli siis tän Jannen kanssa, tai se oli kai ensin sen Eeva Mäkimaan työkaveri tai jotain ja sit se Nella fannitti sitä Eevaa. Sit kun mul on ollut kans aina vähän tää vanhemmat naiset jotenkin sellanen. Sit se oli ihan hirveetä, kun meidän äiti katto Kotikatuu joka jakson, mun ois tavallaan kiinnostunut tietään, mitä siin tapahtuu, mut mä sillo en katonut sitä ollenkaan, koska se oli aivan liian ahdistavaa kattoo sitä äidin kanssa. Se oli ehkä just näit aikoja sillai täs muutama, on siit ny useempi vuos sitten. Jo tavallaan ymmärsi sen just itestänsä, että mä en pääse tätä asiaa pakoon ja sitte se, että äiti oli vielä kaikista viimeinen ihminen, kuka ei vaan saa tietää. Viel tuntu, et ku tavallaan ajat ja ilmapiiri vapautui, ni sit ku jatkuvasti tuli [televisiosta] jotain ja sit mä olin vielä niihin aikoihin aika paljon kotona. Joskus tuli mieleen just, et en mä enää kato telkkarist yhtään mitään ja sit pelotti just, et jos äiti kysyykin multa jotain, vaikka että, ooksä koskaan ajatellut, et sä voisit tykätä tytöistä ((yl. naureske-lua)) tai no että mut mites siinä nyt, ku ei oo sitä poikaystävää.

5.1.7 Funktioiden jaottelu ja yleisötutkimuksen anti

Funktioiden jaottelu oli välillä monimutkaista. Esimerkiksi eräs haastateltava kertoi seuraavansa naisparin lapsen saantia raportoivaa blogia uteliaisuuttaan, mutta tietofunktion lisäksi blogin seuraamisesta voi löytää muitakin funktioita. Haastateltava mainitsee, että hänellä oli luultavasti jonkinasteinen vauvakuume. Onko kyseessä samastuminen? Vai onko kyseessä ihailu? Toimiiko blogi haastateltavalle väylänä kohdistaa vauvahaaveitaan? Tarjoaako blogi haastateltavalle mahdollisuuden ajatusleikille, että hänelläkin olisi vaimo ja vauva? Blogin voi tulkita myös vertaistueksi, koska se todistaa, että kahden naisen ja vauvan muodostamia perheitä todella on olemassa.

Mikäli haastateltavien toteamuksissa on ollut jokin funktio helposti nähtävissä, olen tyytynyt siihen. En ole siis miettinyt, mitä kaikkea muita tarpeita haastateltavat medially kussakin kohdassa voivat täyttää.

Työni tiedotusopillisena alana on laadullinen yleisötutkimus. Pertti Alasuutari hahmottaa artikkelissaan laadullisen yleisötutkimuksen kolme vaihetta⁴⁷, jotka ovat vastaanottotutkimus⁴⁸, yleisöetnografia ja konstruktivistinen vaihe. Näistä konstruktivistinen suuntaus on Alasuutarin mukaan vakiinnuttamassa asemansa lähitulevaisuudessa. Ensimmäisessä eli 1970-luvulla alkunsa saaneessa vastaanottotutkimuksen vaiheessa kantavana ajatuksena on Stuart Hallin sisään- ja uloskoodausmalli,

⁴⁷ Ridell huomauttaa, että jaottelut eivät anna oikeaa kuvaa jonkin aikakauden tutkimuksista, sillä esimerkiksi nykyisin on vallalla kulttuurinen yleisötutkimus, mutta silti samaan aikaan tehdään aiemmin erityisen suosittua MCR-perinteen mukaista tutkimusta. (Ridell 1998, 434.)

⁴⁸ Vastaanottotutkimuksesta käytetään myös nimeä reseptiotutkimus, ks. Ridell 1998, 442–444.

jonka mukaan sisään- ja uloskoodatut viestit voivat erota toisistaan ja myös eri yleisöt voivat uloskoodata keskenään eri tavoin. Hallin malli painottaa merkityksen muodostusta, kun taas aiemmat viestintämallit olivat keskittyneet viestin tekniseen kulkuun lähettäjältä vastaanottajalle. Toisessa eli 1980-luvulla syntyneessä yleisöetnografian vaiheessa tutkimuksen painopiste muuttui perinteisestä politiikasta identiteettipolitiikkaan, asiapitoisista sisällöistä fiktion, tiedosta mielihyvään, ohjelmien sisällöistä median funktioihin ja luokkakysymyksistä etnisyyttä ja sukupuolta koskeviin kysymyksiin. Tutkimuskohteina olivat muun muassa romanttiset televisiosarjat, niiden sukupuoleen liittyvät diskurssit ja naiskatsojien tulkinnat sarjoista. Kiinnostuksen kohteina eivät niinkään olleet median sisällöt, vaan median käyttö sosiaalisessa kanssakäymisessä. Kolmannen eli 1980-luvun lopulla muotoutuneen konstruktivistisen vaiheen lähtökohtana on, että median yleisöt ovat konstruktioita. Kuten toisessakin vaiheessa, yhä keskeistä on median merkitys jokapäiväisessä elämässä. Kysymyksiin kuuluvat muun muassa, miten tietyt ryhmät käyttävät tiettyjä ohjelmia ja mitä nämä ohjelmat heille merkitsevät. Tähän vaiheeseen liittyy kolme seikkaa, joiden Alasuutari listaa olevan yhä enenevä yleisön reflektiivisyys kuten vastustus median kulutuksessa, tutkimuksen painopisteen muutos yleisön psykologisista prosesseista sosiologiseen lähestymistapaan sekä median ja sen ohjelmien näkeminen osana sosiaalista todellisuutta. (Alasuutari 1999b, 1–17; Morley 1999, 202.)

Alasuutarin kolmijaon suuntauksista vastaanottotutkimus ja konstruktivistinen vaihe liittyvät työni suureen kysymykseen median käytöstä identiteetin rakentamisessa. Vastaanottotutkimuksen tulkitsevana yleisönä lesbinen yleisö uloskoodaa omalla tavallaan. Konstruktivistinen vaihekin on kiinnostunut tiettyjen ryhmien mediankäytöstä ja median merkityksestä heille.

Yleisöetnografia sen sijaan liittyy funktioihin. Funktiojaottelun voi nähdä liittyvän myös Alasuutarin kolmijakoa vanhempaan tutkimukseen eli käyttötarkoitustutkimukseen, joka tosin niveltyy toiseen vaiheeseen eli yleisöetnografiaan, jossa on kyse käyttötarkoitustutkimuksen uusista sovelluksista 1980-luvulla (Alasuutari 1999b, 5). 1960-luvulla yleisötutkimuksessa etualalle nousseessa käyttötarkoitustutkimuksessa⁴⁹ selvitetään, missä määrin ja mihin tarkoituksiin tai millaisia tehtäviä täyttämään yleisö joukkoviestintää käyttää. Keskeisenä käsitteenä käyttötarkoitustutkimuksessa on tarve. (Ridell 1998, 438–439.) Tällaisia tarpeita ovat muun muassa tiedontarve, rentoutuminen, seura, ajanviete ja eskapismi. Ajateltiin, että media palvelee yhteiskunnan vaihtelevia tarpeita kuten

---

⁴⁹ Tosin työni laadullinen luonne sotii jossain määrin käyttötarkoitustutkimuksen perinteistä määrällistä otetta vastaan. 1960-luvulla vallalle tulleessa varsinaisessa käyttötarkoitustutkimuksessa hyödynnettiin laadullisia menetelmiä tutkimuksen alkuvaiheessa selvittämään, mihin eri tarkoituksiin mediaa käytetään. Saaduista tuloksista laadittiin sen jälkeen strukturoitu kysymysrunko, joka annettiin tilastollisesti edustavalle otokselle vastaajia. (Ridell 1998, 438–439.) (Ks. Herzog 1954/1995, 9–11.)

yhtenäisyyttä, kulttuurista jatkuvuutta, sosiaalista kontrollia ja tiedonlevitystä. Vastakohtaisesti ajateltiin, että yksilöt käyttävät mediaa vastaavanlaisiin tarkoituksiin kuten rentoutumiseen, sopeutumiseen ja identiteetin muodostamiseen. Tietyn viestintävälineen ja tiettyjen mediasisältöjen yleisöjä voidaan yleensä jaotella tiettyjen tarpeiden mukaan. Käyttötarkoitustutkimuksen kritiikkinä on esitetty, että yleisön mediakäyttö ei ole niin aktiivista ja rationaalista kuin tutkimus väittää. Lisäksi mediankäyttö on mitä todennäköisimmin tilannesidonnaisempaa ja sattumanvaraisempaa kuin käyttötarkoitustutkimus antaa ymmärtää. (McQuail 1997, 70, 73.)

Vertailen nyt kahden eri-ikäisen tutkimuksen tuloksia median funktioista. Käyttötarkoitustutkimuksen edeltäjiin kuuluu Herta Herzogin 1940-luvulla tekemä tutkimus radion päivittäisten sarjakuunnelmien merkityksestä kuulijoilleen (Ridell 1998, 438). Herzog havaitsi sarjojen tuottavan kolmen tyyppistä tyydytystä, joista ensimmäinen liittyi mahdollisuuden purkaa tunne-elämän jännitystiloja. Skaalaan kuului esimerkiksi surun, nautinnon ja vihan tunteita. Toiseksi ohjelmat tarjosivat tilaisuuden toiveajatteluun, ja kolmanneksi kuuntelijat kokivat saavansa sarjoista hyödyllisiä vinkkejä ja neuvoja erilaisissa arkielämän tilanteissa toimimiseen. (Herzog 1954/1995, 9–10.)

Herzogin tutkimuksen tuloksista kohta kaksi on yhteneväinen haastateltavieni kertoman kanssa: toiveajatteluhan liittyy kiintymysfunktioon. Sen sijaan aineistossa ei tule selkeästi ilmi hyödyllisiä vinkkejä ja neuvoja arkielämän tilanteissa toimimiseen. Herzogin ensimmäistä kohtaa eli erilaisten tunteiden kokemista ei esiinny työssäni omana luokkanaan. Kun kiintymysfunktioon liittyy mukaviksi miellettyjä tunteita, yhdistyy dysfunktioluokkiin negatiivisiksi koettuja tunteita.

Cecilia von Feilitzen puolestaan tarkasteli 1970-luvulla ruotsalaisten lasten mediankäyttöä ja sai selville viisi syytä siihen. Ensimmäinen seikka liittyi viihteeseen ja tunteiden tyydyttämiseen, toinen tiedontarpeeseen, kolmas sosiaalisiin tarpeisiin johon sisältyy ajatus identiteetin muokkaamisesta, neljäs haluun olla yksin ja saavuttaa tiettyjä tunnetiloja eli eskapismiin sekä viides siihen että väline itsessään riittää syyksi median seuraamiseen. (von Feilitzen 1976 sit. McQuail 1997, 71–72.)

Von Feilitzenin viidestä funktiosta viihde ja tunteiden tyydyttäminen sekä eskapismi liittyvät kiintymysfunktiooni ja tiedontarve on yhtenevä tietofunktioi kanssa. Sen sijaan aineistoni ei kerro viestimestä funktiona. Von Feilitzenin sosiaalisten tarpeiden funktiota voi pitää työni ”metafunktiona”, koska tutkimuskysymykseni sisältää ajatuksen median käyttämisestä identiteetin rakentamisessa.

5.2 Identiteetin tuottaminen haastatteluissa

Seuraavassa tarkastelen niitä tapoja, joilla haastateltavat puhuvat identiteetistä. Näkökulmina ovat erilaiset identiteettikategoriat, erottautuminen ja samastuminen identiteetin rakennustapoina sekä kysymys siitä, tuottavatko haastateltavat puheessaan essentialistista, konstruktivistista vai queeria identiteettiä. Kun funktioluokitukset olivat kiinteästi sidoksissa mediaan, on tässä osiossa pääpaino identiteettipuheessa riippumatta siitä, liittykö se mediaan vai ei.

5.2.1 Identiteettikategoriat

Ensimmäisellä haastattelukerralla yhtenä aiheena oli keskustella siitä, milloin haastateltavani olivat huomanneet, että he eivät ole aivan kuten muut. Vältin kysymyksessä sanoja lesbo ja identiteetti, ja näin kysymys sai sanalliseksi asukseen: ”milloin olette tajunneet, että ei tässä nyt heteroitakaan olla”. Heti kävi ilmi, että haastateltavat mieltävät identiteettiprosessin kaksitasoiseksi, jossa ensin on kyse oman ei-heterouden tajuamisesta ja myöhemmin sen hyväksymisestä. Kolmantena tasona voi vielä pitää havaintojen kertomista muille.

Haastateltavani muistavat tajunneensa ei-heteroutensa noin 12–16-vuotiaana. Seuraava puhuja pohdii tajuamisen ja hyväksymisen välistä rajaa. Puheessa käytetty sana myöntäminen viittaa samaan asiaan kuin luokittelussani sana hyväksyminen.

Mä tiesin sen ehkä jostain 16-vuotiaasta lähtien, kun mä ihastuin aika vakavasti yhteen tyttöön, ni siit lähtien [oon] sitä sillai pyörittänyt, mut siinä meni vuos tai puoltoist enne ku sen myöns itelleen. Et sitä ennen se jotenkin vaan, kyl se kypsyy siel mielessä, mutta sit ei ollut ihan valmis viel [myöntämään].

Tajuaminen ja hyväksyminen ilmenevät haastateltavien puheessa oivaltamisina.

Mä muistan yhden automatkan, mä olin 14 vuotta, oltiin porukoitten kanssa tulossa kotiin jostain ja sit se oli se yks mutka, ku mä ((yl. naurua)) muistan ajatelleeni, et mä en oo kyl ihan hetero ((yl. naurua)). Mä muistan sen aika kirkkaasti. Se oli semmonen tajuaminen ja mutta kaikki ymmärrykset ja kaikki semmoset tulee joskus paljon myöhemmin, et niitä mä en osaa enää yksilöidä.

Mä olin joku 12, kun mä olin käynyt kattomassa mun yhden kaverin kanssa yläasteen tyttöjä pelaamassa pesäpalloa ((yl. hymähtelyä)), josta mulle tuli semmonen herääminen, että miks mä haluan mennä kattoon niitä, kun ne pelaa ((yl. naurua)). Silloin tuli semmonen et ahaa, joo, mut et siitä asti oikeestaan. Ei nyt silloin pystynyt 12-vuotiaana tietysti mitään ajattelemaan ihan niin kauhean pitkälle, mutta kuitenkin ((huokaa ja naurahtaa)).

Mikä eniten [elokuvista on] vaikuttanut, ni oli Mulholland Drive, koska olin sitä leffas kattoon ja mä en tiennyt siit mitään, ku mä menin sitä kattoon vaan kavereitten kanssa. Ja sekin taas varmaan johtu vaan siit ajankohdasta, et ku ite oli niit asioita paljon kelannut päässä ja sit ku yhtäkkiä siin leffan puolivälissä tulikin se lesbojuonenkäänne, ja se oli viel sellanen iskevä tajuntaan ihan hirveesti, tai et, se oli melkein sellanen, et apua, et kyl mä oikeesti oon rakastunut siihen tyttöön tai sellanen hetkellinen tajuaminen. Voisin melkein sanoa, et siit se lähti, se itsensä hyväksyminen, tai et sitä ei voinut enää kieltää, kun se jotenkin tuli niin voimakkaasti.

Mä olin varmaan 12, [kun] katoin telkkarista sellast sarjaa, mikä mun piti aina päästä kattoon. Se oli joku ihan typerä sellanen, kun se tuli joka päivä, se oli joku, mikä korvas Kau-niita ja rohkeita kesätauolla ja mun piti aina päästä kattoon sitä. Ja siin oli sit sellanen nai-nen, kuka oli, se vaan piti päästä aina näkemään ((yl. hymähtelyä)). Mut ei siihen vielä liit-tynyt mitään tällasta identiteettipohdintaa, et se oli sitte ku yläaste alkoi, silloin mä olin 13 jo täyttänyt ni, mä luin nyt mun silloista päiväkirjaa, niin kyl vaikka siellä ei asioista puhut-tu ihan asioiden nimillä, ni kyl harvinaisen terävästi kuitenkin tuli se, että et olenko mä sel-lanen. Mut sitte se myöntäminen tai semmonen niin, ni sit kulu kyl useampi vuosi.

Halusin tarkentaa, milloin ei-heteroudesta oli tullut haastateltaville osa itsemäärittelyä. En halunnut käyttää kysymyksessä sanaa identiteetti, koska pelkäsin sen lukitsevan haastateltavat liiaksi les-boidentiteettiin. Sanaa välttelemällä annoin haastateltaville mahdollisuuden valita juuri sen itse-määrittelysanan, jonka he tavallisesti valitsisivat. Haastateltavat olivat kertoneet ei-heteroudestaan muille noin 13–22-vuotiaana. Hyväksymisvaihe sijoittuu tämän ja 12–16-vuotiaana olleen ta-juamisvaiheen väliin.

Kuitenkaan identiteettikaaviota ei voi pitää kaikenkattavana. Esimerkiksi hyväksymis- ja kertomis-vaihe voivat sekoittua keskenään, ja tajuamisen ja hyväksymisen välillä ei ole välttämättä ajallisesti juurikaan eroa.

Olin etukäteen ollut niin tohkeissani kaikenlaisista identiteettikategorioista ja nimistä, että minulle oli yllätys, kun haastateltavat eivät käyttäneetkään mitään substantiivia itsensä määrittelyssä⁵⁰, vaan mieluummin sanoivat ”tykkäävänsä tytöistä”.

A: Mä varmaan oon ollut 18 suurinpiirtein, ku mä sanoin siitä mun siskolle ja ystäville. 17 tai 18.

Haastattelija: Ja miten sä sitten määrittelit, mikä se sana oli?

A: Mä sanoin, että mä tykkään tytöistä.

Haastattelija: Miten sä nyt määrittelet ittes, suostuisiksä käyttää jotain bi, lesbo, tällamöisiä sanoja? Vai tuntuuks ne vierailta?

A: Emmä tiedä, siis, mua ärsyttää noi kaikki sanat, ihan hirveesti. Mutta kun kerran ihmiset sitä haluaa, niin kai mä sitten lesboks itteni laitan ((naurahtaa)) tai laitan.

Sitaatista käy hyvin ilmi, että lesbo-sana ei tuntunut haastateltavista omalta. Mieleen tulee Sedg-wickin toteamus, että homoseksuaalista identiteettiä koskeva määrittelemisen valta on liukunut pois homoseksuaaleilta itseltään (Sedgwick 1990, 67–90), kun itsemäärittely tehdään tietoisena siitä, mitä muut odottavat.

Haastateltavani ovat tavanneet toisensa ryhmässä, jonka oletusarvona on kaikkien ei-heteroseksuaalisuus. Olisiko ryhmässä esimerkiksi mahdollista ottaa itselleen jokin muukin nimi-kyltti kuin bi tai lesbo? Mitä nimikylttejä ylipäänsä on tarjolla?⁵¹ Aineistossani ei tullut muita kate-gorioita kuin edellä mainitut lesbo ja bi esille.

⁵⁰ Mielestäni tämä tukee ’lesbisen identiteetin’ käyttöä ’lesboidentiteetin’ sijaan.

⁵¹ Farquharin tutkimuksen haastateltavat keskustelivat esimerkiksi sellaisista vaihtoehtoista kuin ’dyke’, ’SM dyke’, ’gay’, ’lesbian’, ’lesbian/dyke’ ja ’lesbian/dyke/gay’ (Farquhar 2000, 226, 234).

Halusin purkaa syitä lesbo-sanan epäsuosioon. Selvisi, että syynä sanan paitsioon on esimerkiksi se, että sen konnotaationa on seksi eikä rakkaus.

A: Usein muut ihmiset, tai siis heterot, ne käsittää ne käsitteet jotenkin vähän eri tavalla mitä ite. Niin et käytäks mä tätä nyt sillai, miten ne ymmärtää sen vai sillai miten mä itte ymmärrän sen. Ni sen takia vähän ärsyttää käyttää niitä.

Haastattelija: Eli meinaaksä että siinä on jotenkin eri kaiku, kun hetero puhuu?

A: No joo, koska esimerkiksi heterot ei sitä koskaan rakkauden kautta määritä, vaan seksin kautta, silleen että sä et pysty harrastamaan seksiä fyysisesti kenenkään muitten ku naisten kanssa. Vaik pointti on siinä, että mä rakastun naisein.

“Tykkään tytöistä” siis korostaa tunnetta. Sanaparin voi ajatella queerin hengessä kiertävän identiteettikategorioita, kun siinä ei painoteta, mikä ihminen on, vaan mistä hän pitää ja mitä tekoja hän toistaa⁵². Moitin itseäni haastattelijana siitä, että toin itse keskusteluun identiteettikategoriat, kuten aiemmasta sitaatista näkyy – siitä huolimatta, että olin aloituskysymyksissä sanaa identiteetti ja näin myös identiteettikategorioita yrittänyt välttää. Tällainen lapsus on osoitus siitä, miten arkipuheessa tulee helposti käytetyksi sanoja homo ja lesbo. Esimerkiksi jokin ravintola voi mainostaa itseään homomyönteisenä, vaikka siellä luultavasti yhtä ystävällistä palvelua saisivat myös esimerkiksi queeriksi itsensä identifioivat.

Vaikka lesbo-sana painottaa epätoivottavasti seksiä, löytävät haastateltavat siitä myös vähemmän negatiivisia puolia. Sanan ei koettu olevan yksin syyllinen vääriin konnotaatioihin.

Haastattelija: Mut tuntuukse, että lesbo-sana laukaisee jotain mielikuvia ihmisissä, siis vääränlaisia mielikuvia ja sen takii se ei ehkä oo niin hyvä sana aina?

A: No eiköhän ne mielikuvat iskeydy sinne, käyttää mitä kiertoilmaisua tahansa. Niin ne päätyy niihin samoihin mielikuviiin. Niin aivan sama sitten mitä käyttää.

Ja sana välittää viestin melko takuuvarmasti kuulijalle.

Haastattelija: Vai onko se [lesbo-sana] vaikea sana sanoa, et haluaa sen mieluummin ilmaista just jollain muulla tavalla?

A: Se oli ennen vaikea sana, mutta mä oon kokenut, että se on paljon helpompi nykyään, kun sanot vaan, että lesbo, ei tarvi selitellä hirveesti. Jos sanoo, et mä tykkään tytöistä, mä asun naisen kanssa, mutta mä oon joskus ollut poikien kanssa, on hirvee selittely. Ihmiset ei käsitä sitä.

Haastateltavat kertoivat ottavansa haasteellista lesbo-sanaa myös haltuun. Sanan ongelmana on kuitenkin se, että se peittää alleen hienojakoisempia ilmauksia. Näihin voi kuulua myös identiteettikategoriana toimiva biseksuaalisuus, joka usein tulkitaan yksinkertaisesti homoseksuaalisuudeksi.

Farquhar kirjoittaa, että tietty nimikyltti saatetaan omia paineen alla erityisesti ’lesbojen’ ryhmissä ja näin kyltti saattaa peittää alleen kantajansa näkemyksen liukuvammasta seksuaali-identiteetistä

---

⁵² Vrt. Herman 2003, 148, 152.

(Farquhar 2000, 225). Aineistoni ei tue tätä huomiota siinä mielessä, että haastateltavat olivat haluttomia nimeämään itseään tietyllä tavalla.

On syytä muistaa, että olin kutsunut haastateltavat juuri lesboina keskustelemaan lesboidentiteetistä. Tällainen asettelu ei tue puhetta, joka kyseenalaistaisi koko lesboidentiteetin. Tästä huolimatta aineistoon tuli muutaman kommentin verran mukaan puhetta, jossa kyseenalaistettiin identiteettikategoriat.

Siin vaiheessa kun rupesi tulemaan ulos, kertomaan ihmisille, niin siinä vaiheessa se oli tärkeää, että pystyi jotenkin sanomaan mikä se on konkreettisesti, mitä minä olen. Nykyään se ei muuten oo tärkeitä ku siinä, että onhan se huomattavasti paljon yksinkertaisempaa määrittää johonkin kuin ruveta sitten aina selittämään. Että ei se oo mulle itselle tärkeitä, mitä minä olen. Minä olen sitä mitä olen, et ei mun itteäni varten tarvitse selitellä, et olenko minä lesbo vai bi, että ehkä se on enemmän muita ihmisiä varten.

Mä ainakin luon kielen aina tilannetta ajatellen, että kenelle mä puhun ja missä mä puhun. Niin kyllähän se on silloin muille.

5.2.2 Erottautumisia ja samastumisia

Identiteettiä käsittelevässä luvussa tarkastelin erottautumisen ja samastumisen osuutta identiteetin rakentamisessa, jolloin eritoten erottautuminen näytti olevan olennainen osa identiteetin omaksumista. Kuten lähdekirjallisuudesta käy ilmi, queer-tutkijat ovat sitä mieltä, että sukupuolten ja seksuaalisuuksien merkityksiä tuotetaan kielloilla, toistoilla ja jäljittelyllä (Karkulehto 2004, 228). Tarkastelen toistoja ja jäljittelyä tuonnempana analyysissäni ja nyt keskityn kieltoihin eli erottautumiseen sekä samastumiseen.

Aineistossani luontevimmin ero tehdään heteroihin eli negaationa ilmaistuna ei-homoseksuaaleihin. Seuraavassa puheenvuorossa 'me' kuuluu seksuaalivähemmistöihin, eli he ovat "alan ihmisiä" ja "meikäläisiä", jotka tietävät, miltä lesbo näyttää, kun taas heterot eivät tunnista lesbouteen liittyviä ulkonäkökoodeja.⁵³

Alan ihmisiltä, sekä miehiltä että naisilta, aika usein kuulee sen, että no et sä kyllä lesbolta näyt ja sit on tavallaan tullut jonkinlaista painetta näyttää, että pystyis antamaan toisille merkin siitä, että hei mä kuulun joukkoon. Toisaalta taas se on sitten ärsyttänyt tai ahdistanut, että kun en mä oikein taivu sellaiseen muottiin. Mut sitten toisaalta heteroilta, jotka ei meikäläisiä tunne tai ei oo tekemisissä, niin mä oon tästä nyt niin monta kertaa puhunut eri ihmisten kanssa, että niillä ei ookaan sitten sitä [tietoa]. [Heterot sanovat], et kyl mä nyt tiedän, miltä homo näyttää, mutta miltä lesbo näyttää, no sehän voi olla kuka tahansa. Ja sit mä oon, et no ei nyt välttämättä kuitenkaan tai et sellanen lesbo, joka ei ole kaapissa, niin se usein kuitenkin näyttää joltain, ja se ei näyt tältä, miltä mä näytän.

⁵³ Ritva Larsson käsittelee sosiologian pro gradussaan lesbojen tunnistamiseen liittyvää problematiikkaa. Hän on kerännyt tutkielmaansa lesboyhteisön tarinoita, joista osa koskee "tyhmää heteroa". Tällainen hetero ei tunnista maskuliinisesti pukeutuvia lesboja naisiksi, koska hänen käsityksensä sukupuolesta on suhteellisen jäykkä. (Larsson 1996, 67–69.)

Vaikka heteroista erottauduttiin, ei erottautumista pidetty aina merkittävänä.

Mul on kans varmaan se ärsyyntyminen [syy, minkä vuoksi muille puhuu mediasisällöistä]. Ja ei sil oo mulle oikeestaan mitään merkitystä, onks siin hetero vai lesbo vai homo.

Heteroutta korostava heteronormatiivinen esitystapa kiinnitti huomiota ja sai osakseen moitteita.

Mua raivostuttaa meidän paikallislehti. Siel on aina semmonen [palsta], et jotain ihmist pommitetaan kysymyksillä. Siel on ne vakiokysymykset, sit niihin pitää vastata. Siel on ollut vuoskaudet se kysymys, et mihin kiinnität ensimmäisenä huomiota vastakkaisessa sukupuolella. Et varsinkin, ku siin o sitte näit paikallisia kulttuuri-ihmisiä ja kaikkia teatterityyppisiä haastatellaan ja sitte ku niistä sattuu nyt tietää ((yl. hymähtelyä)), että aika todennäköistä. No se voi ihan todenmukaisesti vastata, että no silmiin kiinnitän huomiota ((yl. naurahtelua)), mutta jos se olis samaa sukupuolta, ni katsoisin ehkä persettä ((yl. naureskelua)).

Heteronormatiivisuuteen kiinnittää huomiota, vaiks se juttu ois ihan pelkästään heteroista, mut jos se on hirveen sellanen, mul ei tuu nyt mitään hyvää esimerkkiä mieleen, mut et jos siin hirveesti korostetaan jotain sellasii heteroarvoja ((naurahtaa)). Tai vaikei mitenkään sit mainittaiskaan tai viitattais homoihin, mut jos se on hirveen sellanen, et elämän tarkoitus on löytää ihana mies ja jotain, ni sellaseen kyl kiinnittää huomiota.

[--]

Jotenkin enemmän on alkanut ärsyttää kaikki romanttiset komediat ja sellaset. Jotenkin vaan sellanen, et niin normien mukaan kaikki menee. On alkanut kyseenalaistaa sitä mallia ylipäänsäkin. Tai et aattelee, et jos mä oisin heterokin ((naurahtaa)), niin silti tollanen ois tosi ärsyttävää ((naurahtaa)). Et miten ne jaksaa tota ((naurahtaa)) tai et eiks niit, no varmaan monee ärsyttääkin sellanen, siis varmasti. Just semmost häistä touhotusta tai päiväni prinsessana, ah, ja sellasta ((naurahtaa)) kaikkea.

Yksi tapa selvittää erottautumista, on tarkkailla, ketkä luokitellaan muiksi ja ketkä meiksi (ks. Farquhar 2000, 221). Wittigin ajatusta hyödyntäen lesbojen muihin kuuluisivat esimerkiksi naiset, koska lesbo ei ole nainen (Wittig 1981). Aineistoni ei kuitenkaan tue Wittigin näkemystä, sillä erottautumista naisiin ei ollut havaittavissa. Sen sijaan keskusteluissa neuvoteltiin erosta ja samastumisesta homomiehiin eli ei-naisiin ja transihmisiin eli ei-seksuaalivähemmistöihin.

Haastattelija: Onks sil oikeestaan väliä, että onks mediassa homo tai transihminen tai lesbo, et kolahtaakse samalla tavalla?

A: Tärkeetähän se on, että kaikki näkyy, mut kyllä mä ainakin kiinnitän enemmän huomiota, jos on lesbo esillä kuin että siinä on homo esillä. Mutta tietysti, mä myös aattelen niin, että transseksuaalit, jotka ei välttämättä saa näkyvyyttä kovinkaan paljon, et toisaalta se on taas tärkeä, että ne erityisesti näkyy, ketkä ei muuten saa positiivista huomiota kovin paljon. Kylhän sitä aina niitä, mitkä omaa elämää koskettaa, ni kylhän niitä näkee eri tavalla kuin muita.

[--]

B: Niin, että homojen kanssa kyllä haluaa olla jossain samassa yhteiskunnallisessa rintamassa, mutta siihen se sitten jääkin.

C: Niin, kyl mä voisin kattoo jonku jutun, jos mä nyt näen, et tulee jostain homoihin liittyvästä, ei lesboihin, vaan just miehiin liittyvästä, ni kyl mä sen voisin ihan mielenkiinnost kattoo. Tai ehkä se ei kiinnostais niin paljon, tai ei kiinnostaiskaan, kun sitten, jos se ois naisiin tai lesboihin liittyvä. Ja ehkä viel vähemmän kokee samastumista transihmisiin taas, koska se on mun mielest hirveen erilainen kokemus kuitenkin. Tai tietenkin se on hyvä, että tosiaan kaikki saa näkyvyyttä ja muuta, mut ei se oo mul kuitenkaan [niin tärkeä]. Et ihan sama, jos sitte joku vähemmistö, vaiks ulkomaalaisvähemmistö tai joku muu vähemmistö Suomessa, mikä nyt vois sit ollakaan, ni, kylhän sen sinänsä kokee tärkeeks, et ne saa näkyvyyttä kaikki, mut et ei sitä koe itsensä kautta niin paljon.

Farquharin tutkimustulosten mukaan sanalla 'me' kootaan usein kaikki ei-heteroseksuaaliset naiset yhteiseen identiteettiin ja häivytetään naisten välisiä eroja, vaikka sillä myös vedetään lesbouden sisäisiä rajoja (Farquhar 2000, 221). Eronteko lesbouden ja biseksuaalisuuden välillä tuli aineistosani puheeksi vain silloin, kun haastateltavat pohtivat, millä nimellä he itseään kutsuvat (ks. Kangasvuo 2006). Aineistossani on nähtävissä myös sellaista puhetta, jossa tehdään erontekoja 'meidän' sisällä. Raja vedettiin karkeasti ottaen pitkähiuksisen, naisellisemmän ja lyhythiuksisen, miehekkäämmän lesbon välillä.

Kun ihmiset laittoi sinne [Seta-foorumille] kuviaan, jotain linkkejä irc-galleriaan ja sit kävi kattoo, et nähän on kaikki tollasii ((naurahtaa)), joku punkkarihenkinen ja lyhyet hiukset ja lävistyksiä ja ((naurahtaa)) no kaikkee. Tai tuntu just, et apua, et mul oli silloin viel pidemmätkin hiukset itelläni, ni et apua, et enhän mä nyt yhtään oo tohon joukkoon kuuluva ja jotenkin vähän alkoi pelottaakin, et pitäisköhän nyt olla jotenkin erilainen – vaikei nyt ehkä ihan tosissaan, mut vähän kuitenkin.

Haastattelussa rakennettiin eroa myös perhekeskeisen ja ei-perhekeskeisen lesbouden välillä. Sorainen on todennut, että ”sitä mukaa kun totunnaisen, perhekeskeisen heteroseksuaalisuuden elementit pirstaloituvat ja järkkyvät jälkimodernissa yhteiskunnassa, lesbouden ja homoseksuaalisuuden rakentuminen näyttää tiivistyvän varsin perinteisinä pidettyjen arvojen ympärille. Mitä vähemmän 'he' tekevät lapsia, luovat uraa ja tahtovat sisustussuunnittelua ja design-vaatteita, sitä enemmän 'me' toivomme kirkkohäitä, lasten seimiä ja turvallista perhe-elämää naapurintyttökuosissa. Lesbouden julkinen retoriikka tuntuu 'normalisoituneen' Suomessa ja muissa Pohjoismaissa.” (Sorainen 1998, 40.)

Lassila puolestaan tulkitsee, että parisuhdeideologian kukoistus, adoptio- ja huoltajuuskysymysten sekä lisääntymiseen liittyvien kysymysten päätyminen homo- ja lesboliikkeen puheenaiheiksi Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa lienevät osoitus aidsin jälkeisen aikakauden kaipuusta turvalliseksi miellettyyn, ydinperhettä arvostavaan elämäntapaan (Lassila 1996, 144).

Eräs haastateltavista oli kiinnittänyt huomiota siihen, että naisparit esitetään usein hyvin perhekeskeisesti. Puhuja itse selkeästi erottautuu perhekeskeisistä lesboista.

Nykyään mun mielestä se [on] aika huvittavaa, että kun puhutaan niin kauheesti kaikest sel-lasesta parisuhdelaista ja hedelmöityshoitolaista ja tällasesta, ni sit lesbot esitetään tosi konservatiivisina, jotka menee heti naimisiin, haluu heti hankkii kauheesti lapsii. Sit ne asiat liittyy nyt lesboihin, tosi kovasti, vaik mä en ite laita itteäni yhtään siihen, et mä menisin naimisiin tai hankkisin lapsia. Jotenkin lesboista on nyt tullut semmosii tosi perhekeskeisiä, tai se kuva [on sellainen]. Ehkä se vähän ärsyttääkin välillä mua, että aina tuodaan ne asiat nykyään ilmi.

Perhekeskeisyyttä on puitu myös seksuaalivähemmistöjen nettikeskusteluissa.

A: Tostahan [kuvasta että lesbot ovat perhekeskeisiä] on keskusteltu just tuolla Sapfo-listalla⁵⁴ tosi paljonkin.

⁵⁴ Sapfo-listasta enemmän sivuilla 93–94.

B: Ai jaa.

A: No hedelmöityshoitolain yhteydessä just, et mikä se normi sitten on. Et hei, ei me kaikki haluta naimisiin, ei me kaikki haluta lapsia. Yhtä lailla sitten, kun on väännetty kirkon juttuja, ni sit on haluttu kyl tosi paljon ja mä itekin kyllä siis pitänyt paljon esillä, että haluaisin elää aivan tavallista elämää, haluaisin vaimon ja lapsia. Mut vittu ku ei onnistu. Ja sitte toiset on ollut taas, et ei me todellakaan haluta ja että hei mikä on se, mitä odotetaan. Et mä oon kuullut näit molempia äänenpainoja, ehkä just sen listan ja noitten joidenkin nettikeskustelujen kautta. Mut tietenkin taktisesti halutaan enempi varmaan julkisuuteen just niitä normiperheitä. Onnellisia tarinoita eikä tietenkään sitä, et sit ku on se lapsi saatu, ni sitten ollaankin erottu ja näitä näin. Halutaan vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen, et ajatellaan, et noi nyt on ihan tavallisia ihmisiä ja niillä pitää olla oikeus siihen samaan onneen, mikä on kaikilla ((naurahtaa)).

Erottautumisen ja samastumisen huomaaminen oli haasteellista, kun kyse oli ei-eksplisiittisistä mediasisällöistä. Yritin kysyä muistoja implisiittisistä, identiteettityössä hedelmällisistä sisällöistä, mutta aihe ei tuottanut niin paljon muistoja kuin eksplisiittiset kuvastot. Haastateltavani eivät siis maininneet, että he olisivat esimerkiksi heterorakkauden kuvauksista löytäneet samastumiskohteita, kuten Mustola mainitsee asian vanhemmalla sukupolvella luultavasti olleen (Mustola 1996, 96). Mietin, oliko heterotarinoiden ja ei-eksplisiittisten kuvausten vähäiseen satoon syynä tavalla tai toisella väärin esitetyt kysymykseni vai haastateltavien vaikeus tunnistaa ja muistaa muiden kuin eksplisiittisten sisältöjen merkitys lesbouteen heräämisessä ja sen myöntämisessä. Seuraavassa esittelen muutamia esimerkkejä mediasisällöistä, jotka ainakin päällisin puolin vaikenevat ei-heteroseksuaalisuudesta, mutta joihin haastateltavat puheessaan viittasivat.

A: Mä oon ihan varma, et siin yhessä pankin mainoksessa on lesbopari. Ootekste [huomanneet], se missä ne piirtää unelmia pleksilevyille?

B: Joo.

Haastattelija: Siis se on televisiomainos?

A: Joo, Nordean mainos.

C: Kun otat lainaa, niin tulet onnelliseksi.

A: Ni sit siin on kaks tyttöä, siin on se omenakorijuttu. Ni mun mielest ne on pariskunta.

D: Mä en kyllä muista mitään omenakoripariskuntaa sieltä.

A: Sit siinä kuvassa on syksy. Ja niil on sellaset pitkät villavaatteet päällä ja ne on omenoita poimimassa. Ja halusko ne siitä korista jonkun kuumailmapallon vai mitä ne toivo siitä.

B: Mä en muista tommosta.

A: Koska ne kaikki muut siinä on myös perheitä, mitä siinä mainoksessa esitetään. Heteroperheitä, joilla on jotain lapsia ja sitte on nää.

Mainontaa sukupuolituotantona tutkinut Rossi toteaa, että ”lesbous on televisiomainonnassa ylipäänsä useimmiten luettava esiin ambivalenteista vihjeistä” (Rossi 2003, 170). Kyseessä on myös mainoksen kaksoismarkkinastrategia, jolla pyritään puhuttelemaan niin homoseksuaalisia kuin heteroseksuaalisiakin katsojia (Rossi 2003, 153; Vänskä 2006, 51)⁵⁵. Mediasisältöjen lesbinen luenta

⁵⁵ Homoseksuaalien kuluttajuutta käsittelevässä jutussa Helsingin Sanomissa mainitaan kaksoismarkkinastrategiasta esimerkkeinä Subarun mainokset. Yhdessä mainoksessa auton rekisterikilvessä lukee XENA LVR. Kilpi on viesti lesbistä alakulttuurista tunteville, sillä sen sanat Xena Lover viittaavat Xena-sarjaan ja sen subtekstisiin luentoihin. Toisessa Subaru-mainoksessa esiintyy Martina Navratilova, joka suurelle yleisölle lienee ensisijaisesti tunnettu tennisarastaan, mutta lesbisen alakulttuurin katsojalle hän on myös julkilesbo. (Rantanen 2005.)

tuntuu siis yhä vaativan tiettyjen koodien tuntemusta, kuten Hautasen (2005, 21) gradussaan esitellmän 1940-luvun kirjeenvaihtoilmoituksen lukeminen konsanaan.

A: Niin ja oli eilen, mä näin ensimmäistä kertaa, mä en tiedä, mitä siinä loppujen lopuksi mainostettiin, mut poika kertoo vanhemmilleen hienon englanninkielisen tittelin. Että hän kertoo, että minä olen nyt tällainen. Se oli ihan kuin se tulis ulos kaapista, se hieno titteli.

B: Joo niin onkin.

A: Mut se oli mun mielest aivan loistava.

C: Ai se.

A: En tiedä, tuleeko heteroille ensimmäisenä mieleen, että kertoo jotain tollasta, mut mul tuli heti mieleen, et se tulee ulos kaapista ((yl. naurahtelua)).

C: Niinku se äiti oli siinä just sitte, että ei se mitään, me silti rakastamme sinua, vaikka sinä olisit System Download dödöpdöö ((yl. naureskelua)). Ja sit se

A: Isä oli siinä taustalla vähän sellanen.

C: isä vaan: selvä ((yl. naurua)). Tai jotain muuta.

Kuten lesbouden medianäkyvyyden historiaa käsitelleessä luvussa ilmeni, naisia rakastavat naiset esitettiin ennen paheellisina viettelijättärinä ja muutenkin hyvin karrikoituina hahmoina. Pikku hiljaa niin kirjallisuudessa kuin elokuvissakin heistä tuli yhä enemmän ”tavallisia” eli heitä ei enää sijoitettu muihin maihin ja aikakausiin, vaan he saattoivat asua naapurissa. Eräs haastateltavistani otti oma-aloitteisesti esiin, kuinka paljon hän arvostaa sitä, että lesbot esitetään mediassa arkisina hahmoina. Myös Sepän⁵⁶ (2006, 49–50, 63, 67) haastateltavat toivoivat tavallisten lesbojen näkyvän mediassa. Kyseessä lienee se, että arkisiin hahmoihin on helpompi samastua.

A: Neitoperho, eihän sitä voi mitenkään

B: Mun piti just sanoo.

A: unohtaa. Sehän iski aivan täysillä.

B: Joo.

A: Ja sitte ku siinä esitettiin tää lesbopariskunta siellä arkisessa ympäristössään flanellipaidoissaan⁵⁷ kaksiossaan kyhnöttämässä, niin sehän oli just se.

C: Katottiin joskus kolme kertaa putkeen.

Arkisuudesta ja median tavasta esittää naisia rakastavia naisia puhutaan myös seuraavassa sitaatissa.

A: Mä ajattelisin jotenkin, et toi [Fucking Åmål] kuvaa aika hyvin sitä todellista teini-iän tajuamista, et ei mun mielestä ne hahmot oo samanlaisia kuin ne yleensä on. Jotenkin aidomman oloista.

Haastattelija: Mitä sitten yleensä olis? Miten se poikkeaa tästä?

A: Emmä osaa sanoa siihen. Jotenkin vaan tosta tulee niin paljon sellanen, et ne vois olla missä tahansa pienessä kaupungissa kaksi tyttöä eikä se oo niin tehdyn oloinen. Siit ei oo ehkä yritetty tehdä sellasta mediaseksikästä mun mielest.

B: On toi mun mielest silti jotenkin aika helposti hyväksyttävä kuva lesboista. Et ei se oo kovin provosoiva ainakaan tai et jos nyt nuorii tyttöjä kuvattais tai niitten seksuaalista heräämistä, ni on toi mun mielest sinänsä aika tyypillinen. Kaks nättii tyttöä ja sit ne vähän pussailee ja sit ei se oo kovin räväkkä, vaiks se onkin hyvä leffa. Ja sillai hyvin aidosti periaatteessa, mut et sinänsä mun mielest aika tyypillinen medialle. Ei oo hirveen ainakaan mikään alakulttuurinen.

C: No toi on aika lempee elokuva, jos miettii, et se vois olla todella paljon raempikin.

B: Niin siinä vielä käy niin hyvin ((hymähtää)).

C: [Raaempi näkökulma] vois ehkä olla toimivampaa.

⁵⁶ Maija Sepän pro gradu -tutkielmasta on enemmän tietoa alaluvussa Ennen, nyt, sosiaalinen ja ei-sosiaalinen.

⁵⁷ Flanellipaidat ja lesbous tuntuvat liittyvän yhteen, sillä – kuten valpas lukija ehkä huomaisikin – kyseinen yhdistelmä esiintyy nyt toista kertaa tässä työssä. Lesbouden medianäkyvyyden historiaa -luvussa kerrottiin Älä kerro äidille 2 -sarjan miesten luonnehtineen lesboja flanelliin pukeutuviksi ja työkaluja rakastaviksi.

Haastattelija: Miten se raakuus, ympäristön suhtautuminen vai?

C: Niin tai tos kuitenkin loppujen lopuksi aika helposti järjestyy noi asiat. Ja kumpikaan noista ei koe hirveätä uhkaa ulkopuolelta, tai mitään helvettiä tai kiusaamista, semmost mikä vois olla ehkä todellisempaakin.

Kysyin, kuinka tärkeää haastateltaville on nyt-vaiheessa se, että lesboja näkyy mediassa. Näkyvyyttä pidettiin tärkeänä, sillä mikäli asiaa ei silloin tällöin mainita, sitä ei monelle ihmiselle ole olemasakaan. Tärkeystä puhe kääntyi lesbouden hyviin ja huonoihin esittämistapoihin, joissa voi taas nähdä olevan kyse samastumisesta ja erottautumisesta. Haastateltavat erottautuivat sellaisesta puheesta, jossa homoseksuaalisuutta pidetään ihmistä huomattavan paljon määrittävänä ominaisuutena.

A: Tos eilen katoin Selviytyjiä, ni sit tosta kiintiöhomosta tuli mieleen se, ku siel on semmonen ihminen jostain heimosta, joka selitti, että meil on täällä tosi hieno ja erilainen heimo, et meil on täällä kalakauppias ja maisemarkkitehti ja lentoemäntä ja eräopas ja taikurin apulainen ja homo ((yl. naureskelua)). Se oli sen ammatti ((yl. naurua)). Voi vittu!

B: Kuka siel on homo? Mäkin katoin sitä eilen ((naurahtaa)), mut mul meni kyl toi ihan ohi.

A: En minä ees muista. Mun mielest siel on enemmänkin varmaan ku yks, mut siis joka tapauksessa se oli niin huvittavaa.

B: Niin joo ((naurahtaa)). Niin, toi ois ehkä se väärä tapa [tuoda homoseksuaalisuus esiin] ((naurahtaa)).⁵⁸

Medianäkyvyyden historiaa -luvussa mainittiin vaikenemisistä, kun esimerkiksi homoseksuaalisuutta käsiteltyttä ulkomaista kaunokirjallisuutta jätettiin suomentamatta. Vaikenemisen aika ei kuitenkaan ole ohi, kuten Kaappi-luvun esimerkki Jari Sillanpään kaappiin telkeämisestä todistaa. Myös haastateltavani olivat huomanneet vaikenemisiä. Vaikenemisen huomaaminen voi helpottaa samastumista, koska silloin tulee konkreettisesti esiin, että muutkin painivat sen kanssa, kuinka avoimesti homoseksuaaleina he haluavat elää.

Ku niissäkin [esimerkiksi television haastatteluohjelmissa] on ollut joskus sellasia, et asiaa on kierretty, ja kun on joko tiennyt jostain muualta tai sitten vaan osannut lukee sitä sillai, että no niin, että tässä nyt jätetään mainitsematta tiettyjä asioita tai jätetään kysymättä perheestä ja tälläsistä, koska ne on hankalia.

5.2.3 Essentialistinen, konstruktivistinen ja queer identiteetti

Pulkkinen toteaa, että lesboidentiteetti on kertomus siitä, mikä elämänkaareissa on osoitus lesboudesta (Pulkkinen 1996, 171). Kertomukset lesboidentiteetin synnystä ja kehityksestä ovat juonellisia, seipitettyjä ja sommiteltuja. Näin ollen 'lesbo', 'butch' ja 'femme' ovat kaikki kertomuksia – jokaisen omalla tavallaan tekemiä sosiaalisen todellisuuden tulkintoja, jotka on tuotettu lesboyhteisön ja valtakulttuurin keskinäisessä vuorovaikutuksessa. On huomionarvoista, että kertomuksellisen identiteetin vastakohtana ei ole ”aito” identiteetti. (Lassila 1996, 148.)

⁵⁸ Mieleen tulee Kivikurun epäusko siihen, että julkisuus yksinään voisi tuoda kansalaisryhmiä pois marginaalista. Mediassa saatetaan korostaa ”toisten” toiseutta. Toiseutta korostamalla tehdään selväksi, kuinka kaukana ”toiset” ovat enemmistöä edustavista arvoista. (Kivikuru 1998, 334.)

Selvitän nyt, miten haastateltavat identiteetistä puhuvat. Näyttäytyykö identiteetti essentialistisesti muuttumattomana, konstruktivistisesti muodostelmana vai queeristi toistotekoina?

Vaikka queerin aikakaudella olisi suuri houkutus määritellä queerit puhuvat kaikkein oikeuteuimmiksi, en halua arvottaa essentialismia, konstruktivismia ja queeria. On mielenkiintoista seurata, mitä kulttuurisia puhetautoja haastateltavat toistavat.

Haastatteluissa rakennettiin kuvaa essentialistishenkisestä vakaasta identiteetistä. Haastateltavat puhuivat siitä, kuinka he ovat myöhemmin oivaltaneet tunteneensa jo lapsena vahvoja tunteita omaan sukupuoleen. Näin menneisyyttä rekonstruoimalla syntyy kuva lapsesta asti ei-heteroseksuaalisesta itsestä. Tällöin identiteetti pohjautuu löytäjäänsä odottaneen menneisyyden paljastamiseen, eikä sitä nähdä ihmisen itse määrittelemänä (Hall 1999, 227).

Mul oli kova juttu Paluu Eedeniin, älkää naurako. Se oli ehkä just joskus 90 tai 89 tai jotain sellasta ja sitte se tähti nyt kuka olikin, niin se oli mul monta vuotta semmonen, et vast myöhemmin mä tajusin, että mähän olen nyt ihan selväsi ollut ihastunut siihen, sellanen kolme-, nelikymppinen nainen se on ollut.

Mä en kyl muista niin tarkkaan, et mikä ois ollut [ensimmäinen kerta, kun on tiedostanut ei-heteroseksuaaliset tunteensa]. Se on kuitenkin ollut semmonen vähittäinen prosessi, et emmä muista sellast ensimmäistä hetkee, enkä et mikä sen ois saanu aikaan. Mut kyl niit on ollut sekä elävässä elämässä et mediassa. Mut et niit ensimmäisii mä en oo tajunnut kuitenkaan tai ite sit yhdistänyt. Et jos on ollut joku sellanen ihastus, tyttö, mitä mä voin nyt jälkikäteen mieltii, jostain eskarista jo on ollut, et mä halusin ihan hirveesti olla sen jonkun tytön kaveri, ni emmä sitä silloin oo ihan varmastikaan mitenkään yhdistänyt seksuaalisuuteen ((naurahtaa)). Mut oon mä sitä jälkikäteen kyl. Tulee tosi varhaisiltakin ajoilta mieleen semmosii tyttöjä, jotka on ollut mun ajatuksissa ((naurahtaa)) korotettuna muiden yläpuolelle.

Kyl mäkin sanoisin, et mä oon tosi pienenäkin jo jollain taval ihastunut. Mut sitä ei silloin pienempänä ajatellut, kun ei oikein tiennyt, mitä se ihastuminen onkaan. Tai kuvitteli, et se pitää tuntea poikia kohtaan, ni ei sitä sit osannut ajatella, jos sillai ajatteli jostain tytöistä. Mut et kuitenkin se oli aika sellaista viatonta ((naurahtaa)) ja lapsellista silloin.

Identiteetin rakentamisjärjestykseen voi siis liittää tajuamisen, hyväksymisen ja kertomisen lisäksi vielä neljännen vaiheen, joka on mahdollista huomata vasta tajuamis- ja hyväksymisvaiheen läpikäytyä. Tämä neljäs vaihe koostuu kohtaamisista, jotka ovat saaneet merkityksensä menneisyyttä rekonstruoimalla. Neljännen vaiheen voi nimetä hahmottamisvaiheeksi, koska siinä on jälkikäteen hahmotettu ei-heteroseksuaalisten tunteiden olemassaolo.

Queerin näkökulmasta neljän vaiheen aikana ei-heteroseksuaalisten toistotekojen⁵⁹ määrä kasvaa. Hahmottamisvaiheessa toistot ovat vielä vähäisiä, mutta kertomisvaiheessa niitä on jo huomattavan paljon. Näin ollen lapsuudesta löytyvät ei-heteroseksuaaliset hetket ovat osa ei-heteroseksuaalisuuden esittämistä (ks. Hall 1999, 223).

⁵⁹ Sana 'toistoteko' on peräisin Leena-Maija Rossin Heterotehtaasta (ks. Rossi 2003, 12). Siinä kiteytyy Karkulehdon mukaan hyvin koko butlerilaisen sukupuoliteorian ydin. (Karkulehto 2004, 217.)

Esimerkki konstruktivistisesta ajattelusta löytyy haastateltavien puhuessa lesbo-sanasta. Haastateltavathan toteavat sanan tuovan lesbouteen perehtymättömien mieliin eri ajatuksia kuin mitä sana heille itselleen merkitsee. Näin he osoittavat lesbouden rakentuvan eri tilanteissa erilaiseksi.

Oon ajatellut, että ei mulla oo vastuuta siitä, minkälainen mielikuva tuolle ihmiselle nyt tulee [kun kertoo tälle olevansa kiinnostunut naisista], koska se perustuu yleensä kuitenkin johonkin muuhun, kun siihen, mitä mä nyt siinä nimenomaisessa tilanteessa sanon.

Oletus lesbon ulkonäöstä puhutti haastatteluissa useaan otteeseen. Ulkonäköpuheen voi tulkita olevan osoitus konstruktivismista, jossa maskuliininen lesbo on feminiinisen lesbon lailla konstruktio. Näin kumpikaan ei ole osoitus toista todellisemmasta lesboudesta.

A: Ihmiset saattaa sanoa, että ethän sä oo yhtään lesbon näköinen.
B: Voi, voi ei! ((nauraa)) ((yl. naurahtelua)).
C: Ei susta ole siihen.
A: Ei musta ole siihen.

Queer-teorian idean mukaan haastateltavat permoivat heteroutta katsoessaan televisiota muiden kanssa. Kuten yksi haastateltavista totesi, tuolloin ”keskittyi olemaan normaalin näköinen”.

A: Totta kai nyt jotain leffoja katto kavereitten kanssa, jos sä meet leffaan kattoo jotain leffaa ja vaiks etukäteen oiski tiennyt, et siin oli jotain, ni saattohan ne kaverit siel olla mukana, mut must tuntuu, et kuitenkin mieluummin olisin kattonut sen yksin. Tai sit mä aattelin, et mä haluaisin nähdä sen joskus viel yksin. Tai et se oli vaan semmonen oma [juttu].

[--]

B: Mäkin kyllä katoin aina yksin varmaan niitä samoja ohjelmia myöhemmin. Sit eri tavalla pystyi keskittymään, kattomaankin paremmin sen.

A: Ja must tuntuu, et siinä mielessä paljastumisen pelko, et keskitty enemmän, kun katto niitä kavereiden kanssa ja tuli joku semmonen kohta, niin keskittyi olemaan ((yl. naurahtelua)) normaalin näköinen tai et sen tiedosti, et ne kaverit ei ehkä ajattele samalla tavalla siitä, mitä ite ajatteli, et nyt pitää olla tietynoloinen. Et sinänsä se varmaan kyl liitty siihen, et sit niit halus kattoo yksin, et saattoi just keskittyä tosiaan ((naurahtaa)) nauttimaan näkemästään eikä siihen, et ilme peruslukemilla ((naurahtaa)). Mut en mä oo koskaan ehkä kauheen konkreettisesti sitä pelännyt, et joku oikeesti nyt ois jotain nähnyt.

Kun mä oon ollut kasiluokalla, mä oon kattonut [Bound-elokuvan] äitini kanssa televisiosta ja se oli jotenkin kauheen hämmentävää ((naurahtaa)). Vaik [äiti] ei tiennyt minun suuntautumistani siinä vaiheessa, mut kuitenkin tiesi, että äiti kyllä tietää, mitä tämä on ja on sukulaisista tottunut. Jotenkin mä muistan, että mä tykkäsin hirveesti siitä elokuvasta, mut mä en pystynyt mitenkään nauttimaan siitä. Mä olin täysin jäykkänä koko ajan.

Eräs haastateltavista kertoi kiinnittäneensä viime aikoina huomiota siihen, kuinka media on täynnä heterouden toistotekoja. Heteronormatiivisessa yhteiskunnassa kannustetaan heteroseksuaalisuuden performointiin, kun puolestaan ei-heterouden performointia ei tueta yhtä hanakasti. Tällä on ollut vaikutusta siihen, että haastateltavat eivät ole nuorina jakaneet mediakokemuksiaan muiden kanssa.

A: Mä tajusin vasta joskus, siitä ei oo kauheen kauaa, ni oikein tosi konkreettisesti sen, että hei, et ihmiset, siis heterot, jotka käy katsomas leffassa jotain, tai telkkarista, niillehän koko ajan syötetään sitä niitten tarinaa ((naurahtaa)). Se voi selittää sen, minkä takia mä en oo koskaan kauheesti jäänyt sarjoihin koukkuun, siis mä en kato hirveesti telkkaria. Semmonen, että hei, täähän on ihan epäreilua ((yl. naurahtelua)).
B: Niin.

A: Ehkä tietenkin nyt ku on enempi nähnyt kaikennäköisiä alan elokuvia, hahmottanut sen, että sil on aika paljon vaikutusta [ovatko hahmot heteroita vai eivät]. Vaikka ne ois nyt jonkun poliisisarjan päähenkilöt.

C: Niin, ja onhan se varmaan tosi erilainen kokemus, et jos on murrosiässä ja vaiks aattelee, et Brad Pitt on ihana, ni sitä voi hehkuttaa kaikille ja siihen kannustetaan. Et totta kai sun kuuluukin ajatella, että se on ihana.

Haastateltavat myös toisinaan epäonnistuivat heterotyön performoinnissaan.

Mä oon tajunnut, et mä en muista miesnäyttelijöitten nimiä, en kasvoja ja sitte siit joutuu kärsimään tietynlaista sosiaalista häpeetä. Ku mä oon muutenkin aika huono muistaan tolasia noin. Sitte onneks nyt siinä tilanteessa voi aina selittää ((naurahtaa)), et kun ei mua kiinnosta miehet silleen, et sori vaan, ei mun tarvi venyä siihen. Et aikaisemmin se oli aika noloa, et kun musiikissakin tai sillai just, että ei kykene muistamaan joittenkin laulajien nimiä. Just mitä ois pitänyt joskus fanittaa sitte muka.

Kaapista ulostuloon vaikutti halu lopettaa vaivalloinen heteron performointi.

Vast siin kohtaa, ku meni poikki ja ku halus tulla ulos kaapista joka tapauksessa, kun oli käsittänyt sen, et vaikkei täst ny tullut mitään, ni ei kuitenkaan haluu enää esittää mitään heteroa. Mua ahdisti silloin niin paljon se, et ois pitänyt sit muka olla kiinnostunut jostain pojista ((naurahtaa)).

5.3 Ennen, nyt, sosiaalinen ja ei-sosiaalinen

Tarkastelen seuraavaksi median seuraamista kahden ulottuvuuden avulla. Toinen niistä on aikaulottuvuus ennen ja nyt, jossa ennen kuvaa aikaa ennen lesbisen identiteetin omaksumista ja nyt tilanetta, jossa haastateltavat ovat omaksuneet lesbisen identiteetin. Haastateltavat ovat ottaneet lesbisen identiteetin osaksi itsemäärittelyään eri elämänvaiheissa ja eri vuosina. Vaikka he olisivat samaan aikaan katsoneet esimerkiksi *Fucking Åmål* -elokuvaa televisiosta, toiset heistä ovat jo voineet pitää itseään lesboina, kun taas toiset ovat pohtineet asiaa kiivaasti. Tämä vaikeutti välillä puheen sijoittamista ennen- ja nyt-lokeroihin.

On aika tarkentaa ennen- ja nyt-vaihetta edellä esittämieni identiteettiprosessin neljän osan avulla. Miten siis hahmottamis-, tajuamis-, hyväksymis- ja kertomisvaihe suhteutuvat jakoon ennen ja nyt? Hahmottamis- ja tajuamisvaihe kuuluvat näkemykseni mukaan selkeästi ennen-vaiheeseen ja hyväksymis- ja kertomisvaihe nyt-vaiheeseen. Mihin vuosiin haastateltavillani sitten ennen- ja nyt-vaihe sijoittuvat? Ennen-vaihe kattaa ajan lapsuudesta eli noin 1980-luvun alusta 1990-luvun loppupuolelle ja nyt-vaihe siitä eteenpäin. Tajuamisvaihe alkoi haastateltavilla noin vuosina 1991–1999 ja kertomisvaihe 1997–2005 ja niiden väliin sijoittuu hyväksymisvaihe. Vaikka näin eri vuosilukuja luettelenkin, viittaaan ennen- ja nyt-vaiheella haastateltavien tiettyyn elämänvaiheeseen eikä tiettyihin vuosilukuihin.

Toisena aineistoa jäsentävänä ulottuvuutena on sosiaalinen ulottuvuus, joka jakautuu sosiaaliseen ja ei-sosiaaliseen. Näistä ei-sosiaalinen tarkoittaa suhdetta, jossa on vain vastaanottaja ja media. Tällöin ihminen neuvottelee itsekseen suhteestaan median tarjoamaan materiaaliin ja sen mahdollisesta käytöstä identiteetti-prosessissa. Sosiaalinen sen sijaan viittaa siihen, että media on mukana ihmisten välisessä kanssakäymisessä tarjoten puheenaiheita ja rakennusaineita identiteettityöhön sekä ihmisten välisiin suhteisiin.

On muistettava, että sekä ennen- että nyt-vaiheessa haastateltavat ovat seuranneet mediasta muuta-kin kuin uusia sisältöjä. Esimerkiksi yksi haastateltavista kertoo lukeneensa parikymmentä vuotta vanhoja Ratto-lehtiä. En kuitenkaan tee erontekoa siinä, onko haastateltavien seuraama mediasisältö uusi vai ei, sillä tärkeintä on, mitä kaikkia mediasisältöjä tietynä aikana on saatavilla.

Olen päätenyt aikajaoissani samanlaiseen ratkaisuun kuin Maija Seppä informaatiotutkimuksen pro gradu -tutkielmassaan. Hän nimittää eri aikoja identiteetin hahmottamisvaiheeksi ja vakiintuneen identiteetin vaiheeksi. Tutkielmiemme kaksi vaihetta sijoittuvat vieläpä hyvin samoihin vuosiin, sillä Sepän viidentoista messengerissä ja chatissä haastatteleman miehen ja naisen keski-ikä on 27 vuotta eli hyvin sama kuin omien kuuden haastateltavani, jolloin voisi olettaa heidän eläneen identiteetin hahmottamisvaihetta samoihin aikoihin kuin haastateltavani hahmottamis- ja tajuamisvaihetta. Lisäksi Sepän työ on vuodelta 2006 eli tehty hyvin samaan aikaan kuin oma työni, jolloin nytasommeikin sijoittunevat samoihin aikoihin. (Seppä 2006, 27, 45–46.) Näin töissämme esiintyvät mediamaisemat lienevät melko samanlaiset. Koska töidemme lähtökohdat ovat niin yhtäläiset, vertaan Sepän tuloksia soveltuvien osin omiini.

5.3.1 Ennen ja sosiaalinen ulottuvuus

Ennen-vaiheelle oli ominaista, että mikä tahansa viittaus ei-heterouteen kiinnosti haastateltaviani. Samaan tulokseen tuli myös Seppä gradussaan. Hänen haastateltaviensa mukaan olennaista oli selvittää omaa identiteettiä ja saada tietoa, mistä muita samankaltaisia voisi löytää. Tärkeää oli myös saada kuulla tavallisten ihmisten tarinoita ja luoda itselleen roolimalleja. (Seppä 2006, 50, 54.)

Vaikka ei muista sitä, et mistä on saanut mitään tietoa, sitä on kuitenkin imenyt niinku siinä jollain tapaa kuitenkin. Että mistä vaan on saanut siis, et sitä on tullut huomaamattakin joskus.

Jos jossain vaan vilahti lesbo-sana, niin mä olin kyllä ihan kiitollinen, et Pohjanmaan perukoilla sellasta joku käytti. Jossain yhteydessä tuli esille. Aivan sama missä.

Ennen-vaiheessa median seuraamista leimasi yksinäisyys. Ei-heterosisältöisten mediatuotteiden suhteesta omiin pohdintoihin ja omaan itseen ei juurikaan haluttu tai uskallettu puhua.

A: Kyllä mä samoin joskus tosi nuorena varmaan ehkä ala-asteen viimeisillä luokilla tai yläasteella, kun ei ollut vielä nettiä ainakaan mitenkään kovin yleisesti tunnettuna, niin tosiaan kirjastosta yritin etsiä jotain naisrakkausaiheisia ((naurahtaa)) kirjoja silleen, että en uskaltanut kirjoittaa sinne koneelle mitään lesbo-sanaa ((nauraa)) ja silleen toivoin, että niitä löytyisi jotenkin muuten ((yl. naurua)). Kyl se oli aika sellaista tosiaan, että mikä vaan kelpas. Eihän sitä tietenkään itelleen voinut siltikään myöntää sitä asiaa ((naureskelee)), mutta et sitä aika tietoisesti kuitenkin tein. Et joo ehkä sitä tietoa on nykyään aika paljon enemmän saatavilla kuin silloin ois ollut ja silloin sitä piti kauheesti piilotella. Ja jos siin kirjan kannessa sattuu olea joku sellainen [kuva], mitä ei halunnut, et äiti näkee, niin se piti piilottaa viel se kirjakin ((naurahtaa)). Et on niin paljon

B: Kun ei ollut

A: helpompaa nykyään, kun ei tarvi piilotella.

B: niin kun ei ollut itsepalveluautomaattejakaan.

C: Aivan.

A: Niin, niin.

C: Mä oon ihan unohtanut.

A: Piti kehdata mennä lainaamaan se ((yl. naurua)). Sekin on totta muuten, et piti sitä jotain kirjaa sitten ehkä vaan selailta hyllyjen välissä.

Kysyin haastateltavilta, liittyikö ei-heterosisältöjen seuraamiseen häpeää. Haastateltavat eivät muistaneet tunteneensa niinkään häpeää, mutta sen sijaan joko pelonsekaista tai kiehtovaa jännitystä siitä, että muut saisivat heidät kiinni lukemasta tai seuraamasta joitain sellaisia mediasisältöjä, jotka toisivat julki heidän ei-heteroutensa.

En mäkään muista hirveesti mitenkään hävenneeni, mut se oli kuitenkin semmosta jännittävä. Ei sitä nyt osannut ajatella, et siitä nyt mitään tapahtuis, jos nyt jäis niin sanotusti kiinni, mut kuitenkin se oli semmosta jännää, et jos nyt ei kuitenkaan jäis kiinni, ni se ois kiva.

Se oli just se yläasteen aika, ku oikeesti alko jotain itestään tajuta, niin se häpee just liitty sellasiin, no just ku meillä oli ne kaks opettajaa, joista sit juoruttiin, niin ehkä senkin kautta tuli just semmoinen taju siitä, et mä en todellakaan saa jäädä kiinni mistään. Et mul oli penaalis jonkun näyttelijän kuva tai jotain sellaista ja sit ku kaveri siitä alkoi irviin, niin kyl se oli, et en varmasti kerro kellekään ((naurahtaa)).

A: No saattaa se [Z-lehti] nykyään tulla mun lähikirjastoon, mut emmä oo silloin [aikaisemmin] ainakaan ikinä uskaltanut lukee sitä. En ikinä.

B: Mä en ois varmaan lainannut, mä oisin ehkä ottanut sen ja piilottanut sen jonkun kirjan väliin ja mennyt lukeemaan ((naurahtaa)), mut en mäkään kyl olis välttämättä kehdannut lainata.

A: Niin tai siis ees lukee, koska oli kuitenkin niin pienet piirit. Et aina siel lehtisalissakin oli joku tuttu ((hymähtää)).

B: Niin, niin, totta ((naurahtaa)).

A: Ja ne tädit justiin koulukavereiden vanhempia, ni ehei.

Mulla on ainakin kaks tosi isoa juttua ollut. Siis Tunnit, mä olin Saksassa just silloin vaihdossa, niin mä kävin kaks kertaa kattoo sen, peräkkäisinä päivinä vielä elokuvissa ihan yksin. Ja sitten Lapsia ja aikuisia, nyt ihan näistä uudemmista.

Myös useat Sepän haastateltavista kertoivat käyneensä identiteetin hahmottamisvaiheessa tiedonhakureissuilla kirjastossa. Pienten paikkakuntien kirjastot eivät kuitenkaan välttämättä tarjonneet paljoakaan tietoa. Joihinkin kirjastoihin tuli Z-lehti, mutta harva haastateltavista oli uskaltanut ehdottaa kirjastonhoitajalle lehden tai muun materiaalin tilaamista. (Seppä 2006, 52.)

Median seuraaminen oli salamyhkäistä myös sisällön takia.

Jos ne [lehdet, mistä on homoseksuaalisuudesta lukenut], siis mä ainakin muistan, et roska-lehtiä, Hymy-lehtiä sit joitakin pornolehtiä, niin eihän se nyt oo ollut mitenkään myönteisen ((naurahtaa)) avointa niitten lukeminen ((yl. naurahtelua)).

Toisaalta median seuraamista yksinään saattoi ruokkia myös ajatus omasta salaisuudesta, jonka halusi pitää itsellään.

A: Must oli aina kivaa, kun oli sellanen arkea suurempi salaisuus olemassa.

Haastattelija: Niin. Mut tuntuks se salaisuus sitte, et olikse aina positiivista vai olikse se joskus riippakivi?

A: Ihan varmasti enimmäkseen riippakivi.

Haastattelija: Mut sit toisinaan myös.

A: Niin.

A: Must tuntui, että mä halusin pitääkin sen ihan omana juttuna tai etten edes ystävien kanssa välttämättä puhunut. Mä ehkä aattelin, et ne ei tajuis tai jotain. Et se on mun oma juttu.

[--]

Haastattelija: Niin, mut olikse siin paljastumisen pelko sitten myös?

A: Ei mulla ainakaan ollut sitä.

Haastattelija: Joo.

A: Mä en halunnut vaan jakaa sitä niitten kanssa ((naurahtaa)).

Vaikka haastateltavat katsoivat televisiota muidenkin kanssa, olen luokitellut katsomiskokemukset kuitenkin ei-sosiaalisiksi, koska niihin ei ole liittynyt keskustelua ei-heteroutta käsittelevistä mediasisällöistä. Haastateltavat muistivat monia epämukavia hetkiä, jotka he olivat muiden kanssa television ääressä viettäneet.

A: Mut ku sitä telkkaria ei koskaan saanut kattoo rauhassa, kun se oli meilläkin tosi keskeisessä

B: Aivan.

A: paikassa ja kaikki aina vahtas sitä, ni sit tuli semmonen nolotustunne, ni piti lähteä ehkä vaan pois tai jotain muuta harmillista.

Mä muistan yhen leffan, joka tuli joskus, kun mitähän mä olisin ollut, varmaan yläasteella sillon, ja jota mä katoin mun veljen kanssa. Mua ärsytti ihan hirveästi se, kun mun veljen piti kattoo sitä siin ((naurahtaa)). Se oli tosi kiusallinen tilanne ((naurahtaa)), koska se oli sellanen, mis oli myös naistenvälistä rakkautta ja jonkun verran seksiäkin. Se jäi mieleen, että sitä halus hirveesti kattoo, mut sit ärsytti hirveesti, et veljen piti olla siin vieres ((naurahtaa)). Jotenkin tuli sellanen tosi kiusallinen olo.

A: Ne oli pakko nähdä ne kaikki [Bad Girlsin jaksot].

B: Niin ja miten katot jos kesällä kotona, miten katot sitä, miten nauhotat joka jakson, ettei äiti huomaa?

A: Äiti oli mennyt nukkumaan

B: Varsinkin jos se tulee.

A: jo siinä vaiheessa, kun se tuli niin myöhään ((nauraa)).

B: No meidän äiti ei! Se tuli viereen ja halus tulla aina kattoon. [Mä olin] silleen, et jumalauta tää on nyt mun ohjelma ((yl. hymähtelyä))! Äläkä tuu selittää ainakaan mitään!

Haastateltavat myös pohtivat, miltä television katselu vanhempien kanssa olisi tuntunut, jos he eivät olisikaan olleet tietoisia ei-heteroseksuaalisista tunteistaan.

A: Meil on kaveriporukassa asioista puhuttu aika avoimesti ja kotonakin, et ei oo ollut mikään kauhean seksuaalikielteenen se ilmapiiri. Mä oon aika ronskistikin oppinut sitte puhumaan asioista. Jos on tullut hetero- paljasta pintaa -kohtauksia telkkarista, ni onhan se nyt ollut vähän ehkä porukoiden kanssa kattoo niit, [mutta] ei se oo niin sillä tavalla kosketta-

nut mua tai et siihen on ehkä enempi ollutkin sitä etäisyyttä. Ni se ei oo tuntunut hankalalta jutulta. [--] Mä katoin nyt joululomalla Lapsia ja aikuisia äidin kanssa, ni siinä oli kyllä sit ihan eri tavalla epämukava olo kuin sitten, et ois kattonut sitä, kuinka Brad Pitt höylää jotain ((huokaa)) ((yl. hymähtelyä)). Et siin kyl vähän posket punotti ja sillai, mitä voi kuvitella, että aa, tältä luultavasti mun kavereista on tuntunut ehkä 13-vuotiaana sit kattoo jotain vaik vanhempien kanssa. Mut on jotenkin päässyt sitte tietyllä lailla helpommalla.

[--]

B: Mul on kyl sellanen olo, et jos ois hetero, ni ois ollut sen puolesta helpompaa, et sitä ois jotenkin pystynyt käsittelemään enemmän muutenkin kuin päänsisäisesti. Niin, siis nuoruudessa just. Mut vaikea verrata, kun ei oo, mihin verrata ((naurahtaa)). Ei voi mennä kenenkään toisen pään sisään ja sanoa, et oiks helpompaa vai vaikeempaa ((naurahtaa)).

Haastateltavilla oli eri tilanne sen suhteen, oliko ennen-vaiheessa heidän ympäristössään ei-heteroseksuaalisesti itsensä määritteleviä ihmisiä.

A: Mä en muista hakeneeni tietoa mistään ((naurahtaa)). Emmää oo aktiivisesti ikinä ettinyt sitä tietoa, se on tullut sit varmaan just Suosikista, näistä nuortenlehdistä, mut mul on se etu, siis mul on sukulainen, joka on lesbo, ni ehkä kuitenkin oli se tieto. Enhän mä nyt mitään kyselty ja puhuttu seksiasioista tietenkään mua montakymmentä vuotta vanhemman ihmisen kanssa.

B: Ei se nyt ihan montakymmentä vuotta ((yl. naurahtelua)).

A: Ei, no kaksnyt ((naurahtaa)). Mutta et kyl kuitenkin sellanen perustieto, sellasessa puheessa, et hän asuu naisen kanssa ja hänellä on paljon homoja ja lesboja ystävinä ja mä olin siinä ympäristössä. Niin mä en ehkä tarvinnut sitä tietoo sit muualta enää.

C: Mulle just kun ei ollut mitään tommosta, ni ehkä sen takia sit piti jostain kuitenkin [etsiä tietoa] tai ainakin mua hirveesti kiinnosti.

Vaikka läheisistä ihmisistä kukaan ei olisi kuulunut seksuaalivähemmistöihin, haastateltavien ympäristössä saattoi silti olla homoiksi tai lesboiksi uskottuja ihmisiä esimerkiksi opettajina. Näillä ihmisillä ja heistä liikkuvilla juoruilla oli vaikutusta siihen, millaisena homoseksuaalisuus haastateltaville näyttäytyi (ks. Juvonen 2002, 14, 161–232).

Sit ku mä menin yläasteelle ja jollakin tavall tiedostin [omat ei-heteroseksuaaliset tunteet], niin mul oli aika iso juttu sekä positiivisesti että negatiivisesti, että meil oli yläasteella kaks opettajaa, kaks vanhapiikaopettajaa, joista sit mä olin varmaan kuullut jo ala-asteen koulutaksissa yläastelaisilta, et ne on, et niil on suhde ja ne on lesboja ja jos niille huomauttaa asiasta, niin ne suuttuu ihan hirveesti ((yl. naurahtelua)). Kun aattelee, että tätiparat. [--] Mut ne tosielämän tyypit, et se ehkä jollakin tavalla myös ruokki jotain, et mä ymmärsin, et se on ehkä mahdollista, mutta sit toisaalta taas, et kuinka negatiivisesti niihin suhtauduttiin tai mihin sävyyn siitä puhuttiin.

Haastateltavien yksi ensimmäisistä kosketuksista homoseksuaalisuuteen oli haukkumasana homo. Jukka Lehtonen on tutkinut kouluissa tapahtuvaa homottelua. Hänen mukaansa toisia homoksi nimittelevä poika saattaa kokea homoseksuaalisuuden uhaksi omalle jäsentymättömälle seksuaalidentiteetilleen, ja hän voi näin nimittelemällä rakentaa omaa heteroseksuaalista maskuliinisuuttaan. Homottelun kohteina eivät olekaan nimenomaan homo- tai biseksuaalisiksi epäillyt pojat. Toisaalta homottelu saattaa olla liki rutiininomaista kielenkäyttöä – ennemminkin yksi haukkumasana muiden joukossa. Lehtosen mukaan pojat käyttävät tyttöjä enemmän homoa haukkumasanaan. Lesbo-sana ei ole yleistynyt voimasanaan. (Lehtonen 1999, 122–127.)

A: Mä varmaan kysyin äidiltä, et mikä on homo. Mä oon ollut silloin alta kymmenen vanha kuitenkin, ehkä kahdeksan. Kyl sillon koulussa varmaan se [homo] on ollut nimenomaan

haukkumasana. Emmä tiedä, onks mä sitte käyttänyt sitä kotona ((naurahtaa)) tai mistä me ollaan tähän aiheeseen tultu. Tai että onko äiti sitten sanonut, että tiedätkö sää ees, mikä se homo on ((naurahtaa)), jos sä sellaseks jotain haukut. Tosi hämäriä mielikuvia.

B: No ton hokeman mäkin muistan lapsuudesta, että älä hoe sitä, kun sä et tiedä, mikä se on.

Aineistosta löytyi huomattavasti enemmän todisteita median seuraamisesta ja sisältöjen reflektoinnista yksin. Kuitenkin aineisto tarjoaa muutamia välähdyksiä, jolloin median sisällöistä on keskusteltu muiden kanssa ja samalla mahdollisesti vahvistettu keskinäistä suhdetta ja omaa identiteettiä.

Silloin, oliko se 95, kun Ruotsissa meni [parisuhdelaki] läpi, niin silloin mun lesbosukulainen soitti ja ilmoitti meille, että nyt se meni Ruotsissa läpi ((naurahtaa)). Ei se näkynyt missään, en mä muista, että siit ois tullut uutisissa tai ainakaan paikallislehdessä ((yl. naureskelua)). Se tuli sitten Helsingistä suorana tietona ((yl. naurahtelua)).

A: Vähän ennen ku mä tulin mun vanhemmille ulos, varmaan viikkoo aikaisemmin, oli Jari Sillanpää esiintymässä. Ja se oli tullut ulos. Ja mutsi oli lähdössä sitä kattomaan ja sen tavoite oli päästä halaamaan Jari Sillanpää. Ja se lähti ja sanoi, et hän menee haistaa, miltä ne homot haisee ((yl. huokailua)). Ja sit se lähti halaamaan Jari Sillanpää ((yl. huokailua)).

B: Kauhee.

A: Ja sit se oli sellanen siihen raivoon ajaa, että nyt tälle asialle on tehtävä jotain, et emmä näitä enää kuuntele ((yl. hymähtelyä)).

5.3.2 Nyt ja sosiaalinen ulottuvuus

Nykyisessä tilanteessa haastateltavien median seuraaminen oli muuttunut ennen-vaiheeseen verrattuna. Kun ennen mikä tahansa median lesbinen sisältö kiinnosti, nyt-vaiheessa mediankäyttö on valikoivampaa.

Haastattelija: Haeksä edelleen aktiivisesti tietoa tai tämmöstä lesboaiheista sisältöä?

A: No siis, kyllä mä haen koko ajan.

Haastattelija: Joo.

A: Että tietysti se vaihtelee. Mutta just tätä tällaista viihdettä, siis elokuvia, tapahtumia, tällaista, mutta ei jotain asiatietoa tai tällaista, joka omaa itsetuntemusta parantais. Ei sellaista mitään ((yl. naurua)). Se on haettu jo!

Myös Sepän työssä ilmeni, että identiteetin selkiytyttyä tiedontarpeet olivat muuttuneet. Seppä toteaa, että ennen-vaiheessa päällimmäisinä olivat esimerkiksi kysymykset kuinka paljon seksuaalivähemmistöihin kuuluvia on olemassa, mitä tarkoitetaan homolla ja missä ihmiset tapaavat toisiaan. Myöhemmin ei enää kaivattu vastauksia vastaavanlaisiin omaan olemiseen liittyviin kysymyksiin. Tiedontarve oli huomattavasti vähentynyt ja lähdekriittisyys kasvanut. Nyt-vaiheessa kiinnostus suuntautui tiettyihin aihealueisiin kuten ajankohtaisiin seksuaalivähemmistöjä koskeviin asioihin. (Seppä 2006, 52, 60, 63, 70.) Haastateltavilleni tällaisia lesbouteen liittyviä kiinnostavia erityisalueita olivat esimerkiksi feminisimi, sarjakuvat ja seksuaalivähemmistöjen asema evankelisluterilaisessa kirkossa.

Kun tutustuu muihin ei-heteroseksuaalisesti tunteviin, on todennäköistä, että ei enää hae mediasta yhtä hanakasti heijastuspintaa omalle identiteettityölleen. Sepän työn haastateltavat vahvistavat tämän näkemyksen (Seppä 2006, 53).

Yhdellä haastateltavistani median käyttö on vuosien varrella muuttunut radikaalisti, sillä hän ei seuraakaan enää mitään lesbisiä mediasisältöjä, vaikka niitä nuorempina seurasikin.

A: En mä ajattele enää silleen joka päivä, että mä oon lesbo ((yl. naurua)). Mä unohdan sen asian, kunnes mä tajuun sen jonkun ulkopuolisen kautta taas.

[--]

Haastattelija: Kun täs tuli vähän nyt tätä aikaperspektiiviä, se kiinnostaa mua, että onks se muuttunut se teidän suhde siihen, että kuinka paljon te haette joko tietoa tai viihdettä, lesboaiheista? Et onks se pysynyt aina samanlaisena vai onko se jotenkin nyt laantunut, tullut enemmän?

A: Mulla oli just se, että mä hain sitä aikaisemmin, mutta mä en hae nykyään kyl enää yhtään.

Haastattelija: Et ei viihdettäkään?

A: Niin, niin.

Haastattelija: Et ei mitään?

A: Niin ((naurahtaa)).

Nykypäivänä lesbouden yleinen medianäkyvyys on lisääntynyt verrattuna aikaan, jolloin haastateltavat elivät ennen-vaihetta. Täten samalla kun haastateltavat ovat alkaneet tarkemmin valikoida, mitä lesboaiheisia sisältöjä he mediasta seuraavat, on myös enemmän tarjontaa mistä valita. Lisäksi kaapista ulostulon seurauksena haastateltavien ei enää tarvitse piilotella kirjastosta hakemiaan kirjoja tai pelätä äidin kysyvän kesken television katselun, miksi tyttäreillä ei ole poikaystävä. Ennen-vaiheessa opittu vaikeneminen tosin oli nähtävissä myös nyt-vaiheessa.

Onhan se varmaan tosi erilainen kokemus, et jos on murrosiässä ja vaiks aattelee, et Brad Pitt on ihana, ni sitä voi hehkuttaa kaikille ja siihen kannustetaan. Et totta kai sun kuuluukin ajatella, että se on ihana. Ku sit, ku salaa kattoo jotain Brad Pitt -leffaa ((naurahtaa)). Et jotenkin oppii jakamaan ehkä sen enemmän. Kun ite just tuntuu tai myöhemminkin on vielä jotenkin ollut, et sitä haluaa tai tykkää [katsoa yksin]. Et ehkä se vaikuttaa vieläkin jotenkin se, et on oppinut pitämään asiat itsellään.

Toisaalta haastateltavat ovat opetelleet avoimuuteen.

Viimesen varmaan vuoden, kahden vuoden aikana aika paljon oon ottanut puheeks [muiden kanssa, mitä mediassa on ollut]. Must tuntuu, et mä olin ennen aika hissukseen, enkä hirveesti omia mielipiteitäni näistä asioista tuonut julki. Et kyllä mä viime aikoina oon. Ja nyt oon pyrkinyt jo siihen, et toisin työpaikallakin vähän työkavereidenkin keskuudessa niitä esille. Kyllä mä uskon, et mä oon aika paljon puhunut.

Tiedustelin, onko sillä väliä, puhutaanko median sisällöistä muiden seksuaalivähemmistöihin kuuluvien vai heteroiden kanssa. Suuntautumisesta riippumatta kenen tahansa kanssa voitiin puhua, mutta puheenaiheet saattoivat vaihdella keskustelukumppanin mukaan.

Mul on sellanen hyvä heteroystävä, jonka kanssa mä kyllä ihan siis, jos mua joku asia ärsyttää, ni samalla tavalla mä sille sanon, ku kelle muullekin. Et kyl mä uskon, et mä aika tapuolisesti puhun ystäväieni kanssa asioista, olkoon ne sitte heteroita tai ei.

Haastattelija: Mut mikä saa sut puhumaan?

A: No yleensä varmaan joku epäkohta ja valitus. En saa taas mitään konkreettista esimerkiksi mieleeni nyt just. Semmonen et oli taas ihan scheissea tuolla telkkarissa. Tai sit mä joskus voin suosittelaa jotain leffaa.

B: Mul on kans varmaan se ärsyyntyminen. Ja ei sil oo mulle oikeestaan mitään merkitystä, onks siin hetero vai lesbo vai homo. Niitä puhuu ((naurahtaa)).

Haastattelija: Joo. Puhuks sä usein sitte? Ärsyynnyk sä usein sitte?

B: Hmm [hymähtelyä myöntymisen merkiksi].

Mä kyl sanoisin, et mä puhun enemmän ei-heteroille ystäville, tuttaville kun sit taas heteroille. Et ehkä mä aattelen, et sit niit ei niin paljon kiinnosta ne asiat ((naurahtaa)), et puhutaan sit jostain muusta. Tai et ei ainakaan, jos on joku sellanen, et olipas kiva joku lesboleffa tai kiva kohtaus L-koodissa tai joku. Ni emmä sellast sit jollekin heteroille rupee selittää, ku jotenkin must taas tuntuu, et ne ei sitä samal taval oo kuitenkaan kattonut tai ajattelis. Tai et saattaisihan mä nyt sanoo, mut suurimmaks osaks kyl se ois sit jollekin muulle. Mut et ehkä just tollasist vähän valistusnäkökulmasta tai sellasest taas ((naurahtaa)), et jos on joku hedelmätyshoitolaki, ni kyllä mä siit saatan keskustella heterokavereittenikin kans. Tai jostain tälläsest asiallisemmast. Et sellasest, mitä mä aattelen, et niitäkin saattais kiinnostaa. Tai sit jos nyt on joku, mikä sit jotenkin enemmän henkilökohtaisesti liittyy. Ja kyl ihan määrällisesti enemmän ei-heteroiden kanssa.

Mä puhun yleensä paljon ja mä puhun paljon ittestäni ja mun aktivistiharrastuksistani. Siitä tulee aika paljonkin sitte, just vaikka työkavereiden kanssa [puhuttua]. No kyllä mä siinäkin välillä mietin sitä, et kiinnostaako ihmisiä. Mut jos joku asia on mua tosi pahasti loukannut vaikka, ni [kyllä mä siitä puhun]. Mut emmä tiedä, liittykö ne sitte kuinka paljon mediaan. No joku L-koodikin, must tuntuu, et mun heterokaverit, kukaan ei kato sitä. Et joku aina silleen, et on hän kattonut muutaman jakson, ni ei niist voi yksinkertaisesti vouhkata sitte niille. Ja kyllä sellasista tietyst epäkohdista valittaminen. Mä oon huomannut, et kyl mä vaikka mun äidille, mä nyt yleensäkin selitän sille aika kaikenlaista, aika paljon ilman sensuuria. On siinäkin ehkä tietynlainen valistusnäkökulma, että tekisit säkin nyt jotain ((naurahtaa)). Mut kyllä sitä aika paljon on joutunut miettii, et kiinnostaako jotain. Ja sitte ku huomaa yksinkertaisesti, et jos toinen ei asiasta yhtää mitään tiedä, ni ei nyt viitti ihan lähtee sit nollasta ketään valistaa. Et tää nyt oli, [jotta] voi keskustella mun kanssa, yleensä yhtään mistään. Sit ehkä vois miettii, et on jotain muutakin puheenaihetta.

Haastateltavat huomasivat lesbisiä sisältöjä käsitteleviä tai niistä vaikkenevia ohjelmia seurattessaan ajattelevansa lapsia ja nuoria, kun ennen he olivat ajatelleet oikeastaan vain itseään.

A: Mä oon kans, ku sanoit niistä oppilaista, et kyl mä kans aattelen, et mitä enemmän näkyy homot ja lesbot mediassa positiivisella tavalla, ni sitä enemmän nuoret pystyy käsittelemään itessään sen asian ja hyväksymään. Et kyl esimerkiksi joku Salatut elämät, [missä] nyt sinänsä on aika mun mielest surkeella tavalla kyllä esitetty nää, mut sen myötä teinikäisetkin ottaa eri tavalla puheeks et se on loogisempaa.

[--]

B: Mutta ehkä ajattelee nuorten näkökulmasta ja sitte ihan lasten ja myös sateenkaariperheiden näkökulmasta. Heteroperheiden lasten ((naurahtaa)) silmille haluaa hyviä kuvia ja myönteistä näkyvyyttä sateenkaariperheille.

A: Se ois sellanen, mikä vielä aika vähäistä, ku kyllähän jossain Pikku Kakkosessakin puhutaan paljon, että et jos on vaikka ulkomaalainen isä tai ulkomaalainen äiti tai että on kaksi perhettä, mutta en oo missään noissa lastenohjelmassa vielä kuullut, että mitä jos on kaks äitiä ja kaks isää.

[--]

C: Toikin on semmonen, mitä mä oon aatellut paljon tai herännyt vasta tajuamaan. Et vaikka teineille alkaa oleen [homoseksuaalisuutta käsitteleviä mediasisältöjä], niin ei tarvis tulla niin sellasta sokkia sitten, jos ois ihan lapsesta asti tottunut.⁶⁰

⁶⁰ Lastenohjelmat ovat hyvin heteronormatiivisia, sillä niissä kannustetaan ja kasvatetaan heterouteen (Rossi 2003, 157).

Ja silloin kun katoin ensimmäisen kerran [Fucking Åmål], ni mä ajattelin sitä oman kokemuksen kautta, mut nyt ku mä katon, ni mä ajattelen mun oppilaiden kautta. Et mä ajattelen, mitä ne mun nuoret tässä. Mä näen ne tossa enkä itteeni.

Mul tuli nyt se mieleen, et koska sit oli ite tosi kaapissa ja muuta [kun katsoi ensimmäisen kerran Fucking Åmål], ni sitä ajatteli, et onpas ne rohkeita, varsinkin siit loppuratkaisusta. Et nyt enemmän [katsoo], et ai nyt noi käy läpi noita juttuja ((naurahtaa)), just eri perspektiivistä.⁶¹

Lesbisen identiteetin vahvistuminen on vaikuttanut siihen, miten haastateltavat mediaa seuraavat, mutta myös muilla ”heräämisillä” on ollut merkitystä median vastaanottamiseen.

Mä katon varmaan ensin feministinä ja sitten lesbona ja sitten ne asiat menee iloisesti sekaisin ja päällekkäin. Ei voi tietää, ei varmaan tarvikaan tietää, mistä kumpikin sitten alkaa.

Ku on tiedostanut olevansa ei-hetero, ja sitte toisaalta feministi mä en oo ollut ihan yhtä kauaa kuitenkaan. Nyt kun on tuoreena muistissa, et on kokenut semmosen feministisen heräämisen ((naurahtaa)), ni sitte just välillä se raivon määrä ((naurahtaa)) on sitte sellanen. On siinäkin ero, kun aikaisemmin on ehkä kattonut just lesbona. Aikaisemmin just aatellut itteensä ja ettinyt jotain samastumiskohteita, ni nyt on enempi just semmost yhteiskunnallista raivoo, ja just ku esitellään aina lapsiperheitä. Ja sitte miettii, et kuinka paljon siihen vielä sitte [vaikuttaa] se, et mä oon sinkku ((naurahtaa)), että siitäkin tulee vielä sitte se, että on katkera, kun aina esitellään pariskuntia ((yl. hymähtelyä)). Siitä on yllättäen löytänyt [sinkkujen] heterokavereiden kanssa semmonen, ni sit on ihana, kun meil on joku yhteinen asia ((naurahtaa)). Et jos on vielä sinkku ja feministi, ni sit tosi paljon on sellasta, että voi avautua ((yl. naureskelua)).

Kyl mä varmaan jossain määrin tietoisesti [lesbona seuraan mediaa], ainakin jos vertaa vaiks muutaman vuoden päähänkin, et ku sitä ei ajatellut niin paljon. Niinku oppinut kattoo jotenkin eri tavalla ja kyl se liittyy myös lesbouteen.

Must ainakin tuntuu, et mul on semmoset lesbosilmäläsit koko ajan päässä, että jotenkin peilaa kaiken sitten sen kautta ja on ärsyntynyt, mutisee itekseen jossain nurkassa. Omien ajatustensa kautta ja itensä kauttahan sitä muutenkin seuraa. Ni kyl se [lesbous] liittyy omaan itteen niin paljon, että se tulee kuitenkin siellä taustalla. Et en osaa sanoa nyt mitään tiettyä tilannetta [milloin oon huomannut lesbosilmäläsien olevan olemassa], kun se on ehkä jatkuvasti päällä se tilanne.

Lesbosilmäläsit vievät ajatuksen Hallin sisään- ja uloskoodausteoriaan, jonka mukaan eri yleisöt uloskoodaavat mediaa toisistaan poiketen. Näin lesbosilmäläsien läpi mediaa tarkasteltaessa ulos-

---

⁶¹ Ruotsalainen toimittaja Jenny Svenberg muistelee feminismiä käsittelevässä kirjassa sitä, kun hän aikuisena näki Fucking Åmål -elokuvan ensimmäisen kerran. Svenberg kirjoittaa seuraavassa sitaatissa ajatuksistaan, joita elokuva hänessä herätti. Koska Svenberg ei ole nähnyt elokuvaa nuorena, hän ei voi haastateltavieni lailla peilata itsessään tapahtunutta muutosta sen avulla. Sen sijaan Svenbergin tekstistä käy hyvin ilmi, miten hän käyttää elokuvaa menneisyytensä rekonstruoimiseen.

Olisi ollut korvaamaton apu, jos olisin viisitoistavuotiaana nähnyt vaikkapa *Fucking Åmål*. Elokuvan, jonka ”kaikki” kävivät katsomassa ja josta kaikki tykkäsivät. Minä ja tyttöstäväni Jenny (niin, olemme todellakin kaimoja) kävimme katsomassa sen pari viikkoa ensi-illan jälkeen. Kriitikot eivät juuri koskaan sano suoraan, että elokuvan aiheena on homous, kävi se sitten ilmi miten selkeästi tahansa. Siksi mekin luulimme, että tarina kahdesta toisiinsa rakastuvasta tytöstä olisi vain sivujuoni. Elokuvan keskeinen teema piti olla pikkukaupungin problematiikka, niin olimme lukeneet. Mutta koska lesbot riutuvat halusta nähdä itsensä valkokankaalla, mekin lähdimme elokuviin. Ja *Fucking Åmål* oli epäilyksettä lämpimimpiä ja hauskimpia elokuvakokemuksiani. Salin kolmetoistavuotiaat tytöt lähes kiljuivat riemusta, kun Elin sanoi Agnesille ”kyllä”. Täysin vapaaehtoisesti. Itse istuin hiljaa ja annoin kolmetoistavuotiaan itseni vakuuttua seksuaalisuudestaan jälkikäteen. (Svenberg 2003, 126.)

koodaus on erilainen kuin esimerkiksi feministisilmälasiin läpi katsottaessa. (Alasuutari 1999b, 3.) Lukijan ”silmälaseista” kirjoittaa myös Karkulehto. Hän toteaa, että useiden esitysten tulkinnassa lukijalla tulee olla erityistä sukupuolitietoisuutta tai -herkkyyttä voidakseen avata ne queer-analyysille. Niin sanottu heteronormatiivinen luenta⁶², eli tekstien seksuaalipoliittisen tematiikan ja mahdollisten queer-elementtien torjuminen, häivyttäminen ja kieltäminen, tuntuukin olevan kulttuurissamme edelleen vallitseva. (Karkulehto 2004, 226, 238.)

5.4 Eri viestintävälineet, ajallinen ja sosiaalinen ulottuvuus sekä funktiot

Kun rajasin tutkimuskysymystäni, pohdin kauan, valitsisinko tarkasteltavaksi jonkin tietyn joukkoviestimen. Olisin halunnut keskittyä sanomalehtiin tai radioon, mutta kumpikaan ei äkkiseltään tuntunut tarjoavan erityisen satoisaa tutkimuskenttää. Ajatukseni päättyivät aina siihen, että runsain valikoima olisi saatavissa joko televisiosta tai elokuvista. Halusin testata ennakkoluulojani ja olla asettamatta haastateltaville mitään viestintärajauksia. Ensimmäisen haastattelukerran alkupuheenvuorossa totesin, että keskusteluissa voitaisiin puhua pääasiassa sanomalehdistä, aikakauslehdistä, radiosta, televisiosta, elokuvista, kirjoista ja internetistä, mutta mikäli haastateltaville tulisi mieleen jotain muuta kuten mainokset, niin tällaisistakin saa puhua. Haastateltavat ottivat itse esille sarjakuvat, joiden merkitystä en olisi tajunnut kysyä. Oli siis mielestäni hyvä, että annoin haastateltaville vapauden tuoda esille heille tärkeitä viestintävälineitä.

Yhdistän viestintävälinetarkasteluun edellä käsitellyt ajallisen ja sosiaalisen ulottuvuuden sekä funktiot. Lisäksi vertaan lesbouden medianäkyvyyden historiaa luodanneen luvun havaintoja aineistooni. Käsitelen eri viestintävälineitä samassa järjestyksessä kuin Medianäkyvyyden historiaa -luvussa.

5.4.1 Kirjat

Kirjat kuuluvat ensimmäisiin viestintävälineisiin, joiden avulla haastateltavat ovat tutustuneet ei-heteroseksuaalisuuteen. Eräs haastateltavista epäili, että ensikosketuksensa aiheeseen hän on saanut joko televisiosta tai kirjoista, mutta päätyi sitten epäilemään kirjojen olleen ensimmäisiä. Haastateltavien mainitsemia kirjoja ovat niin romaanit, yliopistolliset tutkimukset kuin hlbt-alakulttuurille tärkeät teoksetkin.

---

⁶² Heteronormatiivinen luenta on Karkulehdon mukaan yksi yhteiskunnallisen kaapittamisen muoto (Karkulehto 2004, 238). Esimerkiksi *Fucking Åmål* -elokuvasta kirjoitettiin hyvin kaapittavasti, mikä käy ilmi Svenbergin sitaatista (ks. alaviite 61). Myös suomalaista *Lapsia ja aikuisia* -elokuvaa mediassa käsiteltäessä naisrakkausteema joko sivuutettiin tai verhottiin kiertoilmaisuihin (Koivunen 2006, 98–103).

Romaanit täyttävät ennen kaikkea kiintymysfunktioon kuuluvaa ihailua, mutta niistä voi nähdä saatavan myös samastumiskohteita ja vertaistukea.

Tutkimuksia lukiessa haastateltavia ovat kiinnostaneet erityisesti niihin haastateltujen ihmisten tarinat. Tutkimuksista on tiedon lisäksi voinut saada vertaistukea. Kirjojen funktiona ovat siis kiintymys, tieto ja yhteyden kaltaisiin -funktion vertaistuki.

Kirja-luokassa ei ole havaittavissa selviä muutoksia aikavälillä ennen ja nyt. Tosin yliopistolliset tutkielmat ovat alkaneet kiinnostaa haastateltavia vasta heidän vanhetessaan, ja ne siten todennäköisemmin liittyvät nyt- kuin ennen-vaiheeseen. Sosiaalisuus ja ei-sosiaalisuus eivät erottaudu aineistosta kunnolla.

5.4.2 Lehdet

Aineistossani aikakauslehdet tulivat sanomalehtiä enemmän esille. Syynä lienee populaarijulkisuuden ja vakavan journalismin muodostaman valtajulkisuuden välinen ero, josta Nikunen kirjoittaa. Hän toteaa identiteetin muodostuksessa merkittäviä ulottuvuuksia eli seksuaalisuutta ja sukupuoli-identiteettiä käsiteltävän populaarijulkisuuden alueella luultavasti antoisammin kuin vakavan journalismin muodostamalla valtajulkisuuden alueella. Hän perustaa näkemyksensä siihen, että nämä teemat olivat niin vahvasti läsnä populaarijulkisuuteen liittyvässä faniudessa. (Nikunen 2005, 341.)

Lehtien merkittävimpinä funktiona ovat epätoivottu tieto ja tieto. Epätoivottuna tietona näyttäytyivät pornolehdet, jotka räpäyttivät ennen-vaiheessa haastateltavien silmille hämmentäviä kuvia. Lisäksi eräs haastateltava kertoi pahaa-aavistamatta nähneensä sanomalehdessä kirja-arvostelun, joka pakotti hänet pohtimaan tiettyä tyttöä kohtaan kokemiaan tunteita. Ennen-vaiheessa epätoivottua tietoa jakoivat myös ne lehtijutut, joissa joku oli tullut ulos kaapista, koska tämä muistutti haastateltavaa siitä, että hänenkin täytyy joskus tulla ulos kaapista. Tietoa haastateltavat olivat löytäneet Koululaisen ja Suosikin kysymyspalstoilta, jotka olivat heitä valistaneet, että homous ei ole paha asia ja että se menee useimmilla ohi. Tämä tieto oli tarjonnut lohtua.

Lehdet olivat täyttäneet ihailufunktion, kun haastateltavat olivat lukeneet niistä homoseksuaalisuutta töissään tai julkisuuskuvassaan toistavista julkkiksista kuten Madonnasta. Vertaistukea eräs haastateltava oli saanut muun muassa reportaaseista, joissa oli käsitelty tyttöjen joukkueurheilua ja sitä, miten lesbonnäköisiin matkustajiin suhtauduttiin Helsingin metrossa.

Huomionarvoista on, että paikallislehdet näyttäytyvät aineistossa hyvin heteronormatiivisina, sillä ne vaikenevat ei-heterouteen liittyvistä aiheista eivätkä ne tunnu tiedostavan lehtijutuissa esiintyvien mahdollista ei-heteroseksuaalisuutta. Näin ne eivät tarjonneet yhtäkään funktiota, ellei lehtien harjoittamaa vaikenemista ja sivuuttamista itsessään pidetä tietona ja epätoivottuna tietona.

Löysin siis haastateltavien sanomalehti- ja aikakauslehtikokemuksista neljä funktiota, jotka ovat epätoivottu tieto, tieto, kiintymyksessä ihailu ja yhteydessä kaltaisiin -funktion vertaistuki.

Juvosen mukaan 1950-luvulla skandaalihakainen ajanvietelehdistö oli homoseksuaalisuutta koskevien asenteiden ja tietojen keskeisin välittäjä. Näin itse viestin oli viesti siitä, että homous on niin skandaalinomaista, että se sopii skandaaleihin erikoistuneeseen lehdistöön. (Juvonen 2002, 76–77, 114.) Aineistossani oli ennen-vaiheen muisteluissa huomattavissa sama asia, sillä haastateltavien lehtilistassa noin puolet oli skandaalilehtiä. Seuraavat sitaattit osoittavat, että lehden keskittyminen törkyyn oli tae siitä, että siinä mitä todennäköisimmin käsiteltiin myös homoseksuaalisuutta.

Hymyhän oli ihan törkyä. Mä uskon, et siel on kans ollu jotain aihetta.

A: Tai olikohan Seiskapäivää jo silloin, koska mä muistan, että sieltä mä oon ainakin jossain vaiheessa, kun mä oon ollut yläasteella, mä oon lukenut, et on jotain naisparia haastateltu ehkä tai jotain tällasta.

B: Se tais syntyä vuonna 92, Seiska

A: No, se se varmaan.

B: koska sillä on nyt 15-vuotissynttärit ((yl. naurua)). Mä luin jostain.

A: Okei, se on ollut ehkä semmonen, Seiskapäivää täytyy mainita, koska siellähän haetaan just kaiken maailman friikkejä.

Ennen- ja nyt-vaiheen välillä on tapahtunut muutosta juuri edellä mainittujen skandaalilehtien osalta. Kun ennen-vaiheessa median kaikki ei-heteroutta koskevat maininnat kiinnostivat haastateltavia, myös skandaalilehdet näyttäytyivät tasavertaisina viestiminä muiden kanssa. Nyt-vaiheessa näiden merkitys oli vähentynyt huomattavasti. Niiden tilalle olivat tulleet erikoislehdet kuten feministinen aikakauslehti Tulva sekä ruotsalainen ja brittiläinen hlbt-väelle suunnattu lehti, joita käsitellen tarkemmin tuonnempana.

Ennen-vaiheessa haastateltavat eivät etsineet sanomalehdistä ei-heteroutta käsitteleviä sisältöjä, eivätkä he erityisemmin odottaneet kohtaavansa niitä, mutta toki iloitsivat niitä nähdessään. Sama linja tuntuu jatkuvan myös nyt-vaiheessa.

Lehtien käyttämistä leimaa enemmän ei-sosiaalisuus kuin sosiaalisuus. Kuitenkin pääosa aineistosta on ennen-vaiheesta, jolle ei-sosiaalisuus oli muutenkin ominaista.

5.4.3 Televisio

Haastateltavilla oli paljon muistoja televisiosta ja televisionkatsomistilanteista. Näin aineistoni on samoilla linjoilla kuin Juvosen toteamus, että televisio on antanut Helsingin Sanomia enemmän avoimesti homoina ja lesboina eläville julkista tilaa ja näkyvyyttä (Juvonen 2004, 51). Aineistoni ei tosin suoraan ota kantaa Helsingin Sanomien ja eri televisiokanavien määrällisiin eroihin, mutta mi-

tä sisällön merkitykseen tulee, televisio näyttäytyy Helsingin Sanomia – ja ylipäänsä sanomalehtiä – tärkeämpänä.

Pohdin, voisinko jaotella television ja elokuvat omiksi luokikseen. Ongelmaksi nousivat elokuvat, jotka haastateltavat olivat nähneet televisiosta. Kumpaan luokkaan ne sitten kuuluvat? Eronteko sillä perusteella, olivatko haastateltavat nähneet elokuvat televisiosta vai elokuvateatterissa, tuntui keinotekoiselta. Toisaalta kaikkien elokuvien niputtaminen elokuva-luokkaan tuntui ongelmalliselta, koska elokuvat ovat osa television ohjelmistoa ja koska haastateltavien elokuvamuistoista osa liittyi kinkkiseen katsomistilanteeseen television ääressä. Näin päädyin poistamaan elokuva-luokan ja su-lauttamaan elokuvat televisioon.

Kuudesta funktiosta televisio täyttää kaikki eli tiedon, kiintymyksen, yhteys kaltaisiin -funktion ver-taistuen, avun ulostulossa, epätoivotun tiedon ja epätoivotun avun ulostulossa. Vahvimmin televisio toimii ihailun kohteiden tarjoajana, mihin liittyy television kyky välittää ja herättää tunteita. Tele-visiosta katsottiin ihailen muun muassa Xena- ja Bad Girls -sarjoja. Seuraava sitaatti kertoo, kuinka jopa rutiininomaista televisiosarjoihin liittyvä ihailu ennen-vaiheessa oli.

A: Mul oli aina jokaisessa televisiosarjassa, jota mä katoin, joku semmonen, mistä tykkäs enemmän.

B: Vähän jopa semmonen pakkomielteen omainen

A: Niin.

B: Semmonen joku naishahmo.

A: Hmm [hymähtää myöntymisen merkiksi] ((nauraa)).

C: Ei koskaan mies.

Samastumiseen liittyy esimerkiksi Kyra Kyrklundin ratsastuksen katsominen ja Ullavan Cowboyt -ohjelma. Yhtä lailla Ullavan Cowboyden voi ajatella tarjoavan vertaistukea. Tietoa ovat tarjonneet esimerkiksi televisiouutiset ja Poliisi-tv, vaikka Poliisi-tv:n annin voi luokitella myös epätoivotuksi tiedoksi, sillä homoseksuaalisuutta käsitelleessä ohjelmassa homoista sai haastateltavien mukaan kuvan huumeita käyttävinä, väkivaltaisina ja rikollisina seksihulluina. Televisiosta on yhden muis-ton mukaan ollut apua ulostulossa, kun haastateltava kertoi tuntemuksistaan sukulaiselleen heidän katsottuaan yhdessä Boys Don't Cry -elokuvan. Epätoivottu apu ulostulossa -funktio liittyi epämiel-lyttäviin katsomiskokemuksiin vanhempien kanssa.

Ennen- ja nyt-vaiheita vertaamalla voi huomata, että televisio on molemmissa vaiheissa tärkeä. En-simmäisiin havahtumisiin omasta kiinnostuksesta tyttöihin liittyi parilla haastateltavalla juuri televi-siosarjojen naishahmot. Yhtä lailla yksi haastateltava tajusi elokuvateatterissa istuessaan, että hän todellakin on ihastunut tyttöön. Tunteita ravistelllessaan televisio – ja elokuva – tuntuvat siis edesauttaneen omien tunteiden tajuamista ja hyväksymistä.

Sosiaalisuusulottuvuudessa television käyttö on ollut sekä ei-sosiaalista että sosiaalista. Ei-sosiaalisuutta voi osakseen selittää television pääfunktiolla ihailulla. Ihailu, ja vieläpä omaan sukupuoleen kohdistuva ihailu, voidaan kokea niin henkilökohtaiseksi asiaksi, että sen jakaminen muiden kanssa ei ole ollut todellinen vaihtoehto. Toisaalta television välittämä vahva emotionaalisuus myös tekee siitä katsojilleen läheistä ja näin sellaista, josta halutaan puhua. Vaikka ennen-vaiheessa sisällöstä olisi halunnutkin puhua, silloin haastateltavat kuitenkin enemmän vaikenivat kuin puhuivat. Nyt-vaiheessa puhuminen on ennen-vaihetta yleisempää.

5.4.4 Radio

Olin jo lesbouden medianäkyvyyden historiaa käsittelevää lukua kirjoittaessani huomannut, että tutkimuksia ei-heteroseksuaalisuuden esiintymisestä radiossa ei ollut. Tämän pohjalta oletin, että haastateltavani eivät muistelmissaan tai nykyajan tärkeitä tiedostusvälineitä miettiessään mainitse radiota. Kun radio ei keskusteluissa sitten vilahtanut, päätin kysyä, mitä radiomuistoja haastateltavillani sattuisi olemaan. Vastauksena oli ensin litania kieltoja, että radiosta ei ole jäänyt mitään mieleen. Sen jälkeen haastateltavat muistelivat Radio Mafian olleen Yle X:ää homomyönteisempi ja muistivat kuulleen Boys Don't Cry- ja Fucking Åmål -elokuvista Radio Mafiasta. Yksi haastateltavista on kuunnellut paljon internetin kautta Ruotsin radiota ja muisteli sen käsitelleen homoutta laveasti. Hän kertoi myös ruotsalaisesta kaupallisesta kanavasta, jonka juontaja oli aamulähetyksessä tullut ulos kaapista. Tässä olivatkin kaikki aineistoni radioviittaukset.

Viittaukset osoittavat haastateltavien käyttäneen radiota ennen kaikkea tietolähteenä. Aineistoa radion sosiaalisesta ulottuvuudesta ei kertynyt. Aikaulottuvuuskin jäi tyngäksi, sillä haastatteluissa oli puhetta vain radiosta ennen-vaiheessa. Tällaista puhetta tuotettiin siksi, että kysyin radiomuistoja. Kuitenkaan haastateltavat eivät ottaneet omatoimisesti esille radion merkitystä, mikä kertonee radion olevan yhtä merkityksetön niin nyt- kuin ennen-vaiheessakin.

Seppä ei kirjoita gradussaan radiosta lainkaan, kun kuitenkin niin aikakaus- ja sanomalehdet, televisio, internet, romaanit, tietokirjat, sarjakuvat sekä runous puhuttavat potentiaalisen ei-heteron sisällönsä vuoksi (Seppä 2006, 51–52, 77–78, 85). Miksi radio loistaa sekä Sepän että minun työssäni pitkälti poissaolollaan? Eikö se todellakaan tarjoa aineksia ei-heteroa identiteettiään työstäville? En oikein usko tähän, sillä radio on kuitenkin sisällöltään hyvin monipuolinen. Liittyykö radion vähäinen osuus siihen, että sitä helposti kuunnellaan toisella korvalla? En kuitenkaan usko tähänkään,

sillä itseä kiinnostava aineisto luultavasti pysäyttäisi kuuntelemaan ja näin kuuntelukokemus mitä todennäköisimmin myös jäisi mieleen.

Yhden selityksen radion vähäiseen osuuteen antaa Alasuutari (1999a) miettiessään radion näkymättömyyttä hänen omassa ja muiden tutkimuksissa. Alasuutari kertoi kysyneensä haastateltaviltaan, kuinka paljon nämä kuuntelevat radiota. Vastauksena oli usein, että radiota tuskin kuunnellaan, mutta asiaa tarkemmin selvitettyä ilmeni, että haastateltavien päivärytmiin kuului useita tilanteita, joissa radio oli päällä. Radion kuuntelu on siis kuuntelijalle itselleen melko huomaamatonta toimintaa, sillä hän ei niinkään tunne tulevaisuutta puhutelluksi yleisön jäsenenä. Syynä on myös se, että radiota kuunnellaan usein jonkin muun työn ohessa ja näin huomio kiinnittyy vain radion välittämään sisältöön, ei itse välineeseen. (Alasuutari 1999a, 92–94.)

5.4.5 Internet

Naisia rakastavat naiset ovat löytäneet tiensä internetiin. Syynä tähän lienee Susan K. Burken esittämä toteamus siitä, että lesbojen täytyy heteroseksuaalisessa maailmassa miettiä tarkkaan, keille he paljastavat seksuaalisen suuntautumisensa. Tällä puolestaan on vaikutusta siihen, kuinka helposti he tutustuvat muihin kaltaisiinsa. Helpotuksen ongelmaan on tuonut internet. (Burke 2000, 591.)

Internetin tärkein funktio aineistossani onkin yhteys kaltaisiin -funktion kontakti. Funktioiden jaottelu -alaluvussa ollut esimerkki naisparin lapsen saantia käsittelevästä blogista kuitenkin osoittaa, kuinka monia eri funktioita internetillä voi olla. Funktioista internet täyttää aineistoni perusteella neljä: tiedon, kiintymyksen, yhteyden kaltaisiin ja avun ulostulossa. Haastateltavilla tuntui olevan internetiin liittyen vain positiivisia muistoja, eikä se siis saanut luokituksekseni yhtään dysfunktiota.

Internetissä haastateltavat seuraavat nykyään erityisesti eri keskustelufoorumeita ja blogeja. He ovat myös katsoneet televisiosarjoja netistä sekä etsineet tietoa televisiosarjoista ja ihailemistaan julkkiksista. Osalle haastateltavista internet oli ollut merkittävä jo ennen-vaiheessa. Voi siis sanoa internetin olevan sekä ennen- että nyt-vaiheessa haastateltaville hyvin tärkeä.

Meille tuli kotiin 96 netti ja mä aloin irkkaamaan silloin. Se oli kevät 96, mä olin ysiluokalla silloin. Silloin sieltä kyllä irc-kanava löytyi, ei mitään suomalaista. Kyl siel oli sit joku tämmönen Fingay, mut siel oli vaan poikia. Mut siis et löytyi tämmönen kansainvälinen juttu, et nettiseksiä ois ollut tarjolla, irkkiseksiä siis ((yl. hymähtelyä)). Jee, jee, mut mä en kyllä muista sellaista harrastaneeni, mutta tarjouksia tuli. Se ei ollut mikään tiedon- [saantikanava], mutta oli se yhteydenpito- [kanava]. Se oli tosi rakasta. Et mä tajusin, että netin kautta voi olla tästä jotain iloa. Ja kyllä silloin jo varmaan oli jotain, se oli aikaa ennen Googlea, mutta oli Altavista kuitenkin ja mitä näitä nyt oli. Kyllä mä silloinkin hain jo netistä jotain. Ja silloin kun ei ollut niin paljon tarjolla, niin mikä tahansa kelpas. Ja joku deitit.net vai onks se ollut mikä, kai sellanen on vieläkin olemassa, niin se oli jo joskus silloin, se oli kuitenkin lukioaikana. Mä muistan, että mä oon jonkun kans kirjoitellut sitä kautta.

Esimerkiksi kun netti tuli, joskus tossa 90-luvun lopulla, mä asuin silloin kotona vielä. Niin sitte ku asu pienessä kaupungissa, niin sit tuli tavallaan, sieltä löytyi kauheesti kaikkia hienoja juttuja, mistä ei osannut kuvitellakaan ja imi sitä tietoa ja sensisältöistä tietoa itteensä.

Netti on alusta asti ollut tärkein tai sitten sitä kautta saa tietoa muistakin medioista tai sitä kautta on saanut kuulla kaiken maailman leffoista, mitä tulee tai jostain kirjoista, mitä on olemassa, esimerkiksi kun mä olen Seta-foorumia lukenut ja kirjoitellut. Niin mul oli hirveä määrä leffoja ja kirjoja, mitä mun piti kirjastosta hakea, mitkä liittyi aiheeseen, koska en ollut aikaisemmin jotenkin tajunnut, et niitä on niin paljon. Oli nähnyt vain muutaman, mitä oli valtamediassa käsitelty. Sit jotenkin oli hirveän innoissaan siitä, ensimmäiset kuukaudet varsinkin, ja ei oikein mitään muuta luenutkaan ((naurahtaa)), katonutkaan. Mutta kyl se sit tosiaan vähän on jäänyt, mutta kyllä nyt vieläkin aika [lailla] kiinnostaa.

Mä en käyttänyt nettiä oikeastaan ollenkaan, ennen kuin meille tuli kotiin kone [kolme vuotta sitten]. Enkä siis osannut käyttää yhtään. Niin oli se hieno, kun sieltä saa kaikkea, mitä ei oo ikinä kuullutkaan, niin paljon elokuvia tai tällasta. Et kenenkään kanssa [en ollut] keskustellut sellaisesta aiheesta, mitä voit lukea tuolta. Et oli se uusi ovi. En usko, että etsisin niitä lesbisiä aiheita mistään muualta kuin sieltä. Et jos ei sitä konetta olisi, niin luultavasti mua ei kiinnostaiskaan ((naurahtaa)). Et en mää lähtis johonkin kirjastoon sitä tietoa etsimään, mutta kun se on kotona, niin se on viihdyttävää.

[--]

Mä seuraan kans just Seta-foorumia ja Ranneliikettä, Lepakkolaaksoa, näitä, mutta enemmän Seta-foorumia kyllä, et ei niitä muita niin aktiivisesti. Emmä varmaan eti tietoa tai että ehkä enemmän ihmisten mielipiteitä, niitä keskusteluja. Ja sitten mä oon taas hakenut ihan hirveesti kaikkea tietoa kaiken maailman elokuvista, mutta et ei varmaan oikeastaan muuta kuin just ne ihmisten mielipiteet ja sitten kirjat sekä leffat, enemmän leffat [mistä haluaa tietoa netistä].

Marjo Laukkanen (2004) tarkastelee artikkelissaan nuorten tyttöjen Demi-lehden kaappi-otsikolla nimettyjä nettikeskusteluja, joissa biseksuaaleiksi tai lesboiksi paikantuvat teinitytöt juttelevat keskenään. Kaappi-keskustelut näyttäytyvät näille tytöille itsemäärittelyä tukevana paikkana. Kaappi-keskusteluissa ihanista tytöistä puhuvaa pidetään automaattisesti tyttönä, joten niissä ei vallitse heteronormatiivinen oletus. (Laukkanen 2004, 49, 56, 59.) Näin nettikeskusteluiden voi ajatella toimivan eskapistisesti tarjotessaan pääsyn ei-heteronormatiiviseen – tai mahdollisesti homonormatiiviseen – maailmaan. Heteronormatiivisuuden lisäksi internetin maailma ylittää myös muita rajoja – nimittäin kansalliset rajat, kuten Mustola muistuttaa (Mustola 2007, 36).

Pauliina Kauppila (1997) on viestintätieteiden gradussaan tutkinut aineistossanikin esille tullutta Sapfo-listaa viestintäympäristönä. Vuonna 1993⁶³ perustettu lista on tarkoitettu itsensä lesboksi määritteleville ja lesboudesta kiinnostuneille naisille. Kauppilan tulosten mukaan listalle on liitytty, koska siellä on odotettu olevan mielenkiintoisia keskusteluja ja sieltä on toivottu saatavan tietoa ajankohtaisista tapahtumista. Listalle liittyjät ovat toivoneet voivansa keskustella tai lukea esimerkiksi lesboelämäntapaa ja -identiteettiä, naiseutta ja sukupuolisuuutta sekä naistutkimusta koskevista asioista. Lisäksi listalle on liitytty uteliaisuudesta ja tiedonhalusta. Listan on odotettu tarjoavan

---

⁶³ Sapfo-lista on Euroopan ensimmäinen lesbojen sähköpostikeskustelulista (Mustola 2007, 36).

myös yhteisöllisyyttä, ajanvietettä ja viihdettä. Suurin osa Kauppilan kyselyn 44 vastaajasta oli sitä mieltä, että lista on vastannut heidän odotuksiaan ainakin suhteellisen tyydyttävästi. Vastauksista ilmeni selvästi, että listalle toivottiin olemassa olevaa vähemmän teoreettista ja käsitteellistä akateemista keskustelua ja sen sijaan enemmän omakohtaisia kertomuksia ja tuntemuksia, arkista jutustelua sekä huumoria. Kolmannekselle vastaajista Sapfo-lista oli melko tärkeä tai mielenkiintoinen mutta ei elintärkeä. Noin neljäsosa vastaajista määritteli Sapfo-listan tärkeäksi tai hyvin tärkeäksi itselleen. Syynä erityiseen tärkeyteen oli muun muassa se, että listan avulla saattoi kokea yhteyttä muihin samoin tunteisiin. Yleisimpiä syitä listalla olemiseen oli esimerkiksi se, että sieltä sai vaikkapa kirjauutuuksista ja tapahtumista tietoa, jota ei yleensä muualta saa sekä listan tarjoama yhteenkuuluvaisuus. Kauppilan mukaan ne listalaiset, joiden identiteetti ei enää ole ongelmallinen tai vahvistamisen tarpeessa, ovat listalla siksi, että siellä voi seurata suomalaisen lesbomaailman menoa, kun taas muut ovat listalla huomatakseen, että on olemassa toisiakin samanmielisiä. (Kauppila 1997.)

Kauppilan haastateltavien toiveet Sapfo-listalle liittymisen aikoihin ja syyt siellä olemiseen ovat hyvin samanlaisia kuin haastateltavieni perustelut keskustelufoorumien seuraamiseen. Tärkeää on siis yhteys muihin samanmielisiin. Heiltä on saanut vertaistukea ulostuloon, heidän mielipiteitään halutaan kuulla, heiltä toivotaan saatavan tietoa esimerkiksi mielenkiintoisista elokuvista ja kirjoista sekä lisäksi halutaan kokea kuulumista samaan yhteisöön. Seuraavalle puhujalle yksi syy seurata Sapfo-listaa on se, että hänelle tutut ihmiset kirjoittelevat sinne. Näin lista vahvistaa yhteisöllisyyttä.

Mitä mä seuraan vaan vähän toisella silmällä, on just toi Sapfo-lista. Kyl sieltä tulee sekä vinkkejä kaikesta just mitä telkkarista tulee, mut toisaalta se on myös yhteyden-, ei nyt yhteydenpitoa tuttuihin, mutta siel tavallaan kun tutut ihmiset kirjoittelee sinne, niin, on se nyt semmonen. Välillä niitä tulee deletoitua sitten kokonaan niitä viestejä, kun sieltä tulee melkein joka päivä tai joka toinen päivä. Kyllä yleensä mä sitten sen aukaisen.

Koska haastateltavat suuntaavat internetissä usein keskustelufoorumeille, korostui aineistossa internetin sosiaalinen luonne muihin viestintävälineisiin nähden. Toki internetin käyttöäkin voi luonnehtia ei-sosiaaliseksi, jos vaivihkaa surffailee netissä eikä halua näkemäänsä muiden kanssa jakaa.

5.4.6 Valta- ja vastamedia

Alakulttuuria ei ehkä näe valtamediassa, vaan siellä näkyy just se osa, mikä sit on samaa kuin hetero, mutta ((naurahtaa)) lesbo.

Toivoin etukäteen, että haastatteluissa tulisi esille se, mikä haastateltaville on mediassa ollut tärkeintä. Ajattelin, että tämä kattaa niin valta- kuin vastamediankin sisältöjä. Kuitenkin valtamedia hallitsi jokaista haastattelukertaa. Kysymykseen vastamediasta sain vastaukseksi esimerkiksi alakulttuurin sarjakuvia ja bändejä. Toisaalta edellä esitellyistä internetin sisällöistä esimerkiksi jouk-

koviestinnäksi määriteltävät blogit voi lukea vastamediaksi, jolloin vastamedian osuus aineistossa suurenee.

Haastatteluissa halusin selvittää, mikä merkitys Suomen ainoalla hlbt-väelle suunnatulla aikakauslehdellä eli Z-lehdellä⁶⁴ on ollut ja on haastateltavilleni. Olin hienoisen yllättynyt siitä, että haastateltavani pitivät lehteä suhteellisen merkityksettömänä niin ennen- kuin nyt-vaiheessakin. Vain yhdelle haastateltavista Z oli ollut tärkeä.

Haastattelija: Sit mä oisin halunnut Z-lehdestä kysyä, et onks se ollut teille tärkeä ja onks se edelleen tärkeä?

A: Ei oo.

B: Mä en oo kans koskaan lukenut.

C: Mul tuli silloin joskus, silloin kun mä rupesin tätä asiaa enemmän ajattelee, et teinikäisenä ja silloin tuli Z-lehti. Et silloin se oli tärkeä ja se oli varmaan ainut sellanen, mikä oli, ei siihen aikaan hirveesti mitään muuta ollut vielä. Eikä pienessä kaupungissa ainakaan. Mut emmä oo sitä vuosikausiin enää lukenut ollenkaan. Se oli merkittävä silloin alkuvaiheessa.

D: Mä oon ymmärtänyt, et se on aikaisemmin ollut jotenkin asiapitoinen ja et siinä vaiheessa ku mä siihen tutustuin, ni se rupes olee semmost viihdehuttua. Ei mua kiinnosta mitkään matkaraportit minnekään Bulgariaan ((yl. naureskelua)), Lontooseen tai minnekään sinne, missä voi käydä ostamassa jotain. Ni et ei se oo sinänsä ollut merkittävä.

Haastattelija: Koskaan sitte oikeestaan?

D: No, totta kai sitä nyt mielenkiinnosta lukee aina, kun sen saa, mutta et ei. Ei esimerkiksi siihen asti, että tilais sen.

E: Mullekaan ei ollut yhtään tärkeä. Et mä en oo kauheen montaa numeroa ees lukenut. Että vasta jälkeenpäin havahtunut, et voi että, ois varmaan ollut tosi hyvä silloin jossain vaiheessa, et ois lukenut sitä, silloin just niinä kaappivuosina. Mut ei silloin taas tullut mieleenkään, että tilais sitä. Sitte taas mun homokaveri just kerto, että hänelle on se tullut kymmenen vuotta, just ku se tulee jossain ruskeessa kirjekuussa. Sitä kai tulee sille edelleenkin ja se on sille tosi tärkeä juttu.

Osa Sepän haastateltavista suhtautui Z-lehteen negatiivisesti, mutta osalle se oli tärkeä. Z-lehti oli identiteetin vakiintumisvaiheessa Sepän haastateltavien keskuudessa suosituin lehti. (Seppä 2006, 53, 65, 73, 78, 86.) Sepän ja minun tulokset poikkeavat Z-lehden osalta toisistaan. Haastateltavieni suhdetta Z-lehteen ei mielestäni voi kuvata negatiiviseksi vaan ennemminkin välinpitämättömäksi.

Vastamediaksi voi luetella myös sarjakuvat ja omakustannelevytyt, jotka välittävät alakulttuurin ääntä.

Haastattelija: Nyt me voitais tähän kohtaan laittaa piste ja jatketaan sitten seuraavalla kerralla. Mutta jäiks teil nyt jotain hampaankoloon, mitä te haluaisitte nyt kakasta ulos?

A: Sarjakuvat!⁶⁵ Siis mä oon ainakin niit kahminut kaiken, mitä mä oon saanut käsiini, koska siel on ihan oikeesti sitä alakulttuurin ääntä, sitä valtavaa monipuolisuutta.

Haastattelija: Tää olikin hyvä, koska mä en ois tota ite ajatellut.

A: Sellasta lesbisyyden kirjoja mitä sieltä löytyy.

Haastattelija: Joo.

B: Niistähän sitä just löytyy ((naurahtaa))

A: Niin.

⁶⁴ Vuoden 2008 alusta lähtien Z-lehti on ilmestynyt nimellä Voltti.

⁶⁵ Lähetin likimain valmiin gradun haastateltaville luettavaksi. He eivät ehdottaneet juuri mitään korjauksia, mutta sarjakuvista eräs haastateltava toivoi mainittavan Alison Bechdelin sarjakuvakirjan Dykes to Watch Out For, joka oli ollut hänelle tärkeä.

B: silleen lesbojuttuja kyllä joo.

A: Et ku kaiken maailman asento-oppaatkin tässä on sarjakuvana tullut käsiin

Haastattelija: Aha.

A: et se on semmonen ihana ääni ja sitte tota samoin kun näitä omakustannelevyjä Haara-kiilaa ja Kitkerää neitsyttä ja Justin Casea ja tän tällstä, naisten bändejä.

B: Ei ne pelkästään kyllä omakustanne

A: No niin no, eihän Kitkerät neitsyet.

B: mutta siis et tollasii bändejä just

Siel [sarjakuvissa] on se arkinen ote olemassa. Ne on päiväkirjanomaisii, niin sitten se ei oo mitään julkisuuskuvaa mun mielestä pelkästään, vaan myös sitä semmosta dokumentaatiota omasta elämästä.

Sarjakuvat siis tarjoavat tietoa esimerkiksi asento-oppaillaan ja vertaistukea toimiessaan alakulttuurin yhteisenä kokemuksen välittäjänä. Niiden voi myös ajatella luovan ihailu- ja samastumiskohteita. Osalle haastateltavista sarjakuvat ovat olleet hyvin tärkeitä ennen-vaiheessa, eikä niiden merkitys ole nyt-vaiheessakaan huomattavasti pienentynyt. Sarjakuvien voi alakulttuurisuutensa vuoksi mieltää toimivan sosiaalisesti, sillä ne antavat harrastajille mahdollisuuden tutustua toisiinsa ja luoda näin paikkaansa lesbisessä sarjakuvayhteisössä.

Vaikka haastateltavat eivät olisi suomalaista Z-lehteä lukeneetkaan, he olivat tutustuneet nyt-vaiheessa brittiläiseen lesboille tarkoitettuun lehteen.

A: Niin, käytiin tilaa se uus brittilehti, sitä oon lukenut kyllä ((naurahtaa)).

Haastattelija: Mikä lehti?

A: Siis se on kanssa netistä löydetty. Se on ihan paperiversiona, mutta [Seta-] foorumilla siitä oli puhetta. Ihan sellainen siis, lesbojen aikakauslehti, ihan mielenkiintoinen, mutta mä en tiedä, et jos se ois suomalainen lehti, se ei luultavasti menestyis. Mä en tiedä, onks sillä Suomessa niin hirveesti markkinoita ((yl. hymähtelyä)), mutta ihan kiva sellainen ihan oma lehti, että pelkästään lesbonaisille.

Toinen haastateltava oli myös kuullut samasta lehdestä, mutta ei ollut erityisen innostunut siitä.

Mä kuulin siit brittilehdestä ekaa kertaa tossa muutama kuukaus sitte. Ja kävin sitte vähän selaillee kirjakaupassa, mut se oli tosi kallis. Totesin sit, et ei mua nää lehdet nyt niin paljon kiinnosta, et mä viittisin maksaa seittemää euroo jostain. Oli sitte miten hyvä tahansa ((naurahtaa)).

Yhdelle haastateltavista ruotsalainen QX-lehti on ollut jo pidemmän aikaa tärkeä.

Mul on ollut aika tärkeä toi QX, siis toi Ruotsin ilmaisjakelu, joka tulee viel Ruotsis joka julmetun kirjastoon varmaan ja mitä on jaossa usein vähän niinku jotain Cityä. Ei nyt ehkä yhtä kattavasti kuin mitä sitä täällä. Et sen mä oon ottanut joskus kauan sitten Tukholmasta mukaan ja sitä nyt kaks viime vuotta, ku mä oon sitte enempi ollut Ruotsissa ni [oon luenut]. En mä nyt varmaan joka numeroa oo lukenut. Ja niitähän on muitakin vastaavia ilmaisjakelujuttuja, mut ku toi on niistä laadukkain. Ja siel on hirveesti mainoksii ja kaikkee sellast tosi höttöö, mut on siel sit muutama aina hyvä artikkeli. Ja sit mä käyn sen QX:n sivuillakin aina joskus sitte lukee uutisia. Mut tosiaan, Z-lehti on aivan vieras verrattuna sit siihen ((naurahtaa)).

Kirjat-alaluvussa tuli jo esille, että haastateltavat olivat lukeneet hlbt-alakulttuuriin kuuluvia kirjoja. Tällaisiin alakulttuuriin teoksiin kuuluu sadomasokistinaisia käsittelevä kirja Julmia naisia. Mustola toteaa eroottisessa ja pornografisessa kirjallisuudessa lesbouden olevan perversio muiden jou-

kossa (Mustola 1996, 92). Haastateltava vahvistaa Mustolan toteamuksen lesboudesta vain yhtenä seksuaalisuuden muotona monien muiden joukossa eroottisessa genressä.

A: Mä oon sen verran seurannut noit fetissijuttuja, et siellä lesbous ei oo enää mikään juttu ((yl. hymähtelyä)). Siellä menee niin roolit sekaisin moneen kertaan. Mä oon jonkin verran saanut nähdä niit ulkomaalaisia alan lehtiä, ni ne on kyllä näyttäviä teoksia.

Haastattelija: Ni sielläkään lesbous ei oo mikään juttu?

A: No ei, ei.

Haastattelija: Joo, joo.

A: Ehkä enemmänkin vähän rasittavuuteen asti niin, että ollaan niin äärilaidassa ja ääripään tyyppejä, et sitte pitäis joustaa joka suuntaan ja olla avoin ihan kaikelle ja olla valmis rikko oomia rajojaan ihan joka aiheesta.

On hyvä lopettaa aineiston analyysiosuus ajatukseen omien rajojen rikkomisesta, sillä rajat – eivät tosin niinkään S/M-genressä vaan ylipäänsä – ovat toistuva teema aineistossa. Esille tuli niin eri identiteettikategorioiden välisiä, lesbouden sisäisiä, heteronormatiivisuuden ja tätä kyseenalaistavan katsantokannan välisiä kuin salatun ja ääneen lausutunkin välisiä rajoja.

5.5 Yhteenveto

Kertaan vielä lyhyesti empiriisen aineiston analyysin keskeisimmät tulokset.

Löysin aineistostani kuusi median käytön funktiota, joista neljä on toivottuja funktioita ja kaksi epätoivottuja eli dysfunktioita. Toivotut funktiot ovat tieto, kiintymys, yhteys kaltaisiin ja apu ulostulossa sekä epätoivotut funktiot epätoivottu tieto ja epätoivottu apu ulostulossa.

Tietofunktio on nimensä mukaisesti tarjonnut haastateltaville kaivattua tietoa lesboudesta, homoseksuaalien tilanteesta Ruotsissa ja lisäksi antanut konkreettista apua kuten tietoa järjestöistä ja homobaarien sijainnista. Kiintymysfunktioon kuuluu kaksi alaluokkaa eli ihailu ja samastuminen, jotka osoittavat selkeästi, että funktion avulla haastateltavat ovat voineet ihastua ja samastua sekä fiktiivisiin hahmoihin että mediassa esiintyviin tosielämän ihmisiin. Funktion laajuus muihin verrattuna kertoo sen tärkeydestä. Koska lesbisen identiteetin olennainen osa on kiintymys naisiin, ovat ihailu- ja samastumiskohteet tärkeitä tämän identiteetin rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Haastateltavien oli mediassa esiintyviä tosielämän ihmisiä helpompi kohdistaa romanttisia ja eroottisia tunteita fiktiivisiin hahmoihin, sillä nämä hahmot eivät muistuttaneet haastateltavia ympäröivän maailman heteronormatiivisuudesta eikä heidän erilaisuudestaan. Myös kolmannella funktiolla eli yhteydellä kaltaisiin on kaksi alaluokkaa: vertaistuki ja kontakti. Erona vertaistuen ja kontaktin välillä on se, että vertaistuki liittyy joukkoviestinnän sisältöjen vastaanottoon, kun taas kontaktissa haastateltavat itse ovat voineet viestiä muiden kanssa median välityksellä. Neljäs funktio eli apu ulostulossa ei ole niin merkittävä kuin edelliset funktiot. Tämä funktio ilmenee kolmenlaisissa tilanteissa: ensiksikin se tarjoaa konkreettisesti tilaisuuden tulla ulos kaapista, kun haastateltava elokuvan nähtyään kertoi läsnä olleille tuntemuksistaan. Toiseksi internetistä löytyneillä foorumeilla oli mahdollista valmistautua ulostuloon ja pohtia sitä jälkikäteen. Kolmanneksi media helpotti ulostuloa siinä mielessä, että se oli jakanut tietoa homoseksuaalisuudesta ja näin kaapin ulkopuolella olevat tiesivät, mitä lesbous on.

Epätoivottu apu ulostulossa kuvaa kiperiä medianseuraamistilanteita eritoten vanhempien kanssa, kun haastateltavat pelkäsivät puheen kulkeutuvan homoseksuaalisuuteen ja mahdolliseen ihmetteilyyn, miksi poikaystävää ei ole löytynyt. Toisena dysfunktiona on epätoivottu tieto, joka kuvaa niitä ahdistavia tilanteita, joissa media on pakottanut haastateltavat pohtimaan seksuaali-identiteettiään.

Funktioluokitukseni poikkeaa aiemmin esittelemistäni Herta Herzogin (1954/1995) ja Cecilia von Feilitzenin (1976) luokituksista siinä, että heillä molemmilla funktiot tuottavat vain tyydytystä ja

mielihyvää, eikä mukana ole dysfunktioita. Halusin kuitenkin nostaa esiin mielestäni merkittävät dysfunktio- ja luokat. Vaikka ne eivät kerro tarkoitusta, johon haastateltavat halusivat mediaa käyttäen, ne kuitenkin paljastavat ne tarkoitukset, joihin haastateltavat olosuhteiden pakosta mediaa myös käyttävät. Yhtäläistä Herzogin ja von Feilitzenin töissä sekä tässä työssä on sen sijaan se, että meillä kaikilla on luokka, joka sisältää ajatuksen toiveajattelusta ja luokka, jossa olennaista on tiedonsaanti.

Kuusi funktiota jakautui viiden viestintävälineluokan eli kirjojen, lehtien (sisältää sanoma- ja aikakauslehdet), television (sisältää elokuvat), radion ja internetin välillä niin, että lehtien pääfunktioiksi tulivat epätoivottu tieto ja tieto, television pääfunktioiksi kiintymysfunktion alaluokka ihailu sekä internetin pääfunktioiksi yhteys kaltaisiin -funktion alaluokka kontakti. Kirja-luokassa tulokset olivat niin hajanaisia, että pääfunktioita ei löytynyt. Radioviitteet olivat aineistossani niin vähäisiä, että niiden pohjalta ei voi tehdä johtopäätöksiä.

Tietofunktiota löysin kaikista viestinluokista, kun sen sijaan kontakti- ja epätoivottu apu ulostulossa -funktiot esiintyivät vain yhdessä viestimessä: kontakti internetissä ja epätoivottu apu ulostulossa televisiossa. On mielenkiintoista, miksi edellisen dysfunktion lisäksi myös toinen dysfunktio eli epätoivottu tieto osui juuri televisioon. Internet sen sijaan ei saanut yhtään dysfunktioita. Voiko siis internetissä selailemalla valita seuraamansa sisällön paremmin ja näin välttää itselle epämieluisat viestit?

Televisio näyttäytyi siinä mielessä kaikkein monipuolisimpana viestintävälineenä, että se ainoana sai kaikki kuusi funktiota.

Miten merkittäviä eri viestintävälineet sitten ovat olleet haastateltaville lesbisen identiteetin työstämisessä ja miten merkittäviä ne ovat sen ylläpitämisessä? Tärkeimpiä viestintävälineitä ennenvaiheessa olivat kirjat, aikakauslehdet, televisio, elokuvat ja internet. Nyt-vaiheessa haastateltavat etsivät lesbisiä sisältöjä todennäköisimmin juuri siitä viestintävälineestä, jota he eniten käyttävät eli internetistä.

Viiden viestintävälineluokan lisäksi selvitin valta- ja vastamedian suhdetta. Haastateltavat puhuivat enemmän valtamediasta, mutta vastamediastakin löytyi joitain mainintoja kuten sarjakuvat ja hltb-lehdet. Jos esimerkiksi internetin blogit sisällyttää vielä vastamediaan, saa vastamediaa paljon enemmän mainintoja. Vastamedia tuntui olevan haastateltaville läheinen, koska siellä oli nähtävissä lesbisyyden kirjoja ja arkisuutta. Vastamediaksi luokittamani sarjakuvat toimivat monipuolisesti niin tiedonvälittäjinä, vertaistukena kuin ihailu- ja samastumiskohteiden tarjoajainakin.

Halusin selvittää, käyttävätkö haastateltavat mediaa identiteetin rakentamisessa nyt eri tavalla kuin ennen. Analyysin avuksi jaottelin ajan kahtia ennen- ja nyt-vaiheeseen, jossa ennen viittaa aikaan ennen lesbisen identiteetin omaksumista ja nyt tilanteeseen, jossa haastateltavat ovat omaksuneet lesbisen identiteetin osaksi itsemäärittelyään. Ennen-vaiheessa haastateltavat innostuivat jokaisesta mediassa näkemästään lesbo-sanasta. Tuolloin mikä tahansa kelpasi. Nyt-vaiheessa mediaa seurattiin lähdekriittisemmin ja valikoiden. Enää pelkkä lesbous aiheena ei ollut niin kiinnostava, vaan usein lesbo-teemaan liittyi jokin muu haastateltaville läheinen tema kuten feminismi, sarjakuvat tai evankelisluterilainen kirkko.

Myös median seuraaminen oli muuttunut, sillä ennen-vaiheessa haastateltavat ajattelivat vain itseään, mutta nyt he miettivät myös sitä, millaista mediatarjontaa on lapsille ja nuorille tarjolla. Lisäksi median seuraamisesta oli tullut siinä mielessä sosiaalisempaa, että haastateltavat saattoivat puhua näkemästään ja lukemastaan niin heteroiden kuin muiden ei-heteroidenkin kanssa. Salailu on muuttunut ainakin jossain määrin avoimuudeksi.

Vuosien varrella haastateltavat ovat tutustuneet niin median avulla kuin muutenkin yhä enemmän muihin ei-heteroihin ja näin median merkitys muiden kaltaisten olemassaolon todistajana ja ei-heterouteen liittyvien tietojen, ihailu- ja samastumiskohteiden sekä vertaistuen tarjoajana on vähentynyt.

Koska identiteettikirjallisuudessa esitettiin, että identiteetin rakentamisessa samastumista olennaisempaa on eronteko, halusin katsoa, keistä haastateltavat ottavat etäisyyttä ja keihin he samastuvat. Selkein ero tehtiin heteroihin, mikä on hyvin ymmärrettävää, koska homoseksuaalisuudesta puhuttaessa juuri seksuaalisuutta pidetään asiana, joka erottaa homo- ja heteroseksuaalit toisistaan. Lesbojen sisäisessä eronteossa pääteemoiksi nousivat mediassa rummutettu lesbojen perhekeskeisyys ja erilaiset ulkonäöt. Homoihin otettiin etäisyyttä, mutta heihin myös samastuttiin. Samastumista koettiin esimerkiksi ulostuloon liittyvissä asioissa. Median esityksissä samastumista koettiin esimerkiksi arkisiin lesborepresentaatioihin. Yhtä lailla vaikeneminen mediassa esiintyvän ihmisen homoseksuaalisuudesta mahdollisti samastumisen, sillä tällöin tuli esille, että muutkin painiskelevat salaamisen ja kertomisen problematiikan kanssa.

6 Pohdinta

Työni alussa selvitin keskeiset käsitteet lesbo, heteronormatiivisuus, homonormatiivisuus, kaappi ja identiteetti sekä kävin läpi sitä, miten naisten välinen rakkaus on esitetty menneinä vuosikymmeniä mediassa. Teoreettisen ja historiallisen taustoituksen jälkeen esittelin tutkimusmenetelmäni ja -aineistoni ja lopuksi kerroin, millaisia tuloksia olin aineistosta saanut.

Heteronormatiivisuus osoittautui työssäni hyvin tärkeäksi käsitteeksi, sillä oikeastaan kaikessa haastateltavieni puheessa on näkemykseni mukaan kyse heteronormatiivisen yhteiskunnan tiedostamisesta ja siihen nähden oman paikan ottamisesta. Homonormatiivisuus-käsite oli heteronormatiivisuutta paljon pienemmässä osassa analyysissäni. Pyrin sen avulla nostamaan aineistosta esiin sellaisia hetkiä, joissa heteronormatiivisuus sai väistyä toisenlaisen normatiivisuuden tieltä. Kuten homonormatiivisuus-alaluvussa totesin, en kuitenkaan pidä homonormatiivisuutta käsitteenä erityisen onnistuneena. Pelkän homoseksuaalisuuden – tai kuten Bad Girls -sarjan tapauksessa vain valkoisen lesbofeminismin – normiksi asettava normatiivisuus on liian kapea-alainen. Lisäksi homonormatiivisuus ei pyristele pois normatiivisuuksien kilpalaulannasta, vaan asettaa ainoastaan oman norminsa. Täten kaikkia normeja vastaan asettuva queer näyttäytyy näkemykseni mukaan homonormatiivisuutta hedelmällisempänä tapana vastustaa heteronormatiivisuutta.

Pohdin myös kaappi-metaforaa ja sen käyttökelpoisuutta kuvastamaan homoseksuaalisuuden salaamisen ja paljastamisen problematiikkaa. Kritisoin kaappia ja siihen liittyvää tulla ulos -metaforaa siitä, että harvoin – jos koskaan – joku tulee vain kerran ulos kaapista, vaikka metafora näin antaa ymmärtää. Tavallista kaappia ihastuneempi olen lasikaappi-metaforaan, jossa kaapissa olevan homoseksuaalisuus on jo ulkomaailman tiedossa. Lasisuus tuo kaappiin näyteikkunatunnelman, joka mielestäni kuvaa hyvin sitä, että heteronormatiivisessa yhteiskunnassa jo pelkkä homoseksuaaliksi epäileminen asettaa ihmisen näyttille. Lasikaapin voi ajatella vertautuvan myös lasikattoon, ja näin kaapin voi nähdä lasikaton lailla olevan este uralla etenemisessä.

Kaappi liittyy myös itsemäärittelyyn. Lähdekirjallisuudesta yhdeksi tärkeimmäksi sitaatiksi nostin Eve Kosofsky Sedgwickin (1990) ajatuksen siitä, että homoseksuaalista identiteettiä koskeva määrittelyvalta on liukunut pois homoseksuaaleilta itseltään. Tämän ajatuksen innoittamana pohdin, millä perusteilla joku määrittelee itsensä lesboksi ja mistä tarve itsemäärittelyyn on peräisin.

Kaappi oli aineistossa vahvasti läsnä. Selvitin, onko kaappi näkynyt haastateltavien median käytössä ja onko media näkynyt kaapin käytössä. Median käytössä kaappi näkyi eritoten haastateltavien ennen-vaiheessa. Sen sijaan koko työn voi ajatella vastaavan kysymykseen, onko media näkynyt kaapin käytössä. Media on ensiksikin auttanut haastateltavia tajuamaan, että heidän ympärillään on kaappi eli että he eivät ole heteroita, mutta se on myös osoittanut, että kaapista voi tulla ulos ja että ulostulon jälkeen ei tarvitse vaipua maanrakoon vaan elämässä voi silti menestyä.

Jatkotutkimusaiheena kaappi olisi mielestäni mehevä. Olisi kiinnostavaa tarkastella, miten kaappi-metaforaa nykyään mediassa käytetään, sillä kuten alaviitteessä siteerasin, nykyään niin Ruotsin kuningas kuin katoliset papitkin tulevat ulos kaapista. Olisi syytä pohtia, mistä tällainen kaapin laajentunut käyttö kertoo. Kiintoisa aihe olisi myös se, miten media seksuaalivähemmistöihin kuuluvia yhä kaapittaa. Toisaalta vaikenemisen todentaminen on helpommin sanottu kuin tehty.

Kuten jo johdannossa lukijalle vihjasin, työni kävi läpi lesboidentiteetikriisin. Tämä liittyi ajatuksen essentialistisesta, konstruktivistisesta ja queerista identiteetistä. Aloitin työni siinä uskossa, että on olemassa lesboidentiteetti, joka saavutetaan tietyn prosessin jälkeen. Lesboidentiteetikriisin seurauksena jouduin pohtimaan, onko edes olemassa lesboidentiteettiä, onko olemassa ylipäänsä jotain prosessia vai onko kaikki vain toistotekoja. Välillä olin sitä mieltä, että työltäni on täysin pudonnut pohja, jos lesboidentiteettiä ei ole. Kun olin onneksi kerännyt aineiston jo työn alkuvaiheessa, en voinut enkä toki halunnutkaan heittää sitä hukkaan. Täytyi siis selvittää, miten aineisto suhteutuu lesboidentiteetin kyseenalaistamiseen.

Vaikka minulla oli vaikeuksia ottaa queer haltuun, aavistin silti, että siitä voisi olla hyötyä työssäni. Analyysissa olen yrittänyt tarkastella identiteettiä essentialismin, konstruktivismin ja queerin vinkkelistä. Olen selvitelty, miten nämä kolme erilaista hahmotustapaa esiintyvät haastateltavieni puheessa. Aluksi minusta tuntui, että aineistossa puhutaan vain essentialistisesti, mutta näkökulmaa vaihtamalla esille tuli myös konstruktivistisia ja queereja äänenpainoja. On syytä muistaa, että olin kutsunut haastateltavat juuri lesboina keskustelemaan lesboidentiteetistä. Tällainen lähtökohta ei tue puhetta, joka kyseenalaistaisi lesboidentiteetin. Tästä huolimatta aineistoon tuli mukaan puhetta, jossa kyseenalaistettiin identiteetikategoriat.

Queerin ajatus jatkuvasti toistetuista teoista soveltuu mielestäni hyvin median seuraamiseen. Näin haastateltavilla ei ajatella olevan sisäistä lesboydintä, jonka he oivaltavat olevan olemassa seuratesaan mediaa, vaan mediaa käyttämällä he tuottavat lesboutensa.

Lesboidentiteetikriisi näkyy konkreettisesti työssä siinä, että hahmottelin lesboidentiteetin tilalle uuden käsitteen, lesbisen identiteetin. Sanakaksikolla erottelen identiteetin luonteen, sillä lesboidentiteetti viittaa essentialistiseen, vakaaseen identiteettiin, kun taas lesbinen identiteetti kertoo identiteetin olevan konstruktivistinen tai queer. Ajatus perustuu substantiivien ja adjektiivien väliseen eroon, jossa substantiivi kertoo, mitä joku on kokonaan, kun taas adjektiivit osoittavat, mikä ominaisuus kuuluu jollekin. Ajattelenkin, että lesbinen identiteetti ei ole itsestään selvä olotila, vaan se vaatii koko ajan toistojen avulla ylläpitoa.

Muodostin haastateltavien puheesta lesbisen identiteetin rakentamisen neljä ensimmäistä vaihetta, jotka ovat hahmottaminen, tajuaminen, hyväksyminen ja kertominen. En väitä, että nämä vaiheet toistuisivat kaikilla ei-heteroksi itsensä nimeävillä. Kyseessä on siis vain malli siitä, miten haastateltavani ovat reflektoineet identiteettinsä rakentamisvaiheita. Vaikka mallin ulkoasu antaa ymmärtää, että osien välillä on selkeät rajat, tämä ei pidä paikkaansa, sillä osat saattavat olla ajallisesti päällekkäin. Miellän osat identiteetin neljäksi ensimmäiseksi vaiheeksi siksi, että kertomisvaiheen jälkeen ei ole luvassa pysyvää lesbinen identiteetti, vaan rakentamisprojekti jatkuu yhä.

Teoreettisesti kiehtovimpana kysymyksenä pidin juuri homo- ja lesbotutkimuksen perintönä olevaa essentialismin ja konstruktivismin välistä pohdintaa sekä niiden suhdetta queeriin. Queerista on helppo huumaantua, mutta sen niveltämisestä arkikokemuksiin ja arkisiin ongelmiin en ole vielä kään täysin vakuuttunut.

Tuskaillessani vanhanaikaista homo- ja lesbotutkimuksellista tutkimuskysymystäni, eräs kaverini lohdutti, että ehkä homo- ja lesbotutkimus onkin kuin kukkamekko, joka paljastuu muodissa olevaksi retroksi. Työni osoitti, että kukkakuosillakin on paikkansa, mutta hitiksi siitä ei ainakaan vielä ole. Ehkä homo- ja lesbotutkimuksen uusi renessanssi odottaa tuloaan.

Lesbouden medianäkyvyyden historia -lukua laatiessani mietin usein, kuinka ajat ovat muuttuneet. Miten menneiden vuosikymmenten naiset ovat voineet luoda identiteettiään, kun naisten välinen rakkaus on ollut mediassa aika lailla piilossa? Ja miten nämä naiset ovat suhtautuneet siihen, että esimerkiksi kaunokirjallisuudessa tai elokuvissa näkyessään naisia rakastavat naiset on esitetty esimerkiksi paheellisiksi viettelijättäriksi tai itsemurhaan päätyviksi hylkiöiksi? Millaista on ollut rakentaa identiteettiä, kun ei ole ollut Koululaista lohduttamassa, että homoseksuaalisuus on ohimevä tai joka tapauksessa ihan hyvä asia? Lisäksi tuntuu hätkähdyttävältä, että homoseksuaalisuuden käsittelemistä julkisuudessa rajoittanut kehotuskieltopykälä oli voimissaan vielä parikymmentä vuotta sitten. Ajat ovat siis muuttuneet parempaan päin. Kehityssuunta on siinäkin mielessä valoisa, että tarkastelemistani viestintävälineistä uusin eli internet on homoseksuaalisuusasiassa ollut erityi-

sen merkittävä – kuin uusi ovi, kuten eräs haastateltavani totesi. Se on mahdollistanut yhteyden kaltaisiin ja pääsyn kansallista mediamaisemaa laajempaan valikoimaan.

Puolistrukturoitu teemahaastattelu ryhmässä osoittautui tutkimuskysymystäni hyvin palvelevaksi metodiksi. Haastateltavat muistivat yhdessä enemmän kuin olisivat mitä todennäköisimmin yksin muistaneet. He myös toivat palautteessaan ilmi, että heistä oli antoisaa muistella muiden kanssa. Yksi haastateltavista käyttikin sanaa kollektiivinen muisti, joka mielestäni kuvaa hyvin haastattelussa vallinnutta yhdessä jakamisen ja muistelemisen ilmapiiriä.

Haastattelun jakaminen kolmelle kerralle palveli hyvin työtä, kun aikaisemmin puhuttuihin teemoihin oli mahdollista myöhemmin vielä palata. Kolme kahden tunnin haastattelukertaa oli mielestäni oiva määrä, sillä joka kerralla tuli uutta tietoa, mutta toisaalta kävi ilmi, että esimerkiksi muistelemisessa oli likimain kaikki olennainen jo sanottu. Haastattelujen lisäksi metodia olisi voinut laajentaa esimerkiksi päiväkirjoihin. Yksi haastateltava mainitsi, että hän on pitänyt yläasteaikana päiväkirjaa, johon hän on kirjannut pohdintojaan ja mediamuistojaan. Tämä olisi ollut mielestäni mielenkiintoinen lisä, mutta päätin keskittyä haastatteluihin, jotka itsessään tuntuivat riittävältä graduaineistolta.

Aineiston analysoinnissa oli haasteellista päättää, mitä aineistosta oikein etsin. Funktiot tuntuivat alusta asti luontevalta tavalla hahmottaa haastateltavien median käyttöä. Samoin eri viestintävälineiden tarkastelu funktioiden sekä analyysivälineiksi luomieni ajallisen ja sosiaalisen ulottuvuuden avulla tuntuivat käteviltä tavoilta perata aineistoa. Sen sijaan identiteettiin liittyvää puhetta ei ollut niin helppo jäsentää. Pähkäily kuitenkin kannatti, sillä mielestäni identiteettipuhe on nyt aktiivisessa dialogissa teoreettisen taustan kanssa.

Työni lähtökohtana oli mielikuva työstä, joka yrittää ymmärtää, miksi hän tuntee vetoa tyttöihin. Halusin kuuden haastateltavani avulla selvittää, miten tyttö näiden ajatusten huomaamisen jälkeen on muuttunut ja mikä rooli medialla tässä muutoksessa on ollut. On aika palata työn alussa esittämiini tutkimuskysymyksiin ja katsoa, vastasiko työni niihin.

Vastauksena pääkysymykseeni, millä tavalla mediaa käytetään lesbisen identiteetin rakentamisessa, voisi todeta, että mediaa käytetään siinä monipuolisesti. Haastateltavat ovat etsineet mediasta niin erottautumis- kuin samastumiskohteitakin ja todisteita siitä, että he eivät ole maailmankaikkeuden ainoita tytöistä tykkäviä tyttöjä. Lisäksi he ovat median avulla tutustuneet kaltaisiinsa ja luoneet mediasisällöistä puhuessaan suhdettaan niin heteroihin kuin ei-heteroihinkin.

Ensimmäinen alakysymys koski sitä, miten mediaa on käytetty lesbisen identiteetin rakentamisessa ennen ja miten sitä käytetään nyt. Yksinkertaistaen erona on se, että ennen-vaiheessa kaikki median maininnat lesboudesta kiinnostivat haastateltavia, mutta nyt-vaiheessa heitä ei kiinnostanut niinkään lesbous ylipäänsä, vaan sen täytyi liittyä johonkin heitä muutenkin kiinnostavaan aiheeseen. Voisi-kin ajatella, että ennen-vaiheessa haastateltavat loivat lesbistä identiteettiä ylipäänsä, mutta nyt-vaiheessa he haluavat vahvistaa tietynlaista lesbistä identiteettiä – lesbisen identiteetin peruskurssi on siis käyty ja nyt-vaiheessa on erikoistumisopintojen aika.

Toisena alakysymyksenä oli, tarvitaanko lesbisen identiteetin rakentamiseen myös vertaisia vai riittääkö pelkkä media sekä edeltäkö identiteetti yhteisöä. Näyttää siltä, että aika pitkälle haastateltavat ovat päässeet myös ilman vertaisiaan. Onhan niin, että voidakseen hakea kaltaistaan seuraa, täytyy pystyä määrittelemään, millainen itse on. Näin ollen identiteetin voi sanoa edeltävän yhteisöä. Pelkkä media on saattanut riittää alussa, mutta vertaisia on kaivattu vahvistamaan itsemäärittystä. Vuosien saatossa median merkitys on pienentynyt ja kaltaisten merkitys lisääntynyt.

Työni antama vastaus ei ole tyhjentävä, mutta sellaisesta on tässä konstruktoiden ja toistotekojen maailmassa turha haaveilla.

Koska työni on luonteeltaan hyvin laadullinen, tulokset kertovat ennen kaikkea kuudesta haastateltavastani eikä naisia rakastavista naisista yleensä. Työ antaa kuitenkin suuntaviivoja siihen, millaista yleisesti on ollut rakentaa lesbistä identiteettiä 1990- ja 2000-luvun alun suomalaisessa mediaympäristössä.

Työssä on seurattu mediaa lesbosilmälasien läpi. Mitkä silmälasit sinulla on päässäsi ja mitä niiden läpi näkyy?

Lähteet

- Alasuutari, Pertti (1999a) Cultural Images of the Media. Teoksessa Alasuutari, Pertti (toim.) *Rethinking the Media Audience. The New Agenda*, 86–104.
- Alasuutari, Pertti (1999b) Introduction. Three Phases of Reception Studies. Teoksessa Alasuutari, Pertti (toim.) *Rethinking the Media Audience. The New Agenda*, 1–21.
- Alasuutari, Pertti (toim.) (1999) *Rethinking the Media Audience. The New Agenda*. Lontoo: Sage.
- Aldrich, Robert (toim.) (2006) *Rakkaus samaan sukupuoleen. Homoseksuaalisuuden historia*. Helsinki: Multikustannus.
- Berlant, Lauren & Warner, Michael (2003) Sex in Public. Teoksessa Corber, Robert J. & Valocchi, Stephen (toim.) *Queer Studies. An interdisciplinary Reader*, 170–183.
- Brecht, Bertolt (1967) *Gesammelte Werke. Band 9*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Brown, Michael P. (2000) *Closet Space. Geographies of Metaphor from the Body to the Globe*. Lontoo: Routledge.
- Brown, Michael P. (2000) Epistemologies and Geographies of the Closet. Teoksessa Brown, Michael P. *Closet Space. Geographies of Metaphor from the Body to the Globe*, 1–26.
- Budge, Belinda & Hamer, Diane (toim.) (1994) *The Good, The Bad and The Gorgeous. Popular Culture's Romance with Lesbianism*. Lontoo: Pandora.
- Burke, Susan K. (2000) In Search of Lesbian Community in an Electronic World. *CyberPsychology & Behavior*, 3:4, 591–604.
- Butler, Judith (1990/2006) *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ciasullo, Ann M. (2001) Making Her (In)Visible. Cultural Representations of Lesbianism and the Lesbian Body in the 1990s. *Feminist Studies*, 27:3.
- Converse, Jean M. & Schuman, Howard (1974) *Conversations at Random. Survey Research as Interviewers See It*. New York: Wiley.
- Corber, Robert J. & Valocchi, Stephen (toim.) *Queer Studies. An interdisciplinary Reader*. Oxford: Blackwell.
- Eerikäinen, Hannu (2006) Halu ja nautinto järjen haasteena. Teoksessa Kinnunen, Taina & Puuronen, Anne (toim.) *Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat*, 13–43.
- Farquhar, Clare (2000) 'Lesbian' in a Post-Lesbian World? Policing Identity, Sex and Image. *Sexualities*, 3:2, 219–236.

- Feilitzen, Cecilia von (1976) *The Functions Served by the Mass Media*. Teoksessa Brown, Ray (toim.) *Children and Television*. Lontoo: Collier-Macmillan.
- Fuss, Diana (1990) *Essentially Speaking. Feminism, Nature & Difference*. New York: Routledge.
- Haamuheittoja (2007) Kuningas tuli ulos kaapista. *Helsingin Sanomat*, 3.11.2007, 118:301, Urheilu, B20.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Halminen, Laura (2006) ”Mies se oli”. Laulajasuosikki tunnusti homoutensa tv-lähetyksessä. *Iltalehti*, 24.2.2006, 26:45, Viihde, 26.
- Halperlin, David M. (1989) Is There a History of Sexuality? *History and Theory*, 28:3, 257–274.
- Hamer, Diane (1994) Netting the Press. Playing with Martina. Teoksessa Budge, Belinda & Hamer, Diane (toim.) *The Good, The Bad and The Gorgeous. Popular Culture’s Romance with Lesbianism*, 57–77.
- Hautanen, Tarja (2005) *Yksityistilaisuus. Turkulaisten homojen ja lesbojen kulttuurihistoriaa*. Helsinki: Seta-julkaisuja 18.
- Hekma, Gert (2006) Homojen maailma vuodesta 1980 nykypäivään. Teoksessa Aldrich, Robert (toim.) *Rakkaus samaan sukupuoleen. Homoseksuaalisuuden historia*, 333–363.
- Helsinki Pride’n sanasto. URL: <http://www.helsinkipride.fi/sanakirja.htm> (viitattu 27.11.2007)
- Herman, Didi (2003) ”Bad Girls Changed My Life”: Homonormativity in a Women’s Prison Drama. *Critical Studies in Media Communication* 20:2, 141–159.
- Hermes, Joke (1999) Media Figures in Identity Construction. Teoksessa Alasuutari, Pertti (toim.) *Rethinking the Media Audience. The New Agenda*, 69–85.
- Herzer, Manfred (2000) Kertbenys Leben und Sexualitätsstudien. Teoksessa Herzer, Manfred (toim.) *Karl Maria Kertbeny. Schriften zur Homosexualitätsforschung*. Berliini: Verlag rosa Winkel.
- Herzog, Herta (1954/1995) Päiväunia, lohtua ja neuvoja. Miksi päivittäissarjoja kuunnellaan ja mitä niistä saadaan? *Tiedotustutkimus* 18:3, 9–14.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Howard, John (1999) *Men Like That. A Southern Queer History*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hyvärinen, Matti & Peltonen, Eeva & Vilkkö, Anni (toim.) (1998) *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Jagose, Annamarie (1996) *Queer Theory*.
URL: <http://www.lib.latrobe.edu.au/AHR/archive/IssueDec-1996/jagose.html> (viitattu 24.1.2007)

- Jaskari, Ulla & Juvonen, Tuula & Vallinharju, Raini (toim.) (2005) *Vaarin paketti ja sateenkaarinappi*. Tampere: Työväen keskusmuseo Werstas.
- Jokinen, Arto (toim.) (1999) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press.
- Juvonen, Tuula (1993) Kurittomat kokemukset. Queer Studies lesbotutkimuksen haasteena. *Tiede & Edistys* 18:4, 277–283.
- Juvonen, Tuula (1997) Normatiivisen hyvän harhat. Teoksessa Lehtonen, Jukka & Nissinen, Jussi & Socada, Maria (toim.) *Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveystieteiden asiakkaina*, 11–17.
- Juvonen, Tuula (2002) *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia*. Tampere: Vastapaino.
- Juvonen, Tuula (2004) Nyt se näkyy, nyt taas ei. Heteronormatiivisuus ja homoseksuaalisuuden esillepano Helsingin Sanomissa. *Tiedotustutkimus* 27:2, 34–55.
- Kangasniemi, Hanna (1996) Kuvien välistä, kuvien takaa – miten tutkia lesboelokuvaa? Teoksessa Hekanaho, Pia Livia & Mustola, Kati & Lassila, Anna & Suhonen, Marja (toim.) *Uusin silmin. Lesbinen katse kulttuuriin*, 241–274.
- Kangasvuo, Jenny (2005) ”Wanna be bi?”. Biseksuaalisuus suomalaisessa lehdistössä. Teoksessa Karkulehto, Sanna & Valjus, Kati (toim.) *Valtamedia /vastamedia. Kirjoituksia mediakulttuurista*, 51–67.
- Kangasvuo, Jenny (2006) Joustolesbot identiteettihississä. Teoksessa Kinnunen, Taina & Puuronen, Anne (toim.) *Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat*, 198–214.
- Karkulehto, Sanna & Valjus, Kati (toim.) (2005) *Valtamedia /vastamedia. Kirjoituksia mediakulttuurista*. Acta Universitatis Ouluensis. B Humaniora 59. Oulu: Oulu University Press.
- Karkulehto, Sanna (2004) Mikä ihmeen queer? Queer-teoriasta kirjallisen ja visuaalisen kulttuurin tutkimuksessa. Teoksessa Pulkkinen, Veijo (toim.) *Lukulampun valo. Liisi Huhtalan juhla- ja muistikirja*, 209–245.
- Karkulehto, Sanna (2006) Seksuaalisen ruumiin modernit teoriat. Teoksessa Kinnunen, Taina & Puuronen, Anne (toim.) *Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat*, 44–70.
- Kaskisaari, Marja (1998) Rakkauden täyttymys. Seksuaaliset erot ja romanttinen rakkaus. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Peltonen, Eeva & Vilkkonen, Anni (toim.) *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*, 273–310.
- Kauppila, Pauliina (1997) *Postituslista viestintäympäristönä*. Vaasan yliopisto: Viestintätieteiden pro gradu -tutkielma. URL: <http://www.sappho.net/pau/index.html> (viitattu 6.3.2008)
- Kekki, Lasse (2006) Pervon puolustus. *Kulttuurintutkimus* 23:3, 3–18.

- Kidd, Warren (2002) *Culture and Identity*. Basingstoke: Palgrave.
- Kiilakoski, Tomi & Tomperi, Tuukka & Vuorikoski, Marjo (toim.) (2005) *Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Kinnunen, Taina & Puuronen, Anne (toim.) (2006) *Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.) (1998) *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Helsinki: WSOY.
- Kivikuru, Ullamaija (1998) Identiteetit viestinnässä. Samastumisen ja erottautumisen kierre. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto (toim.) *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*, 319–338.
- Kivilaakso, Katri (2007) Pirkko Saision tuotanto ja julkisuus – ”Mikä on elävän sanan kriteeri?” Teoksessa Mustola, Kati & Pakkanen, Johanna (toim.) *Sateenkaari-Suomi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*, 266–269.
- Koivunen, Anu (2006) Queer-feministinen katse elokuvaan. Teoksessa Mäkelä, Anna & Puustinen, Liina & Ruoho, Iris (toim.) *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*, 80–106.
- Kuorikoski, Niina (2005a) ”Lesbians are women. Sort of.” Lesbojen representaatioista *Queer as Folk* -televisiosarjan pohjoisamerikkalaisessa versiossa. Teoksessa Karkulehto Sanna & Valjus, Kati (toim.) *Valtamedia/vastamedia. Kirjoituksia mediakulttuurista*, 81–94.
- Kuorikoski, Niina (2005b) Television lesborepresentaatiot 2000-luvulla: Älä kerro äidille 2 ja L-koodi.
URL: <http://www.minna.fi/minna/artikkelit/kuorikoskilkoodi.html> (viitattu 2.12.2006)
- Larsson, Ritva (1996) *Hyvä lesbo, rekkakuski ja heterot. Toivotun ja kielletyn lesbouden hahmottaminen*. Tampereen yliopisto: Sosiologian pro gradu -tutkielma.
- Lassila, Anna (1996) Tutut rooli, tuntemattomat alueet. Butch, femme ja identiteettipoliittikan dekonstruktio. Teoksessa Hekanaho, Pia Livia & Mustola, Kati & Lassila, Anna & Suhonen, Marja (toim.) *Uusin silmin. Lesbien katse kulttuuriin*, 139–162.
- Laukkanen, Marjo (2004) Kaapitetut. Seksuaalinen suuntautuminen nuorten nettikeskusteluissa. *Tiedotustutkimus* 27:3, 49–62.
- Lehtinen, Virpi (1996) Rajoja ja repeämiä – lesbonäkökulma kirjallisuudentutkimuksessa. Teoksessa Hekanaho, Pia Livia & Mustola, Kati & Lassila, Anna & Suhonen, Marja (toim.) *Uusin silmin. Lesbien katse kulttuuriin*, 25–36.

- Lehtonen, Jukka & Mustola, Kati (toim.) (2004) ”Eihän heterotkaan kerro...”. *Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajakäyntiä työelämässä*. Tutkimukset ja selvitykset 2/04. Helsinki: Työministeriö.
- Lehtonen, Jukka & Nissinen, Jussi & Socada, Maria (toim.) (1997) *Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveystalveluiden asiakkaina*, Helsinki: Edita.
- Lehtonen, Jukka (1999) Pojista miehiä koulun heterojärjestyksessä. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*, 121–148.
- Lehtonen, Jukka (2005) Heteroita oomme kaikki? Kasvatuksen heteroseksuaalinen normi. Teoksessa Kiilakoski, Tomi & Tomperi, Tuukka & Vuorikoski, Marjo (toim.) *Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus*, 62–86.
- Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) (2003) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, Mikko (1999) Maskuliinisuus, kansallisuus, identiteetti. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*, 74–88.
- Liljeström, Marianne (toim.) (2004) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino.
- Luopa, Pauliina (1994) *Lesboidentiteetin kehitys näkyväksi ja avoimeksi elämäntavaksi. Historiallinen ja elämänkaarellinen tarkastelu*. Helsinki: Seta-julkaisuja 3.
- Löfström, Jan (1993) Identiteettipolitiikan loppu. Homo- ja lesbopolitiikka vuoden 2000 kynnyksellä. *Tiede & Edistys* 18:4, 284–297.
- Masso, Iivi Anna (2005) Yksilöllisyys, identiteetti ja oikeudet. Feminismin suhde poliittiseen liberalistiseen humanismiin. Teoksessa Oksala, Johanna & Werner, Laura (toim.) *Feministinen filosofia*, 128–142.
- McQuail, Denis (1997) *Audience Analysis*. Thousand Oaks: Sage.
- Morley, David (1999) ‘To Boldly Go ...’. The ‘Third Generation’ of Reception Studies. Teoksessa Alasuutari, Pertti (toim.) *Rethinking the Media Audience. The New Agenda*, 195–205.
- Morley, David (2003) Kuulumisia. Aika, tila ja identiteetti medioituneessa maailmassa. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Erilaisuus*, 155–186.
- Mustola, Kati & Pakkanen, Johanna (toim.) (2007) *Sateenkaari-Suomi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*. Helsinki: Like.
- Mustola, Kati (2005) Sateenkaarenkirjavia historiaa. Teoksessa Jaskari, Ulla & Juvonen, Tuula & Vallinharju, Raini (toim.) *Vaarin paketti ja sateenkaarinappi*, 10–15.

- Mustola, Kati (2007) Suomalaisten lesbo- ja homoliikkeiden historiaa. Teoksessa Mustola, Kati & Pakkanen, Johanna (toim.) *Sateenkaari-Suomi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*, 18–37.
- Månsson, Ulf (1984) Synti, rikos, ihmisoikeus – oikeustaistelun historiaa ja nykypäivää. Teoksessa Sievers, Kai & Stålström, Olli (toim.) *Rakkauden monet kasvot. Homoseksuaalisesta rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta*, 331–357.
- Mäkelä, Anna & Puustinen, Liina & Ruoho Iris (toim.) (2006) *Sukupuolishow. Johdatus feministiseen mediatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nikunen, Kaarina (2005) *Faniuden aika. Kolme tapausta televisio-ohjelmien faniudesta vuosittain taitteen Suomessa*. Tampere: Tampere University Press.
- Nykänen, Anna-Stina (2006) Viimeinkin kaapista ulos. *Helsingin Sanomat*, 5.3.2006, 117:63, Sunnuntai, D7.
- Oinas, Elina (2004) Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*, 209–227.
- Oksala, Johanna & Werner, Laura (toim.) (2005) *Feministinen filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pakkanen, Johanna (1996) Hänen ruusuiset käsivartensa – missä kulkevat Suomen lesbokirjallisuuden rajat? Teoksessa Hekanaho, Pia Livia & Mustola, Kati & Lassila, Anna & Suhonen, Marja (toim.) *Uusin silmin. Lesbien katse kulttuuriin*, 38–65.
- Pakkanen, Johanna (2007) Johdantoluento: Kaappi I. Naistutkimuksen yliopistoverkoston Hilman Kaappi & Camp – lesbo- ja queertutkimuksen klassikot -verkkokurssilla.
- Parkkinen, Marja-Leena (2003) *Ulos kaapista. Tositarinoita homoseksuaalisuuden kohtaamisesta*. Helsinki: Like.
- Pulkkinen, Tuija & Rossi, Leena-Maija (2006) Suomentajilta. Teoksessa Butler, Judith (1990/2006) *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*, 7–13.
- Pulkkinen, Tuija (1996) Keinotekoista seksiä? Luonto, luonnottomuus ja radikaali sukupuolipolitiikka. Teoksessa Hekanaho, Pia Livia & Mustola, Kati & Lassila, Anna & Suhonen, Marja (toim.) *Uusin silmin. Lesbien katse kulttuuriin*, 165–191.
- Pulkkinen, Tuija (2005) Feministisestä filosofiasta feministiseen teoriaan. Tuija Pulkkinen haastattelu. Teoksessa Oksala, Johanna & Werner, Laura (toim.) *Feministinen filosofia*, 119–127.
- Pulkkinen, Veijo (toim.) (2004) *Lukulampun valo. Liisi Huhtalan juhlakirja*. Oulu: TAIDA, Taideaineiden ja antropologian laitos.
- Radway, Janice A. (1984) *Reading the Romance*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

- Radway, Janice A. (1987) *Reading the Romance. Women, Patriarchy, and Popular Literature*.
Lontoo: Verso.
- Rantanen, Miska (2005) Johan on homoilla markkinat. *Helsingin Sanomat*, 17.4.2005, 116:104,
Sunnuntai, D6.
- Rich, Adrienne (1980/2003) Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence.
Journal of Women's History (2003) 15:3, 11–48. URL: [http://muse.jhu.edu/journals/
journal_of_womens_history/v015/15.3rich.html](http://muse.jhu.edu/journals/journal_of_womens_history/v015/15.3rich.html) (viitattu 10.1.2007)
- Ridell, Seija (1998) Suuri yleisönmetsästys. Joukkoviestinnän vastaanoton käsitteellistämistä ja
tutkimisesta 1930-luvulta nykypäiviin. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Kunelius, Risto
(toim.) *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*, 431–453.
- Ridell, Seija (1998) *Tolkullistamisen politiikkaa. Televisiouutisten vastaanotto kriittisestä gen-
renäkökulmasta*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 617.
- Rossi, Leena-Maija (2003) *Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Helsinki:
Gaudeamus.
- Rossi, Leena-Maija (2006) Heteronormatiivisuus. Käsitteen elämää ja kummastelua. *Kulttuurintut-
kimus* 23:3, 19–28.
- Rupp, Leila J. (2006) Rakastavat naiset nykymaailmassa. Teoksessa Aldrich Robert (toim.)
Rakkaus samaan sukupuoleen. Homoseksuaalisuuden historia, 223–247.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) (2005) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaiku-
tus*. Tampere: Vastapaino.
- Salonen, Marko (2006) Hiljainen heteroseksuaalisuus? *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 19:1, 62–66.
- Sedgwick, Eve Kosofsky (1990) *Epistemology of the Closet*. Berkeley: University of California
Press.
- Seppä, Maija (2006) *Seksuaalivähemmistöjen tiedontarpeet ja tiedonhankinta*. Tampereen yliopisto:
Informaatiotutkimuksen pro gradu -tutkielma.
- Sievers, Kai & Ståhlström, Olli (toim.) (1984) *Rakkauden monet kasvot. Homoseksuaalisesta
rakkaudesta, ihmisoikeuksista ja vapautumisesta*. Helsinki: Weilin+Göös.
- Sipilä, Annamari (2007) Isäksi tulleesta papista tuli sankari Irlannissa. *Helsingin Sanomat*,
27.1.2007, 118:26, Ulkomaat, B4.
- Skugge, Linda & Olsson, Belinda & Zilg, Brita (toim.) (2003) *Pilluparvi*. Helsinki: Like.
- Snellman, Saska (2005) Magnus Enckell oli vaikea tapaus. *Helsingin Sanomat*, 21.10.2005,
116:288, Kulttuuri, C8.
- Sorainen, Antu (1998) Lesbotutkimuksen visiot. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 11:4, 40–43.

- Sorainen, Antu (2005) *Rikollisia sattumalta? Naisten keskinäistä haureutta koskevat oikeudenkäynnit 1950-luvun Itä-Suomessa*.
 URL: <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/krist/vk/sorainen/rikollis.pdf> (viitattu 30.11.2007)
- Steakley, James (1975) *The Homosexual Emancipation Movement in Germany*. New York: Arno Press.
- Stålström, Olli (1997) *Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu*. Helsinki: Gaudeamus.
- Svenberg, Jenny (2003) Luojan kiitos, että olen lesbo. Teoksessa Skugge, Linda & Olsson, Belinda & Zilg, Brita (toim.) *Pilluparvi*, 124–135.
- Tasker, Yvonne (1994) *Pussy Galore: Lesbian Images and Lesbian Desire in the Popular Cinema*. Teoksessa Budge, Belinda & Hamer, Diane (toim.) *The Good, The Bad and The Gorgeous. Popular Culture's Romance with Lesbianism*, 172–183.
- Tikkanen, Ronny (2003) *Risky Business? En sociosexuell studie av män som har sex med män*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Valtonen, Anu (2005) Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*, 223–241.
- Veirto, Ulla (1992) *Homojen esittäminen Helsingin Sanomissa, Ilta-Sanomissa ja Etelä-Suomen Sanomissa*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Weiss, Andrea (1992) *Vampires and Violets. Lesbians in the Cinema*. Lontoo: Jonathan Cape.
- Whatling, Clare (1994) *Fostering the Illusion: Stepping Out with Jodie*. Teoksessa Budge, Belinda & Hamer, Diane (toim.) *The Good, The Bad and The Gorgeous. Popular Culture's Romance with Lesbianism*, 184–195.
- Vicinus, Martha (1992) "They Wonder to Which Sex I Belong" – The Historical Roots of Modern Lesbian Identity. *Feminist Studies* 18:3, 467–497. URL: <http://search.ebscohost.com> (viitattu 9.11.2007)
- Wittig, Monique (1981) *One is Not Born a Woman*.
 URL: <http://www.women.it/les/testi/born.htm> (viitattu 19.1.2007)
- Vänskä, Annamari (2006) *Vikuroivia vilkaisuja. Ruumis, sukupuoli, seksuaalisuus ja visuaalisen kulttuurin tutkimus*. Helsinki: Taidehistorian seura.
- Yleinen suomalainen asiasanasto. URL: <http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa/index.html> (viitattu 17.1.2008)

Liite

Listaan liitteeksi kaikki haastatteluosuuksissa ja niihin liittyvissä kommentteissa mainitut elokuvat, televisiosarjat, kirjallisuuden ja lehdet, jotta lukija voi tarkistaa, millä vuosikymmenellä ja missä maassa mikäkin niistä on tehty.

Sivunumerot lähteiden perässä osoittavat, millä Tutkimustulokset-luvun sivuilla kyseisestä elokuvasta, televisiosarjasta, kirjasta tai lehdestä puhutaan.

Elokuvat

Bound (Yhdysvallat 1996) Ohjaus Andy Wachowski & Larry Wachowski, 77.

Boys Don't Cry (Yhdysvallat 1999) Ohjaus Kimberly Peirce, 62, 90–91.

Fucking Åmål (Ruotsi 1998) Ohjaus Lukas Moodysson, 59, 74, 78, 86–87, 91.

Lapsia ja aikuisia (Suomi 2004) Ohjaus Aleksi Salmenperä, 80, 82, 87.

Mulholland Drive (Yhdysvallat/Ranska 2001) Ohjaus David Lynch, 67.

Neitoperho (Suomi/Uusi-Seelanti 1997) Ohjaus Auli Mantila, 74.

Tunnit (Yhdysvallat 2002) Ohjaus Stephen Daldry. Alkuperäinen nimi The Hours, 80.

Televisiosarjat

Bad Girls (Iso-Britannia 1999–2006), 56–57, 81, 90.

Dynastia (Yhdysvallat 1981–1989) Alkuperäinen nimi Dynasty, 59.

Kauniit ja rohkeat (Yhdysvallat 1987–) Alkuperäinen nimi The Bold and The Beautiful, 68.

Kotikatu (Suomi 1995–), 64.

L-koodi (Yhdysvallat 2004–). Alkuperäinen nimi The L Word, 85.

Paluu Eedeniin (Australia 1984 & 1986) Alkuperäinen nimi Return to Eden, 76.

Pikku Kakkonen (Suomi 1977–), 85.

Salatut elämät (Suomi 1999–), 85.

Selviytyjät (Yhdysvallat 2000–) Alkuperäinen nimi: Survivor, 75.

Xena (Yhdysvallat 1995–2001) Alkuperäinen nimi Xena: Warrior Princess, 57–58, 73, 90.

Älä kerro äidille (Iso-Britannia, 1999 & 2000). Alkuperäinen nimi Queer as Folk ja Queer as Folk 2.

Älä kerro äidille 2 (Yhdysvallat, 2000–2005). Alkuperäinen nimi Queer as Folk, 63, 74.

Kirjallisuus

Bechdel, Alison (1986) *Dykes to Watch Out For*. New York: Firebrand, 95.

Extaasi-ryhmä (1989) *Julmia Naisia. Sadomasokistinaiset kertovat*. Helsinki: Odessa, 96.

Simukka, Salla (2002) *Kun enkelit katsovat muualle*. Helsinki: WSOY, 62.

Lehdet

7 päivää (Suomi, 1992–), 56, 89.

Apu (Suomi 1972–), 55–56. Ilmestyi aiemmin nimellä Apu: ajanviettelukemisto 1933–1968 ja sen jälkeen nimellä Uusi Apu 1968–1972.

Frida (Ruotsi 1981–), 63.

Helsingin Sanomat (Suomi 1904–), 60, 73, 89–90. Ilmestyi aiemmin nimellä Päivälehti 1889–1904.

Hymy (Suomi 1972–), 55, 81, 89. Ilmestyi aiemmin nimellä Hymylehti: lehti nyky- ja ikinuorille 1959–1971.

Koululainen (Suomi 1945–), 55, 58, 88. Ilmestyi aiemmin nimellä Koululainen: lasten koulu- ja raittiuslehti 1945–1979.

QX (Ruotsi 1995–), 96. Ilmestyi aiemmin nimellä Reporter 1986–1995.

Ratto: nykyaikaisen aikuisen lehti (Suomi 1973–1987), 79.

Regina (Suomi 1959–), 58.

Suosikki (Suomi 1961–), 55, 82, 88. Ilmestyi aiemmin nimellä Musiikkiviesti: jokamiehen musiikkilehti 1953–1960.

Tulva: feministinen aikakauslehti (Suomi 2002–), 89.

Valitut Palat (Suomi 1945–), 55.

Z (Suomi 1995–2007), 80, 95–96. Ilmestyy nykyään nimellä Voltti (2008–), ennen nimellä Seta-lehti (1975–1994).